

E-ISSN 2717-6959

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

ISTANBUL UNIVERSITY
JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

SAYI / ISSUE 18 YIL / YEAR 2023

Dizinler / Indexing and Abstracting

TÜBİTAK-ULAKBİM TR Index

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

EBSCO Humanities Source

EBSCO Central & Eastern European Academic Source

SOBİAD

ERIH PLUS

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hayati DEVELİOĞLU

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Türkiye

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. Necdet NEYDİM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Ordu Caddesi 34459 Laleli, İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15730 / 31
E-mail: jts@istanbul.edu.tr
<http://www.dergipark.gov.tr/iuceviri>
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/jts/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca'dır.
The publication languages of the journal are Turkish, English, German and French.

Mayıs ve Kasım aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in May and November.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Arsun URAS – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– arsuny@yahoo.fr

Baş Editör Yardımcıları / Co-Editors-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÖZKAYA MARANGOZ – İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– eozkaya@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Sinem CANIM – İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye – scanim@istanbul.edu.tr

Editöryal Asistanlar / Editorial Assistants

Öğr. Gör. Erkan ÇOTUK – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– erkancotuk@gmail.com

Öğr. Gör. Selçuk KANTEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– selcukkantemir@gmail.com

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Rachel Elana KRISS – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – rachel.kriss@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Ayşe Fitnat ECE** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– ayse.ece@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– nesrin.deliktasli@istanbul.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Neslihan DEMEZ** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– neslihan_uzun2004@yahoo.de
- Dr. Öğr. Üyesi Tuba AYIK AKÇA** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– ayik.tuba@gmail.com
- Prof. Maria Isabel Del Pozo TRIVIÑO** – Vigo Üniversitesi, Çeviri ve Dilbilim Bölümü, Pontevedra, İspanya – mdelpozo@uvigo.es
- Prof. Gilles CLOISEAU** – Orleans Üniversitesi, İngilizce Bölümü, Orleans, Fransa – gilles.cloiseau@univ-orleans.fr
- Prof. Fayza El-QASEM** – Sorbonne Nouvelle Üniversitesi, Mütercim Tercümanlar ve Çevirmenler Yüksek Okulu, Paris, Fransa
– fayza.el-qasem@sorbonne-nouvelle.fr
- (Emeritus) Prof. Jeanne DANCETTE** – Montreal Üniversitesi, Dilbilim ve Çeviri Bölümü, Montreal, Quebec
– jeanne.dancette@umontreal.ca
- Assoc. Prof. Anastasia PARIANOU** – Lyon Üniversitesi, Yabancı Diller Mütercim Tercümanlık Bölümü, Korfu, Yunanistan
– parianou@gmail.com
- Prof. Eduardo de GREGORIO-GODEO** – Castilla-La Mancha Üniversitesi, Modern Filoloji Bölümü, Ciudad Real, İspanya
– Eduardo.Gregorio@uclm.es
- Prof. Roberto A. VALDEON** – Oviedo Üniversitesi, İngiliz, Fransız ve Alman Filolojisi, Asturias, İspanya – valdeon@uniovi.es
- Asst. Prof. Dr. Edyta GROTEK** – Nicolaus Copernicus Üniversitesi, Alman Dilbilimi Kürsüsü, Toruń, Polonya
– egrotek@egrotek.pl
- Dr. Marcel VEJMEKA** – Johannes Gutenberg Üniversitesi, Çeviri, Dilbilim ve Kültürel Çalışmalar Bölümü, Mainz, Almanya
– vejmelka@uni-mainz.de
- Dr. Sevgi AGCAGÜL** – Bonn Üniversitesi, İslam Araştırmaları ve Ortadoğu Dilleri Bölümü, Türk Tarihi ve Toplumları Bölümü, Bonn, Almanya – agcaguel@uni-bonn.de
- Dr. Susanne HAGEMANN** – Johannes Gutenberg Üniversitesi, Kültürlerarası Almanca Çalışmaları Bölümü, Çeviriler Bölümü, Sprach und Kulturwissenschaft, Mainz, Almanya – hagemann@uni-mainz.de
- Dr. Bencherif Mohamed HICHEM** – Abdelhafid Boussouf Mila Üniversite Merkezi, Yabancı Diller Bölümü, Mila, Cezayir
– m.bencherif@centre-univ-mila.dz
- Assoc. Prof. Sandra GARBARINO** – Lumière Lyon 2 Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Uygulamalı Dilbilim Araştırma Merkezi, Lyon, Fransa – sandra.garbarino@univ-lyon2.fr
- Prof. Dr. Mümtaz KAYA** – Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, Türkiye
– mumtazkaya@hacettepe.edu.tr
- Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ** – Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye – ilhami.sigirci@asbu.edu.tr
- Prof. Dr. Faruk YÜCEL** – Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İzmir, Türkiye
– faruk.yucel@ege.edu.tr
- Doç. Dr. Ayşe Şirin OKYAYUZ YENER** – Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, Türkiye – sirinokyayuz@hacettepe.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi İnönü KORKMAZ** – Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Edirne, Türkiye
– inonukorkmaz@trakya.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl EMİROSMANOĞLU** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– zuhalkaraca@istanbul.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Yeşim TÜKEL KANRA** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– yesim.tukelkanra@istanbul.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Çevrimsel Olgu ve Çeviribilimsel Metodoloji: Çeviribilimsel Nitelikli bir Metodoloji Üzerine İrdeleme
Translational Object and Translatological Methodology: Reflections on a Reasonable Translatological
Methodology
İsmail İşcen 1
- Using Corpus Tools for Stylistic Analysis in Translator Training
Çevirmen Eğitiminde Derlem Araçlarının Biçembilimsel Çözümleme Amacıyla Kullanılması
Özgür Şen Bartan 19
- Yazınsal Çeviride Etik İkilemler: Türkçede Bab-ı Ali'nin Baş Tercümanlarından Andrew Ryan'ın Hatıraları
Ethical Dilemmas in Literary Translation: The Memoirs of Andrew Ryan, One of the Chief Translators of
Bab-ı Ali
Halise Gülmüş Sırkıntı 41
- Adaptation as Translation: The Representation and Reception of "The Ballad of Mulan" in the
Anglophone World
Bilin Liu 61
- İskoç Masalları'ndaki Özel İsim Çevirilerinin Van Coillie'nin Modeliyle İncelenmesi
Analyzing the Turkish Translations of Proper Nouns in The Scottish Fairy Book Using Van Coillie's Model
Dolunay Kumlu 83
- Translation of Neologisms in Science Fiction: The Textual Reality or Unreality of The Target Text
Bilim Kurguda Neoloji Çevirisi: Hedef Metnin Metinsel Gerçekliği ya da Gerçek Dışılığı
Özge Aksoy, Ayşe Selmin Söylemez 107
- Hayaller Diyarı Filminde Bulunan Deyimsel İfadelerin Makine Çevirisi Uygulamalarıyla Yapılan
Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi
Comparative Analysis of Turkish Translations of Idiomatic Expressions Found in The Movie "Slumberland"
Made by Machine Translations Applications
Şahin Sarı, Murat Özcan 123
- When Particular Contexts Create Their Concepts: The Evolution of Meal as a Canonical Translational
Term for Qur'an Translations in Türkiye
Kendi Kavramlarını Yaratan Bağlamlar: "Meal" Kelimesinin Bir Kur'an Tercümesi Terimine Evrilme
Serencamı
Sema Üstün Külünk 149

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- İkili Görüşme Çevirisi Dersine İlişkin Bir Ders İzlencesi Önerisi
A Syllabus Proposal for Liaison Interpreting Course
Sevda Pekçoşkun Güner 167

- Translation Students' Conception of Literary Translation Through Metaphors**
Mütercim ve Tercümanlık Bölümü Öğrencilerinin Metaforlar Yoluyla Yazın Çevirisi Algıları
Didem Tuna, Mesut Kuleli 197

Derlemeler / Reviews

- At the Crossroads of Translation and Cognition: Tracing Decision Making in Translation through Think-Aloud Protocol
Çeviribilim ve Bilişsel Çalışmaların Kavşağında: Sesli Düşünme Protokolü ile Çeviride Karar Verme Sürecinin İzini Sürmek
Ezginaz Emirkadi 215

- Interart Translation: A Review, A Definition, and a Critical Assessment
Sanatlararası Çeviri: Bir Kaynak Taraması, Bir Tanım ve Bir Eleştirel Değerlendirme
Duygu Tekgül Akın, Aysun Kıran 233

Kitap Değerlendirmeleri / Book Reviews

- "Translatio- Küreselleşme Çağında Fransa'da Çeviri Piyasası"na Bakış
Aperçu de « Translatio-Le marché de la traduction en France à l'heure de la mondialisation »
["Translatio: The translation market in France in the era of globalization"]
An Overview of "Translatio: The translation market in France in the era of globalization"
Zuhal Emirosmanoğlu 251

- Radegundis Stolze ve Çeviri Kuramlarına Giriş
Radegundis Stolze and Introduction to the Theories of Translation
Merve Ay Karakuş 255

Çevrimsel Olgu ve Çeviribilimsel Metodoloji: Çeviribilimsel Nitelikli bir Metodoloji Üzerine İrdeleme

Translational Object and Translatological Methodology: Reflections on a Reasonable Translatological Methodology

İsmail İşcen¹

ÖZ

Kendine özgü bir alansallaşma tarihi olarak çeviri konulu bilimsel (iddialı) akıl yürütmelerinin başlarında Holmes'un çıkışı dışında çeviri araştırmalarının yöntem sorusuna dair açıktan veya örtük savunulara pek nadiren rastlanmaktadır. Bu nedenle günümüzde dahi konu dizgeli bir çerçeve içinde hala bir netliğe kavuşturulabilmiş değildir. Metodoloji konusundaki bu tuhaf rehaveti anlama adına çalışma, çeviribilimsel nitelikli sayılabilecek bir metodolojinin gerekliliğine yönelik bir talebin koşul ve temellerine saydamlık kazandırmaya odaklanmaktadır. Bilim-kuramsal söylemle "gözlem sistematigi" ile ilişkili bu açıklığın (eksikliğinin) giderilmesi için gerekli koşulların sorgulanması üzerinden, çalışmada böyle bir gözlem sistematiginin tasarımına dönük zemin yoklaması yapılacaktır. Anılan sistematigin alanın özerkliğini temin etmedeki etkisi ile birlikte metodolojik modelin temellendirilmesinde geçerli olabilecek ilke ve belirleyenleri tartışmaya açmak merkezi önemdeki amaçtır. Metodoloji ile araştırma nesnesi kavramları arasındaki karşılıklı (doğrudan) etkileşimli ilişkinin gerçekleşme atfı ile irdeleme boyunca çeviribilimsel olgunun araştırılabilir (gözlemlenebilir ve betimlere dönüştürülebilir) bir "nesne"ye evrilmesinde belirleyenler olarak "nesnellik" ile "öznelik" kavram çifti irdelenecektir. Bu kavramsallaşmanın eşliğinde "anlamsal boşluk", "çevrimsel kategori", tikel araştırma örneklerinin modelleme usulleri bağlamındaki konular, inceleme boyunca somutluğa kavuşturulacaktır; bununla birlikte olası bir çeviribilimsel metodolojinin gözlem ve betim uzamının tarifi yapılacaktır. Çeviribilimsel metodolojinin bu doğrultuda ne ölçüde sistemli bir dizge konumuna getirilebileceği sorusu üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Çeviri olgusu, öznelik, anlamsal boşluk, nesnellik, çevrim kategorisi

ABSTRACT

A very long and the more diffusing the more confusing debate about the borders of a field of translational studies didn't fulfil the expectations and high-hopes for an autonomy of a discipline, as it was meant and intended in the last decades of the past century. These ambitious and various promises, in every new attempt always appearing as "new approaches", coming out like mushrooms in every new season, and very busy by declaring a new paradigm of the field, seem especially because of their outward or "imported" ambitions more a lack of the self-confidence, which marks a well-functioning scientific field, growing from bottom up. What is the

¹Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Çeviri Bölümü, Mersin, Türkiye

ORCID: İ. 0000-0002-1707-3834

Sorumlu yazar/Corresponding author:

İsmail İşcen,
Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Çeviri Bölümü, Mersin, Türkiye
E-posta: issicen@gmail.com

Başvuru/Submitted: 28.09.2022

Kabul/Accepted: 12.11.2022

Atf/Citation: İşcen, İ. (2023). Çevrimsel olgu ve çeviribilimsel metodoloji: çeviribilimsel nitelikli bir metodoloji üzerine irdeleme. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 1-17. <https://doi.org/10.26650/ijts.2022.1181666>

base and bottom of scientific thinking and reflecting? This, as a central question of this study, has its response in the scientific theoretical discussion, which involves particularly the required clarification of the importance of “methodology”. It is not only surprising but also frustrating that although J. Holmes in the 70’s has insistently underlined this necessity, throughout more than 40 years there was a strange silence regarding this fundamental request. Yet today confusing peripheral issues are swamping the field. In this context this study questions the possible conditions of a compact translational methodology.

Keywords: Translational methodology, object, subject, dichotomy, complexity

EXTENDED ABSTRACT

The urgent main question regarding the clearly defined methodology of translation studies as a whole that James Holmes had strongly emphasized in the 70’s seems yet today unanswered, furthermore awaits a clarifying discussion. There were –mostly in the 90’s– diverse attempts to mark the problem of settling down the field within the scientific world as an “autonomic discipline”. However there is, still today, no transparency in the use of this term, probably caused by practical needs and expectations (for instance translational critics, educational goals, and performance of a new academic expanding etc.); within the search of ways of defining the field it is seen that multiple methods are latently offered to concrete the lines, allowing –of course in a very ambiguous wishful-thinking sense– the “survey and observation” of translation, but: Mixing several scientific methodological instruments, and doing this without any evident relation to the main object creates no methodology of an autonomic discipline. Shortly to say: When Holmes (1972), concerned about the primary duty of *the* translation studies as a field, was outspokenly demanding an urgent clarification of a methodology, today v. Doorslaer (2019) still declares that there is a “confusion, hesitation, and frustration” in the discussion about translational studies, one must be –aware of the extended time between the demand and the conclusion– astonished about the evaporated time. So it is reasonable to ask, whether the “field” of translational studies constitutes already a serious scientific discipline, or still exposes an extensively comfortable place of unrestricted leisure.

In this study it is discussed the difference between reflecting on a subject in general (as an empiric appearance) and thinking on a scientifically determined object (as a term). While reflecting in the first sense doesn’t involve any common principles of proceeding, the scientific proceeding obeys, however differing due to the every specific field, certain common laws. The study tries to make transparent this difference through distinct analogies, which –in other fields than the translation studies– don’t astonish us, while in terms of translation studies the problem is covered under an ambiguous discourse and use of terms. For example linguistics is not concerned about “language”(s) at all, but only about “langue” and/or “parole”, which –as scientific objects– are surveyed in a particular and determined way, while “languages” can –due to the related perspective– be explicated as very different subjects, such as “communication”, “human expression”, “art” etc., -not to speak as (for instance) “language as freedom”, “language as power” or last but not least “language as manipulation”. Thus, the basic and primary

importance of methodology for a scientific field seems obvious and should never be neglected or disregarded.

Accordingly to these thoughts, in this study it is aimed to precise the concrete lines of a considerable translational methodology. The first condition for this is the obligation of making evident the correlation between the basic definition of the translational object as a dichotomic, complex and dynamic whole, and the essential construct of the observable significant subject in a given case of a translational research (subordination). The argument that the subject of translation studies can be fixed through predetermining conclusions (such as cultural transfer, stable preconfigured equivalencies, anyhow communicational acting etc.) narrows the research into an interdisciplinary blind alley. To avoid this problem, central importance has to be given on constructing possible categories of the translational subject. In this manner this study offers for the very first time (in this given context) a new pair of terms which as a unified terminological comprehension helps defining and classifying the subject of translational research: The subject of translational observation is to be built up in accordance with the evaluation of the objective and subjective elements of the research object. So it can be concluded that the translational methodology is extending and/or contracting according to the level of the dimension of objectivity (contracting) and/or subjectivity (extending), both given as constitutional implements of the translational research object.

As the final issue of this study it is aimed to concretize the term of complexity of the translational subject. In this manner “language”, “text”, “communication” and “culture” can be determined as its (the complexity’s) constitutional elements. In every *situation of translation* (coming out as a complete description of all given factors) all reasonable indications regarding *structural* components (language, text) as “objective” parts of the subject and further *functional* components (communication, culture) as its “subjective” components have first to be collected and ordinated to get the whole prospect of the research topic. An extension (in the description) of its subjective parts is resulting in an increase and growth of the translational category (six in total) as a higher level of translational moment. That means outweigh of the possible and needed description of the subjectivity (communicational and cultural components) within the translational subject brings out an extending methodological proceeding, at the same time marking a higher translational category.

1. Giriş: Çeviri Araştırmalarının Alansal Çıkmazı: Metodoloji

Kuşkusuz çeviri ile ilgili bilimsel iddialı çalışmalara dönük alan tartışması, özellikle “öz-sorgulama dönemi” (Echeverri, 2017) olarak işaret edilen 2000 yılından itibaren, geride kalmış 20 yıllık süreç içinde birçok açılım, olası modelleme zemini ve yol haritasına dair fikirler, öneriler ve varsayımlar sunmuştur. Bunlardan en önemli hususlar arasında, ‘çeviri araştırmaları’ ile ilgili alanın sınırlarını belirsizleştirmesi ve hatta “ihlal etmesi”ne (Echeverri, 2017) kadar genişlemiş olduğuna yönelik saptamanın dibindeki (alan kavrayışı bağlamında belirginleşen) eleştirel bakış açısıdır. Bu saptamada içkin olarak alanın işleyişi çerçevesinde bir metodoloji profiline dair acil gereksinimin ifade edilmiş olması ise, satırlar arasında yine açıkça tezahür eden önemli bir uyarı göstergesidir. 2000 yılından önce –yine enteresan bir zamanlama mantığı ile 20 yıllık bir süre içinde, yani 1980’lerden başlayarak (bkz. Toury, 1980)– adeta denize düşmüşçesine tüm “çeviri konulu” çalışmalara odaklaşmaya meyilli zihinlerin sarılabildiği ‘disiplinlerarasılık’ üzerinden alana yoğun bir “ithal”in (Zybatow, 2004) nihayet “postmodern bir geviş getirme” (Zybatow, 2010) olarak deşifre edilmiş olması; hatta bu ucu açık, her şeyi içine çorba edilebilen kavramla birlikte “alanın çok geniş ve literatürün artık paydaşlarınca dahi takip edilemez geniş bir hacme” (Snell-Hornby, 1999) ulaştığının idrak edilmiş olması, belirgin ve net bir metodolojinin üzerinde uzlaşmaya varılmasına dönük zorunluluğu, şimdiye kadar olmadı idiye de, artık bugün tüm vahameti ile kanıtlamıştır. Bu ‘disiplinlerarasılık’ ile ilgili “hayalet kavram” (Wilss, 2000), anlaşılana odur ki, bir *intermezzo* (oyun arasında bir oyalanma aracı) olarak alana sadece zaman kaybettirmekle kalmamış, disiplinin temelli bir sorgulamadan geçirilmesini; alanın, özellikle de somut işleyişindeki yasallıklarına yönelik bilim-kuramsal irdelemeyi (söz gelimi metodoloji sorununun saydamlaştırılması) geciktirmiştir. Daha somut bir ifadeyle: Alanın bir bilim dalı profiline kavuşması yönünde vazgeçilmez koşul olarak saydığı metodoloji üzerindeki uzlaşma çağrısını çok açık ve güçlü vurguyla yapan Holmes’ün (1972/88) bu çağrısı ancak 20-30 yıllık bir gecikmeyle tekrar gündeme gelmiş, velhasıl “çeviri araştırmaları” konulu tartışmada yine en başa dönmüştür¹. Geç olsun, güç olmasın diyerek, bir yanlıştın bir yanlıştık olarak teyit edilmiş olmasının da hakikate en sağlam zemin ve kanıt olduğu fikrine (Wittgenstein, 1984) güvenmekte mahsur yoktur.

Anılan gecikmenin yarattığı tazyik ve ivedilik düşünülünce, alan tartışması konusunda çoktan sakız edilmiş önerme ve hayıflanmalara daha fazla zaman harcayarak verimsiz yorumlamalara girişmeden doğrudan konuya, sancılı soruya yönelmek, gerçekçi ve iktisatlı olacaktır: *Çeviribilimsel* bir metodolojinin zemini ve koşul durumu, bugün itibarıyla tam olarak nedir? Öncelikle bu sorunun ne anlama geldiğini çok berrak bir şekilde açıklamak ve belirlemek gerekiyor. Bu soru, bu haliyle sorulduğunda çeviribilimsel nitelikli sayılabilecek

1 Nitekim Holmes’ün 2000 yılından itibaren tekrar yoğun olarak anılıyor ve tartışılıyor olması da buna önemli bir kanıt niteliğinde yorumlanmalıdır (bkz. konuyla ilgili en son İşcen, 2022).

bir metodolojinin varlığını peşinen kabul etmiş olmayı içermektedir. Buna mukabil başka, tam aksi yönden ifade etmek gerekirse, bu soru, şimdiye kadar bir toplam çalışma hacmi olarak çeviri konulu araştırmaların çeviribilimsel nitelikli bir metodolojiden yoksun ve uzak olduğu yargısını da salık vermektedir. Nitekim girişte bahsi çok genişten alınarak edilen çeviri araştırmalarına dair genel görünümde, bu yöndeki yargı temellendirilmiş olmaktadır, daha somut bir ifadeyle: tekrar Holmes'e, yani 30 yıllık bir gecikmeyle başa dönülmüş olması, başlı başına, çeviribilimsel nitelikli bir metodolojinin (varlığı kabul edilmiş olsa da) henüz oluşturulamamış olduğunu kanıtlar nitelikte bir gerçeklik durumudur. Peki, bu durumda, çeviri araştırmalarının bir alan dinamikliği olarak metodolojik bir belirginleşme ifşaati veya iması taşımadığını mı savunmak gerekir? Kısacası: Metodolojik olarak gerçekte ve tümel bazda nedir bu “çeviri araştırmaları”? Bu soruya *Çevrim Kuramı* (2002) uzunca bir yanıt vermekte; ancak nispeten daha kısa yoldan da bir yanıt bulunmaktadır bu sorunun; en genel haliyle çeviri araştırmaları “deneyimsel aklın” (bkz. “deneyimsel akıl” için I. Kant, 1911-1934) bir ürünü olmaları hasebiyle bir metodoloji şartına bağlı da değildir (bkz. İşcen, 2022), velhasıl ‘çeviri araştırmaları’ üzerinden üretilmiş ve üretilen sonuçların bilimsel alan olarak bir disiplin sınırları içinde geçerli öne-sürümler şeklinde kabul edilmesi, metodoloji konusundaki bu epey geniş ve kanıksanmış² kayıtsızlığından ötürü mümkün görünmemektedir.

Yukarıda anılan belirleyici soruyu bu haseple tekrar açıkça ifade etmeliyiz: *Çeviribilimsel* bir metodolojinin zemini ve koşul durumu nedir? Evet, ‘özerk’ olma iddiası yönünde alanın kendi kendini tasvir etmesi ve tanımlaması için çeviribilimsel nitelikli bir metodoloji üzerinde ciddi bir düşünme yükümlülüğümüz, tüm kaçınılmazlığı ile önümüzde durmaktadır. Ve evet, bu metodoloji, çeviribilimsel nitelikli olmayan (böyle bir iddiayı da 40 yıldan fazladır esasen hiçbir noktada tüm gerekleri ile somutlaştırmaya veya sorgulamaya yönelmeyen, *yerleşik*) çeviri araştırmalarından tamamen ayrı bir düzlem ve çerçeve içinde aranmalıdır, dolayısıyla çeviribilimsel özerkliği önceleyen bir aklın 60 yıllık ‘çeviri araştırmaları’ külliyyatı ve birikimini, en azından bu sorunun yanıtı bulunana kadar, tamamen göz ardı ederek yola koyulması yine kaçınılmaz görünmektedir³. Son olarak da evet, alansallık açısından alana profil ve şekil (sınır ve usuller) kazandıracak böyle bir metodoloji, ancak tasarımsal ve modelleştirici baz ve

2 Kanıksama, elbette “çok geniş bir alan” düsturuyla (Snell-Hornby, 1999) alansal kaygıdan büsbütün kendini muaf sayan, bu muafiyeti de epeyce müphem, hatta salaş ve savurgan bir “çok-boyutluluk” tanımından ötürü doğallaştıran, buna bağlı olarak da “disiplinlerarası” bir rüzgarla çeviri konusunda deneyimsel aklın ürünlerini herhangi bir bilim-kuramsal koordinasyon düzeneğine denetimden geçirmeden “geviş getirircesine” ortaya koymakta beis görmeyen bir anlayış katmanında söz konusu olmaktadır. Bkz. bunun için on binlerce “çeviri araştırma”sı örneğinden herhangi birine.

3 Buradaki kasıt, anılan külliyyatı (geniş alanı) yok saymak değildir. Ancak bu külliyyatın çeviribilimsel nitelikli bir çerçeve içinde yerinin ve işlevinin, metodolojik olarak işlerliğinin belirlenmesi, ancak birincil yükümlülük olan çeviribilimsel nitelikli metodoloji ve “meta-kuramsal” belirleyenlerin açığa çıkarılması üzerinden mümkün görünmektedir. İç çekişmeli durumun ve “kafa karışıklığı”nın (v. Doorslaer, 2019) bu aşamada tam olarak ve kendi başına (bir akıl yürütme, yani bir alan sınırlaması doğrultusunda) anlaşılması bile olanaklı görünmemektedir. Zaten çeviri araştırmalarına dair iç-tartışmaların bitimsiz ve gına getirici söylemleri bunun en bariz kanıtıdır.

minvalde inşa edilebilecektir. Bu yolda da belirleyici husus, bilim-kuramsal ilkelerin sıkıca gözetilmesinde düğümlenmektedir⁴.

2. Çeviri Olgusunun Genel Tanımları

Nesneyi, salt mı düşünmemiz gerekir, yoksa nesne olarak ancak aklımız açısından nesne mi kabul etmek gerekir? Bilimin veya bilimsel nosyon olarak kendini ortaya koyan iradenin başlıca bu hususta net, kesin ve geri alınamaz bir öz-bilinci veya ‘nefsi’ olmalıdır, aksi takdirde ya büsbütün *bilimcilik* içinde acıklı bir Wagnerizm’e⁵ saplanır, daha somut bir ifadeyle: bilim üzerinden “gerçek” gerçeğin kopyasını ürettiği sanrısı ile en sonunda bir Homunculus (bkz. Faust II eseri), bir insancık icat etmeye kadar varır; ya da genç ve ergen Werther gibi kendi öznelliğinin saf despotizmi üzerinden kendi kendini yok etmeye kadar düşebilir⁶. Bilimsel nosyon, ne mutlak ‘gerçeklik’i taklit etme ve ortaya çıkarma amacı, ne de büsbütün deneyimsel aklın güdümünde kalarak öznel bir keşif peşinde örgütlenir. Bilimsel nosyon, uzlaşıya dönük ödünsüz bir irade üzerinden, öznel arası ortaklaşa bir dünyada hareket ederek, bilinebilirliğin güveni üzerine – kuşku odağında– bina olur. Bu haseple de bilimsel nosyon her seferinde, neyin (doğru veya yanlış olarak) tarif edildiğinden çok bu tarife *nasıl* ulaşıldığında kaygılanır, titizlenir. Kısacası, nesneyi, hele hele bilimsel nesneyi o nesne kılan şeyin kaynağının, nesnede değil, bizim kavrayışımızda olduğunu her bir adımda saydam halde tutar, biçimsel olarak da bunu “metodoloji” kavramı içinde betimleyerek tanımlamaya büyük hassasiyet gösterir. Metodolojinin kaynağında ise “nesne”nin en genel tanımsal gerçeklikleri bir tür soyutlama yoluyla (bkz. İşcen, 2022) geçerli ve etkin kılınmıştır. Nesne kavramı yerine bundan böyle “çeviri olgusu” kavramını kullanalım.

Çeviri bağlamında, henüz net ve uzlaşa düzeyine soyutlanabilmiş bir bilimsel olgu boyutunda olmasa da, şimdye kadar etkinleşen akıl, yine bilimsel bir olgu olmaması hasebiyle doğal olarak çok karmaşık ve dağınık bir minvalde⁷ yine de belli başlı ve kaba özellikleriyle tanımlanabilir

4 Çeviribilimsel tartışmada geçerli olabilecek bilim-kuramsal ilkelerin detayları için bkz. İşcen, 2002; 2010; 2005 ve en son 2022; ayrıca Holmes 1972/88; Zibatow, 2006; Zwischenberger, 2019; Van Doorslaer, 2020. Bu çalışmada bilim-kuramsal ilkeler hususunda ayrıca ve tekrardan bir tartışma yürütülmeyecektir; bir şeyi tekrarlamakla daha gerçek ve doğru bir durum doğmamaktadır. Buna karşın, bu çalışmada, hemen biraz ileride, bilim-kuramsal bazı hususların anımsatılması üzerinden “çeviribilimsel metodoloji” kavramı saydamlaştırılacaktır.

5 Bkz. Wagner figürü için Johann W. Goethe “Faust”.

6 Bunun başka, aksi yönlü bir örneğini de Heinrich v. Kleist’in trajik sonunda görmekteyiz: Kant’ın felsefi kanıtları üzerine, madem mutlak gerçeğe insan aklı ulaşamaz, o zaman hakikatsiz yaşamının da bir anlamı yok diyerek intihar etmek, salt kendi öznel bakışları üzerinden dünyanın acısına katlanamayan genç Werther’in intihar etmesi arasında incecik bir çizgi var gibi, ama bu yanıltıcıdır, zira biri mutlak gerçeğin arayışında iken, diğeri (kendi duyuları, yani öznel yollar üzerinden ulaştığı) gerçeğin mutlak olduğunu kabul etmektedir. İşte biz de Anadolu bilgeliği ile kuşatılmış varlıklar olarak zavallı Alman İdealizmi diye teselli bulabiliriz bu hüznü örneklerde.

7 Burada “akıl” ifadesi, kasıtlı olarak tekil ve tümel olduğu imasıyla kullanılmaktadır. Tezahürde ve ayrıca yukarıdaki anlamlandırmada da dağınık, kısacası çeşitli yönelimler ve dinamiklere bölünüp parçalanmış, bu nedenle de hiç de tekil ve tümel bir akıl olarak kabul edilemeyecek bir akıllar dizininin bahsetmek gerekirdi ilk bakışta, ancak, çeviri ile ilgili düşünme, tezahürde nasıl şekillenirse şekillensin, doğası gereği farklı evre, katman ve düzlemlerde dışarıdan ve genel olarak ele alındığında yine de toplam bir akıl yürütme biçimidir: bunun ne denli bilimselleşeceği, toplam algısının bir model içinde sistemleştirilmesi veya sistemleştirilememesi ile ilgili bir sorundur.

olmaktadır. Bu bağlamda bilim-öncesi dönem de dahil olmak üzere, 60 - 70 yıllık bilimsel iddialara bürünen dönem boyunca⁸ kristalize olan iki ana ekseninde çeviri araştırmaları tezahür etmektedir. Daha somut bir ifadeyle: Çeviri olgusunun *kompleks* yapısı hasebiyle bu ‘bireşim’i oluşturan taşıyıcı birimlerin iki temel ekseninde toplanabildiğini bulgulayabiliriz. Bunlardan ilki olgunun *yapı oluşturu* boyutuna bağlı unsurlardır, diğeri ise olguyu ampirik kılan (bizim dünyamızda kavranabilir hale getiren) unsurlardır, buna da *işlevsel*⁹ unsurlar diyelim. Bu iki ekseninde “çeviri üzerine düşünmenin” hedefine doğru şekil aldığını rahatlıkla bulgulamak mümkündür, kısacası çeviri konulu akıl yürütme, bilimsel olsun olmasın, doğası gereği yapı - işlev ikilemi üzerine kurulu bir düşünmeyi şart koşmaktadır. Çok-boyutlu (kompleks) diye ifade bulan olgusal tanımlama çabalarının da bu ikilemi, bir bütünlüklü olgu olarak değil (dikotomi), karşıtlıklı ve çatışmacı bir çift-kutupluluk olarak ele alması ile¹⁰ her seferinde “kısmi” (Stolze, 2001)¹¹ bir bakış açısında saplandığına tanık olmaktadır. Özetle bu düşünceleri toparlamak gerekirse: Çeviri olgusunun, “kompleks” doğasındaki “yapı” ve “işlev” boyutlu unsurlardan ibaret bir *bireşim* olduğu gerçekliğine koşut bir yasallıkla çeviribilimsel akıl yürütme, aynı olgunun “dikotomik” doğasına uygun olarak analiz (yapı odaklı düşünme biçimi) ile sentezlemeyi¹² (işlev odaklı düşünme biçimi) bütünlüştirebilecek bir metodolojide somutlaştırmakla yükümlüdür.

-
- 8 Esasen bilim-öncesi dönem ile bilimsel iddialı dönem arasında genelde kabul edildiği oranda bir “fark” yoktur da denebilir; bkz. konuyla ilgili ayrıca (bkz. İşcen, 2022, ayrıca Avcı & İşcen, 2021).
- 9 Kabul etmek gerekir ki “işlev” kavramı burada belli başlı sorun ve sıkıntıları da içinde barındırıyor; buradaki anlamı ile “görülen”, somut, tanımlanmış *kullanımsal* bir işlevden ziyade, insanlar dünyasında veya varlık içinde bir şey olma hali, eşyanın, kendisinin dışına duyusallaşma momenti anlaşılmalıdır. Söz gelimi, bir ağacın işlevsel boyutu nedir sorusuna nasıl bir yanıt verilebilir? Kereste yapımı için bir işleve sahiptir ağaç, doğru, ama bu pragmatik bir denklemdeki (kullanımsal) işlevdir; oysa ağacın, yapı olarak ağaç olmanın yanı sıra ve kullanımsal işlevlere sahip olmasının dışında içinde bulunduğu dünya ile bir ilişki kurma bakımından *doğal* bir işlevi vardır. Çeviri bağlamında ise bu işlev, “kültür” ve “iletişim” kurma özelliğinden ibarettir. Buna karşın yapı oluşturu unsurlar ise “dil” ve “metin”dir (bkz. İşcen, 2002). Esasen bu ayrıntı, diyesi çeviri olgusunun “kompleks” niteliğinin iki farklı boyutta tanımlanarak, dil ve metin öğelerini “yapı”; iletişim ve kültür öğelerini ise “işlev” kategorisinde sınıflandırma anlayışı, son haddinde derinlikli bir tartışmayı gerekli kılacak denli önemlidir, fakat bu çalışmada yer darlığı nedeniyle buna girişmek mümkün değildir.
- 10 Bu hasepledir ki çeviri üzerine düşünme, uygulama bazında kaldığı oranda kaçınılmaz olarak “kaynak odaklı çeviri” ile “hedef odaklı çeviri” etkinliklerinin çatışmacı anlayışla kuramsallaştırıldığı bir aklın tezahürü olarak somutlaşmaktadır. Sadece bu basit gerçeklik bile, çeviri üzerine düşünmenin, çeviriyi, bilimsel bir olgu kabulü üzerinden bütünsel bir olgu olarak değil, ampirik düzlemde ele alarak uygulanış ve/veya uygulama koşullanmışlığı altında ‘yapı’ veya ‘işlev’le sınırlı odaklanmalara parçaladığını kanıtlamaktadır.
- 11 Kanımca Stolze bu “kısmi açılı kuramsal yaklaşımlar” ifadesiyle hem önemli bir sırrı ortaya çıkarmış olmaktadır, hem de –sonuç itibarıyla– hala giderilememiş bir yanılgı veya alana bakışta ve anlamlandırılarda derin bir perspektif kaymasına yol açmıştır. ‘Kısmi açılı’ yerine ‘değişkenlikli’ densesydi örneğin, metodoloji çıkmazına yönelik bir kapı aralanmış olabilirdi.
- 12 Bkz. “analitik” ve “sentetik” araştırmalar için detayları ile İşcen, 2002 ve 2008a.

2.1 Çeviri Olgusunun Kaynağı Olarak Özne ve Nesne Birleşimi

“Uyandıığımızda hiçbir şey olmayacak” diyor Stéphane Mallarmé. Evet, esasen “çeviri”¹³ diye bir şey yoktur; sadece görsel veya işitsel bazda duyuşsal “işaret”ler söz konusudur. Ve yine evet, bu işaretler, zaman içinde belli başlı “form”lara ve katılaşmalara yüz tutmuş, bizim nezdimizde ve tasvibimizle nispi ölçekte elle tutulur hale gelmiştir, ama son kertede bizim tuhaf, hatta gizemli kabul ve kaçınılmaz/zorlamacı/keyfi uzlaşımız sonucunda gerçekleşen bir şeydir bu “katılaşmalar”. Kendi başına, yani bizim aklımızdan arı bir şey değildir bu işaretler¹⁴. Ama bu haliyle de (bkz. ayrıca dipnot 13) bir *örüntü* konumuna yükselmektedir, iç - dış veya daha isabetli bir tabirle özneliği ve nesneliği aynı anda (karşılıklı etkileşimli şekilde) içeren bir *entité* (antite), diyesi (kavranılabilir) varlıksal hal almaktadır. Katılaşan (nesnelleşen) ile akışkan (öznelleşen) boyutları ile işaretlerin bu dikotomik düzenek¹⁵ veya tertip içinde yer aldığı kabul etmeden, en genel haliyle çeviri konulu düşünmelerin *toplamını*¹⁶ olduğu kadar, özel olarak da çeviribilimsel akıl yürütmenin sırrını, dahası aradaki, diyesi çeviri konulu ile çeviribilimsel düşünme biçimleri arasındaki yasal ayrımların ve sınırlandırmaların gerekliliğini ortaya koymak olanaklı görünmemektedir. Toplam olgu, katılaşma ile akışkanlaşma, bilim-kuramsal bir terminoloji ile ‘sabit koşulu’ ile ‘değişken beklentisi’ arasındaki etkileşimden/ilişikiden türemektedir¹⁷.

-
- 13 Buradaki kavramda ‘olgusal’ bir şey olarak ‘çeviri’ söz konusu edilmektedir, bilimsel bir olgu tanımı olarak değil. Kısacası, *çeviri* bir *şey* olarak, diyesi “erek metin” adını verdiğimiz nesne olarak çeviri kastedilmektedir. Bu haliyle de ‘çeviri’ kavramı ile ‘metin’ kavramı arasında yakın bir irtibat –doğal olarak– kurulabilir. Nitekim, bir kitap/brosür/konuşma vs. ‘çeviri’ ise, doğal olarak ‘metin’ olarak tezahür eder, çeviriden metni ayırmak da o ölçüde imkansızlaşır. Bir nesnenin (metin) bir çeviri mi değil mi (yani *sadece* metin) olduğu, söz gelimi uzakta bir masada dururken nasıl ayrımlaşır? Tuhaf bir basitlikle söylemek gerekirse: Ancak *yakından incelenince* bir şeyin çeviri mi metin mi olduğu ortaya çıkar. Bu ayırım, kanımca çeviribilimsel düşünüş ortamlarında ilkesel olarak tartışılmasından kaçınılan ve üzeri örtülen önemli bir sırdır hala (bkz. detayları ile Çevrim Kuramı, 2002).
- 14 mi gerçekten? diye kuşkucu veya iyimser, nereden bakıldığına göre değişebilen bir perspektiften bakarak sorabiliriz pekala. Fakat bu soru, felsefi bir düzleme sürükler bizi, yani herkesin kendi kendisini merkezine koyabileceği bir tebliğ dünyasına savrulacağı bir tartışmaya yol açacaktır.
- 15 Kuşkusuz dilbilimsel ve metinbilimsel olarak çoktan kabul görmüş bir bulgudan bahsediliyor burada, fakat dilbilimdeki (denotasyon - konotasyon) ve göstergebilimdeki haliyle (gösteren - gösterilen) olsun, metinbilimdeki haliyle (anlam - içerik) olsun, bu dikotomik gerçeklik, çeviribilimsel nosyon ve akıl yürütmelerde çok başka bir denklem ve düzlemde etkinleşerek işlem değerine kavuşturulması gerekiyor; bunun için de başka bir terminoloji üzerinden “koordinasyon” edilmesi şarttır (bkz. koordinasyon için İşcen, 2002; ayrıca “Koordinatsız bir Bilim olarak Çeviribilim” (2008b)).
- 16 Bkz. dipnot 7.
- 17 Sabit (p) ve değişken (q) kavramlarına dair detayları ile bkz. İşcen, 2002. Burada katılaşma ile akışkanlaşma yasallıkları konusunda bir akıl yürütmeye girilmemektedir, ancak bu konunun da son haddinde belirleyici olduğu unutulmamalıdır; daha somut bir söylemle: Çeviribilimsel olgunun tarifinde her seferinde *akaşan ile katılaşan boyutların karşılıklı etkileşimde* öngörü ve bir yasallık var mı, yoksa her seferinde olgunun bu etkileşimi sabit ve tek midir sorusu, tüm araştırma alanı için son haddinde önem taşımaktadır. Bu soruya dair yanıtlar “Çeviri Olgusu ve Gözlemlenebilir Nesne Sentezi” (2022) adlı çalışmada sunulmuştur; burada sadece şu kadarını belirtmekle yetinelim: Karşılıklı etkileşim, bir anlamda “al gülüm ver gülüm” hesabı ile gerçekleşmektedir; olguda “anlamsal boşluk” genişledikçe, öznelik yükselmekte demektir, dolayısıyla katılaşma oranı daha düşüktür; veya tam aksine, katılaşma (nesnellik) arttıkça, diyesi işaretler “sabitlendikçe” öznelik oranı düşecektir. Bu oransal dağılım üzerinden çeviri olgusunun altı (6) adet kategorisi türemektedir (bkz. detayları ile Çevrim Kuramı, 2002).

Bir tertip düşünelim: Belli bir zemine çakılmış bir çubuk / direk ile ona bağlı bir ip. Bu iki (zeminin *belli* yapısı düşünülünce üç) unsurlu tertipte çubuk kısmı, zeminde sabit olmakla birlikte, materyali, kalınlığı, zemin altındaki derinliği vb. ölçeklerden ötürü yine de asla ve hep aynı şekilde sabit değildir; aynı şekilde, tertibin ip kısmı da ipin kalınlığı / inceliği, uzunluğu / kısalığı; materyali (lastik, halat vs.) gibi ölçeklerle asla aynı şekilde sabit değildir¹⁸. Bu haseple, tasvir düzeyinde olsa da, çeviri olgusunun dikotomik yapısı / özelliği de tarif edilmiş olmaktadır. Daha somut bir ifadeyle: Çeviride nesnel olarak belli bir zeminde, belli bir özellikte belli bir verili dünya (çubuk) ile duruma göre belirlenebilir, durumsal olarak göreceleşen bir uzam (ip) arasında bir ilişki söz konusu olmaktadır, zuhur etmektedir. İp'in çubuk'tan uzayabildiği düzlem, aynı zamanda *mantuksal çevrimsel düzlem*dir, yani çeviribilimsel betimin olanaklı olduğu, buna bağlı olarak da *çeviribilimsel metodolojinin biçimlenebileceği düzlem* olarak düşünülmelidir.

Kalıcı ve gerçekte hayli aleni olması nedeniyle esasen çok bariz, ama çeviribilimsel bir terminoloji ve nosyondan yoksun olması hasebiyle şimdiye kadar çeviri araştırmalarında hiç akla gelmeyen bir soru bu söylenenlere ışık tutabilecektir: Satın alınan bir cep telefonu kutusu içinde bulunan bir kullanım kılavuzu ile ilişkili bir çeviri-odaklı düşünme biçimi (akıl yürütme usulü), hangi bilimsel gerekçelerle söz gelimi Shakespeare adlı bir şahsın “Hamlet” adlı eseri üzerinde etkinleşen çeviri-odaklı düşünme biçimi ve usulünden farklılık gösterebilir? Böyle bir farklılığa yönelik meyil veya talep ne denli çeviribilimsel bazda savunulabilir kısacası? Bilim-kuramsal bir zeminde kalmak koşulunda açıktır ki söz konusu farklılık, ancak akıl yürütmenin üreteceği sonuç üzerinde talep edilebilir, bunun sağlanabilmesinin yolu da söz konusu olan “nesne”ye yönelen akıl yürütmenin usulündeki birlik ve uzlaşıda saklıdır. Hiç kuşku yok ki, ancak kavrayıştaki (metodolojik) birlik anlayışında (sistemliliğin kabulünde) nesnenin özgün durumları ve yapıları belirginlik kazanır; kavrayıştaki çeşitlilik ise doğal olarak çeşitli nesnelere ortaya çıkarır, sonuçlar da göreceleşir; bu ortamda ise sonuçları birbiriyle irtibatlandırma (koordine etme ve sınıflandırma) olanakları ortadan kalkar. Bu haliyle bakıldığında ise, kullanım kılavuzu ile Hamlet arasındaki fark, sadece *ipin esneme payında aranabilir* sonucu çıkmaktadır. Kullanım kılavuzunda çeviribilimsel uzamdaki çevrimsel esneme ölçümünün sonucu (söz gelimi) 1 santim ise, Hamlet örneğinde (tikeline) ip, yani esneme payı yıldızlara kadar uzayabilmektedir, *çekiştirilebilmektedir*. Birinci tikelde nesnellik oranı en yüksek düzeyde iken, diğer tikel örnekte çeviri olgusundaki öznelik payı en yüksek orandadır çünkü¹⁹. Uygulama

18 Çeviri olgusunun üç temel tanımsal niteliğinden “dinamikliği” söz konusu edilmektedir burada. Bkz. en son İşcen, 2022.

19 Yine bir yol ayrımına varmışız gibi duran bu ifadeden, çeviri olgusunun mu yoksa “metin” adını verdiğimiz olgusunun özelliğinden (temel niteliklerinden) mi bahsedilmektedir sorusu çıkmaktadır karşımıza. Başka bir ifadeyle: Olguda saptadığımız bu değişken “öznelik-nesnellik” birleşimi, çeviri olgusuna haiz midir, yoksa metinlerin en genel yapısal niteliği olarak mı kabul edilmelidir? Çok açıktır ki, bu soru, esasen iki ayrı bilimin pratik işleyişindeki karşılıklı etkileşimini, daha geniş planda ise alansal sınırlarının kesişmesini ilgilendirmektedir. Bu sorunun yanıtı, hiç kuşku yok ki, tekil bir makale çalışmasının kapsamını hayli hayli aşmaktadır (bkz. ayrıca İşcen, 2002).

bazında ve gerçeklikte en basit haliyle belirtmek gerekirse: Hamlet’in çevirisinde, her bir (yeni) durumda ve zamanda değişken ağırlıklı olarak çevrim en üst oranda seyrederken, kullanım kılavuzunda sabite yakınlığı nedeniyle *çevrim oranı* (bkz. İşcen, 2002) mümkün merteye düşük kalır, “dil-çifti makası” (bkz. İşcen, 2002) dahi etkin değildir²⁰. Çeviribilimsel olma iddiası taşıyan bir perspektifte can alıcı ve kıskırtıcı, ama aynı zamanda tuhaf bir şekilde ufuk açıcı soru şudur o halde: Kullanım kılavuzunun “yazarı” kimdir²¹?

Bu soruyla muhatap olan bir kimsenin, ‘*bir bakıma*’ haklı olarak başını sallayarak yanıt vermeye bile tenezzül etmeyeceğini düşünebiliriz. Fakat, yanıtı bu denli –en azından *bir bakıma*– açık görünen bir soruyu sormaya mecbur bırakan çeviribilimsel düzlemde metodoloji yönlü bir gerçeklik vardır karşımızda: Çeviribilimsel işlem açısından bir kullanım kılavuzu metninin (çeviribilimsel bazlı) ele alınması, irdelenmesi ve betimlenmesi ile (söz gelimi) Hamlet adlı dram metninin (çeviribilimsel bazlı) ele alınması, irdelenmesi ve betimlenmesi arasında bir ayırım söz konusu edilemez. İkisinin de çeviribilimsel metodolojinin yasallıkları ile sınırlı olarak ele alınması gerekir, aksi takdirde iki farklı nesne, iki farklı gözlem ve dolayısıyla iki farklı disiplinin birbirinden bağımsız işleyişini ve işlemini iddia etmemiz gerekecektir. Bu iddia ise temelsiz, metodolojik olarak epey gevşek ve hatta büsbütün kapalı ve karanlık bir “disiplinlerarasılık” savunusu üzerinden de –son 40 yıldır alanı gereğinden fazla dağıtma pahasına yapıldığı gibi– meşrulaştırmanın sonuçları ortadadır, bu çalışmanın girişinde de en genel hatları ile saydamlaştırılmıştır.

O halde, yine vurguyla belirtmek gerekirse: Çeviribilimsel bir metodolojinin tasarlanması, somutlaştırılarak temellendirilmesi yönünde kullanım kılavuzu ile Hamlet örneklerinin (çeviribilimsel bazlı tikel gözlemin nesnelere) işlemsel olarak tek farkları, ürettikleri sonuçları mıdır diye sormanın tam yeridir burası. Başka bir ifadeyle işlem olarak fark gözetilmeyecek bir çeviribilimsel araştırmada (tikel gözlem), nesnelere arasındaki yapısal farklar (ve bunlara bağlı olarak sonuçlar) dışında herhangi bir fark ve gelişme güzel (keyfi) bir işlem iddia edilemez şeklinde mi düşünmemiz gerekiyor? İlk bakışta ve özde öyle görünüyor. Nitekim, kullanım kılavuzu ile Hamlet örneklerinin birbirinden farkı yukarıda belirtilmişti, somut olarak belirtmek gerekirse, birinin “yazarı” var iken, diğersinin “yazarı” bulunmamaktadır. Bu da birinci örneğin (Kullanım Kılavuzu) “nesnellik oranı”nın son haddinde yüksek, diğersinin (Hamlet) son haddinde düşük; buna bağlı olarak “öznellik” oranı son haddinde düşük (sıfıra yakın) kullanım kılavuzu

20 Bunun da çok bariz ve çarpıcı bir kanıtı vardır: Kullanım kılavuzlarında “*kaynak dil*” nedir diye sorduğumuzda, esasen bir KM belirlemede sorun yaşamaktayız, zira kullanım kılavuzları (normal şartlarda) çok-dilli metinlerdir, mesela en azından TR/EN/D/CH/FR/RUS/SP gibi yaygın dillerden hepsi vardır, hepsi de, bir birliklilik içinde KM’yi *toplama ve tümel bir şey olarak* teşkil etmektedir, kısacası esasen bir “erek dil” gerçekliği yoktur. Bu durumda KM = EM (eşittir) ölçümü ve sonucu ortaya çıkmaktadır ki, çevrim oranı hemen hemen yok demektir bu (eşleşme kategorisi), pratikte de çevrim oranı olmayan bir nesnenin çevirisi de söz konusu edilemeyecektir. Çeviribilimsel bazda son haddinde aşılabilir sorunları barındırmalarına rağmen KM ve EM kavramları burada sadece konuyu aydınlatma adına geçici bir minvalde kullanılmıştır (KM sorununa dair bkz. İşcen, 2017).

21 Kullanım kılavuzu gibi bir tikel örneğin oluşturduğu çeviri olgusu denklemine, demek ki, nesnellik oranı çok yüksek, öznellik oranı çok düşük bir kategori ile karşı karşıyayız. Bunun çeviribilimsel alanın metodolojik sistematiği açısından sonuçları için bkz. ilerideki tartışma bölümünde.

örneğine karşı örnek olarak Hamlet'in son haddinde yüksek bir öznellik oranına sahip olduğunu bulgulamak zorundayız. Bu haseple de kullanım kılavuzuna dönük çeviribilimsel işlemde son haddinde genel (homojen), az sayıda ve “eşleşen” sonuçlar (betimsel dolgu materyali) üretilebilirken, Hamlet örneğinde detaylanan (spesifik), sonsuz sayıda ve her bir durumda “özgü” (bkz. 6. Kategori “özgüleşme” kavramı için İşcen, 2002) sonuçlar ortaya çıkarılacaktır.

Bu gerçeklik durumu, tasarımsal bir talep olarak görülebilir ilk bakışta, ancak çeviri ile ilgili “düşünme” ve en genel anlamda “akıl yürütme”lerin tarihine ve gelişimine dikkatle eğilince, örneklerin bir kısmında çeviribilimsel aklın işleyişinde “genelleyici” (sabitleyici, yapısalıcı) bir dinamiklik söz konusu iken, diğer kısmında ise “genişleyici” (değişkenleştirici, işlevselci) bir dinamikliğin işletildiği; bu iki dinamikliğin ise –alandaki uygulamalarda asla bütünleştirici bir şekilde olmasa da– etkileşimsel bir ilişkiye sahip olduğu; belli örneklerle göre ayırıştırıcı bir minvalde tezahür ettiği çok rahatlıkla görülebilmektedir²². Daha sade, alanda da çok yaygın bir söylem ve anlatımla belirtmek gerekirse: Çeviri ile ilgili “kuramsallaştırma” yönelimi, “yazarı” (öznesi) belirgin örneklerde (“edebi metinler” söz gelimi) çok daha yoğun bir şekilde “kısmi açılı” ve değişken odaklı olabiliyorken, yazarı belirsizleşen ve hatta ortadan kalkan “teknik” (yapı bakımından standartlaşan) örneklerde (kullanım kılavuzu vb.) kuramsallaşma çok daha standart ve sorunsuz (genelleyiciliği destekleyici) şekilde ve oranda oluşturulabilmektedir. Aslında bunun nedeni çok basit, net ve doğaldır, aynı zamanda çeviribilimsel olgunun doğasına uygun bir durumdur: Çeviri olgusu, dikotomik, dinamik ve kompleks niteliklerine sahip olarak (bkz. İşcen, 2022), görgül boyuttaki örneklerinde bu üç özelliğinin karşılıklı etkileşimine bağlı olarak esneyip genişleyebilmektedir, diyesi çeviri olgusu örnekleri kompleks, dinamik ve dikotomik yapısı açısından *en az ölçekten en çok ölçüğe doğru hacim kazanabilmekte*, yükselebilmektedir. Kompleks yapısı nispeten düşük örneklerde, daha az dinamik ve dikotomik boyutunda daha güçsüz (etkin), kompleks yapısı genişleyip yükseldikçe dikotomik ve dinamik oranları da göreceli olarak belirginleşip görünür (gözlemlenebilir) hale gelmektedir. Bir benzetme yoluyla söylemek gerekirse: Çeviribilimsel metodoloji bir *yelpaze* gibidir, olgunun temel niteliklerinde bir artış gözlemlendikçe, yelpaze doğal olarak açılmaktadır; diyesi % 0

22 Esasen alandaki “kaynak odaklılık” ve “erek odaklılık” görünümü, epey yanıltıcı bir karşıtlıklı denklemde kullanım bulan kavramsallaşmalara bağlı olarak “İşlevselci Çeviri Kuramı” (bkz. Stolze, 2001) çeviri tarihi çalışmalarında “geleneksel çeviribilimsel dönem”in karşısında bir antitez olarak öne sürülür. Başka bir ifadeyle: Çeviri konulu araştırmaların bir bütün olarak çeviri-tarihsel düzlemde (kaynak ve eşdeğerlik odaklı bakan) yapısalıcı addedilen ilk dönemin karşısında (iletişimi ve kültürü önceleyen) işlevselci “modern Çeviribilim”in (bkz. “Modern Çeviribilim” kavramı için Zybatow 2010 ve Gentzler 1993, “Contemporary Translation Theories”) konumlandırıldığı, sıkça karşılaşılan bir durumdur.

(sıfır) hacimden % 100 betimsel hacme açılabilir²³. Aynı şekilde “akordeon” benzetmesi de bu minvalde epey anlamlı ve çeviribilimsel metodolojiyi anlatma/betimleme açısından elverişli görünmektedir. Akordeonun çalışması için (ses üretmesi için) açılması gerekir ve bu açma (kapama) hareketi sürdükçe ses üretimi de devam edebilmektedir. Aksine, akordeon açılmadığı sürece ses üretimi de olanaksızdır, diyesi çeviribilimsel betimleme uzamı (veya düzlemi, ayrıca subordinatif araştırma için bkz. İşcen, 2002) kadük kalacak, açılmayacaktır.

2.2 Çeviribilimsel Metodolojinin Sınırları ve Özgünlüğü

Çeviri olgusu, yukarıda (ve ayrıca İşcen, 2022) bahsi edilen üç temel niteliğine (kompleks, dikotomik ve dinamik yapısı) bağlı olarak betimsel bir uzam açmaktadır. Bu uzam, çeviribilimsel metodolojinin biçimlenip örgülediği düzlemdir aynı zamanda. Betimleme, bilindiği üzere, tikel örnekleri hedef almakta²⁴; bunların gözlemlerinin sonuçlarını tariflerde (ya bir önermeyi/hipotezi kanıtlayıcı, ya da örnekleri sınıflandırıcı mahiyette) sabitleme (terimleştirme) işlemidir. Tikel örneklerin bu anlamda mutlak surette “model örnekler” olarak kabul edilmesi şartı aranır, “doğa”daki haliyle bir gözlemin hedefi olarak değil kısacası. Doğadaki (gerçeklikteki) sonsuz sayıdaki örnekleri (şeyleri) herhangi bir soyutlamaya tabi tutmadan, diyesi bir “nesne” haline yükseltmeden yapılacak gözlemlerin sonuçları doğal olarak karmaşık, gelişigüzel ve keyfi olarak tezahür edecektir. Bu verili bilim-kuramsal şartlar ve ilkeler ışığında o halde çok şartlı bir sonuç olarak çeviribilimsel araştırmanın hedefinin asla “çeviriler” olamayacağını belirtmek zorunda kalıyoruz (bkz. detaylar için İşcen, 2022). Daha somut, net ve aynı zamanda çarpıcı bir ifadeyle: Çeviribilim, “çeviriler” ile ilişkili bir araştırma alanı değildir²⁵. Çeviri odaklı çalışmaların yığıldığı ‘*alansızlık*’ sınırları²⁶ içinde şartlı, kışkırtıcı ve tuhaf kaçan bu saptamanın, asıl başka bilimlerde analogi denklemine gayet doğal kabul edilmesinin,

23 Konunun detaylarını burada ayrıca irdelemek bu çalışmanın kapsamını epey aşacağından şu kısa belirteçle yetinmek zorundayız: Aslında çeviribilimsel araştırma içinde ‘nesne’ gözlemlenebilirlik durumuna ancak % 0,1 < % 99,9 arasında geçebilmektedir. % 0 durumu, salt eşya durumuna işaret ederken, % 100 durumunda “sanat eseri” (söz gelimi tablo) ile karşı karşıya kalınmaktadır. Başka bir ifadeyle ne “sabit”, kendi başına bir şey olarak, ne de “değişken”, yine kendi başına bir şey olarak çeviribilimsel araştırma dizgesinin kapsam alanı içine girmemektedir, ancak ikisinin ilişkisi üzerinden bir çeviribilimsel akıl yürütme başlatılabilmektedir (bkz. detayları ile İşcen, 2002 ve 2008a). Bu durum, yani ne sabit’in, ne de “değişken”in, kendi başına bir mefhum olarak çeviribilimsel algıya dahil olamayacağı gerçeği, başlı başına özerk bir Çeviribilim alanı açısından hem anahtar hem kilit işlevi taşımaktadır (bkz. detayları ile İşcen 2002, 2008a).

24 Bkz. detaylı olarak “subordinasyon” ilkesi için İşcen, 2002.

25 ‘Çevirileri araştırılan alan peki nedir diye?’ sorulabilir bu durumda. Söz gelimi Holmes’un tabiri ile “çeviri araştırmaları” mıdır? Çevirileri, üstelik sonsuz sayı ve değişkeni bakımından bıkırtıcı bir şekilde dağınık ve dizge beklentisinden kendini adeta büsbütün muaf sayarak hedef alan, kendine konu edinen çalışmaların, Çeviribilim’i veya en azından böyle bir bilim alanının temellerine yönelik bir uzlaşmayı dahi 70 yıl içinde oluşturamamış olması, esasen Çeviribilim’in çeviriler ile ilgili bir alan olmadığını kanıtlayacak netlikte bir gerçekliktir. Bu bakımdan belki de yine çok tuhaf kaçacak bir saptamada bulunmak zorundayız: *Çeviribilim, alan literatürünün de rahatlıkla ortaya koyabileceği üzere, Çeviribilim’den başka her şey olabilmektedir*, bir tek Çeviribilim olma konusundaki kayıtsızlığı ile bir yanıyla övünmekte, bir yanıyla da hayıflanmaktadır.

26 “Alanın sınırlarının artık ihlal edildiği” (Echeverri, 2017) bir gerçeklik durumunda alan idraki ve bilincinin de ortadan kalktığı, dolayısıyla “alansızlık” gibi bir tuhaf durumla karşı karşıya kaldığımızı betimleyecek daha isabetli bir sözcük ne yazık ki yok.

şaşırtıcı olmaması insanı düşündürebilmektedir; nitekim söz gelimi biyolojinin *çiçek, ağaç, fil, aslan, böcek* veya *insanlarla* vs. ilişkili bir alan olmadığı; veya yine söz gelimi sosyolojinin *insanların bir araya gelip kalabalıklar oluşturması* ile ilişkili bir bilim alanı olmadığı; sayısız başka analogi içinden son olarak dilbilimin *konusan ve yazan insanlarla* ilişkili bir bilim dalı olmadığı, olamayacağı gerçeği bizi şaşırtmamaktadır da Çeviribilim’in yapılmış, yapılacak ve yapılması beklenen çeviriler ile ilişkili bir bilim dalı olmadığı, olamayacağı gerçeği neden bizi sarsmaktadır diye sormak, yerindedir²⁷. Sarsıcı bir tanımlama olmasının dışında bu saptama daha ziyade çeviri ile ilgili bilimsel nitelikli bir akıl yürütmenin yasallığını, diyesi metodolojisini sorgulamaya davet niteliğindedir. Çalışmanın şimdiye kadarki kapsamı ve tartışma verileri, böyle bir davetin icap ettiği kavramsallaşma ve temelini oluşturma yönündeydi, bundan sonra doğrudan çıkarımlar ve sonuçlar üzerinde öne sürüm ve fikirler söz konusu edilecektir.

“Çeviri” kavramı ve ifadesi, son haddinde sorunlu bir kavram olarak, özellikle bilimsel bir nosyon çerçevesi ve kabulü altına girmesiyle bilişsel bir ikilemi ortaya çıkarmakta, 70 yıllık “çeviribilimsel” ifadesi veya iddiası altında biriken araştırmaların da pekala kanıtlayabildiği üzere çok-anlamlılığı ve gelişigüzel kullanımı sayesinde köklü ve aşılmaz çıkmazlara yol açmaktadır. Belli dillerde bu kavram yerine, daha bir üst kavram olduğu iddiasıyla, adeta alternatifler diye önerilen kavramsallaşmaların kafa karışıklığını gidereceği umudunu karşılayacağı yerine sorunları daha da derinleştirmiş, hüsrana ve hayal kırıklıklarını pekiştirmiştir²⁸. Bu haliyle, diyesi bilimsel bir tanım düzlemine soyutlanmadan, düz anlamıyla “çeviri” kavramı, esasen bir ‘kavram’ olmaktan çok sade bir ‘sözcük’ olarak gözlemlenebilirliği konusunda sayısız yol ve usulü de zorunlu kılacaktır. “Çeviri”yi gözlemlemedeki bu (doğal olarak meşru) keyfi ve gelişigüzel usul ve “yöntemlerin” birbiriyle sürekli çelişme göstermesi de yine pekala meşru ve doğaldır; ancak bunun ne denli bilimsel dizge içinde bir meşruiyet olduğu, kuşkuludur. ‘Alan’da²⁹ ‘çeviri’nin bir alt veya üst tanımla ayrıca (çoğunlukla edimsel gerçekliği bakımından

27 Bkz. detaylı olarak İşcen, 2022; “şeyi” bir nesne haline soyutlama işleminin bir bilim dalının temelini teşkil eden bir ilke olduğu; bundan kaçınmanın söz konusu bilim dalını sınırsızlıklar arasında savuracağı sonucunu beraberinde getireceği; bu işlemin, diyesi olgu tanımına dönük işlemin geciktirilmesinin Çeviribilim örneğinde olduğu gibi 70 yıllık bıkırtıcı bir itiş kakış ortamına hizmet ettiği düşüncesi, aynı zamanda Çevrim Kuramı’nın giriş cümlesinde de ifade bulmaktadır: “Çeviri etkinliği ile genel anlamda çeviri konusunda düşünme’yi birbirinden ayırmadan oluşturulacak önermeler, bakış açısını (çeviri) bilimsel bir katmana taşımayacaktır” (2002:25).

28 2000 yılından itibaren gitgide su yüzüne çıkacak şekilde yaygınlık kazanan “alan tartışması” ile ilgili yayınların bir toplam külliyat olarak söz konusu “yeni yaklaşımlar” furyası ve bunu takip eden günü birlik talep edilen “dönüşümler”, bir önceki talep ve iddialara yönelik hayal kırıklığını değil de, başka neyi ifade ediyor olabilir? Bkz. detayları ile en son “...confusion, hesitation, and frustration...” (L. v. Doorslaer, 2019: 229). Kaynak bilgisi ve alıntılama dikkati için Nilay Avcı’ya teşekkür ederim.

29 Bkz. önlere “alansızlık” kavramına yönelik. Burada “alan” kavramı söz konusu “çeviri konulu akıl yürütmelerin” ne denli bir alan oluşturup oluşturmadığına dair belirsizliği vurgulamak için tırnak içine alınmıştır.

ele alınarak) açıklandığı³⁰ gerçeğine bağlı olarak da sorunun çözülmediği, farklı disiplinlerin çeviri üzerine “egemenlik çabalarının” (bkz. “egemenlik çabaları” kavramı için Hueber, 1997) bir tezahürü olarak karmaşayı (bkz. Snell-Hornby, 1999) daha da belirginleştirdiğini hatırlamak gerekir. O halde, tekrar vurgulamakta sakınca yoktur: Çeviribilim, çevirileri gözlemleme (bkz. ayrıca İşcen, 2022). Zaten ‘çeviri’ler bilimsel bir düzlem ve dizge içinde gözlemlenebilir, dolayısıyla bilimsel bir betimde sonuçlandırılabilir bir kavramı ima etmemektedir.

Bu noktada, çeviribilimsel metodolojinin sınırları saydamlığa erişebilmektedir: Çeviribilimsel betim, önlere tanımlandığı üzere, çeviri olgusunun temel niteliklerine (kompleks, dikotomik, dinamik nitelikler) bağlı olarak “nesne”de tezahüre ulaşan nesnellik-öznellik birleşimi ve ona bağlı olarak kategorilerinde aranmalıdır. Çeviribilimsel araştırmanın temeli (gözlem sistematığı, betimsel uzam), bir çeviri nesnesinde (dikotomik, dinamik, kompleks olguda) *nesnellik ve/veya öznellik oranına göre altı farklı çeviri kategorisini*³¹ tanımlamak ve kanıtlamakla yükümlü ve sınırlıdır. Bu işlemin kapsamı ve düzleminin adı, betimsel (deskriptif) evre olarak tanımlanmıştır (Bkz. İşcen, 2002 ve 2008a). Esasen “anlamsal boşluğun” hacmine göre şekillenen (bkz. “anlamsal boşluk” için İşcen, 2022) bu betimsel evre, altı farklı çevrimsel orana göre sınıflandırılmakta, tüm tikel örnekleri ile sistematik bir gözlemin hedefi olabilmektedir. Daha somut bir ifadeyle:

Kendi başına gözlemlenebilir oluştan uzak ve en genel anlamda soyut bir koyut olan çeviri olgusunun, bir araştırma hedefi olarak bir nesne (model örnek, tikel durum) halini alması, dikotomik, dinamik ve kompleks mefhum (kavramaya haiz) boyutuyla o nesnellik ve/veya öznellik oranlarının belirlenmesi (çeviri durumunun saptanması) üzerinden gerçekleşmekte; betim de buna (nesnellik-öznellik ilişkisine) göre genişlemekte, genişledikçe, toplamda altı adetle sınırlı olmak üzere bir üst kategoriye (çevrimsel düzleme) yükselmektedir. Bu minvalde, “Kullanım kılavuzu” adıyla anılan “şey”in çeviribilimsel düzleme indirgenmesi (veya ‘nesne’ düzeyine yükseltilmesi), nesnellik oranının çok yüksek olmasına bağlı olarak dikotomik, dinamik ve kompleks nitelikleri belirgin bir büzüşme (dar, az, kıt vs.) eğilimi göstermekte; sonuç olarak da bu nesneye bağlı çeviribilimsel betimin, en genel, sabit, kesin ve az verili olacağı, bu anlamda da birinci kategoriye (eşleşme) tekabül edeceği; tam aksi yönde, diyesi altıncı kategoriye (özgüleşme) tekabül eden bir örnek olarak Hamlet’in, öznellik oranının yüksekliğine bağlı olarak betimsel uzamın da dikotomik, dinamik ve kompleks boyutları ile durumdan duruma (diyakronik ve/veya senkronik etkileşime) bağlı olarak genişleyebileceği, verisel olarak çoğalacağı, çevrimsel dinamikliğin de buna bağlı olarak sonsuzca işleyebileceği, somut betimlerle kanıtlanabilmektedir. Buna koşut olarak denebilir ki, anlamsal boşluk genişledikçe,

30 Bkz. konuya dair detayları ile Chesterman, A. & Arrojo, R. (2000). Çevirinin anılan çalışmada çarpıcı şekilde ortaya konduğu gibi bu kadar çeşitli üst perdelere birbirleriyle ilgisiz, hatta çelişik ‘açıklamalar’ veya ‘tariflere’ yol açması, çoğunlukla çevirinin çok-boyutluluğu (ve ima edilen göreceliği) ile ilişkilendirilse de, esasen yukarıda dile getirilen durumun doğal sonucudur, kısacası: Çeviriyi bilimsel bir zeminde olgu ve nesne düzlemine soyutlamadan, salt edimsel gerçekliği bakımından ele almak, ona dair bu türden gözlemsiz, denetimsiz, sınanabilirlikten uzak (yani metodoloji kaygısından büsbütün bağımsız) genel söylemleri ve tarifleri zorunlu kılacaktır. (Kaynak bilgisi için Nilay Avcı’ya teşekkür ederim).

31 Bkz. altı farklı çevrimsel kategori için detaylarıyla İşcen, 2002 ve 2008a.

öznellik oranı yükselmekte; çevrimsel olarak bir üst kategoriye geçiş gerçekleşmektedir. Anlamsal boşluk dar olan örnek çeviri nesnelere, nesnellik oranı mümkün mertebe yüksektir. O halde çeviri nesnesindeki “anlamsal boşluk” kavramı (nesnellik-öznellik dağılımına dair ölçek), çeviribilimsel araştırmada (deskriptif evrede) metodolojik dizgeyi belirleyen temel bir aksiyom işlevini taşımaktadır³².

3. Sonuç

Çeviribilimsel nitelikli sayılabilecek (özerk) bir araştırma alanı, tüm diğer bilimlerde bilimsel pratiğin dizgeli birikimi sayesinde geçerliliği kabul gören temel yasallıklara uygun ve uyumlu bir işleyiş ve güvenilir bir üretkenliğe erişecekse, bunun başlıca koşulu, olgu tanımına (bkz. İşcen, 2022) bağlı olarak araştırma nesnesinin (nesne durumlarının) belirlenmesi; belirlenmiş (uzlaşıya dönüşmüş) nesne durumlarının net ve açık bir metodoloji üzerinden işlenmesidir. Metodolojinin kendisi, uzlaşıya ve yasallığa dönüşene kadar model örneklerin gözlemleri üzerinden sınamaya tabi tutulur. Başka bir deyişle: Gözlemlerin hedefi, ilkin ve birinci derecede *nesneye dair sonuçlar üretmek değil, gözlem sistematığının (metodolojinin) sınanması (doğrulama/yanlışlama) ve pekiştirilmesi (kanıtlanması) yönündedir*. Gerçek dünyada tezahür eden, edecek veya etmesi talep edilen ‘çeviri’ler hakkında, her türlü usulde, yöntemle ve açıdan yargılarda bulunmak, bu haseple çeviribilimsel nitelikli sayılabilecek bir araştırma alanı *dışında* pekala meşru bir akıl yürütme işidir. Bu nedenle, çeviribilimsel nitelikli araştırma alanı, diyesi bir bilim disiplini olarak Çeviribilim, bu niteliğe sahip olmayan çeviri konulu söylemlerin toplandığı ‘alan’ dan, metodoloji konusundaki güvenirliliği, saydamlığı ve ciddiyeti sayesinde ayrılmaktadır.

Çeviribilimsel metodolojinin temeli, araştırma nesnesinde “nesnellik-öznellik” oranlarının tanımlanması ve belirlenmesine bağlı olarak sınırlılığa kavuşur, belirginleşir. Çeviri olguları, yanlışlıkla “metin”ler üzerinden tanımlanırken, çeviribilimsel olgu, doğrudan bu iki oluşturucu unsurunun (komponent) karşılıklı ilişkisinin tezahürüdür. Bu anlamda çeviri olgusu, altı farklı kategoride sınıflandırılabilir tikel örneklerde somutlaşabilmekte, gözlemlenebilir duruma gelebilmektedir. Çeviri olgusunda bu bakımdan gözlem sonuçları (öznellik oranı arttıkça) genişleyebilmekte veya (nesnellik oranı arttıkça) büzülmemektedir. Anlamsal boşluk durumu (geniş - dar), öznellik ve nesnellik oranlarını göstermesi bakımından, çeviribilimsel metodolojinin en önemli aksiyomu olarak işlevselleşir.

32 Bir metodolojinin temel enstrümanları arasında bulunduğu üzere “aksiyom” durumu sayılmaktadır. Aksiyomatik envanteri belirlemeden ve bir uzlaşma olarak ortaya çıkarmadan, bir bilimin metodolojisinin belirginleşmesi ve çeşitli örnek araştırmalar boyunca sınanması, olanaklı değildir. Çeviribilimsel metodoloji açısından “anlamsal boşluk” bir, evet çok temel ve belirleyen aksiyomdur, fakat tek ve salt olarak da kabul edilmemelidir. Bu çalışmada çeviribilimsel nitelikli sayılabilecek tüm metodolojik yasallıkları ortaya koymak gibi hedef bulunmamaktadır; kasıt ve amaç, konuyu gündeme getirmek, olası tartışma öbeklerini belli bir kavram bütünlüğü içinde öneri olarak ilgililerin dikkatine sunmaktır. Bu türden önerilerin özelliği ve aynı zamanda faydası da, tartışılır olması ile birlikte, tartışma içinde daha temelli düşünce ve öneriler tarafından çürütülmesi durumunda dahi, alana ve tartışmaya yarar sağlamasıdır; kısacası: Wittgenstein’in “Hakikatin en güçlü kanıtı yanlışlıklardır” şeklindeki düsturuna sadakatle önerileri dikkatle irdelemek, her hâlükârda alansal tartışmayı bir adım ileri taşıyacaktır. Bkz. ayrıca “aksiyom sistemleri” kavramı için Essler (1971).

Tüm bu soyut önermelerin, “çeviri kuramı” gibi epey yanıltıcı ve temelsiz kavramsallaşmalar yerine, çeviri hakkında dizgeli / dizgesiz fark etmez, hepten akıl yürütmenin en dolaysız karşılığının, olası tüm çeviri örneklerinde de şekil aldığını, somutlaşıp saydamlık kazandığı gerçeği, çeviribilimsel düzlemde gizemini hala koruyan bir mefhum olarak insanı şaşırtmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Abbott, A. (2001). *Chaos of Disciplines*. Chicago, London: The University of Chicago Press. ISBN: 9780226001012.
- Avcı, N. & İşcen, İ. (2021). History of the Turkish Republic as translation historical contra-dynamics. F. Yücel & M. T. Öncü (Ed.) *Zur Geschichte der Übersetzung in der Türkei Themen und Perspektiven. Germanistik in der Türkei - Band 17* içinde. (s. 83-99). Logos Verlag: Berlin. ISBN: 978-3-8325-5426-2.
- Blumczynski, P. & Hassani, G. (2019). Towards a meta-theoretical model for translation. A multidimensional approach. *Target*. 1-25. DOI: 10.1075/target.17031.blu.
- Chesterman, A. & Arrojo, R. (2000). Shared ground in translation studies. *Targed*. 12(1), 151-160. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, A. (2017). *Reflections on Translation Theory. Selected Papers 1993-2014*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISSN: 0929-7316.
- Chesterman, A. (2019). Moving conceptual boundaries: So what? H. V. Dam, M. N. Brøgger & K. K. Zethsen (Ed.). *Moving Boundaries in Translation Studies* içinde (s. 12-25). London, New York: Routledge.
- Echeverri, A. (2017). About maps, versions and translations of translation studies: A look into the metaturn of translatology. *Perspectives*. 25(4), 521-539.
- Essler, W. K. (1971). *Wissenschaftstheorie II. Theorie und Erfahrung*. Freiburg/München: Verlag Karl Alber (Kolleg Philosophie).
- Gentzler, E. (1993). *Contemporary Translation Theories*. Routledge.
- Gentzler, E. (2014). Translation studies: Pre-discipline, discipline, interdiscipline, and post-discipline. *International Journal of Society, Culture & Language*. 2(2), 13-24.
- Goethe, J. W. (1808/1832). *Faust. Eine Tragödie*. Tübingen: Cotta.
- Holmes, J. S. (1988). The name and nature of translation studies. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies* içinde (s. 66-81). Amsterdam: Rodopi.
- Hueber, D. (1997). Mögliche Welten für die Übersetzungswissenschaft H. Drescher (Ed.) *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität* içinde. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- İşcen, İ. (2002). *Çevrim Kuramı: Çeviribilim'in Temelleri Üzerine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. ISBN: 975 347 496 2.

- İşcen, İ. (2008a). *Transformation und übersetzungswissenschaftliche Forschung. Zu den Grundproblemen der Übersetzungswissenschaft*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- İşcen, İ. (2008b). Koordinatsız bir bilim olarak çeviribilim. *Uluslararası Çeviribilim Konferansı Bildirileri. Çeviribilimde Yeni Ufuklar* içinde (s. 427-436). 11-12 Mayıs 2006, Ankara: Hacettepe.
- İşcen, İ. (2010). Çeviribilim içinde söylem ve çeviribilimsel gerçeklik. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. Sayı 20, 1-16.
- İşcen, İ. (2017). Das Problem translationswissenschaftlicher Terminologie – Was ist und zu welchem Zweck dient der AT?. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. Sayı 23, 23-36.
- İşcen, İ. (2022). Çeviri olgusu ve gözlemlenebilir nesne sentezi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(2), 30-39. DOI: 10.55044/meusbd.1072610.
- Kant, İ. (1911-1934). *Kants gesammelte Schriften. AA XX, Erste Einleitung in die Kritik der Urteilskraft*. Berlin: Akademie-Ausgabe.
- Popper, K. R. (2007). *Logik der Forschung*. V. H. Keuth (Ed). Berlin: Akademie Verlag.
- Salevsky, H. (2009). *Aspekte der Translation*. I. Müller (Ed.). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Schopenhauer, A. (1977). *Die Welt als Wille und Vorstellung I - Erster Teilband*. Zürich: Diogenes.
- Snell-Hornby, M. (Ed.) (1994). *Übersetzungswissenschaft. Eine Neuorientierung*, 2. Auflage. Tübingen - Basel: Francke Verlag.
- Snell-Hornby, M (2008). Translationswissenschaft in Wendezeiten. Ausgewählte Beiträge zwischen 1989 und 2007. M. Kadrić & J. F. Schopp (Ed.). Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Toury, G. (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- Van Doorslaer, L (2019). Bound to expand. The paradigm of change in translation studies. H. Dam, M. Brøgger & K. Zethsen (Ed.) *Moving Bounderies in Translation Studies* içinde (s. 220 – 230). Routledge.
- Van Doorslaer, L. (2020). Translation studies: What's in a name? *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*. 7(2), 139-150. DOI: 10.1080/23306343.2020.1824761.
- Wilss, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft. Probleme und Methoden*. Stuttgart: Ernst Klett.
- Wilss, W. (2000). Interdisziplinarität: ein neues übersetzungswissenschaftliches Paradigma? P. A. Schmitt (Ed). *Paradigmenwechsel in der Translation: Festschrift für Albrecht Neubert zum 70. Geburtstag* içinde. (s. 265 - 279). Tübingen: Stauffenburg.
- Wittgenstein, L. (1984). *Werkausgabe in 8 Bänden*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Zima, P. V. (2004). *Was ist Theorie?* Tübingen - Basel: A. Francke Verlag (UTB).
- Zybatow, L. N. (2004). Methodologie der Translationswissenschaft und Methoden der Translation. *Translation Theory and Methodology, Abstracts*. EU High Level Scientific Conference Series on Text and Translation içinde (s. 133-143). 6-8 Mayıs 2004, Saarbrücken.
- Zybatow, L. N. (2006). Translationswissenschaft: Gegenstand - Methodologie - Theoriebildung. C. Heine, K. Schubert & H. Gerzymisch-Arbogast (Ed.). *Text and Translation. Theory and Methodology of Translation* içinde (s.149-172) Tübingen: Narr.
- Zybatow, L. N. (2010). *Translationswissenschaft – Stand und Perspektiven. Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft VI*. Bern–Berlin-Bruxelles-Frankfurt a.M.–New York-Oxford-Wien: Peter Lang. ISBN:978-3-631-58641-9.

Using Corpus Tools for Stylistic Analysis in Translator Training

Çevirmen Eğitiminde Derlem Araçlarının Biçembilimsel Çözümleme Amacıyla Kullanılması

Özgür Şen Bartan¹

ABSTRACT

This study presents the findings from two case studies, in which literary texts and their translation corpora were used in the training of BA and MA level students in a translation and interpreting department. It suggests methods of using corpus-based resources in the BA and MA literary translation context. During each case study, the students were guided to use corpus tools such as Lextutor and Voyant to analyse the style of the author and/or the translator concentrating on different aspects of translations of style which encompass dimensions such as lexical category, grammatical category, figurative language and cohesion, and to compare the parallel corpora. Moreover, the study provides an evaluation of the materials with a user perspective survey. In total, 39 students participated in the study, and 18 students shared their views on using corpus tools. As a conclusion, the findings suggest that, in general, the corpus tools can be used to analyse literary texts and their translations focusing on their styles in translator training. The views of the participants are mostly positive, and they find the process helpful in both analysing literary texts and their personal translation works.

Keywords: Corpus-based studies, corpus stylistics, corpus tools, literature for translators, translator training

ÖZ

Bu çalışma, mütercim ve tercümanlık bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin eğitiminde yazınsal metinlerin ve çeviri derlemelerinin kullanıldığı iki vaka çalışmasından elde edilen bulguları sunmaktadır. Lisans ve yüksek lisans düzeylerinde yazınsal çeviri bağlamında derlem tabanlı kaynaklardan yararlanma yöntemleri önerilmektedir. Her bir çalışma sırasında, öğrenciler Lextutor ve Voyant adlı derlem araçlarını kullanarak yazarın ve/veya çevirmenin biçiminin alt başlıkları olan sözcüksel kategori, dilbilgisel kategori, deşimceli dil ve bağdaşıklık gibi farklı yönlerine odaklanarak derlemeleri karşılaştırıp çözümlenmişlerdir. Çalışmada ayrıca kullanıcı perspektifli kısa bir sormaca ile kullanılan araçların değerlendirilmesi sunulmaktadır. Toplam olarak 39 üniversite öğrencisi çalışmaya katılmıştır ve 18 öğrencinin derlem araçlarıyla ilgili görüşleri elde edilmiştir. Sonuç olarak, bulgular, genel olarak, derlem araçlarının çevirmen eğitiminde yazınsal metinleri ve çevirilerini biçimlerine odaklanarak çözümlemek için kullanılabilirliğini göstermektedir. Katılımcı görüşleri çoğunlukla olumludur ve araçların kullanımını hem yazınsal metinlerin çözümlenmesinde hem de kişisel çeviri çalışmalarında yararlı bulmaktadırlar.

Anahtar kelimeler: Derlem temelli çalışmalar, derlem biçembilimi, derlem araçları, çevirmenler için edebiyat, çevirmen eğitimi

¹Assist. Prof. Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Western Languages and Literatures, Department of Translation and Interpretation (English), Kırıkkale, Türkiye

ORCID: Ö.Ş.B. 0000-0002-7351-7858

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Özgür Şen Bartan,
Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of Translation and Interpretation,
Dudullu Campus, İstanbul, Türkiye
E-mail: ozgurses1@yahoo.com

Submitted/Başvuru: 04.01.2023

Accepted/Kabul: 05.05.2023

Citation/Atf: Sen Bartan, O. (2023). Using corpus tools for stylistic analysis in translator training. Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 19-40. <https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1229391>

Introduction

It is becoming increasingly difficult to ignore the effect of new technologies in language studies, and the past decade has seen the rapid development of corpus tools in many fields such as linguistics, foreign language teaching and translation and interpreting studies (TIS). These rapid changes are having a serious effect on the curriculum development of TIS. Hansen and Shlesinger (2007, p.96) recommended that new technologies can be used in order to create more self-study materials. There are many studies (Baker, 1993; Bale, 2015; Corpas Pastor, 2018; Nebot, 2008; Olohan, 2003; Olohan, 2004; Pearson, 2003) suggesting the use of corpus tools in translator and interpreter training.

Literary translation is regarded as one of the most difficult translation fields, and it needs a preparation phase and awareness of the author's style. Nord (1991, p.1), similar to many translation theorists, proposed translation-oriented textual analysis, and within the framework of this functional concept, translators "[...] can then choose the translation strategies suitable for the intended purpose of the particular translation they are working on". Also, İnce (2019, p.128), who is a well-known and distinguished literary translator in Turkey, states that it is not enough to know the languages in order to translate, and also she insists that 'to be good translators, they need to be good at reading and writing, and they need to know how to read and write a text'. Through Akalın (2022, p.188), this perspective from practice is associated with the idea (See Kurultay, 1995; Nord, 1991) from translation theory that translators need to analyse the source text before translation. It is clearly seen that theory and practice in translation are aligned in terms of an analysis of the source text before translation, and also it is clearly seen that before translation, translators need to have a preparation phase. This phase should include systematic steps, and this is specifically crucial for novice and/or candidate translators who may have different levels of translation skills and a varied level of knowledge in literature.

In the context of literary translation, translation and interpreting programs offer courses in literature and/or stylistics for translators in order to build background knowledge for literary translation. They aim to prepare candidate translators to explore various dynamics of fiction and poetry. According to Kılıçkaya and Ergil (2023, p.255), literature courses "help students acquire and develop linguistic, analytical, critical, and academic competences in general and critical thinking, critical reading, analytical thinking, cultural awareness competences as well as linguistic and textual competence in particular". The researchers posed a question concerning "how students will learn the methods required to decode the text and make expert critical judgments about the text" and proposed that "the most appropriate key for this appears to be stylistic analysis" (p.255).

The purpose of this study is to explore how corpus tools can be used to analyse literary texts and their translations, and to implement methods of using corpus tools in literary translation context for the BA and MA level students of translation and interpreting in a university in Turkey. It suggests methods of using corpus tools in the BA and MA literary translation context.

During each implementation, students were guided in using corpus tools such as Lextutor and Voyant to analyse the style of the author and/or the translator concentrating on different aspects/categories of translations of style such as the lexical category, grammatical category, figures of speech and cohesion, and lastly their views on using corpus tools were collected through an online survey.

Accordingly, this paper seeks to address the following questions:

1. How can corpus tools be used to analyse literary texts and their translations focusing on their style in translator training?
2. What are the views of students who use corpus tools to analyse the style of literary texts and their translations?

The article has been organised in the following way. It first gives a brief overview of the background to the corpus-based studies of translation and stylistic analysis categories. The second part presents the methodology of the study which consists of the procedures, setting, participants, and the corpus tools. The third part conveys the findings, finally, followed by a conclusion.

Literature Review

Corpus-based studies of translation

Reppen (2010) defines corpus as “a large, principled collection of naturally occurring language texts (written or spoken) stored electronically” (p.3). It is a collection of spoken or written texts that are compiled generally in an electronic form. Some examples of corpus are BNC (British National Corpus), COCA (Corpus of Contemporary American English), MICASE (Michigan Corpus of Academic Spoken English), TDB (Turkish Discourse Bank), PDTB (Penn Discourse Tree Bank), TED-MDB (TED Multilingual Discourse Bank), TEC (Translated English Corpus). There are different types of corpus such as monolingual, parallel, and comparable.

Hansen and Shlesinger (2007, p.96) recommended that new technologies can be used in order to create more self-study materials. There are many studies (Bale, 2015; Corpas Pastor, 2018; Nebot, 2008; Olohan, 2003; Olohan, 2004; Pearson, 2003) that suggest using corpus in translator and interpreter training. In short, a considerable amount of literature has been published on corpus-based translation studies.

Hu (2016) outlines corpus-based studies of translation as features of translation (translation universals), style ((in)visibility), translation norms, translation practice, translation teaching, and interpreting studies. Corpus-based translation studies was initiated by Baker (1993) and defined as “the branch of the discipline that uses corpora of original and/or translated text for the empirical study of the product and process of translation, the elaboration of theoretical constructs and the training of translators” by Laviosa (2004, p.45). According to Laviosa

(2004), together with corpus linguistics, corpus-based translation studies “generated a coherent, composite and rich paradigm that addresses a variety of issues pertaining to theory, description and the practice of translation” (Laviosa, 1998).

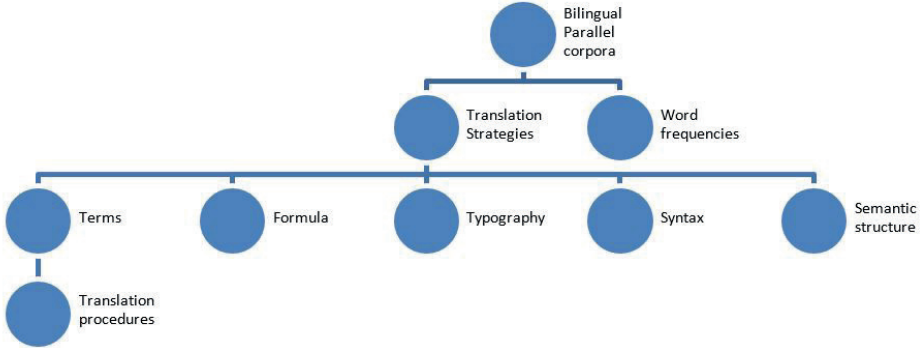
Mikhailov (2022, p.224) studied to what extent corpora are present in university translator training programmes, and found that at least in EU countries, it is becoming a part of curricula of TS programmes. The researcher criticized these programmes for not including the instruction of “compiling Do-It-Yourself corpora” which is widely used as a research instrument rather than as a tool, and is used instead of practical translation work. Güner (2018, p. iv) also concluded that the corpus model which was designed by the researcher for translation studies “could help increase the quality of translations” and in general, “corpus-based approaches may contribute to both theoretical and applied Translation Studies”. The researcher also suggested that machine translation systems need to be integrated into the corpus model.

Corpus linguistic methodologies have been used in stylistic analysis, and in literature, researchers have shown an interest in studying corpus stylistics (Mahlberg, 2013; McIntyre, 2013). Corpus stylistics is defined as “the application of corpus methods to the analysis of literary texts by relating linguistic description with critical interpretation.” (Mahlberg, 2013, p. 1282). Corpus stylistic studies mostly focus on “lexical patterns”, and they use methods such as concordancing, “the retrieval of clusters (also called n-grams), that is, repeated sequences of words such as “I don’t know what”, or “the generation of key words” (Mahlberg & Wiegand, 2020, p.312). Key words are the repeated words that were used frequently in a text. Additionally, Mastropierro and Mahlberg (2017, p.78) used key words to identify cohesive networks in a novel and discussed “how these networks contribute to the construction of literary meanings in the text”. According to the researchers, key words can reflect the themes of a text and provide insights into what a text is about. They showed the potential of a corpus approach to studying translated cohesion, and recommended applying models and methods from corpus linguistics to corpus stylistic analysis (p.78).

In this field, Baker (2000) carried out the first study in a corpus-based study of two translators’ style. The researcher compared the styles of two British translators Peter Bush and Peter Clark. She tried to find out whether translators exhibit their own style in the translation of literary works and whether they have a preference in the use of words, syntactic structures, or punctuations. The two translators’ styles have many differences such as type / token ratio, average sentence length, and narrative structure (the past tense and direct speech/indirect speech).

Olohan (2003) compared the translations by Peter Bush and Dorothy S. Blair, and found that Bush has the tendency to use contracted forms more often, while Blair prefers complete forms. Also, Olohan (2003) compared the translations by Lawrence Venuti and revealed that Venuti tends to adopt the first-person perspective and uses academic connectives in novels such as “yet,” “nonetheless,” “nor,” and “thus” and prefers formal and archaic words.

Furthermore, in the literature on translator training, bilingual parallel corpora have been studied (Zanettin, 1994; Nebot, 2003; Nebot, 2008; Pearson, 2003; Zanettin, 2007), and they “expose students to texts translated by professionals (Nebot, 2008, p.244). Figure 1 shows the areas of uses of bilingual parallel corpora in legal translation training.

Figure 1. Uses of bilingual parallel corpora in legal translation training (Nebot, 2008, p. 244).

For the purposes of the implementation of this study, the stylistic analysis categories of Leech and Short (2007) were adopted, and the participants of the study were encouraged to use this method of analysis through corpus tools.

Stylistic Analysis

The present study adopts Leech and Short’s (2007) stylistic analysis categories during the case studies, therefore, this section will briefly outline the principles of the researchers in analysing the style of a prose text.

According to Leech and Short (2007), every style is unique, and they state in the following extract from their book *Style in Fiction* that there is not a perfect method for analysis of style:

Every analysis of style, in our terms, is an attempt to find the artistic principles underlying a writer’s choice of language. All writers, and for that matter, all texts, have individual qualities. Therefore the features which call themselves to our attention in one text will not necessarily be important in another text by the same or a different author. There is no infallible technique for selecting what is significant. We have to make ourselves newly aware, for each text, of the artistic effect of the whole, and the way linguistic details fit into this whole (p.60).

Although they admitted that no method is “infallible”, they found it useful to have a “checklist of features and questions which may or may not be significant in a given text (p.61). Additionally, using all the answers to the questions in the checklist, it is recommended to make a general comment on each category and sub-category. Table 1 summarises the researchers’ method of analysis.

Table 1. Stylistic analysis categories of Leech and Short (2007) (see the full version Leech and Short, 2007).		
Stylistic Categories	Sub-categories	Questions
Lexical Category	Nouns	Are the nouns abstract or concrete? What kinds of abstract nouns occur (e.g. nouns referring to events, perceptions, processes, moral qualities, social qualities)? What use is made of proper names? Collective nouns?
	Adj.	Are the adjectives frequent? To what kinds of attribute do adjectives refer? Physical? Psychological? Visual? Auditory? Colour? Referential? Emotive? Evaluative? etc. Are adjectives restrictive or non-restrictive? Gradable or non-gradable? Attributive or predicative?
	Verbs	Do the verbs carry an important part of the meaning? Are they stative (referring to states) or dynamic (referring to actions, events, etc.)? Do they 'refer' to movements, physical acts, speech acts, psychological states or activities, perceptions, etc.? Are they transitive, intransitive, linking (intensive), etc.? Are they factive or non-factive?
	Adv.	Do the verbs carry an important part of the meaning? Are they stative (referring to states) or dynamic (referring to actions, events, etc.)? Do they 'refer' to movements, physical acts, speech acts, psychological states or activities, perceptions, etc.? Are they transitive, intransitive, linking (intensive), etc.? Are they factive or non-factive?
Grammatical Category	Sentence types	Does the author use only statements (declarative sentences), or do questions, commands, exclamations or minor sentence types (such as sentences with no verb) also occur in the text? If these other types appear, what is their function?
	Sentence complexity	Do sentences on the whole have a simple or a complex structure? What is the average sentence length (in number of words)? What is the ratio of dependent to independent clauses? Does complexity vary strikingly from one sentence to another? Is complexity mainly due to (i) coordination, (ii) subordination, or (iii) parataxis (juxtaposition of clauses or other equivalent structures)? In what parts of a sentence does complexity tend to occur? For instance, is there any notable occurrence of anticipatory structure (e.g. of complex subjects preceding the verbs, of dependent clauses preceding the subject of a main clause)?
	Clause types	What types of dependent clause are favoured: relative clauses, adverbial clauses, different types of nominal clauses (that-clauses, wh-clauses, etc.)? Are reduced or non-finite clauses commonly used and, if so, of what type are they (infinitive clauses, -ing clauses, -ed clauses, verbless clauses)?
	Clause structure	Is there anything significant about clause elements (e.g. frequency of objects, complements, adverbials; of transitive or intransitive verb constructions)? Are there any unusual orderings (initial adverbials, fronting of object or complement, etc.)? Do special kinds of clause construction occur (such as those with preparatory it or there)?

Figurative Language	Grammatical and lexical	Are there any cases of formal and structural repetition (anaphora, parallelism, etc.) or of mirror-image patterns (chiasmus)? Is the rhetorical effect of these one of antithesis, reinforcement, climax, anti-climax, etc.?
	Phonological schemes	Are there any phonological patterns of rhyme, alliteration, assonance, etc.? Are there any salient rhythmical patterns? Do vowel and consonant sounds pattern or cluster in particular ways? How do these phonological features interact with meaning?
	Tropes	Are there any obvious violations of, or departures from, the linguistic code? For example, are there any neologisms (such as Americanly)? Deviant lexical collocations (such as portentous infants)? Semantic, syntactic, phonological, or graphological deviations? Such deviations (although they can occur in everyday speech and writing) will often be the clue to special interpretations associated with traditional poetic figures of speech such as metaphor, metonymy, synecdoche, paradox and irony. If such tropes occur, what kind of special interpretation is involved (e.g. metaphors can be classified as personifying, animising, concretising, synesthetic, etc.)? Due to its close connection with metaphor, simile may also be considered here. Does the text contain any similes, or similar constructions (e.g. ‘as if’ constructions)? What dissimilar semantic fields are related through simile?
Cohesion and context	Cohesion	Does the text contain logical or other links between sentences (e.g. coordinating conjunctions, or linking adverbials)? Or does it tend to rely on implicit connections of meaning? What sort of use is made of cross-reference by pronouns (she, it, they, etc.)? by substitute forms (do, so, etc.), or ellipsis? Alternatively, is any use made of elegant variation – the avoidance of repetition by the substitution of a descriptive phrase (as, for example, ‘the old lawyer’ or ‘her uncle’ may substitute for the repetition of an earlier ‘Mr Jones’)? Are meaning connections reinforced by repetition of words and phrases, or by repeatedly using words from the same semantic field?
	Context	Does the writer address the reader directly, or through the words or thoughts of some fictional character? What linguistic clues (e.g. first-person pronouns I, me, my, mine) are there of the addresser–addressee relationship? What attitude does the author imply towards his or her subject? If a character’s words or thoughts are represented, is this done by direct quotation (direct speech), or by some other method (e.g. indirect speech, free indirect speech)? Are there significant changes of style according to who is supposedly speaking or thinking the words on the page?

Like many other researchers, Tutaş (2006) used this method of stylistic analysis on literary texts, analysing a short poem by E.E. Cummings and its translation. Having explored a short poem and its translation through Leech and Short’s stylistic analysis method, the researcher recommended using this method to “explain and support the readers’ intuitive understandings of texts, and their responses to them.” (2006, p.169). According to her, the reader can use this ‘tool-kit’ to support their comments on style. This stylistic analysis method which was suggested by Leech and Short (2007) is adopted for this study to implement it through corpus tools.

Method

For this study, a case study method, which is a method of qualitative research, was conducted to explore how corpus tools can be used to analyse literary texts and their translations in a literary translation context for the BA and MA level students of translation and interpreting in a university in Turkey for 6 weeks of a 14-week course. Additionally, via an online questionnaire, the participants' views were collected. Creswell defines case studies as qualitative and pre-experimental research designs (2007, pp.14,19), and they explore processes, activities, and events (p.21).

This section will present the procedures of the case studies, followed by the setting and the participants of the study since case studies encompass a detailed description of the setting or intervals (Wolcott, 1994). The next sub-section will be on the corpus tools which are the research instruments.

Setting and the participants

Thirty six BA level 2nd year students studying in the Department of English Translation and Interpreting were recruited for this study. They took the course called Literature for Translators in the 2021-2022 academic year Fall Semester. The syllabus of the course also covers the following topics:

- What is literature? Its role, functions and features
- The Importance of literature and creative writing for translators
- Elements of a story: Setting, plot, characters, story openings, how to hook the reader, conversation in the novel, language and style
- What is style? Approaches and methods: Dualism, Monism, Pluralism
- What is Stylistics?
- Stylistic Categories of Leech and Short: Lexical Category
- Stylistic Categories of Leech and Short: Grammatical Category
- Stylistic Categories of Leech and Short: Figurative Language
- Stylistic Categories of Leech and Short: Context and Cohesion
- A sample poem to analyse
- Corpus tools for stylistics analysis and implementations
- Reading a short story and analysing its style
- Reading a children's story and analysing its style
- Reading a play and analysing its style

This course was supported by different resources such as books, articles, and online tools. Additionally, two Edmodo education classrooms were utilized as online education platforms to communicate, to upload resources, and to give assignments, instructions and quizzes during education for both the BA and MA levels. Also for the assignments they were supposed to

complete, all the instructions and messages related to carry out the tasks were sent through Edmodo classrooms. Moreover, they were scaffolded when needed through both direct messages and face to face, since they were totally inexperienced in using corpus tools and Turnitin Plagiarism Software. That's why, the tutorials on how to use the tools were shared through Edmodo as well¹. All the participants were supposed to become members of Turnitin Plagiarism account of the researcher so as to construct similarity report for their assignments. The tutorials concerning how to submit an assignment for checking in Turnitin were shared through Edmodo classroom as well. Therefore, using Turnitin guided them to generate original work, and encouraged them to build an ethical culture in their educational environment.

Also, the participants (BA) had previously taken translation courses such as Introduction to Translation, Text Translation, Translations of Technical and Scientific Text, Speaking 1&2, Linguistics, Grammar 1&2, Reading, Vocabulary, and Intercultural Communication and History of Humanity.

Moreover, 3 MA level students studying in the Department of English Translation and Interpreting Master's Degree Program were recruited for this study. They took the course called *Stylistics/Literary Translation* in the 2021-2022 academic year Spring Semester. The syllabus of the course called *Stylistics/Literary Translation* covers the following topics: what is literary translation, problems and solutions of literary translation, translation strategies, translation strategies of metaphor and idiom, cultural elements, literature translation analysis, translation of children's literature and problems and possible solutions of it, what is style, a method of stylistic analysis and its application, what is corpus stylistics and studies in the field, how to create a bilingual translation corpus, how to use corpus tools for stylistic analysis, tasks and/ or research questions on stylistic analysis via corpus tools.

Out of three MA students, one was a graduate of a Translation and Interpreting BA Program, the other two were graduates of English Language Teaching Programs.

In total, as Table 2 shows, 39 students participated in the study and 18 students shared their views (see Table 3) on using corpus tools. The data covering students' views was collected through Google Documents online. The study was approved by the Kırıkkale University Ethics Committee.

Table 2. The participants of the case studies.			
	BA level	MA level	Total
Male	16	2	13
Female	21	1	26
Total	37	3	39

1 The tutorials can be found on these links: <https://www.youtube.com/watch?v=LWyMU0fWX58>; <https://www.lexutor.ca/instructions.htm>

Table 3. The participants of the survey.

	BA level	MA level	Total
Male	4	1	5
Female	12	1	13
Total	16	2	18

Procedures

To address the issues outlined above, a corpus-based approach to the training of the students was implemented over a period of six weeks. Table 4 and 5 shows the weekly plan of the implementations.

Table 4. Procedure for the BA level students.

Weeks	Topics
Week 1 (90 minutes)	What is style?
Week 2 (90 minutes)	Stylistic analysis types and Leech and Short (2007)
Week 3 (90 minutes)	Corpus Tools and sample studies
Week 4 (90 minutes)	Harry Potter (ST&TT)sample analysis
Week 5 (90 minutes)	A short story sample analysis (ST)
Week 6 (90 minutes)	Assignment: Sample analysis via corpus tools: <i>The Suspicions of Mr Whicher</i> or <i>The Murder at the Road Hill House</i> by Kate Summerscale

Table 5. Procedure for the MA level students.

Weeks	Topics
Week 1 (3 hours)	Problems of literary translation: cultural elements, figures of speech etc. / Possible Solutions to the problems of literary translation
Week 2 (3 hours)	Domestication and foreignization strategies
Week 3 (3 hours)	What is style? Stylistic analysis methods and Leech and Short's (2007) stylistic analysis method
Week 4 (3 hours)	Corpus Stylistics and Methods and Tools/Sample studies and analysis methods
Week 5 (3 hours)	Sample analysis of TED Talks (ST&TT) focusing on cohesion, coherence and rhetorical devices
Week 6 (3 hours)	Assignment: Sample analysis via corpus tools and Microsoft Excel: <i>Benim Adım Kırmızı/My name is Red</i> by Orhan Pamuk, and its English translation by Erdağ Gökner.

Corpora and corpus tools used in this study

Many corpus tools have been developed such as Wordsmith, AntConc, AntPConc, Voyant, Lextutor, LanchBox etc. Lextutor and Voyant corpus tools were chosen to be used for the purposes of this study. Lextutor and Voyant corpus tools were used to form various analyses such as frequency lists, concordance lines and collocation patterns.

Voyant Tools is a web-based text reading and analysis environment. It is designed to make it easy for users to work with their texts in a variety of formats. Through Voyant, as shown in Figure 2, the students were able to examine the vocabulary density, readability index, average words per sentence, most frequent words in the corpus and their concordances.

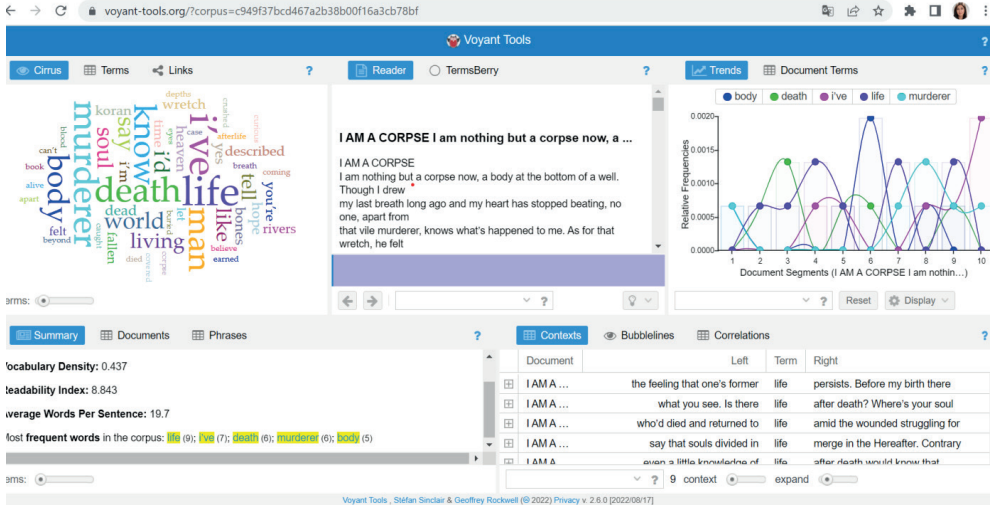

Figure 2. Voyant corpus tool and sample analysis of the first episode of *My Name is Red* (I am a Corpse/Ben Ölüyüm) by Orhan Pamuk.

Lextutor is a corpus tool which is used widely for different purposes. For the purposes of this study, Text Concordance v.3.6 Eng. (<https://www.lexutor.ca/conc/text/>) was used. It is easy for inexperienced users and as is seen in Figure 3, it offers a list of words, phrases, or distributed structures and immediate contexts from a corpus or text (Web Concordancers, 2022).

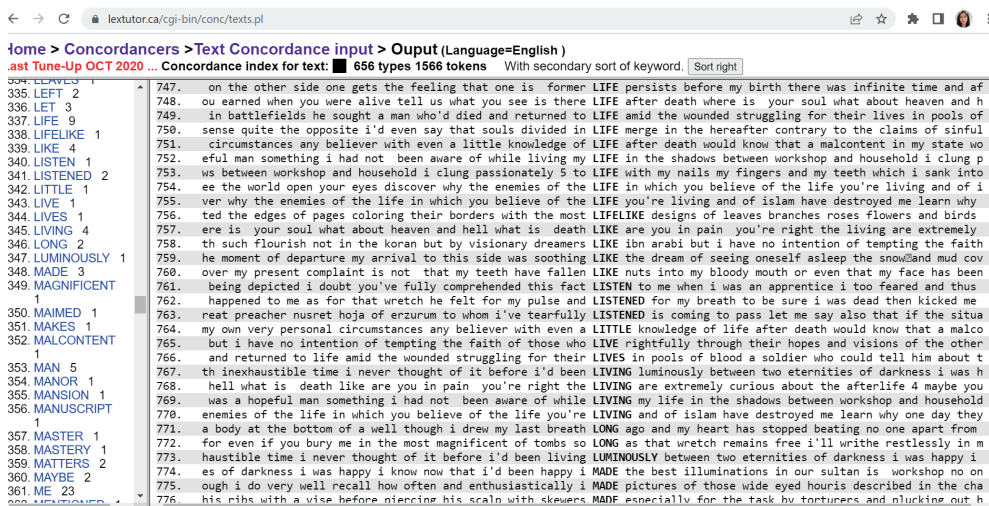

Figure 3. Lextutor corpus tool and sample analysis of the first episode of *My Name is Red* (I am a Corpse/Ben Ölüyüm) by Orhan Pamuk.

These tools have some advantages, for instance you do not need to align the texts before creating the corpus. The procedure is quite simple; it is necessary for users to copy and paste the text on the tools, and press the submit button to see the results of the analysis. Another advantage is that they are web-based tools, which means users do not need to download the tools on their computer, and they can copy or paste the text which will be planned to be the corpus and/or upload it in various text formats. The disadvantage is the necessity of internet connection.

For the assignments, firstly, the prologue and the first chapter of the book were chosen to be analysed in BA level, and six chapters (approximately 50 pages) of *Benim Adım Kırmızı* by Orhan Pamuk and its translation (*My Name is Red*) were assigned for MA level students. The corpus size of each assignment is displayed in Table 6.

Level	Book	Words	Characters
BA level-Monolingual (source text) corpus	<i>The Suspicions of Mr Whicher or The Murder at the Road Hill House</i> by Kate Summerscale (Prologue and the first chapter of the book)	6158	34529
MA-Parallel Corpus	<i>Benim Adım Kırmızı</i> by Orhan Pamuk (Six chapters)	8120	61159
	<i>My name is Red</i> translated by Erdağ Göknar	12865	71855

Findings

The aim of this study is to explore how corpus tools can be used to analyse literary texts and their translations, and to implement methods of exploiting corpus tools in a literary translation context for the BA and MA level students of translation and interpreting in a university in Turkey. Additionally, the participants' views on using corpus tools were taken through an online survey.

Having concluded the 6-week procedures on stylistic analysis and using corpus tools, the participants were given assignments which cover stylistic analysis through Voyant and Lextutor in the BA and MA levels.

Thirty nine students' assignments were examined, and it is clearly seen that only two students did not use the corpus tools since they didn't participate in the lessons which included sample analysis together with the students. It is also clearly seen that participants use the tools only to analyse lexical and grammatical categories, which is an expected result due to the difficulty of finding figurative language features via corpus tools and/or they are not automatically extracted from the corpus. Through Voyant, it is possible to conduct searches according to various criteria, including lexical density, topic and grammar. Moreover, through Lextutor, it is possible to see concordancers and many more details.

Participants used the tools for different purposes. For instance, as Figure B1 displays the sample screen of Voyant from an assignment of a student (see Appendix B), Voyant was used for vocabulary density and frequent words, which serves for lexical category according to Leech and Short's (2007) stylistics analysis. The student, as all the students did, constructed a lexical analysis table using the information from Voyant (See Table B1 in Appendix B)). Figure B1 and B2 present the sample screen of Lextutor and Voyant which learners created (see Appendix B).

Moreover, participants were supposed to comment on each category and sub-category using all the answers to the questions in the checklist of the stylistics analysis. It is observed that most of the students (N. 25, 65%) failed to make a comment (meaningful comment) on the categories and sub-categories.

Furthermore, 3 MA level students analysed the style of *Benim Adım Kırmızı* by Orhan Pamuk and its translation of the first six chapters of the book using Lextutor and Voyant. After using the tools, they were assigned to further analyse the cohesive devices of the text, through Microsoft Excel, and they analysed the frequencies of *-dA* (*and, too, and what's more*), *gibi* (*like, as*), *ki* (*which, who, what, where*) *ve* (*and*) and their translations. Figure 6 shows the screenshot of the analysis *-dA* using Microsoft Excel. In this analysis, it is found in the classroom that, within the limitations of the small size corpus, Pamuk uses *-dA* as a connective more frequently than connective *ve* in arguments, which means he connects phrases with *ve*, while using *-dA* in arguments/sentences. Also, the translator mostly omitted them (*-dA, ve*) despite the fact that they play a significant role in cohesion of the source text. The connective

and in English and the Turkish equivalent *ve* are the most frequently used connectives, and they convey expansion relations, which are “used for relations that expand the discourse and move its narrative or exposition forward” as well as other relations such as temporal (PDTB 3, 2019, p.25). Therefore, they contribute highly to the cohesion of a text. Also, *-da* is “generally described as a multi-function particle fulfilling the roles of focaliser, topicaliser, additive and intensifier, lexically carries an existential presupposition and a distinctness constraint on the value of at least one of the variables in the presupposition (Göksel and Özsoy, 2003).

The second research question was: *What are the views of students who use corpus tools to analyse literary texts and their translations?*

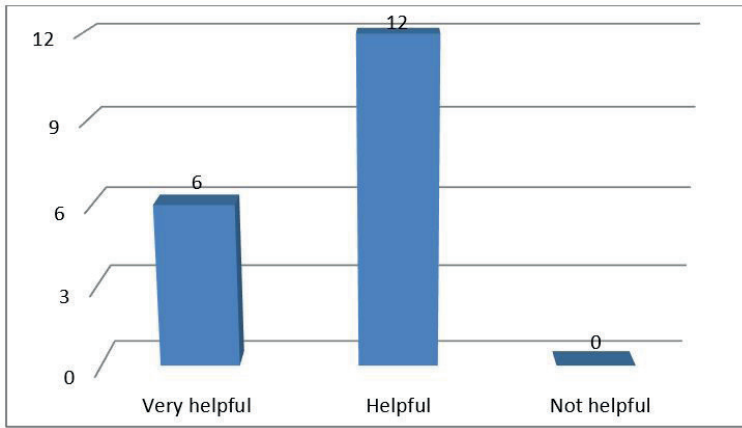
The survey of the study consists of 8 questions inquiring the level of helpfulness of corpus tools (see Appendix A) and 18 out of 39 participants responded to the short online questionnaire. They rated the helpfulness of the tools and exercises on the basis of the elements of style, respectively, in aiding preparation of literary analysis: lexical analysis (For example, verb, noun, adjective etc.); grammatical analysis (For example, sentence type, sentence complexity etc.); figures of speech (For example, metaphor, simile, repetition, personification etc.); cohesion and context analysis (For example, connectives, parallel forms etc.). Table 8 shows the level of helpfulness of the tools according to the categories of style. It is clear that participants find the tools *very helpful* when using lexical (N 9) and grammatical analysis (N 12), and they find it *helpful* when using lexical (N 9) and grammatical analysis (N 6).

Table 7. The helpfulness of the tools according to the categories of style.

	Very helpful	Helpful	Not helpful
Lexical analysis	9 (50%)	9(50%)	-
Grammatical analysis	12 (66.6%)	6 (33.3%)	-
Figures of speech	7 (38.8%)	7 (38.8%)	4 (22.2%)
Cohesion and context	2 (11.1%)	12 (66.6%)	4 (22.2%)

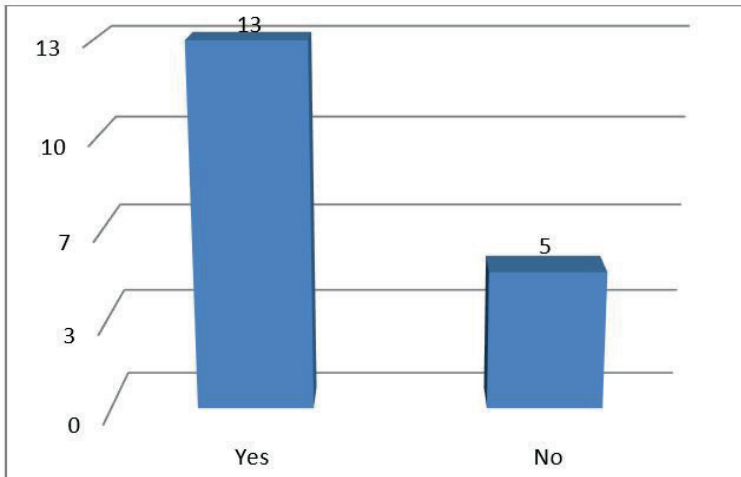
Eighteen participants answered the questionnaire and 67% (N 12) of them find the corpus tools *helpful* and 33% (N 6) find them *very helpful*, which means they all have positive views on the corpus tools used in this study (See Graph 1).

Graph 1. General helpfulness levels.

The next question was: *Do corpus tools you used help in your self-study, for instance, for other courses and/or for your translation projects?* While 13 participants responded it Yes, 5 participants responded No (see Graph 2).

Graph 2. Do corpus tools you used help in your self-study?

The next question was: *What did you like and/or dislike about working with corpus-based tools?* Fourteen out of 18 participants wrote short comments. Table 9 displays the thematic analysis of the short comments of the participants on using corpus tools in stylistic analysis. Briefly, out of among 14 comments to the open ended item of the survey, participants used 25 positive words such as easy, useful, helpful etc., 9 negative words such as difficult, complex etc.

Table 8. Participants' short comments on using corpus tools in stylistic analysis.	
Thematic analysis of short comments of the participants	
Positive	Negative
<i>Convenient (1)</i> <i>Easy (1)</i> <i>Easily (1)</i> <i>Easiest (1)</i> <i>Help (3)</i> <i>helpful (6)</i> <i>like (4)</i> <i>liked (2)</i> <i>phenomenal (1)</i> <i>quicker (1)</i> <i>useful (3)</i> <i>usefulness (1)</i>	<i>Complex (3)</i> <i>Complexity (2)</i> <i>Complicated (1)</i> <i>Difficult (1)</i> <i>Disliked (1)</i> <i>Hard (1)</i>
25 positive words	9 negative words

Conclusion

Returning to the questions posed at the beginning of this study, it is now possible to state that firstly, corpus tools can be used to analyse literary texts and their translations focusing on their styles. Secondly, the views of students who use corpus tools to analyse the style of literary texts and their translations are mostly positive, they generally find the process *very helpful* (N 6) and *helpful* (N 12).

The findings of this study have important implications for developing a method of stylistic analysis by using corpus tools in translator training.

An implication of this study is the possibility that corpus tools can be used for stylistic analysis in a clearly guided way in both BA and MA levels of translation and interpreting students, however, more effort is required to zoom into the analysis either manually or by using Microsoft Excel which may help to analyse the aligned parallel translation corpora. Although this can lead to a more complex process, it is necessary for a deeper and wider level analysis, as one was carried out on the MA level students.

The results of this study indicate that using corpus tools enhance the analysis of style of an author and/or a translator. Regarding figures of speech, although it is not possible to spot tropes, for instance metaphors automatically through corpus tools, more effort needs to be given to spot specific repetitions, forms of lexical and structural parallelisms (see, e.g. Şen Bartan, 2022), and repetitions of key words. It is possible to further guide the learners to analyse the repeated sequences of words (keywords) and interpret them. Moreover, it is possible to see manually which metaphors are used for instance, together with specific words, for instance, which metaphors are being used frequently together with “women/ men” as they represent gender biases. In this regard, it should be mentioned that students need to be aware of what to look for in terms of style.

Also, specifically BA level students have difficulty in making comments/interpretations on frequency analysis. This result may be explained by the fact that it needs more complex and sophisticated effort, and may be a “literature bank” to make general comments of the outcomes of the quantitative analysis through corpus tools. Therefore, not reading literary books, and not writing frequently could be a major factor, if not the only one, causing a lack of a general comment of the style of the author and/or the translator.

Furthermore, as the current study was limited to presenting the use of corpus tools for stylistic analysis in translator training, the effect of their literature knowledge was not estimated. Although scholars and instructors in the field of translation, language learning and literature need additional pedagogical tools such as corpus tools for stylistic analysis, students, also, always need to read as many novels, short stories and poems, or even nonfiction as possible in order to be exposed to literature. For this reason, a much more systematic study would identify how literature knowledge/experience interacts with the use of corpus tools in translator training.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Akalın, R. (2022). Çeviri üzerine söylem üretmek ile çeviriyi uygulamak arasında: Çeviri alanında bilgi kazanımının seçenekleri üzerine bilimkuramsal bir sorgulama, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (2), 183-192. <http://dx.doi.org/10.33537/sobild.2022.13.2.16>
- Baker, M. 1993. Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. In M. Baker, G. Francis and E. Tognini-Bonelli (Eds.) *Text and technology: In honour of John Sinclair*, (pp.233-250), Amsterdam: John Benjamins.
- Baker, M. (2000). Towards a methodology for investigating the style of a literary translator? *Target* 12 (2): 241–266.
- Bale, R. (2015). An evaluation of spoken corpus-based resources in undergraduate interpreting training. *International Journal of Applied Linguistics*, 25 (1), 23-45.
- Čermáková, A. (2015). Repetition in John Irving’s novel *A Widow for One Year*: A corpus stylistics approach to literary translation. *International Journal of Corpus Linguistics*, 20 (3), 355-77. <https://doi.org/10.1075/ijcl.20.3.04cer>
- Corpas Pastor, G. (2018). Tools for interpreters: the challenges that lie ahead. *Current Trends in Translation Teaching and Learning E*, 5, 157 – 182.
- Bowker, L. and Pearson, J. (2002). *Working with specialized language: A practical guide to using corpora*, London & New York: Routledge.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. CA: Sage.
- Göksel, A. & Özsoy, A.S. (2003). dA: a focus/topic associated clitic in Turkish. *Lingua* 113. 1143–1167.

- Güner, S. P. (2018). *Derlem tabanlı yaklaşımların çeviribilimdeki yeri ve önemi*, [Basılmamış Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Hansen, I., and M. Shlesinger (2007). The silver lining – technology and self-study in the interpreting classroom. *Interpreting 9* (1): 95–118.
- Hu, K. (2016). *Introducing corpus-based translation studies*. New York: Springer Heidelberg. İnce, Ü. (2019). *Çeviri bilinci: Çevirenler, çeviremeyenler, çeviriverenler*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kılıçkaya, T. & Ergil, B. (2023). The Importance of English Literature Courses in Translation Education and Its Place in Associate Degree Translation Programs in Turkey . *Söylem Filoloji Dergisi , Çeviribilim Özel Sayısı*, 243-259 . DOI: 10.29110/soylemdergi.1187079
- Kurultay, T. (1995). Çevirmen, çevireceği metni nasıl okursa okumuş olur? Ya da çeviri sürecinde bir ön aşama olarak ‘Çeviri amaçlı metin çözümlemesi’ var mıdır? Işın Bengi Öner (Yay.), *Çeviribilim 1. Çeviri Eğitiminde Özgün Metni Yorumlama, Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*. Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi, (s.111-124).
- Laviosa, S. (2004). Corpus-based translation studies: Where does it come from? Where is it going? *TradTerm 10*: 29–57
- Laviosa, S. (1998). The corpus-based approach: A new paradigm in translation studies. *Meta 43*(4): 474–479.
- Leech, G., and Short, M. (2007). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose* (Second Edition). London: Longman.
- Mahlberg, M. (2013). Corpus analysis of literary texts. In Carole A. Chapelle (Ed.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*, Oxford: Wiley-Blackwell. (pp. 1282–1289)
- Mahlberg, M., & Wiegand, V. (2020). Literary stylistics. In Adolphs, S., and Knight, D. (Eds.), *Routledge Handbook of English Language and Digital Humanities*. (pp. 306-327) Routledge.
- Mastropierro, L. & Mahlberg, M. (2017). Key words and translated cohesion in Lovecraft’s *At the Mountains of Madness* and one of its Italian translations. *English Text Construction 10*(1), 78–105. Amsterdam: John Benjamins.
- McIntyre, D. (2013). Corpora and literature. In Carole A. Chapelle (Ed.) *The Encyclopaedia of Applied Linguistics*. Wiley-Blackwell.
- Mikhailov, M. (2022). Text corpora, professional translators and translator training, *The Interpreter and Translator Trainer, 16*(2), 224-246, DOI: 10.1080/1750399X.2021.2001955
- Nebot, E. M. (2003). Corpus-based Teaching: The Use of Original and Translated Texts in the Training of Legal Translators, *Translation Journal 7*(4), <http://accurapid.com/journal/26edu.htm>.
- Nebot, E. M. (2008). Corpus-based activities in legal translator training, *The Interpreter and Translator Trainer 2*(2), 221-252, DOI: 10.1080/1750399X.2008.10798775 <https://doi.org/10.1080/1750399X.2008.10798775>.
- Nord, C. (1991). *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- Olohan, M. (2003). How frequent are the contractions? A study of contracted forms in the Translational English Corpus. *Target 15*(1): 59–89.
- Olohan, M. (2004). *Introducing corpora in translation studies*. London: Routledge.
- Reppen, R. (2010). *Using corpora in the language classroom* (Cambridge language education). New York: Cambridge University Press.

- Pearson, J. (2003) Using parallel texts in the translator training environment. In F. Zanettin, S. Bernardini, and D. Stewart (eds.), *Corpora in translator education*. Manchester: St. Jerome, 15–24.
- Sevimay, F. (2018). *Çeviri 'Bilirsin! Edebiyatın gizli kahramanlığı hakkında notlar*. İstanbul: Hep Kitap.
- Şen Bartan, Ö. (2022). Structural repetitions and discourse relations in English-Turkish translations of TED talks. *The Literacy Trek*, 8(2), 186-202. <https://doi.org/10.47216/literacytrek.1119118>.
- Tutaş, N. (2006). Yazınsal metinlerde biçembilimsel inceleme, *Littera Edebiyat Yazuları* 19, ss.169-180.
- Voyant Tool Help (2022). <https://voyant-tools.org/docs/#!/guide/start>
- Webber B., Prasad Rashmi, Lee Alan, Joshi Aravind. (2019). The Penn Discourse Treebank 3.0 Annotation Manual. Philadelphia, University of Pennsylvania, <https://www.seas.upenn.edu/~pdtb/>.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zanettin, F. (1994). Parallel words: Designing a bilingual database for translation activities. In A. Wilson & T. McEnery, (Eds.), *Corpora in language education and research: A selection of papers from Talc94 (Technical Papers, Volume 4; pp. 99-111)*. Lancaster, UK: UCREL.
- Zanettin, F. (2007). Parallel Corpora in Translation Studies. *Issues in Corpus Design and Analysis*, In Wolfgang Teubert and Ramesh Krishnamurthy (Eds.) *Corpus Linguistics: Critical Concepts in Linguistics*, London & New York: Routledge, 285-98.

Appendix A Questionnaire

The questionnaire will take approximately 5 minutes.

1. What is your native language?
2. Please rate the helpfulness of lexical analysis (e.g., verb, noun, adjective, etc.) of the author's/translator's style through corpus tools such as Lextutor, Voyant, etc. in aiding your preparation of literary translation.

Very helpful

Helpful

Not helpful
3. Please rate the helpfulness of grammatical analysis (e.g., sentence type, sentence complexity, etc.) of the author's/translator's style through corpus tools such as Lextutor, Voyant, etc. in aiding your preparation of literary translation.
4. Please rate the helpfulness of figures of speech (e.g., Metaphor, simile, repetition, personification etc.) analysis of the author's/translator's style through corpus tools such as Lextutor, Voyant, etc. in aiding your preparation of literary translation.
5. Please rate the helpfulness of cohesion analysis (e.g., connectives, parallel forms etc.) of the author's/translator's style through corpus tools such as Lextutor, Voyant, etc. in aiding your preparation of literary translation.
6. Please rate the helpfulness of generally stylistic analysis of the author's/translator's style through corpus tools such as Lextutor, Voyant, etc. in aiding your preparation of literary translation.
7. Do corpus tools (such as Lextutor and Voyant) you used help in your self-study, for instance, for other courses and/or for your translation projects.
8. What did you like and dislike about working with corpus-based materials/tools (such as Lextutor, Voyant)?

Appendix B Tables and figures presenting students' sample analysis

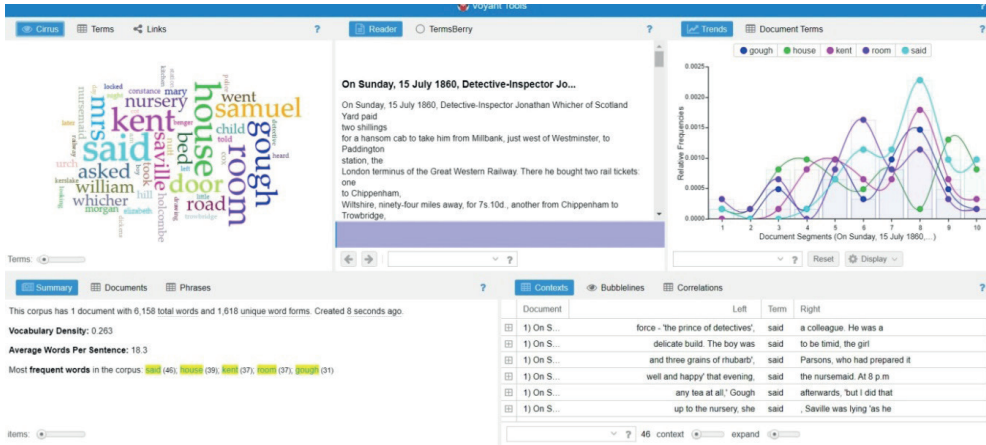

Figure B1. A learner's screenshot of Voyant output.

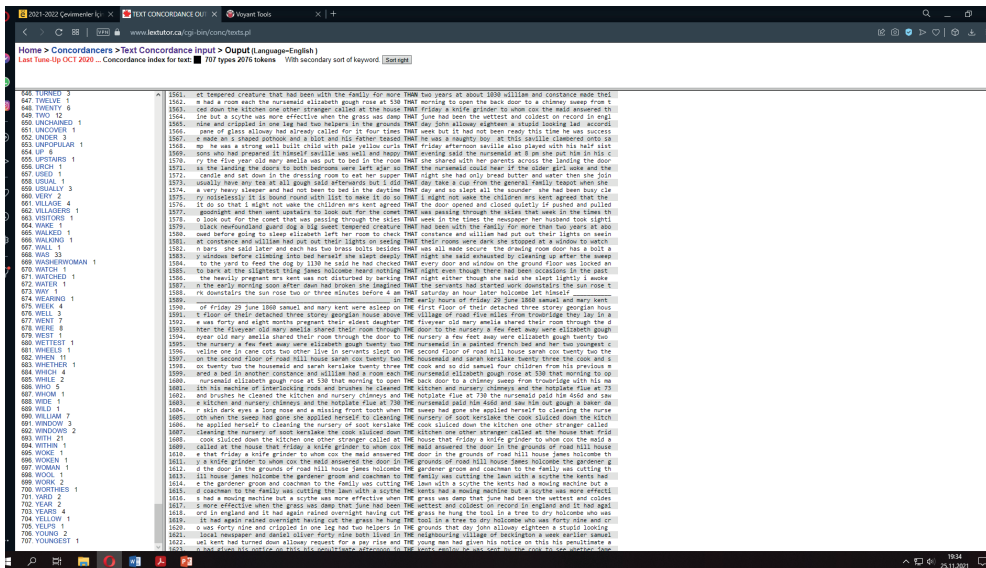

Figure B2. Learner's screenshot of Lextutor output.

Table B1. The analysis of lexical categories by a BA student.			
<i>Nouns</i>	<i>Adjectives</i>	<i>Adverbs</i>	<i>Verbs</i>
Bed (21)	Alone	Ordinarily	Was (120)
Arms (3)	Bad (2)	Usually (3)	Said (68)
Blood (12)	Big	Very (5)	Asked (23)
Body (10)	Cold	Noiselessly	Answered (4)
Boots (5)	Confused (2)	Quietly	Believe
Boy (18)	Dark (3)	Sweetly	Lay (3)
Candle (5)	Delicate	Mainly	Find (3)
Child (20)	Difficult	Deeply	Rose (4)
Children (11)	Elder	Gently	Cleaned (3)
Corpse (5)	Empty (2)	Shortly	Search (9)
Cot (10)	Fast	Probably (2)	Saw (5)
Day (8)	Good (2)	Heavily	Doodled
Door (28)	Happy	Lightly	Drive (2)
Room (39)	Heavy (2)	Frequently	Played
Window (9)	Large	Certainly (2)	Pay (2)
Village (6)	Late	Directly	Left (13)
Traces (4)	Little (13)	Harshly	Carried (5)
Throat (3)	Long (2)	Immediately	Put (11)
Blanket (16)	Peaceful	Smoothly	Took (15)
Son (8)	Reluctant	Particularly	Looked (8)
House (41)	Sharp	Lively	Pulled (4)

Table B2. General Comments on lexical categories made by a BA student (spelling mistakes and other errors were kept).

General: The sentences are written in colloquial language. The sentences are little bit complex due to Relative clause structures and reported speech. The sentences are descriptive and a little bit specific due to the terms which are used such as “PC Urch, membranes, blood vessels, nerve vessels and air tubes.” (Summrscale,2008)

Nouns: Nouns are mainly concrete and they refer events.

Adjectives: Adjectives are frequent. They are descriptive, but there are some of which refer degree such as “bad” and “good”. They are also attributive.

Adverbs: Adverbs are also frequent but they are not frequent as much as adjectives. There are adverbs which refer time, such as “Generally”; there are also adverbs which refer manner (they are mainly refer manner), such as “lively, smoothly, harshly...” and so on.

Verbs: Verbs are dynamic. They carry an important meaning in the story and they generally refer movements. They also refer speech acts, such as “answered, said, asked, replied.”

Yazınsal Çeviride Etik İkilemler: Türkçede Bab-ı Ali'nin Baş Tercümanlarından Andrew Ryan'ın Hatıraları*

Ethical Dilemmas in Literary Translation: The Memoirs of Andrew Ryan, One of the Chief Translators of Bab-ı Ali

Halise Gülmüş Sırkıntı¹

*Bu makale, 29 Eylül - 1 Ekim 2022 tarihleri arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde düzenlenen Uluslararası Akademik Çeviribilim Çalışmaları Kongresi'nde sunulan "Tercüman Sir Andrew Ryan'ın The Last of the Dragomans Başlıklı Özde Çevirisi ve Aslına Çevirileri" başlıklı bildirisinin geliştirilmiş halidir.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü (İng.), İstanbul, Türkiye

ORCID: H.G.S. 0000-0002-6585-5961

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Halise Gülmüş Sırkıntı,
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü (İng.), İstanbul, Türkiye
E-posta: halisegulmus@gmail.com

Başvuru/Submitted: 13.01.2023

Kabul/Accepted: 23.05.2023

Atf/Citation: Gulmus Sirkinti, H. (2023). Yazınsal çeviride etik ikilemler: Türkçede Bab-ı Ali'nin baş tercümanlarından Andrew Ryan'ın hatıraları. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 41-60. <https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1233707>

ÖZ

Yazın çevirmeni çeviri sürecine dahil olan diğer eyleyenlerle birlikte, eserini erek okura nasıl sunulacağına, karşılaştığı çeviri problemlerini nasıl çözeceğine karar verirken etik ikilemlerle karşılaşır. Çeviri eyleminin doğrusal düzlemde gerçekleşmediği durumlar, karşılaşılan ikilemleri artırmaktadır. Cecilia Alvstad (2020, s. 181) yeniden yazılan kaynak metinler, yeniden çeviriler ve ara dilden çevirileri yazınsal çeviri etiğine yeni boyutlar kazandıran üç karmaşık çeviri durumu olarak nitelendirmektedir. Bu çalışmada, "aslına çeviri"ler (Öztürk Kasar, 2012) Alvstad'ın çeviri durumlarına ek olarak, çeviri etiği açısından farklı boyutları olan dördüncü özel çeviri durumu olarak önerilmektedir. Özgün eser olarak üretilmesine rağmen özünde zihinsel çeviri işlemi barındıran "özde çeviri"lerin (Öztürk Kasar, 2012) çıkış diline çevrilmesiyle "aslına çeviri"ler ortaya çıkmaktadır. Hipotez, Bab-ı Ali'nin son tercümanı Andrew Ryan'ın eseri, The Last of the Dragomans (1951) ve eserin Türk yazın dizgesindeki aslına çevirileri üzerinden sorgulanmaktadır. Gerçekleştirilen inceleme, eserin aslına çevirileri arasında "gizli çeviri" (Touy, 1995) olduğunu ortaya koymuştur. 1957'den 2015'e dek iki farklı eserde kullanılan gizli çeviride, Türk tarihini ve kültürünü yabancıların gözünden yabancılara aktaran eser Türkçeye dönerken çeviri sürecine dahil olan Türk eyleyicilerin kendi kültürlerine yönelik olumsuz iddiaları değiştirdikleri gözlemlenmiştir. Bulgular, Türk yazın dizgesindeki aslına çeviriler arasında başka gizli çeviriler var mıdır sorusunu akla getirmekte, aslına çeviri olgusu üzerinden çeviri etiğinin farklı boyutlarına dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: Yazınsal çeviri, çeviri etiği, yazınsal çeviri etiği, aslına çeviri, gizli çeviri

ABSTRACT

Literary translators face ethical dilemmas on how to present a text and solve the translation problems alongside the other agents involved in the translation process. Situations involving complex translations increase the encountered dilemmas even more. Cecilia Alvstad (2020, p. 181) stated that rewritten source texts, retranslations, and indirect translations raise new issues regarding the ethics of literary translations. This study proposes the phenomenon of retro-translation [Fr. *rétro-traduction*]¹ (Öztürk Kasar, 2012, 2020), namely the back translation of a watermark translation [Fr. *traduction en filigrane*] (Öztürk Kasar, 2012, 2020), as the fourth complex translation situation with different dimensions in

terms of translation ethics. The hypothesis is questioned through Andrew Ryan's (1951) *The Last of the Dragomans* (1951) and its Turkish retro-translations. The analysis has revealed that one of the analyzed translations is a concealed translation (Toury, 1995), and this translation had been in use between 1957-2015 with the omissions that had taken place. The findings show that the Turkish agents involved in the translation process had changed the negative claims against their culture in the concealed translation. These findings raise the question of whether other concealed translations exist among the retro-translations in the Turkish literary system and show that different dimensions regarding translation ethics occur in terms of the phenomenon of retro-translation.

Keywords: Literary translation, translation ethics, ethics of literary translation, retro-translation, concealed translation

EXTENDED ABSTRACT

Literary translators must decide what role the translation will play in the target language, what translation strategies to follow, and what solutions to apply to encountered problems together with the other agents involved in the translation process and go through challenging stages during this process. While making a literary text accessible to a different audience, literary translators face many ethical dilemmas. However, one must admit that no simple answer exists to these ethical issues. In situations involving complex translations where the relationship between the source text and the translated text becomes tangled and the translation process is not carried out in the usual linear order, the encountered dilemmas increase even more. Cecilia Alvstad (2020, p. 187) defined complex translation situations as "a translation process that differs from a prototypical, linear translation of a single, well-defined source text" and proposed three complex translation situations in which different dimensions of translation ethics arise. Unstable originals, retranslations, and indirect translations are the examples she drew attention to in terms of translation ethics. In this context, the current study proposes in addition to the three examples Alvstad presented the phenomenon of retro-translation (Öztürk Kasar, 2012) as a fourth complex translation situation that reveals different dimensions of translation ethics. The corpus of the study consists of *The Last of the Dragomans* by the British diplomat Sir Andrew Ryan, the last translator of Bab-ı Ali, and its Turkish retro-translations. Ryan's memoir is an example of a watermark translation (Öztürk Kasar, 2012), as the book was originally written in English and includes details about the cultural and historical aspects of the Ottoman Empire and the Republic of Türkiye through the eyes of a foreigner. This memoir has three retro-translations (Öztürk Kasar, 2012) in the Turkish literary system. The analysis has revealed that the first translation of the work was published as a serial in *Dünya Gazetesi* as if it had originally been written in Turkish by Ryan. Therefore, one can say that the first retro-translation was a concealed translation (Toury, 1995), which raises new issues in terms of ethics. The second retro-translation was published by Salkımsöğüt Publishing House, also used concealed translation, and makes no mention of any translator's name, though two names are presented as editors on the cover page. The third retro-translation has Dilek Berilgen Cenkçiler as the translator and was published by Turkish Historical Society Publications. The concealed translations were observed to have shortened the work to a great extent and to have completely changed the focus of the work by removing any details of Ryan's

life and memoirs, as well as toning down all the negative discourses directed against Abdul Hamid II, the sultan of the period and removing the negative discourses directed against the Young Turks from the translation. At the same time, the negative discourses on the relations between the Ottoman Empire and Greece are noted to have been completely removed from these concealed translations. All these interventions detected in the concealed translation show that the translator and other agents involved in the translation process tended to change what was represented in this work. As the work returned to its original language and culture in the retro-translations, the agents involved in the translation process didn't hesitate to change the negative discourses about their own culture and historical figures. These concealed translations had undergone omissions and manipulations and were in use between 1957-2015 until the third retro-translation was published by the Turkish Historical Society Publications. These findings raise the question of whether other concealed translations can be found among retro-translations in the Turkish literary system and show that different dimensions regarding translation ethics exist in terms of the phenomenon of retro-translation.

1. Giriş: Yazınsal Çeviride Etik

Meslek etiğine verilen önemin artmasıyla birlikte etiğin 1990'ların sonlarından itibaren çeviribilim alanında da dikkatleri üzerine çeken bir konu olmaya başladığı söylenebilir (Tellioglu, 2018, s. 255). Hermans (2009, s. 94) çeviribilimde dikkatlerin etiğe çevrilmesiyle çevirinin bağlamsallaştırıldığını, çevirmenin ise sosyal ve etik bir eyleyen olarak yeniden düşünülmesini sağladığını vurgular ve tüm bunların çeviribilimde öz-düşünümsel bir dönüşe yol açtığına işaret eder. Çeviri etiği, Andrew Chesterman'in¹ (1997a, s. 147) belirttiği üzere çeviride sadakat, çeviride özgürlük, çevirmenin görünmezliği, çevirmenlerin etik bulmadıkları metinlerin çevirisini reddetme hakları olup olmadığı, çevirmen hakları ve çeviride güç ile ideoloji konuları özelinde yoğunlaşsa da çeviribilim alanında çok farklı açılardan ele alınabilmektedir. Çeviri etiğinin çevirmen hakları ve çevirmen sorumlulukları ile özgürlükleri olmak üzere temelde iki alan üzerinde durduğunu belirten Banu Tellioglu (2018), çevirmen hakları odağında yürütülen çeviri etiği tartışmalarının özellikle "telif hakları, çevirmenin yaptığı iş karşılığında alacağı ücret, çalışma koşulları ve işi bırakma ya da reddetme hakkı olup olmadığı" üzerine yoğunlaştığını, çevirmen sorumluluklarının ise "çevirmenin öncelikli olarak kime/neye karşı sorumlu olduğu ve çevirmenin karar alırken ne ölçüde özgür olduğu" (s. 256) soruları üzerinden tartışıldığını vurgular. Çevirmenlerin yalnızca mevcut mesajları yeniden yönlendirmekle kalmadığını yeni metinlerin sesi olarak onları şekillendiren bir özne konumunda olduklarını vurgulayan Theo Hermans (2009, s. 96-97), çevirinin çevirmenin öznelliğinden etkilendiğini belirterek çeviride farklı seslerin birbirine karıştığını söyler. Bu doğrultuda, önel yargılarıyla çeviri edimine müdahil olan çevirmenin etik inkilemlerle karşılaşmasının kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Zaman içinde çeviribilim alanında gerçekleşen paradigma değişimleri çeviri etiğine bakışı da etkilemiş, değiştirmiştir. Işın Bengi Öner'in (1993) belirttiği üzere "İ.Ö. 2. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın kabaca ilk yarısını içine alan sürede oluşan kuramların hepsi kaynak odaklı, süreç-ağırlıklı ve kuralcıdır" (s. 31). Bu süreçte çeviri etiğinin kaynak metne olan sadakat üzerinden kavramsallaştırıldığını söylemek mümkündür. Bu dönemlerde çevirmene biçilen rol ise "belli bir anlayışla çeviri yapması beklenen edilgen bir aracı" (Karadağ ve Tellioglu, 2015, s. 92) olarak tanımlanabilir. Gideon Tournay'nin (1995) ortaya koyduğu Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları ile kaynağın mutlak hakimiyetinin sarsılması ve ereğe verilen önemin artmasıyla çeviri etiğine yaklaşımlar da değişim göstermiştir. Tournay'nin erek odaklı, betimleyici yaklaşımıyla birlikte çeviriler "yanlış, doğru" sıfatlarıyla nitelenmekten kurtulmuş ve bu yaklaşım yerini çevirilerin ampirik olarak incelendiği bir ortama bırakmış ve bu sayede çeviri etiğinde de kaynak ve erek metin karşılaştırılarak yargıda bulunulan kısıtlı bakış açısı terkedilmiştir (Alvstad, 2020, s. 183). Gideon Tournay, Theo Hermans, Andre Lefevere gibi çeviribilim kuramcılarında oluşan Manipülasyon Okulu temsilcileri çevirinin kültürel ve ideolojik boyutu üzerinde durmuşlardır. Çeviriyi bir tür yeniden yazım olarak tanımlayan Andre Lefevere (1985, 1992) tüm yeniden yazımların az ya da çok manipülasyon içerdiğini vurgulayarak dikkati çevirinin ideolojik

1 Chesterman'in çeviri etiği yaklaşımı üzerine kaleme alınmış detaylı Türkçe bir çalışma için bkz: (Parlak, 2008).

boyutuna çeker ve çeviri etiği açısından incelenebilecek yeni konulara zemin hazırlar. Çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği konusuna eğilen ve bu yaklaşımdan hareketle çeviride “yerleştirme” ve “yabancılaştırma” stratejileri üzerinde duran Lawrence Venuti (1995, 1998), İngilizceye doğru gerçekleştirilen çevirilerde “yabancılaştırıcı” çeviri stratejisinin kullanılmasını önererek çevirmenin görünür olması gerektiğini savunur. Chesterman’e (1997b) göre Venuti’nin görünürlük kavramı “çevirmenin toplumdaki rolü, çevirmenin statüsü, gücü ve çevirmenin hakları” (s. 169) ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, çeviri etiği açısından yeni bakış açılarını beraberinde getirdiği bir gerçektir. Sömürgecilik sonrası çeviri yaklaşımları gibi feminist çeviri yaklaşımları da çeviri olgusuna yeni bakış açıları kazandırarak çeviri etiğinde yeni çalışmaların yolunu açmıştır. Tellioglu (2015, s. 167) çağdaş kuramcıların çeviri etiğine yaklaşımını “ahlaklı çevirmen *güçsüz*den taraf olan bir çevirmendi; bir eyleyenden, bir aracıdan ziyade bir *eylemciydi*” olarak tanımlamakta ve zaman içinde alanın geçirdiği değişimlerle birlikte çeviri etiğine bakışın nasıl değiştiğine dikkat çekmektedir. Koşullar ve durumlar değiştikçe etik olanın da değiştiğini belirten Kaisa Koskinen’in (2000, s. 115) de vurguladığı üzere etik üzerine gerçekleştirilen tartışmalarda nihai bir sonuca ulaşamayacağı bir gerçektir. Toury’nin Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları’yla başlayan ve diğer çeviribilim araştırmacılarının katkılarıyla geliştirilen çeviriye bakışla birlikte artık kaynaktan sapmalar “etik dışı” olarak adlandırılmaktan, çevirmenler ise çeviri kararları doğrultusunda yargılanmaktan kurtulmuştur (Alvstad, 2020, s. 184).

Yan anlamlar, örtük göstergeler, kültürel öğeler ve çevirmeni zorlayacak daha birçok unsurla örülü olan yazın metinleri söz konusu olduğunda çevirmen yeni etik ikilemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Yazarın tarzının çeviri esere ne ölçüde taşınacağı, yabancı kültüre ait unsurların ne ölçüde aktarılacağı, pazarlama amacıyla eserin başlığının değiştirilip değiştirilmeyeceği, eserde belirli bir gruba yöneltilen olumsuz söylemlerin çeviride aktarılıp aktarılmayacağı gibi etik ikilemler yazın çevirmeninin kimi zaman tek başına kimi zamansa yayıncı, editör gibi çeviri sürecine dahil olan diğer eyleyenlerle birlikte karar vermeleri gereken noktaları oluşturmaktadır. Yazın çevirmeninin karşı karşıya kaldığı bu ikilemlere verilebilecek tek bir doğru cevap olmadığını belirten Alvstad’a göre (2020, s. 180) etik açıdan en doğru çözüm önem verilen unsurun ne olduğuna göre değişmektedir. Öyle ki, yazara karşı hesap verilebilirlik, kaynak metne ilişkin doğruluk, iş verenin talimatları ya da seçilecek yolun kaynak ya da hedef kültür için sonuçları çevirmenin özellikle önem vermesi gereken nokta olabilmektedir. Mutlak ve tek bir doğrudan bahsedilemeyen yazın çevirisinde etik açıdan da tek bir doğrunun bulunmaması şartırcı değildir. Zira, yazın çevirisi söz konusu olduğunda taraflı ve öznel olmak etik dışı olmak anlamına gelmediği gibi tarafsız olmak da etik olmak anlamına gelmemektedir (Yılmaz Kutlay, 2020, s. 155). Özel çeviri durumlarını “karmaşık çeviri durumları” olarak kavramsallaştıran ve “bir kaynak metnin doğrusal çevirisinden farklı bir çeviri süreci” olarak tanımlayan Alvstad (2020, s. 181) özellikle kaynağın yeniden yazıldığı çevirilerin, yeniden çevirilerin ve ara dilden gerçekleştirilen çevirilerin etik açıdan incelenmesi gereken özel durumlar olduğunu vurgulamaktadır.

2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada, Alvstad'ın ortaya koyduğu üç çeviri durumuna ek olarak “aslına çeviri” (Öztürk Kasar, 2012) olgusu etik açıdan yeni konuları gündeme getiren dördüncü bir “karmaşık çeviri durumu” (Alvstad, 2020, s. 181) olarak önerilmekte ve vaka çalışması üzerinden çeviri etiği açısından betimleyici bir yaklaşımla incelenmektedir. Çalışmada, bütüncüyi oluşturan *The Last of the Dragomans* başlıklı hatırat türündeki eserin Sündüz Öztürk Kasar'ın 2012 yılında ortaya koyduğu ve “yayınlanmış olduğu yerel dil bağlamında özgün eser olarak üretilmiş ancak özünde zihinsel bir çeviri işleminin yer aldığı ürünler” (Öztürk Kasar, 2020, s. 3) olarak tanımladığı “özde çeviri” (Öztürk Kasar, 2012) kavramına örnek oluşturduğu varsayımından hareket edilmiştir. Oluşturulduğu ve sunulduğu dil ve kültür, yansıttığı dil ve kültürden farklı olan bir “özde çeviri”nin (Öztürk Kasar, 2012) yansıttığı dile döndüğü “aslına çeviri”ler (Öztürk Kasar, 2012) doğrusal düzlemde ilerlemeyen bir çeviri edimini örneklemede ve yeni etik ikilemleri beraberinde getirmektedir². Bir yabancı'nın Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemlerine yönelik zaman zaman olumsuz olmak üzere kişisel görüş ve düşüncelerini paylaştığı “özde çeviri” eserin aslına yani Türkçeye dönerken çevirmeni birçok etik ikilemle karşı karşıya bıraktığı varsayılmaktadır. Bütüncüye konu olan *The Last of the Dragomans* başlıklı eserin üç aslına çevirisi ele alınmakta ve yabancı konumundaki Andrew Ryan'ın dönemin çalkantılı süreçlerinde yaşanan olaylara, önemli kişilerine yönelik kişisel görüşlerinin eser aslına yani Türkçeye dönerken ne tür stratejilerle aktarıldığı incelenmekte, ortaya çıkan etik ikilemler üzerine odaklanılmaktadır.

3. Baş Tercüman Andrew Ryan'ın Anıları: *The Last of the Dragomans*

25 yılını İstanbul uzamında çeşitli pozisyonlarda görev alarak geçirmiş olan ve Osmanlı Devleti'nin son yıllarına, Milli Mücadele dönemine, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreçlerine birinci elden tanıklık eden Ryan'ın eseri Osmanlı ve Türk kültürüne özgü göstergelerle örülüdür. *The Last of the Dragomans* başlıklı eserini 1951 yılında, İngilizce olarak kaleme alan Ryan'ın Osmanlı ve Türk kültürüne yönelik tüm bu göstergeleri İngilizceye aktarırken iki dil arasındaki kavram farklılıklarını “zihinsel çeviri işlemi”nden (Öztürk Kasar, 2020, s. 3) geçirdiğini düşündüren örnekler göze çarpmaktadır. Bu da Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu “özde çeviri” kavramını akla getirmektedir. Özde çeviri, Gideon Toury'nin (1995, s. 40) aslında özgün eser olduğu halde çeviri gibi sunulan eserlere işaret eden “sözde çeviri” kavramının ters köşesi olarak tanımlanmaktadır. Sözde çeviri kavramı gerçek özgün eserleri belirtirken özde çeviri kavramı özünde çeviri işlemi barındıran “sözde özgün” (Öztürk Kasar, 2020, s. 4) eserlere işaret etmektedir. Ryan kaleme aldığı eseriyle, İngiliz(ce) okurları Osmanlı Devleti'nin çalkantılı dönemlerine, 1. Dünya Savaşı sonrası Türk halkının verdiği kurtuluş mücadelesine ve tüm bu çabalar sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına götürerek yabancı bir uzam,

2 Aslına çevirilerdeki ideolojik müdahalelerin saptandığı çalışmalar için bkz: (Gülmüş Sırkıntı, 2021, Gülmüş Sırkıntı, 2022).

tarihsel ortam ve şahsiyetler ile tanıştıdır. İstanbul'un tarihi mekanlarından dönemin giyim kuşamına, gelenek ve göreneklerden hukuki ve siyasi yapıya dair örnekler barındıran eseri tüm bu göstergelere aşına olmayan İngiliz(ce) okurlar için aktarırken Ryan'ın alıcı kültürde karşılığı olmayan göstergeleri zihinsel çeviri işlemine başvurarak aktardığı düşünülmektedir. Öztürk Kasar (2020) özde çevirileri “öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çeviriler” ve “yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviriler” (s. 4) olmak üzere iki alt alana ayırarak incelemektedir. Bu sınıflandırma çerçevesinde bakıldığında, Ryan'ın kaleme aldığı *The Last of the Dragomans* başlıklı eserin yabancı bir diyarın gerçekliklerini kendi dilinden ve kültüründen olan okurlarla paylaşan yazarların ürettiği çevirilere işaret eden yabancı bağlamdan öz bağlama giden bir özde çeviri olduğu söylenebilir. Bu ürünlerin çıkış noktasının yazarın kendisine yabancı olan kültüre duyduğu hayranlık olabileceği gibi kınama, küçük görme gibi amaçlarla da kaleme alındıkları durumlar olduğu göze çarpmaktadır (Öztürk Kasar, 2020, s. 5).

The Last of the Dragomans incelendiğinde, Ryan'ın eserin çıkış kültürü olan Türk kültürüne özgü göstergeleri kendi anadili olan İngilizceye aktarırken eser boyunca 56 yerde zihinsel çeviri işlemine başvurduğu saptanmıştır. Zihinsel çeviri işlemine başvuru örnekler sınıflandırıldığında İstanbul'un semtleri ve tarihi mekanlarına dair 11 örnek, unvanlara dair 19 örnek, dönemin gelenek ve göreneklerine yönelik dokuz örnek, dönemin hukuki ve siyasi yapısına yönelik ise 17 örnek bulunmuştur.

Özde çeviride yer alan İstanbul'un semtleri ve tarihi mekanlarına yönelik 11 örnekte, Türkçe isimlerin korunduğu yalnızca sesletimin İngilizceye uygun hale getirildiği görülmüştür. Bu bağlamda Ryan'ın (1951) İngilizce olarak kaleme aldığı eserde Dolmabahçe sarayı Dolma Baghche (s. 29), Eyüp semti Eyoub (s. 28), Kandilli ise Candilli (s. 30) olarak aktarılan örnekler arasındadır. Türk kültürüne özgü unvanların aktarıldığı 19 örnekte ise “sultan”, “paşa”, “odalık” gibi unvanların Türkçe olarak İngilizce eserde korunduğu gözlemlenmiştir. Ryan her ne kadar İngiliz okur tarafından anlaşılacak olsalar da Türkçe unvan göstergelerini mevcut halleriyle aktarmış ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. Ryan'ın (1951) özellikle dönemin yaygın olarak kullanılan paşa, hanım, ağa gibi göstergelerini pasha (s. 201), khanum (s. 187), aga (s. 208) olarak aktararak özel adlarda olduğu gibi unvanların aktarımında da Türkçe göstergeleri koruduğu ancak İngiliz okurun okuma deneyimini kolaylaştırmak adına İngilizce sesletime dikkat ederek aktarım sağladığı görülmüştür. Dönemin gelenek ve göreneklerine yer verilen örnekleri İngiliz okurla buluştururken Ryan'ın Türkçe göstergeleri koruduğu ve İngiliz okurun bu göstergeleri anlamlandıramayacağını düşündüğünden cümle içine açıklamalar eklediği göze çarpmaktadır. Örneğin, Ryan'ın eserinde Osmanlı Dönemi'nde hükümdarın camiye gidişi ile dönüşünde gerçekleşen merasime işaret eden “cuma selamlığı”, diğer adıyla “selamlık” göstergesini kullandığı görülmektedir. Ryan “Selamlık” göstergesini eserinde korumakta, cümle içinde bunun bir tür merasim olduğunu “The Friday Selamlık, as it was called, was an elaborate ceremony, attended by many dignitaries...” [Cuma Selamlığı adı verilen bu tören, çok sayıda ileri gelenin katıldığı gösterişli bir törendir.] (Ryan, 1951, s. 29) şeklinde açıklamaktadır. Osmanlı toplumunda kadınların sıklıkla kullandığı aksesuarlardan

biri olan ve yalnızca gözleri açıkta bırakan bir tür baş örtüsü olan “yaşmak” göstergesinin de İngiliz okur için Ryan tarafından “... was the yashmak, a tight band round the lower part of the face...” [... yaşmak, yüzün alt tarafını sıkı bir şekilde sararak kapatan...] (Ryan, 1951, s. 29) şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Ryan Osmanlı ve Türk kültürüne yönelik göstergeleri mevcut haliyle bırakmış ve cümle içinde bu göstergeleri açıklamayı tercih etmiştir. Kavram dünyasında bu kültürel öğeler bulunmayan İngiliz(ce) okurlarının bu açıklamalar sayesinde göstergelerin anlamlarını kavrayabilmeleri amaçlanmış ve Ryan tarafından bir özde çeviri ortaya konulmuştur. Osmanlı toplumunun hukuki ve siyasi yapısı üzerine kaleme alınan 17 söylem saptanmış ve hepsinin zihinsel çeviri eylemine başvurularak aktarıldığı gözlemlenmiştir. Osmanlı Devleti'nde yaygın bir kullanım alanı olan “fetva” göstergesine değinen Ryan'ın, İngiliz(ce) okurun kavram dünyasında bulunmayan bu olguyu “... a fetva or a legal pronouncement by a recognized religious authority...” [fetva, tanınmış bir dini otorite tarafından verilen yasal bildiri] (Ryan, 1951, s. 62) olarak açıkladığı görülmektedir. Aynı zamanda, Osmanlı döneminde dini konularda en yüksek rütbeye sahip olan ve fetva verme yetkisi bulunan kişileri işaret eden Şeyhülislam göstergesinin de “the Sheykh ul Islam, head of the department of religious affairs” [Şeyhülislam, yani diyanet işleri başkanı] (Ryan, 1951, s. 62) şeklinde aktarıldığı göze çarpmaktadır. Ryan, Şeyhülislam göstergesini de mevcut halini koruyarak aktarmış ancak İngiliz okurun anlamlandıramayacağı bu göstergeyi cümle içinde açıklama yaparak anlaşılır kılmaya çalışmıştır.

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda elde edilen 56 örnek, eserin bir “özde çeviri” diğer bir deyişle ise “sözde özgün” (Kasar, 2020, s. 4) olarak ele alınabileceğini göstermektedir. *The Last of the Dragomans*'in bir özde çeviri (Öztürk Kasar, 2012) örneği olarak ele alınmasıyla eserin Türkçe çevirilerinin durumu karmaşıklaşmaktadır. Öyle ki, yazıldığı dil İngilizce olmasına rağmen çıkış kültürü Osmanlı ve Türk kültürü olan eser Türkçeye döndüğünde aslına dönmüş sayılır. Nitekim Öztürk Kasar (2012) bu türden eserleri “aslına çeviri” olarak adlandırmaktadır. Türk yazın dizgesi incelendiğinde söz konusu eserin farklı çevirilerine rastlanmıştır. Bütüncede ilki 1957, ikincisi 2014 üçüncüsü ise 2015 yıllarında yayımlanmış üç aslına çeviri uygulaması yer almaktadır.

4. Türkçede *The Last of The Dragomans*

Ryan'ın eserinin Türk yazın dizgesindeki ilk çevirisi *Abdulhamit Devrinden Mustafa Kemal'e Kadar: Bab-ı Ali'deki Son Tercüman Sir Andrew Ryan'ın Hatıraları* başlığıyla 22 Nisan 1957/ 26 Mayıs 1957 tarihleri arasında 33 sayı olmak üzere *Dünya Gazetesi*'nde tefrika edilir. Kısaltılmış bir çeviri olan bu tefrikalarda çevirmen adına yer verilmemiş olması dikkat çekmektedir. Öyle ki, *Dünya Gazetesi*'nin aynı sayılarında yayımlanmış olan *Korkulu Günler* başlıklı çeviri eserde yazarın Francis Carco olduğu, çevirmenin ise Adnan Benk olduğu açıkça belirtilmektedir. Kaynak metnin başlığında diplomat Ryan'ın Bab-ı Ali'nin son tercümanlarından olduğu vurgulanırken tefrikanın başlığının özellikle Ryan'ın hatıralarını vurgulaması, tefrikanın ilk sayısına eklenen epigrafla ilişki içindedir. Bahsi geçen epigraf aşağıda verilmiştir:

“İlk tanıdığım Türk Halil Halid Bey’dir. Abdülhamid istibdatından İngiltere’ye kaçmış, 1908’den sonra tekrar yurduna dönünce parlamentoya girmiş, şiddetli İngiliz aleyhtarlığı yapmıştı. Türkiye’ye gelince, İngiltere’de öğrendiğim Türkçe’nin işe yaramamasından çok korktum. Ben resmen “baştercüman” ünvanını taşıyan son tercüman oldum. Kapitülasyonlarla beraber tercümanlık da kalktı” (22 Nisan 1957).

Epigraf incelendiğinde, Ryan’ın kaleminden çıkmış gibi yazılmış olduğu görülmektedir. Tefrikanın başlığında Ryan’ın hatıralarının ön plana çıkarılması, tefrikada bir çevirmen adının belirtilmemesi ve esere eklenen epigrafın içeriği hesaba katıldığında, mesleği gereği İngilizce ve Türkçe dil çiftine hâkim olan tercüman Ryan’ın anılarını *Dünya Gazetesi* için Türkçe olarak kaleme aldığı izlenimi verilmeye çalışıldığı göze çarpmaktadır. Eserin aslen bir yabancı tarafından İngiliz(ce) okurları için İngilizce olarak kaleme alındığı ve Türkçe çevirisi gerçekleştirilerek aslına döndüğü erek okurdan gizlenmektedir. 33 sayı süren tefrikanın tüm sayıları detaylı bir şekilde incelenmiş ve eserin çeviri olduğunu belirten herhangi bir ibareye rastlanılmamıştır. Bu durum, Gideon Toury’nin “gizli çeviri” [*Ing: concealed translation*] kavramını akla getirmektedir. Nitekim gizli çeviriler, başka bir dilde kaynak metni olduğu halde bu bilginin erek okurdan gizlenerek çeviri metnin özgün metin gibi sunulduğu metinlere işaret etmektedir (Toury, 1995, s. 94). Bu açıdan yaklaşıldığında, *Dünya Gazetesi* için Ryan’ın Türkçe olarak kaleme aldığı izlenimi verilen tefrikalar bir gizli çeviri örneği olarak ele alınabilir.

İkinci aslına çeviri *İstanbul’da Bir İngiliz Tercümanın Hatıraları 1899-1922: Abdülhamit Devrinden Mustafa Kemal’e Kadar* başlığıyla Salkımsöğüt Yayınları tarafından tefrikalardan 55 yıl sonra, 2014 yılında yayımlanır. Eserin dış kapağı incelendiğinde, yine çevirmen adına yer verilmediği kapakta yalnızca hazırlayanların isimlerinin yer aldığı göze çarpmaktadır. Kapakta eseri hazırlayanlar olarak belirtilen Dr. Erdal Aydoğan ile Dr. Erkan Cevizliler ise tarih alanında çalışmakta olan akademisyenlerdir. İkinci aslına çevirinin başlığı incelendiğinde, ilk aslına çeviride olduğu gibi Ryan’ın hatıralarına odaklanıldığı görülmektedir. İlk aslına çevirinin başlığında Andrew Ryan’ın Bab-ı Ali’nin son tercümanı olduğuna dair verilen bilgi, ikinci aslına çevirinin başlığından çıkarılmıştır.

Eserin başlangıcında hazırlayanlar tarafından kaleme alınmış olan “Eser Hakkında” (Aydoğan ve Cevizliler, 2014) başlıklı bir ön söz bulunmaktadır. Kaleme alınan bu detaylı ön sözde Osmanlı Devleti ile İngiltere’nin ilişkilerinden başlayarak dönemin kısa bir portresi çıkarılmakta, Ryan’ın yaşamı özetlenmekte ve eserin içeriğine değinilmektedir. Hazırlayanların bu eserde tefrikaları mevcut halleriyle kullandıklarını aktardıkları “Çalışmanın hazırlanmasında Dünya gazetesinde yayınlanan tefrikalar esas alındı. Gerekli görüldüğü durumlarda eserdeki bazı kelimeler, kavramlar, terkipler anlamına uygun olarak açıklanmaya çalışıldı...” (Aydoğan ve Cevizliler, 2014, s. 10) cümlesinden anlaşılmaktadır. İkinci aslına çeviride tefrika metninin kullanılmış olması, hazırlayanların özgün metin gibi sunulan tefrikaların aslında bir çeviri ürün olduğunu bilip bilmediği sorusunu akla getirmektedir. Ön sözde bu konuya da yer verilmektedir:

“Ryan, Türklerle ilgili olarak Osmanlı Devleti’nin son yılları, Millî Mücadele Dönemi ve Yeni Türk Devleti’nin kuruluş sürecini ihtiva eden hatıralarını kaleme almıştır. [...] Gazetede

çıkan tefrika yazı aslında Ryan'ın 1951 yılında Londra'da yayınlanan ve editörlüğünü Sir Reader Bullard'ın yaptığı *The Last of the Dragomans* adlı 351 sayfalık eserinin Osmanlı ve Mustafa Kemal Paşa Türkiye'si hakkındaki kısmının Türkçeye çevrilmiş halidir" (Aydoğan ve Cevizliler, 2014, s. 9).

Örnekten anlaşıldığı üzere hazırlayanlar, özgün metin gibi sunulan tefrikaların aslında Ryan'ın İngilizce olarak kaleme aldığı *The Last of the Dragomans* başlıklı anlatının kısaltılmış çevirisi olduğunun farkındadırlar. Ancak tefrikalarda çevirmen adı belirtilmemiş olmasına değinmemektedirler.

İkinci aslına çeviride hazırlayanlar tarafından kaleme alınmış dipnotlar dikkat çekmektedir. Öyle ki söz konusu eserde 117 adet dipnot bulunmaktadır. Türk kültüründen çıkan *The Last of the Dragomans* başlıklı eserin Türk okur için aslına dönerken 117 adet dipnota başvurulmuş olmasının aslına çeviriden beklenen bir durum olmadığını söylemek mümkündür. Eser genelinde dipnotların fazlasıyla ayrıntılı bir şekilde verildiği, yer yer sayfalarca süren dipnotların bulunduğu, ana metinden uzun dipnotların yer aldığı sayfalar olduğu göze çarpmaktadır. Dipnotlar incelendiğinde, tarihi şahsiyetleri tanıtan 40, tarihi olayları açıklayan 30, Osmanlıca göstergeleri açıklayan 25 ve siyasi oluşumları tanıtan 22 dipnotla karşılaşmıştır. Tarihi şahsiyetleri ayrıntılı bir şekilde tanıtan 40 dipnotun 21'inde Türk şahsiyetlerin, 19'unda ise yabancıların tanıtıldığı gözlemlenmiştir. Küçük Sait Paşa, Mehmet Kâmil Paşa, Sir Layard, Sir Crowford gibi isimler dipnotlar aracılığı ile Türk okurla detaylı bir şekilde tanıtılan tarihi şahsiyetlere örnek olarak gösterilebilir. Tarihi olayları açıklayan 30 dipnotta Berlin Antlaşması, Lozan Barış Antlaşması gibi tarihi olaylar hakkında ansiklopedik bilgiler verilmiştir. Osmanlıca göstergeleri açıklayan 25 örnekte dilici çeviriye başvurulmuş, eserin hazırlandığı 2014 yılında Türk okurun aşına olmadığını düşündükleri göstergeleri açıkladıkları gözlemlenmiştir. "İstidad" göstergesinin "doğrulama, alışma" olarak "meş'um" göstergesinin ise "uğursuz" olarak açıklandığı dipnotlar örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan eserde, siyasi oluşumları tanıtan 22 dipnot mevcuttur. Bu dipnotlarda ise siyasi partiler, cemiyetler, meclisler tanıtılmış ve haklarında ansiklopedik bilgiler verilmiştir. Teali-i Nisvan Cemiyeti, İttihat ve Terakki Partisi dipnot verilerek tarihsel süreçteki rolleri açıklanmış olan örnekler arasındadır. Gerçekleştirilen metin içi incelemede, ön sözde de belirtildiği üzere tefrikadaki çevirinin korunduğu gözlemlenmiştir.

Dilek Berilgen Cenkçiler tarafından gerçekleştirilen üçüncü aslına çeviri *Sir Andrew Ryan: Sonuncu Dragoman* başlığıyla 2015 yılında, yani ikinci aslına çeviriden yalnızca bir yıl sonra Türk Tarih Kurumu Yayınları tarafından yayımlanır. Çevirinin başlığında bu kez Ryan'ın hatıralarının vurgulandığı göze çarpmaktadır. Bu kez çevirmen adı dış ve iç kapakta belirtilmiş, eserin bir çeviri ürün olduğu erek okurdan gizlenmemiştir.

5. Metin İçi Karşılaştırma Bulguları

The Last of the Dragomans başlıklı eserde Ryan, büyük ölçüde İstanbul'da geçirdiği 25 yıla odaklanmakla birlikte Lozan Barış Antlaşması sonrasında görev yaptığı Fas, Suudi Arabistan ve Arnavutluk anılarına da kısaca değinmektedir. Gerçekleştirilen karşılaştırmalı okuma, ilk aslına

çeviri örneği olan ve *Dünya Gazetesi*'nde tefrika edilen gizli çeviride eserin yalnızca belli bir kısmının özetlenerek çevrildiğini göstermektedir. Tefrika 33 sayıda yayımlandığından ve her bir sayının kendi alt başlığı bulunduğundan ilk ve ikinci aslına çeviride özetlenen kısımlar 33 alt başlık altında verilmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun çevirisinde ise Ryan'ın İstanbul dışında görev yaptığı yerlere dair anıları çıkarılsa da İstanbul anılarında çıkarma yapılmadan çeviri gerçekleştirilmiştir. Özde çeviri ve aslına çevirilerin içerikleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1. Özde çeviri ve aslına çevirilerin içeriklerinin karşılaştırılması		
Özde Çeviri	Aslına Çeviri I ve II	Aslına Çeviri III
The Dragomans	33 alt başlıkta, kısaltılarak çevrilmiştir	Dragomanlar
Beginnings		Başlangıç
Turkey 1899-1908		Türkiye 1899-1908
Turkey 1908-1912		Türkiye 1908-1912
Turkey 1912-1914		Türkiye 1912-1914
Interlude 1915-1918		Ara Dönem 1915-1918
Constantinople 1918-1921		İstanbul 1918-1921
Constantinople 1921-1922		İstanbul 1921-1922
The Lausanne Conference 1922-1923		X
After Lausanne 1923-1924	X	Lozan Sonrası 1923-1924
Morocco 1924-1930	X	X
Arabia 1930-1932	X	X
Saudi Arabia 1932-1936	X	X
Albania 1936-1939	X	X

Çalışmanın bu bölümünde, özde çeviri ve aslına çeviriler betimleyici bir yaklaşımla karşılaştırmalı olarak okunmakta, çevirmen kararları betimlenmektedir. Karşılaştırmalı okuma, gizli çeviri olarak yayımlanan ilk aslına çeviride Osmanlı Devleti'ne yöneltilen olumsuz söylemlerin çeviriden kimi zaman çıkarıldığı kimi zamansa olumsuzluğu silinerek aktarıldığını, dönemin padişahına yöneltilen olumsuz söylemlerin yumuşatıldığını, dönemin siyasi figürlerinden olan Genç Türklere yöneltilen olumsuz söylemlerin ve eserin odağını değiştirecek şekilde Ryan'ın anılarının çeviriden çıkarıldığını ortaya koymuştur. İkinci aslına çeviride gizli çeviri metnin kullanıldığı, yalnızca hazırlayan dipnotları eklenerek açıklamalarda bulunduğu saptanmıştır. Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan üçüncü aslına çevirinin ise ilkinin aksine Ryan'ın bakış açısını gösterme amacı taşıdığı gözlemlenmiştir. Tüm bu bulguları özetleyecek şekilde dönemin padişahı II. Abdülhamit'e yöneltilen olumsuz söylemlerin incelendiği iki örnek (*bkz.* Örnek 1, Örnek 2), Genç Türklere yöneltilen olumsuz söylemleri ele alan iki örnek (*bkz.* Örnek 3, Örnek 4), Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin ele alındığı iki örnek (*bkz.* Örnek 5, Örnek 6) ve Ryan'ın anıları üzerine iki örnek (*bkz.* Örnek 7, Örnek 8) aşağıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek 1:

İlk örnekte ele alınan söylemde Ryan, Türk kültürüne yabancı olan İngiliz(ce) okurlarına dönemin geleneklerinden biri olan “Cuma Selamlığı” törenlerini anlatmakta ve dönemin padişahı II. Abdülhamit'ten bahsetmektedir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	The Friday Selamlık, as it was called, was an elaborate ceremony, attended by many dignitaries and surrounded by an imposing military display, which served the double purpose of show and of protection for the person of a timorous ruler (Ryan, 1951, s. 29).
Aslına Çeviri I	Cuma selamlığı titizlikle düzenlenmiş bir tören olurdu; bu törene birçok seçkin şahsiyetler katıldığı gibi tantanalı bir asker gösteri de yapılırdı. Bu gösterinin asıl maksadı, erkek ve evhamlı padişahı korumaktan ibaretti (Ryan, 23 Nisan 1957).
Aslına Çeviri II	Cuma selamlığı titizlikle düzenlenmiş bir tören olurdu; bu törene birçok seçkin şahsiyetler katıldığı gibi tantanalı bir asker gösteri de yapılırdı. Bu gösterinin asıl maksadı, ürkek ve evhamlı padişahı korumaktan ibaretti (Ryan, 2014, s. 17).
Aslına Çeviri III	Cuma selamlığı adı verilen olay, özenle hazırlanmış bir törendi ve bu törene birçok ileri gelen katılıyor, askeri gösteri yapılıyor, böylece hem güç gösterisi yapılıyor hem de korkak* bir hükümdarın kişiliğine yönelik koruma sağlanarak iki amaç yerine getiriliyordu (Ryan, 2015, s. 16). *Yazarın ifadesi [ç.n.]

Özde çeviri incelendiğinde, Ryan'ın Türk geleneklerinden birini açıklarken aynı zamanda dönemin padişahı II. Abdülhamid'e yönelik kişisel görüşünü bildirdiği ve padişahı “Cuma Selamlığı adı verilen bu tören, çok sayıda ileri gelenin katıldığı ve heybetli bir askeri gösteriyle çevrili, gösteriş yapma ve ürkek bir hükümdarın şahsını koruma gibi çifte amaca hizmet eden bir törendi.”³ cümlesinde “ürkek” sıfatıyla nitelediği görülmektedir.

Özde çeviride padişaha yöneltilen olumsuz söylemi oluşturmak için kullanılan ve “ürkek, korkak, çekingen” anlamlarına gelen “timorous” göstergesinin “erkek ve evhamlı” olarak aktarıldığı ve olumsuz söylemin derecesinin azaltıldığı söylenebilir. Yazım hatasından kaynaklı olarak ürkek yerine erkek yazılmış olma ihtimalini de unutmamak gerekmektedir. Gizli çevirinin kullanıldığı ikinci aslına çeviride ise “erkek” göstergesinin “ürkek” olarak düzeltilme ihtiyacı duyulduğu göze çarpmaktadır. Bu değişiklik, hazırlayanların tefrika metinleri kullanırken aslında kaynak metinle karşılaştırma yaptıklarını göstermektedir. Son aslına çeviride padişaha yöneltilen olumsuz söylemin korunduğu, “korkak” sıfatıyla nitelendiği göze çarpmaktadır. Ancak bu çeviride de çevirmenin bu olumsuz söylemin kendi kaleminden çıkmadığını belirtme ihtiyacı hissederek “yazarın ifadesi” dipnotunu düşüğü görülmektedir.

Örnek 2:

İkinci örnekte Ryan, selamlık töreni sonrasında at arabasıyla meydandan geçen dönemin padişahı II. Abdülhamit hakkında kişisel görüşlerini okurlarla paylaşmaktadır. Türkçe çevirilerde bu söylemin nasıl aktarıldığı aşağıda gösterilmiştir.

3 Aksi belirtilmedikçe çeviriler tarafıma aittir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	I never saw him at this function without thinking how much power was vested in this remote personage, sitting impassive in his carriage in a shabby military cloak (Ryan, 1951, s. 30)
Aslına Çeviri I	Kendisini arabasında pejmürde askeri elbisesine bürünmüş olarak giderken ne zaman görsem, kendi kabuğuna çekilmiş bulunan bu padişahın elinde ne kadar büyük bir kudret bulunduğunu düşünmekten kendimi alamazdım. (Ryan, 23 Nisan 1957)
Aslına Çeviri II	Kendisini arabasında pejmürde askeri elbisesine bürünmüş olarak giderken ne zaman görsem, kendi kabuğuna çekilmiş bulunan bu padişahın elinde ne kadar büyük bir kudret bulunduğunu düşünmekten kendimi alamazdım (Ryan, 2014, s. 17)
Aslına Çeviri III	Bu etkinliği her görüşümde, arabasında eski bir askeri pelerinle ifadesiz bir şekilde oturan bu küçük* insana ne kadar güç verildiğini düşünmeden edemezdim (Ryan, 2015, s. 17) *Yazarın ifadesi [ç.n.]

Görevi gereğince kendisinin de katıldığı Cuma selamlığının ardından at arabasıyla tören alanından uzaklaşmakta olan padişah II. Abdülhamit'i gören Ryan, bu sahne üzerine padişaha yönelik düşüncelerini aktarmaktadır. Özde çeviride Ryan'ın giyim kuşamını özensiz, kendisini ise ilgisiz bulduğu padişahın elindeki güce şaşırıldığını ima ederek padişahı örtük bir biçimde yerdığı söylenebilir. Ryan özellikle “remote” göstergesini seçerek padişahın tüm bu olaylara gösterdiği kayıtsızlığa rağmen kendisine verilen güç arasında tezat bulunduğunu iddia etmektedir. Aynı zamanda, “remote” göstergesi ile paralellik oluşturacak ve padişahın kayıtsızlığını daha da vurgulayacak şekilde “impassive” göstergesinin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Son olarak “shabby” göstergesi ile padişahın kıyafetlerinin eskiliğine ve özensizliğine vurgu yapılmaktadır.

İlk aslına çeviri incelendiğinde, özgün metin gibi yayımlanan gizli çeviride padişaha yöneltilen olumsuz söylemlerin törpülenerek aktarıldığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar gizli çeviride kıyafetlerinin özensizliği ve eskiliği verilmiş olsa da bir padişahın beklenmeyecek şekilde kayıtsız kalıyor oluşunu vurgulayan göstergeler “kendi kabuğuna çekilmiş” olarak aktarılmış ve padişaha yöneltilen eleştirinin derecesi azaltılmıştır. İkinci aslına çeviride aynı metnin korunduğu gözlemlenmiştir. Üçüncü aslına çeviride ise padişah “ifadesiz bir şekilde oturan küçük insan” olarak nitelenerek özde çevirideki örtük yergi açılmış ve padişahın kayıtsızlığına yapılan vurgu yerine direkt olarak şahsına yöneltilen bir yergiye çevrilmiştir. Çevirmenin “küçük insan” söylemine dipnot ekleyerek “yazarın ifadesi” diye belirtme ihtiyacı hissetmiş olması da dikkate değerdir.

Örnek 3:

Özde çeviride Ryan'ın yalnızca dönemin padişahı II. Abdülhamit'e değil Abdülhamit'e muhalif olarak ortaya çıkmış olan Genç Türkler'e yönelik de olumsuz söylemleri mevcuttur. Aşağıda, Ryan'ın Genç Türkler'e yönelttiği olumsuz bir söylemin çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	... the Young Turks, who have richly deserved a lesson for their arrogant and provocative attitude towards all foreigners during the last two years, should now be given good reason to regard themselves as the victims of a wanton spoliation (Ryan, 1951, s. 73)
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	... son iki yıldır bütün yabancılara karşı gösterdikleri küstah ve kıskırtıcı tavır nedeniyle iyi bir dersi fazlasıyla hak eden Jön Türklere şimdi, kendilerini kötü niyetli bir yağmanın kurbanı olarak gösterecek gerekçe verilmişti (Ryan, 2015, s. 59)

Yukarıdaki örnekte, Ryan'ın Jön Türkler'e diğer adıyla Genç Türkler'e yönelik olumsuz söylemleri söz konusudur. Kendisi de bir yabancı olarak Jön Türklerin yabancılara karşı takındıkları tavırdan rahatsız olan Ryan, bu duruma anılarında şu cümle ile yer verir: "... son iki yıldır tüm yabancılara karşı küstah ve kıskırtıcı tutumları nedeniyle bir dersi fazlasıyla hak eden Jön Türklerin, şimdi kendilerini ahlaksız bir yağmanın kurbanı olarak göstermek için iyi bir nedenleri var".

Genç Türkler'e yöneltilen bu olumsuz söylemin gizli çeviriden tamamen çıkarıldığı, çeviride Ryan'ın Genç Türkler'e yönelik düşüncelerinin erek okura aktarılırken törpülediği gözlemlenmektedir. Bu ideolojik müdahale, bu örneğin gizli çevirinin temel alındığı ikinci aslına çeviriden de çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Üçüncü aslına çeviride ise olumsuz söylemlerin aktarıldığı ve Ryan'ın Genç Türkler'e yönelik bakış açısının korunduğu göze çarpmaktadır.

Örnek 4:

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde adından sıkça söz ettiren Genç Türkler hakkında Ryan'ın ortaya koyduğu başka bir olumsuz söylem örneği aşağıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	But in their social life, and especially in regard to their womenfolk, The Young Turks were hardly less conservative than their forebears (Ryan, 1951, s. 69)
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	Fakat sosyal yaşamlarında ve özellikle kadın hakları konusunda Jön Türkler, atalarından daha az muhafazakâr sayılmazdı (Ryan, 2015, s. 55)

Ryan, Genç Türkler'e yönelik ortaya koyduğu bir diğer olumsuz söylemde onları "geleneksel kültürel ve dini değerlerin korunmasının önemini vurgulayan ve değişime, özellikle de ani değişime karşı çıkan kimseler" olarak tanımlamakta ve "conservative" göstergesiyle nitilemekte, özellikle kadınlara yönelik konularda eski kafalı olduklarını vurgulamaktadır. Özde çeviride "Ancak sosyal yaşamlarında ve özellikle de kadınlarına karşı Jön Türkler, atalarından daha az muhafazakâr değillerdi." olarak aktarılan bu örneğin gizli çeviriden

çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Jön Türklere yönelik olumsuz bir söylem bir kez daha gizli çeviriden çıkarılmış, Ryan’ın Jön Türkler’e bakışı erek okurla paylaşılmamıştır. Üçüncü aslına çeviride ise Ryan’ın Genç Türkler’e yönelik bakış açısının korunduğu görülmektedir.

Örnek 5:

Eserde, Ryan’ın Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilere değinen ve bu ilişkiler bağlamında Osmanlı Devleti’ni suçlu göstermeye çalışan iddiaları mevcuttur. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin ele alındığı örnekler karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	Presently we were preoccupied by a great cloud which was growing much nearer home. It started with a systematic persecution of the Greek inhabitants of Thrace and Asia Minor... (Ryan, 1951, s. 88).
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	Şu anda, çok daha yakınımızda gelişmekte olan büyük bir sorunla meşguldük. Bu sorun, Trakya’da ve Anadolu’da yaşayan Yunanlı halka sistematik bir şekilde eziyet edilmesiyle... (Ryan, 2015, s. 74)

Ryan’ın söylemi incelendiğinde, özellikle “persecution” göstergesini kullanmayı tercih ederek Türklerin Yunanlılara işkence yaptığına yönelik bir iddiada bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu iddianın tefrikada yer almadığı, Ryan’ın Türklere yönelik bu olumsuz söyleminin çeviriden çıkarıldığı görülmüştür. Tefrikaları temel alan ikinci aslına çeviride de bu söylem bulunmamaktadır. Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilen çeviride ise tercüman Ryan’ın Türklere yönelik ithamı verilmekte, Ryan’ın bakış açısı Türk okurla paylaşılmaktadır.

Örnek 6:

Bu örnekte Ryan, kendisi gibi İngiliz diplomat olarak Osmanlı Devleti’nde görev yapmakta olan Matthews’in notlarından yola çıkarak Osmanlı Devleti ile Yunanistan ilişkisine değinmekte, iddialarını dile getirmektedir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	The Embassies now ventured to send a commission to visit the affected districts. The British member, my junior colleague Matthews saw a little more than the others by going separately to Broussa before the others left by sea for Smyrna. His reports bore out our belief in an organized scheme to terrify the Greeks into emigration with a minimum of bloodshed (Ryan, 1951, s. 88- 89).
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	Sefaretler etkilenen bölgeleri incelemek amacıyla bir heyet gönderme girişiminde bulundu. İngiliz üye, genç meslektaşım Matthews, diğerleri deniz yoluyla İzmir’e doğru yola çıkmadan Bursa’ya giderek, onlardan biraz daha fazla şey gördü. Yazdığı raporlar, asgari miktarda kan dökerek Yunanlıları göçe zorlamak amacını taşıyan düzenli bir plan olduğu yolundaki inancımızı doğruluyordu (Ryan, 2015, s. 75).

Yukarıdaki örnekte Ryan, kendisi gibi İngiliz diplomat olarak Osmanlı Devleti'nde görev yapmakta olan Matthews'in notları üzerinden Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkiyi yorumlamakta ve Matthews'in Osmanlı'da tuttuğu raporlarda Yunanlıları göçe zorlama amacı güttüklerini belirttiğini iddia etmektedir.

Gizli çeviriden bu kısmın tamamen çıkarıldığı, Ryan'ın Osmanlıların Yunanlıları göçe zorladığına yönelik iddiasının çeviriden tamamen silindiği görülmektedir. Gizli çeviriyi temel alan ikinci aslına çeviride de bu kısım bulunmamaktadır. Son aslına çeviride ise Ryan'ın iki ülke arasındaki ilişkiye yönelik iddiasının korunduğu, mevcut haliyle aktarılarak Ryan'ın bakış açısının Türk okurla paylaşıldığı gözlemlenmiştir.

Örnek 7:

Ryan'ın eserinin editörlüğünü yapan ve esere bir "Editör Önsözü" yazan Sir Reader Bullard'ın (1951) da belirttiği üzere bir biyografi niteliği taşıyan eser "birçok kamusal olayla ilgili değerli bir belge olmasına rağmen, o olaylarla ilgili tam bir tarihi kayıt değildir" (s. vii). Ryan'ın (1951) da ön sözünde belirttiği üzere söz konusu eser her şeyden önce Ryan'ın hayatını ve anılarını anlattığı bir "otobiyografi" (s. xi) olduğundan eserde Ryan'ın hayatına dair detaylara sıkça yer verilmektedir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	I was exceptional, and on balance fortunate, in remaining fixed in Constantinople. This was a result of my having specialized in the work of dragoman and having already had training in it at the Consulate- General, when it became necessary to restaff the Embassy Dragomanate (Ryan, 1951, s. 49).
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	İstanbul'dan dışarı çıkmadığım için istisna oluştuyordum ve her şey göz önüne alındığında, şanslıydım. Bunun nedeni, dragomanlık görevinde uzmanlaşmış olmam ve Sefaret Dragomanlığında eleman değişikliğine gidilmesi gerektiğinde, Konsoloslukta zaten yeterince eğitim almış olmamdı (Ryan, 2015, s. 36).

Yukarıdaki örnek, Ryan'ın İstanbul'da geçirdiği ilk yıllarını, konakladığı mekanları, birlikte yaşadığı kişileri anlattığı beş sayfalık uzun bir bölümden alınmıştır. Ryan'ın hayatından detaylara yer verilen ve Osmanlı Devleti'ne yönelik herhangi bir görüş ya da düşünce içermeyen bu kısımların tamamının gizli çeviriden çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Gizli çeviriyi temel alan ikinci aslına çeviride de bu kısımlar bulunmamaktadır. Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilen çeviride Ryan'ın hayatına dair detaylar atılmamış, mevcut haliyle aktarılmaya çalışılmıştır.

Örnek 8:

Başlık da dahil olmak üzere eserde Ryan'ın özellikle Bab-ı Ali'nin son Dragomanı olması okurla paylaşılmaktadır. Ryan'ın baş tercümanlık görevine getirilmesinin yolunu açan olaylar ise aşağıdaki tabloda ele alınan örnekte belirtilmektedir.

<i>The Last of the Dragomans</i>	Hohler, a sort of glorified diplomatic Counsellor, was known as Chief Political Officer. I became Second Political Officer, but was to all intents and purposes Chief Dragoman, as there was less question than ever of the return of Fitzmaurice, though he continued to hold the post in theory (Ryan, 1951, s. 121).
Aslına Çeviri I	---
Aslına Çeviri II	---
Aslına Çeviri III	Takdir edilen bir tür diplomatik müşavir olan Hohler, Baş Politik Yetkili olarak tanınıyordu. Ben, İkinci Politik Yetkili oldum, ama işin her türlü gereği olarak Baş Dragomandım, zira Fitzmaurice'in teoride hala bu unvana sahip olmasına rağmen, geri dönme ihtimali yok gibiydi (Ryan, 2015, s. 107).

Baş Dragomanlık görevini üstlenmeye nasıl başladığını okurlarla paylaştığı kısımda Ryan, kendi hayatından ve İngiliz diplomat meslektaşlarından bahsetmektedir. Mevcut Baş Dragomanın İstanbul'da bulunmaması nedeniyle onun görevlerini üstlenen Ryan, meslektaşı Fitzmaurice'in İstanbul'a dönmeyeceğinden emin olduğunu, dolayısıyla Baş Dragomanlık rütbesinin kendisine kalacağını belirtir. Nitekim, ilerleyen süreçte beklentisinin gerçekleştiği görülecektir.

Gizli çeviride ve gizli çeviriyi temel alan ikinci aslına çeviride Ryan'ın hayatına dair bu önemli detaylara yer verilmediği görülmektedir. Eserin başlığı "The Last of the Dragomans" dahi anlatının Ryan'ın tercüman görevini üstlendiği yıllarını anlatacağını vurgulamak amacıyla kurgulanmış olsa da başlığın tamamen değiştirildiği ve anlatının kırılıp, belirli yerlerde müdahaleye uğradığı gizli çeviride Ryan'ın dragomanlık görevine dair detaylara dahi yer verilmemiştir. Türk Tarih Kurumu'nun gerçekleştirdiği aslına çeviride ise Ryan'ın hayatına dair detayların korunduğu görülmektedir.

6. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada gerçekleştirilen incelemeden elde edilen bulgular, İngiliz diplomat Ryan'ın İngilizce olarak kaleme aldığı Osmanlı ve Türk dünyası ile örülü eserin bir "özde çeviri" (Öztürk Kasar, 2012) olduğu varsayımını 56 örnek üzerinden doğrulamış ve söz konusu eser Türkçeye çevrildiğinde aslına döndüğünden eserin Türkçe çevirileri "aslına çeviri" (Öztürk Kasar, 2012) örneği olarak ele alınabilmiştir. "Literary Translator Ethics" başlıklı makalesinde kaynağın yeniden yazılması, yeniden çeviri ve ara dilden çeviri olmak üzere üç karmaşık çeviri durumunda dikkatleri çeviri etiğine çeken Alvstad'ın (2020, s. 108) yaklaşımından yola çıkılarak Alvstad'ın ortaya koyduğu üç duruma ek olarak eserin aslına döndüğü aslına çeviriler bu çalışmada etik açıdan incelenmesi gereken dördüncü karmaşık çeviri durumu olarak önerilmektedir. Öyle ki, bütüncüye oluşturan ilk aslına çevirinin bir gizli çeviri olduğunun saptanması ve eserde ciddi boyutta değişikliğe gidilerek özgün metin gibi sunulması aslına çevirilerin çeviri etiği açısından incelenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Marjinal çeviri durumunu örnekleyen gizli çevirilerin o kültürde özgün metin ile çeviri metin kavramları arasındaki ilişkiyi gösteren ürünlerden biri olduğunu söylemek mümkündür (Gürçağlar, 2010, s. 172)

Eserin Türk yazın dizgesindeki çevirileri karşılaştırmalı bir şekilde okunduğunda, gizli çeviri olarak yayımlanan tefrikada eserin büyük ölçüde kısaltıldığı, Ryan'ın hayatına dair detayların, hatıralarının gizli çeviriden çıkarılarak eserin odağının tamamıyla değiştirildiği, dönemin padişahı II. Abdülhamit'e yöneltilen 18 söylemin altısının olumsuz olduğu ve tamamının gizli çeviride yumuşatılarak aktarıldığı, Genç Türkler'e yöneltilen 10 söylemin ise dördünün olumsuz olduğu ve üçünün gizli çeviriden tamamen çıkarıldığı birinin ise yumuşatılarak aktarıldığı, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilere dair olumsuz söylemlerin ise gizli çeviriden tamamen çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Gerek Osmanlı ve Türk kültürü, yaşantısı, gelenek ve göreneklere ile tarihsel ortam içinde şekillenen olaylar ile örülü olan eser, aslına yani Türkçeye döndüğünde eserin Ryan'ın kaleminden Türkçe olarak çıkan özgün bir metin gibi tefrika edilmesi gerekse gizli çeviride saptanan tüm bu müdahaleler, gizli çevirmen ile çeviri sürecine dahil olan diğer eyleyenlerin bu eserin temsiliyetini değiştirme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Doğrusal düzlemde gerçekleşmeyen aslına çeviri olgusunda, eser aslına yani çıkış dil ve kültürüne döndüğünden çeviri sürecinde yer alan eyleyenlerin kendi kültürlerine, tarihi şahsiyetlerine yönelik olumsuz söylemlere müdahale etmekten çekinmedikleri görülmüştür. Diğer yandan, Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilen çeviride ise Ryan'ın ortaya koyduğu metne müdahalede bulunulmamış, özellikle Ryan'ın Osmanlı ve Türk halkına yönelik bakış açısının erek okurla paylaşılmak istendiği bir çeviri ürün ortaya konmuştur.

Tüm bu bulgular aslına çeviride çevirmen ve diğer eyleyicilerin metne müdahale hakkını ne ölçüde kendilerinde gördükleri, özellikle hangi noktalara müdahale eğiliminde oldukları, Türk yazın dizgesindeki aslına çeviriler arasında başka gizli çevirilerin olup olmadığı sorularını akla getirmektedir. Bulgular gösterdiği üzere aslına çeviri olgusu üzerinden yaklaşıldığında çeviri etiğinin farklı boyutları mevcuttur ve aslına çeviriler üzerine gerçekleştirilecek vaka incelemelerinin artmasıyla bu boyutlar aydınlatılabilecektir. Aslına çeviri olgusu gibi özel çeviri durumları odağında yürütülecek çeviri etiği tartışmalarının çeviribilim alanında yeni konuları gündeme getirebileceği düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Alvstad, C. (2020). Literary translator ethics. K. Koskinen ve N. K. Pokorn (Ed.), *The Routledge handbook of translation and ethics* (s. 180-195). London: Routledge.

Aydoğan E. ve Cevizliler E. (2014). Eser hakkında. *İstanbul'da bir İngiliz tercümanın hatıraları: Abdülhamit devrinden Mustafa Kemal'e kadar*. Salkımsöğüt yayınları.

- Bengi-Öner, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştiri, üsteleştirme, çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 25-50. Erişim adresi: <http://dad.boun.edu.tr/tr/pub/issue/4537/289870>
- Chesterman, A. (1997a). Ethics of translation. M. Snell- Hornby, Z. Jettmarová ve K. Kaindl (Ed.), *Translation as intercultural communication: selected papers from the EST congress* (s. 147-156). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Chesterman, A. (1997b). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gülmüş Sırkıntı, H. (2021). Çeviri göstergebilimi çerçevesinde bir özde çeviri örneği olarak İrfan Orga'nın Portrait of a Turkish Family başlıklı eseri ve aslına çevirisinde çevirmen kararları. A. Akın, N. Şevik (Ed.), *Çeviri ve disiplinlerarasılık: Çeviribilimin disiplinlerarası boyutu* (s. 121-142). Çizgi kitabevi.
- Gülmüş Sırkıntı, H. (2022). Oryantalist söylem aktarımında aslına çevirenin sesi: Behind Turkish Lattices: The Story of a Turkish Woman's Life başlıklı eserin oryantalizm bağlamında çözümlenmesi ve çeviri değerlendirmesi. M. Kuleli, D. Tuna (Ed.), *Edebiyat kuramı odağında çeviri amaçlı çözümlenmeler* (s. 161-187). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Karadağ, A. B. & Tellioglu, B. (2015). Çeviribilimde yeni evrenselcilik: Meslek etiğinin yükselişi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 90-100. Doi: 10.29000/rumelide.133763
- Koskinen, K. (2000). *Beyond ambivalence: Postmodernity and the ethics of translation* (Doktora tezi). University of Tampere. Erişim adresi: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67049>
- Laaksonen J. ve Koskinen K. (2020). Venuti and the ethics of difference. K. Koskinen ve N. K. Pokorn (Ed.), *The Routledge handbook of translation and ethics* (s. 131-147). London: Routledge.
- Lefevere, A. (1985). Why waste our time on rewrites? The trouble with interpretation and the role of rewriting in an alternative paradigm. T. Hermans (Ed.), *The manipulation of literature* (215-243). London: Croom Helm.
- Hermans, T. (2009). Translation, Ethics, Politics. J. Munday (Ed.), *The Routledge Companion to Translation Studies* (93-105). New York: Routledge.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. London: Routledge
- Öztürk Kasar, S. (2012). Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues. N. Rentel ve S. Schwerter (Ed.), *Défis et enjeux de la médiation interculturelle* (267-285). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Öztürk Kasar, S. (2020). Çeviri göstergebilimi ile kent göstergebiliminin bütünlük bağlamında özde çeviri kavramının incelenmesi. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-25.
- Parlak, B. (2008). Norm ve Değer İlişkisi Bağlamında Çeviri Etiği. *Çeviri ve Çevirmenliğin Etik Sorunları. Çeviri Etiği Toplantısı 7-8 Aralık 2006 Bildiri Kitabı* (s.121-132), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yayın No: 4739
- Ryan, A. (1951). *The last of the dragomans*. (R. Bullet, Ed). London: Geoffrey Bles.
- Ryan, A. (2014). *İstanbul'da bir İngiliz tercümanın hatıraları: Abdülhamit devrinden Mustafa Kemal'e kadar*. (E. Aydoğan, E. Cevizliler, Hazırlayanlar). Salkımsöğüt Yayınları.
- Ryan, A. (2015). *Sonuncu dragoman*. (D. Berilgen Cenkçiler, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ryan, A. (22 Nisan-26 Mayıs 1957). Abdülhamit devrinden Mustafa Kemal'e kadar: Bab-ı Ali'deki son tercüman Sir Andrew Ryan'ın hatıraları. *Dünya Gazetesi*.
- Tahir-Gürcağlar, Ş. (2010). Scouting the Borders of Translation: Pseudotranslation, Concealed Translations and Authorship in Twentieth-century Turkey. *Translation Studies*, 3 (2). 172-187. doi. org/10.1080/14781701003647384

- Telliöğlu, B. (2015). Çeviride Makul, Makbul ve Müphem: Çeviri Etiği, Meslek İlkeleri ve Bireysel Ahlak. Yayınlanmamış doktora tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Telliöğlu, B. (2018). Bir çeviri etiği dersine doğru. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, 254-265. DOI: 10.29000/rumelide.454276
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. London: Routledge.
- Venuti, L. (1998). *The scandals of translation: Towards an ethics of difference*, London and New York: Routledge.
- Yılmaz Kutlay, S. (2020). Estetik ve etik bağlamında edebiyat çevirmeninin özerkliği: Translingualism (Ötedilcilik) örneği. *International Journal of Languages Education*, 8 (3), 145-157. Doi: 10.29228/ijlet.45848

Adaptation as Translation: The Representation and Reception of “The Ballad of Mulan” in the Anglophone World

Bilin Liu¹

¹Dr., The University of Hong Kong, School of Chinese, Hong Kong SAR, China

ORCID: B.L. 0000-0003-3692-0303

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Bilin Liu,
The University of Hong Kong, School of English,
Hong Kong SAR, China
E-mail: liubilin@connect.hku.hk

Submitted/Başvuru: 28.01.2023

Accepted/Kabul: 09.04.2023

Citation/Atıf: Liu, B. (2023). Adaptation as translation: the representation and reception of “the Ballad of Mulan” in the anglophone world. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 61-81. <https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1243760>

ABSTRACT

“The Ballad of Mulan”, a well-known ancient Chinese poem recording the story of Mulan who took the place of her aged father to enlist in the army by disguising herself as a man, has been translated many times into English, both interlingually and intersemiotically. The various versions are not dominated by faithfully translated texts but by adaptations represented by Maxine Hong Kingston’s novel *The Woman Warrior* (1976) and Disney’s animation *Mulan* (1998). To further learn about the dissemination of “The Ballad of Mulan” outside of China, this research examines its adaptations and their reception in the anglophone world. Recognizing adaptation as translation by employing Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet’s concept of “equivalence” based on Christine Nord’s preservation-adaptation percentage in translation, this study employs a descriptive approach. It first gives a chronological list of the English adaptations of “Mulan” that fall into four major genres (including dramas, novels, picture books, and videogames). It then scrutinizes the features of these adaptations and summarizes three adaptation types. Finally it investigates the acceptance of “Mulan” adaptations of three kinds as per statistics collected from representative websites and mainstream media. It argues that the adaptations altering or fabricating parts of the original story outnumber those of other kinds and are generally the best received.

Keywords: Adaptation, anglophone world, reception, The Ballad of Mulan, translation

Introduction

“The Ballad of Mulan” (木兰辞, hereinafter “The Ballad”), a *yuefu* (Music Bureau 乐府) poem as well as a folk song believed to have been composed during the Northern Wei dynasty (386–535 AD) in ancient China, is considered the earliest written record of the Chinese heroine Mulan. Since her father was too elderly to join the military campaigns against the nomadic Rouran people (the Tartars) and had no son to replace him, Mulan disguised herself as a man to enlist in the army. After establishing her merits on the battlefield, she declined the Emperor’s offer to be an official and returned home for a family reunion. It was only when Mulan re-clothed herself as a woman that her comrades-in-arms realized her female identity. Eulogizing the heroine’s filial piety to her father, bravery in fighting against the enemy, and loyalty to the country, this poem, having been passed down in both verbal and written forms from generation to generation throughout China, has also spread outside China through adaptation. In the 1970s, Maxine Hong Kingston, a Chinese American writer, rewrote the poem in the second chapter “White Tigers” of her novel *The Woman Warrior* (1976), which soon became high-profile in the United States after its release, winning the National Book Critics Circle Award and being praised as a top nonfiction book of the 1970s by *Time* magazine. Also based on the poem, Walt Disney Pictures produced *Mulan* (1998), an animated musical adventure film that not only caused a sensation in America but also promoted Mulan’s story to wider fame throughout the anglophone world. Following these two works, an abundance of Mulan-based adaptations seemed to boom in English-speaking countries, transforming Mulan from a Chinese legend to an international icon. As a result, many scholars have become aware of the English representation of “The Ballad” and have begun their research on the adaptations. Some of them have concentrated on Kingston’s transformation of Mulan in her writing from the perspectives of alterations to the plot and character (Zhang 1999). Others have concentrated on reasons for rewriting (Wei 1999) and on historicism (Feng 2003). Still others have looked at the animation *Mulan* from more diverse angles. For example, Yu (2001) thinks *Mulan* was created on the basis of thirteen motifs in “The Ballad”; Li (2007) believes the Disneyfied *Mulan* was produced to entertain the masses for commercial purposes; Tian and Xiong (2013) think of the film as a “cultural deformation” of the original poem; Qing (2018) holds that the written story of Mulan was imported to the US through “cultural filtering”. However, few scholars (Dong 2011) have talked about other anglicized “Mulan” adaptations, such as picture books and plays. Though much attention has been paid to the adaptations, little research has been conducted on their role in transferring the Chinese tale and culture across China’s border. Therefore, in order to delve deeper into the circulation of “The Ballad” in the English-speaking world, this article intends to investigate the genres, features and reception of its adaptations, with the idea of treating adaptation as translation.

1. Adaptation as Translation

1.1. The inextricable link between adaptation and translation

“Translation” and “adaptation” are never used separately and are analogous in their natures. Lefevere (2000, 235) takes translation as an obvious form of rewriting, which further includes other less obvious forms such as criticism, commentary, historiography, and the production of plays. Herein, a play’s production actually belongs to adaptation, which, like translation, is a subset of rewriting. Similarly, Krebs (2012, 42-43) draws a parallel between translation and adaptation, arguing that they are both interdisciplinary, that they discuss the (re)construction of cultures through rewriting, and that they relate to “the collaborative nature of such acts and the subsequent and necessary critique of notions of authorship”. As Venuti (2007, 29) says, translation plays a role as an interpretation that decontextualizes the source text (ST), requiring “the translator variously to dismantle, rearrange, and finally displace the chain of signifiers that make up the source text”, and adaptation detaches its prior materials (including literary, dramatic, or musical texts, nonfiction texts and visual forms) from their contexts to “initiate its inscription of an interpretation”. Moreover, both translation and adaptation are recontextualized, with the former producing a target text (TT) and the latter reconstructing something “much more extensive and complex because of the shift to a different, multidimensional medium with different traditions, practices, and conditions of production” (Venuti 2007, 30).

1.2. Previous discussions on adaptation as translation

Some theorists have concurrently explicitly and implicitly assumed adaptation as part of translation. Nida and Taber (1982, 134) state their points clearly, arguing that adaptation is equal to cultural translation, which is the job of pastors and teachers, in contrast to the linguistic translation that translators are in charge of. From the skopos perspective, Nord (1991, 32-33) claims that elements of the ST-in-situation can be either “preserved” or “adapted” to the target situation, so adaptation, as a relative quantity, exists in each translation. In a similar vein, Vinay and Darbelnet (1995, 31-39) view adaptation, together with borrowing, calque, literal translation, transposition, modulation, and equivalence, as a translation procedure, and add that adaptation is a situational equivalence and represents “the extreme limit of translation”.

In addition to these, others obliquely identify adaptation as a form of translation. Such a typical scholar is Even-Zohar (1990, 75), who elaborates upon the poly-system theory, saying that “it does not make sense to regard the penetration of a system A into a system B as ‘influence’, while regarding the reformulation of texts belonging to the same system A by system B as ‘translation’.” To put it another way, “penetration” is regarded by Even-Zohar as translation as well. There is no question that the adaptation of “The Ballad” allows Chinese literature to infiltrate western culture; consequently, its adaptation can undoubtedly be seen as “translation”. Compared with Even-Zohar, Toury (1980, 14) defines translation in a broader sense, regarding

two related discourses as the translation of one another, which substantiates that adaptation, as an associated discourse with the ST, is a translation of the original. Radó (1979, 193) classifies adaptation as pseudotranslation that combines translation with transposition. This view can prove adaptation’s translation identity from two perspectives: first, pseudotranslation is always a key topic that researchers in translation studies academia focus on, so adaptation should also be able to have an equal right to be discussed by these translation scholars; second, though not an “authentic translation” that requires a determinate ST-TT pair, pseudotranslation belongs to “translation” in a general sense, and so does adaptation.

Apart from the theoretical arguments already indicated, there have been studies in which adaptation has been viewed as translation. Cattrysse (1992a, 1992b, 1997a, 1997b) is a pioneering academic who borrows the concepts of “systems” and “norms” respectively from Even-Zohar and Toury to study film adaptation as intersemiotic translation. Inspired by Cattrysse and also based on the ideas of Even-Zohar and Toury, Yau (2016) proposes a systemic model to analyze film adaptation with knowledge of translation with respect to contextualization and ideology. Still aiming to investigate film adaptation, Bartosch and Stuhlmann (2013), in a case study, examine two-phase adaptations as translations, including that of literary texts into comics and that of comics into films. Researchers that have analyzed the animation *Mulan* include Tian and Xiong (2013), Chai (2021) and Hsiung (2021), all of whom observe the film adaptation through the lens of translation. These earlier studies again justify the feasibility of exploring adaptation within the scope of translation.

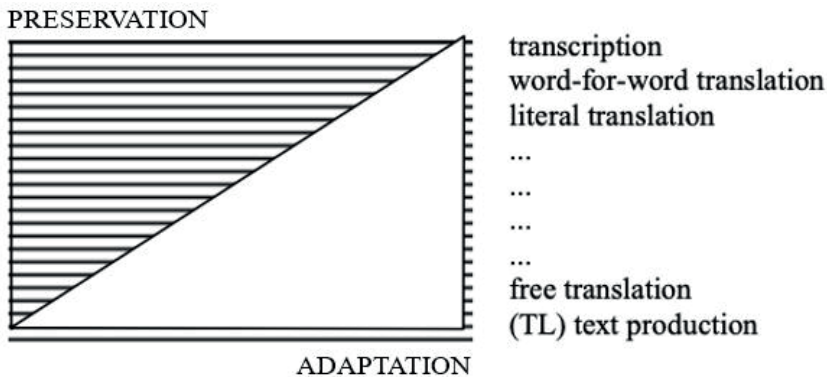
1.3. Mapping “Mulan” adaptations onto equivalences

Built on Nord’s conception, this study assesses the English adaptations of “The Ballad” within the spectrum of “preservation and adaptation in translation” (Figure 1). As explained by Nord when talking about her concept of “functionality plus loyalty”, the translator should take both ST and TT into consideration and decide which aspects of ST should be preserved and which should be disregarded. To fulfill the TT’s skopos, those retained are faithfully translated and those abandoned are unfaithfully adapted, or even treacherously altered. From Figure 1 below, we can learn that translation based on 100% preservation (or 0% adaptation) is called “transcription” while that based on 0% preservation (or 100% adaptation) is regarded as “(target) text production”. Translations aiming for neither 100% preservation nor 100% adaptation are other kinds of translation, such as “literal translation” and “free translation”. Since adaptations of “The Ballad” are considered translations in this investigation, they surely can find corresponding places in Nord’s “translation” range. However, there are two obvious defects in Nord’s “translation” range: (1) only five translation types nearing the two poles (i.e., transcription, word-for-word translation, literal translation, free translation, (TL) text production) are shown in Figure 1, with others that fall in between being omitted; (2) Nord explains the preservation-adaptation rates of transcription and text production but does not detail those of other translation types. Moreover, it

is challenging to decide the preservation-adaptation rate for each adapted work in this research. To avoid ambiguity and make the analysis more persuasive, this study applies Vinay and Darbelnet's term of "(situational) equivalence" to replace Nord's classified "translations" and help match "Mulan" adaptations with distinct equivalences according to their estimated preservation (or adaptation) percentages. To be simple and clear, this research uses "P%" to represent the rate of preservation and "A%" to indicate that of adaptation. Through a quick analysis, three types of "Mulan" adaptations can be roughly categorized: (1) $P\% \approx A\%$ (readable) equivalence, (2) $P\% < A\%$ (reformational) equivalence, and (3) $P\% \ll A\%$ (innovational) equivalence, which will be further clarified in the fourth section.

Figure 1. Preservation and adaptation in translation (Nord 1991, 33)

2. Methodology

This article adopts a descriptive method to, firstly, brief the adaptations of four main genres in chronological order, secondly to analyze three types of equivalences, and lastly to observe their reception in English-speaking countries. To be more specific, informed by records provided by Lan Dong in her monograph *Mulan's Legend and Legacy in China and the United States* (2011), the paper collects more material about "Mulan" adaptations and intends to present more detailed descriptions of the represented dramas, novels, picture books and videogames of "The Ballad". Then as per the collected materials, this research continues to reveal how they are translated and which equivalence category they should respectively fall into by referring to the preservation and adaptation percentages of the ST elements. Finally, the study accesses statistics from several rating sites (including Amazon, Goodreads and OCLC WorldCat) and a few mainstream media (including *The New York Times* and *The Washington Post*) to learn about the audience's response to these Mulan works, as conducted by previous reception researchers (Wang and Quan 2015; Işıklar Koçak 2017; Liang and Xu 2018; Wang and Humblé 2020). In addition to describing the acceptance, a quantitative approach is applied in this section to visualize the divergent popularity.

3. English Adaptations of “The Ballad of Mulan”

As previously stated, “The Ballad” has been rendered into dramas, novels, picture books, and videogames. In this section of the paper we present a review of the history of English “Mulan” adaptation productions .

3.1. “Mulan” dramas

Among the plays adapted from “The Ballad”, the best known is Disney’s animation *Mulan* in 1998. However , the blockbuster was not the earliest “Mulan” drama produced in the anglophone world. As early as 1920, a severe famine struck northern China. Hearing the news, Peng Chun Chang 张彭春, a celebrated Chinese dramatist as well as an educationist, who was at that moment completing his doctorate at Columbia University in the US, contrived to raise a relief fund for his fellow countrymen struggling with hunger. In order to do this, Chang transformed “The Ballad” into an English play *Mu Lan*, invited his friend Shen Hung to act as the director, and staged the Chinese story at the Cort Theater, Broadway, in New York City in February 1921 (Roth 2018, 38). Unfortunately, though news of that performance is available, Chang’s initial script is nowhere to be found today; only the playbill and the first page of the script are now kept by the Harvard University Library (Huang 1995, 145). According to a scanned copy of *Mu Lan*’s playbill, the poem was translated into an eleven-episode stage production, with more than one scene in the fifth, sixth, eighth and tenth episodes. Another “Mulan” playwright active in America in the first half of the twentieth century was Hsi Tseng Tsiang 蒋希曾, a Chinese American who rewrote a three-act play *China Marches On* in 1938, renaming the protagonist Mulan as Mulan Chung. He reconstructed the ST as a story of Mulan Chung’s defense against the Japanese invaders in Shanghai, highlighting Mulan’s advocacy of class solidarity and gender equality, and calling on Chinese women to join the fight.

Five decades later, the artistically created cartoon *Mulan* came to the screen. The ST’s storyline was preserved in the film, which was enhanced by including additional characters (such as Mushu and Li Shang) and plots (for example, Mulan prayed for blessings in the ancestral temple). As a sequel to *Mulan*, *Mulan II* (2004) was released by the Japanese office of Disneytoon Studios, which, albeit in the name of “Mulan”, told the completely fabricated story of Mulan escorting three princesses to meet their soon-to-be Mongol fiancés for a marriage alliance after she married Li Shang. Subsequently, Disney expanded the 1998 *Mulan* into *Mulan Junior* (2010), a bigger musical being part of the Music Theatre International’s Broadway Junior series and featuring more battle sequences. Most recently, “The Ballad” was once again Disneyfied in the 2020 live-action *Mulan* directed by Niki Caro, which starred the Chinese American actress Crystal Liu (or Liu Yifei) as Mulan. Built on the 1998 version, this motion picture took in other elements, such as witchcraft and a special emphasis on the patriotism of soldiers.

Another animated adaptation of the English Mulan play, *The Secret of Mulan* (1998), was produced by Sterling Entertainment Group. Despite few comments about this film, it stands

out because all the characters are converted into insects, with Mulan becoming a caterpillar. The tale remained identical, except for Mulan's eventual return as a butterfly.

Throughout the 21st century, "The Ballad" was reproduced through English performances in various ways. In 2005, the faculty and students at the University of Warwick performed their self-composed *Mulan 2005*, wishing to introduce authentic and traditional Chinese culture to the audience (Warwick 2005). In 2012, the second season of the American fantasy adventure drama television series *Once Upon a Time* was aired, in which a new character, Hua Mulan, was played by Korean American Jamie Chung. As she was not the leading character, Mulan's story of joining the army was not referred to, but she was endowed with skills in martial arts, bravery, and prowess in battle, all of which were inherited from the ST story. Then in 2019, two children's stage plays premiered in the U.S. These were *The Ballad of Mulan* by Imagination Stage and *The Legend of Mulan* by ArtReach Touring Theatre.

3.2. "Mulan" novels

One critic stated that, "Although Mulan's story circulated in the United States in the first half of the 20th century, it was not widely known among English speakers until the 1976 publication of Maxine Hong Kingston's *The Woman Warrior: Memoirs of a Girlhood among Ghosts*" (Dong 2011, 93-94). Unlike the dutiful daughter who joined the army in "The Ballad", Fa Mu Lan, the heroine in Kingston's novel, was portrayed as going into the mountains where she apprenticed to an old couple. Upon her return home she went to fight the baron's troop, reflecting her desire to be free of traditional female restraints. Moreover, Kingston's Fa Mu Lan did not serve the emperor but beheaded him instead, indicating the rebellion of women against a patriarchal society. This novel was not only the first but also the sole literary adaptation in the 20th century.

The new millennium has witnessed a proliferation of "Mulan" novels. Cameron Dokey published *The Wild Orchid: A Retelling of "The Ballad of Mulan"* in 2009, which preserved the plotline of the ST and added Mulan's love story with Prince Jian. As part of Disney's Twisted Tales series, Elizabeth Lim's work for children, *Reflection*, came out in 2018, which seemed to be a continuation of the cartoon *Mulan* (1998), narrating Mulan's journey to hell to retrieve the soul of her military fellow Li Shang who died after being seriously injured by Shan Yu. In the following year (2019), Sherry Thomas and Melanie Dickerson respectively produced two "Mulan" fiction books: *The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan*, which told about Mulan's revenge for his paralyzed father, and *The Warrior Maiden*, in which the author set Mulan in medieval Europe and replaced the Tartars in the ST with Teutonic knights. In 2020, three more "Mulan" tales were published. The first, *Mulan and the Jade Emperor* written by Vivienne Savage, told the story of how Mulan helped restore Prince Cheng to the throne usurped by his uncle. The second, *Mulan: Before the Sword* by Grace Lin, which claimed to be a prequel to the 2020 Disney's *Mulan*, narrated the tale of Mulan's epic journey for

her younger sister who had been bitten by a poisonous spider. During the journey she was informed of her future by the immortals. The third book, *Mulan* by Elizabeth Rudnick, was a mere transcript of the 2020 film of the same name.

3.3. “Mulan” picture books

In comparison to the other three genres, the number of “Mulan” picture books is the greatest, thanks largely to the Walt Disney Company, who recruited a team of adaptors and illustrators to create a series of picture books as merchandise for the 1998 *Mulan* so as to finally boost revenue. Some of them were transcribed directly from the animation, while others, such as *Mulan’s Lunar New Year* (2018), *Explore China: A Mulan Discovery Book* (2019), *Before the Story: Mulan’s Secret Plan* (2020) and *Mulan’s Happy Panda* (2020), were recreated from the ground up, with nothing resembling “The Ballad” but the heroine. Disney is not the only publisher of “Mulan” illustrated books. Other books not published by Disney include *The Legend of Mu Lan: A Heroine of Ancient China* (1992), *Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia* (1996), *Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior* (1998), *Mulan Dominoes Starter Level 250 Headwords* (2004), *Mulan: The Legend of the Woman Warrior* (2019), and *First Stories: Mulan* (2020). After a comparative analysis between these texts and “The Ballad”, it is clear that they were all “translated” from the ST with no conspicuous difference in the original plots.

3.4. “Mulan” videogames

The rewriting of Mulan in videogames seems to have been neglected in previous studies. Games are an ideal and novel medium for indirectly translating cultures today. Though there is no game tailored for Mulan, “The Ballad” has been represented as different functions in the games. In the Land of Dragons of *Kingdom Heart II* (2006), Fa Mulan’s mission is simply to replace her father in joining the army. In *Smite* (2014), Mulan appears as a goddess, symbolizing mankind’s infinite potential, which derives from Mulan’s valiant image in the ST. In addition to these, Mulan is also a component of *Civilization VI* (2016) and *Goddess of Genesis* (2018), in both of which the ST is condensed into background information that pops up when players click on the figure before the games start.

4. Measuring “Mulan” adaptations with equivalences

As mentioned in the previous section, “The Ballad” has been rewritten in abundant forms, with no two versions alike. However, by virtue of Nord’s preservation-adaptation percentages, we can still sort them into three equivalences that were put forward earlier.

4.1. P%≈A% (readable) equivalence

Among these three equivalences, “P%≈A% equivalence” closely matches a “real” faithful translation in which every Chinese character of the ST can find its counterpart. “Mulan”

adaptations of this kind include the majority of non-Disney-made picture books, such as *Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior* (1998) by Robert D. San Souci (author), Jean and Mou-Sein Tseng (illustrators). Here is a comparison of three excerpts, respectively, from the ST, from the word-for-word translation by Hans H. Frankel, and from the picture book adaptation by San Souci.

ST: 昨夜见军帖·可汗大点兵·军书十二卷·卷卷有爷名。(Guo 1998, 374)

TT (by Frankel): *Last night I saw the draft posters,
The Khan is calling many troops,
The army list is in twelve scrolls,
On every scroll there is Father's name.* (Frankel 1976, 69)

TT (by San Souci):

While Elder Sister shopped, Mulan crossed the market to where an anxious crowd studied twelve scrolls pasted to a wall.

"What are these?" Mulan asked.

"They list the men who must serve in the Khan's army," a woman answered.

Mulan gasped when she recognized one name. "My fathers!" she cried. "But he is too old and weak to fight."

"If a man does not report to the Khan's army," the woman said, "he and his family will be punished." (San Souci 1998, 3)

It is not difficult to find that San Souci et al. enriched the adaptation text's substance with extra scene descriptions and made it more reader-friendly by involving conversations. To help the audience visualize the story, the illustrator(s) drew a picture of the market next to the text, where a throng was gathering in front of a bulletin wall and a woman nestling a baby in her arms was chatting with Mulan. According to the taxonomy of intralingual, interlingual, and intersemiotic translations by Jakobson (2000, 114), in the making of this book, the adaptor first read the Chinese ST and did an intralingual translation in his mind, and then expressed his thoughts interlingually in English. Afterwards, referring to the author's words, the two illustrators collaborated to finish the paintings so as to intertextualize them with the text, which is an intersemiotic translation. If we evaluate this kind of adaptation by Nord's Figure 1, an estimated 50% preservation (or approximately 50% adaptation) may be a possible result, because, when producing an adaptation, the adaptors are simultaneously translating the ST and augmenting their own ideas. This example reveals that the "P%≈A% equivalence" does not mean that a new story is told, but that the aim is to achieve a cognitively and visually more readable effect by recognizing "The Ballad" as the ST, as is testified to in the "Author's Note" (San Souci 1998).

4.2. P%<A% (reformational) equivalence

A big characteristic that differentiates “Mulan” adaptations of this equivalence from those of the first kind is that they change certain parts of the plot of the ST or completely fabricate some parts. The works of the four genres featuring this equivalence type are represented by Disney’s 1998 animation *Mulan* and 2020 live-action *Mulan*. Since the 1998 version has been thoroughly talked about in other studies (Yu 2001; Tian and Xiong 2013; Chai 2021; Hsiung 2022), the 2020 one is selected for discussion in this section. On the one hand, the order of the events in the plot appears to have been reorganized by the production crew. For example, in the ST, Mulan disclosed her female identity after she was back from the battlefield. However, in *Mulan* (2020), this part takes place during the battle in which she fights alongside her peer soldiers against the enemy. On the other hand, as has already been said, many fresh elements were blended with the ST in the movie. For instance, marriage-related topics were not covered by the ST, but in the film Mulan was asked by her father to meet an old matchmaker, who was an expert in training girls to become elegant ladies, in order to bring honor back to the Hua family. Another example is the witch who is acted by the Chinese Singaporean actress Gong Li. She was never a character in the ST but appeared in the movie as Shan Yu’s accomplice to intrude into the Central Plains region and attack Mulan as well as her companions. Though the two films were both inspired by and based on the Chinese ballad, Disney seemed to deliberately conceal their source and schemes to Disneyfy and Americanize Mulan. This adaptation mostly contains intersemiotic translation and the film (re-)creation predominates over the preservation of ST’s essence as an inspiration.

Some other adaptations, including *Mulan II* (2004) by Disneytoon Studios, *Reflection* (2018) by Elizabeth Lim and *Mulan: Before the Sword* (2020) by Grace Lin, are likewise characterized by this “P%<A% equivalence”. They claim to be either the prequel or sequel to the cartoon *Mulan* (1998). Thus, one thing that distinguishes *Mulan* (1998) from the above three is that it is based on “The Ballad”, whereas the three are derivatives of the animation. To rephrase, these three adaptations accentuate the fabrication while downplaying the “The Ballad”, yet the protagonist Mulan remains invariably the brave Chinese girl from the ST to TTs. To sum up, the ST was interlingually converted into Mulan’s personality or background knowledge in the new story.

4.3. P%<<A% (innovational) equivalence

The “P%<<A% equivalence”, an extreme variant of the “P<A equivalence”, turns “The Ballad” into an “intellectual property (IP)”. In other words, in adaptations of this kind Mulan is never a Chinese woman but rather an English prototype which everybody may use to create their own “Ballads of Mulan”. Accordingly, only a small portion of the ST is represented in the TT, which is why the mathematical symbol “<<” denoting “far less than” is employed here to indicate the quantitative relationship between preservation and adaptation in works of this

equivalence. Dramas such as *China Marches On* (1938) and *The Secret of Mulan* (1998), and novels, including *The Woman Warrior* (1976), *The Warrior Maiden* (2019) and *Mulan and the Jade Emperor* (2020), fall into this category.

Unlike the adaptations of “P%<A% equivalence”, those featuring “P%<<A%” developed their new heroines by merely borrowing the name of the ST’s Mulan and reconstructed the IP of Mulan’s taking the place of her father to join the army. Let us make a comparison of the ST and TTs of this equivalence type in Table 1.

Table 1. A Storyline Comparison of the ST and TTs	
TT \ ST	Mulan took the place of her father to join the army and defended her people against the Rouran people (the Tartars).
<i>China Marches On</i> (1938)	Mulan Chung, an ordinary woman, joined the army to fight against the Japanese invaders.
<i>The Secret of Mulan</i> (1998)	Mulan, a female caterpillar, replaced her aged father to join the army against the insect enemies.
<i>The Woman Warrior</i> (1976)	Mulan became an apprentice to an old couple and returned to behead the emperor by way of seeking revenge for her paralyzed father.
<i>The Warrior Maiden</i> (2019)	Mulan, an adopted daughter of poor parents, enlisted in the army to avoid marrying a butcher and fought against the Teutonic knights.
<i>Mulan and the Jade Emperor</i> (2020)	Taking the place of her ailing father, Mulan enlisted in the army to defend her people against northern beasts of men and to help Prince Cheng take back the throne from his uncle.

It is noticeable that the ST’s storyline piqued the adaptors’ interest and was somehow altered. As a result, “The Ballad” was transformed into the synopsis of these adaptations through interlingual translation and/or intersemiotic translation.

Furthermore, all “Mulan” videogames are also adaptations of this equivalence. Take *Smite* (2014) as an example, where the ST is translated as her lore on the game’s Wikipedia website. The original poem is interlingually sketched as follows:

China was invaded and a man from every family was called to serve in the army. But her father was old and her brother a child, and so for love’s sake, she set aside her loom and went to war in their place. She disguised herself as a young man, and no one was the wiser; for her father had trained her in the ways of the bow and the blade, making her the equal of any man in the army. For twelve years, she maintained the pretence. She fought well against the enemies of China, attaining rank and the loyalty of her fellow soldiers. She led men into battle more than once, setting herself where the fighting was thickest so that those who followed her might see her and take heart. At the end of those twelve years, she was offered a high rank, but turned it down. Instead, having grown tired of war, she asked only that she might return home to her family. And so she did, her duty complete.¹

1 <https://smite.fandom.com/wiki/Mulan>

This paragraph is a faithful retelling of the ST, but this rewriting does not stand for the whole game but only for the introduction of one character. Thus, the ST ended up being but a small part of the game. Be that as it may, the story of Mulan is circulated to every player through this “translation”.

5. The Reception of “Mulan” Adaptations in the Anglophone World

Since 1921 when Peng Chun Chang finished his script of *Mu Lan*, a whole century has witnessed the growing adaptability of “The Ballad”. Given the abundance of the rewritings, one could ask how the circulation of these adaptations is making an impact on the anglophone world? Since the adaptations are presented primarily in the form of books (including novels and illustrated books), this section first examines the library collections and reader acceptance of book adaptations. As for the movies and TV series among the plays and videogames, the research investigates the audience and players’ ratings. And the rest, including Peng Chun Chang’s *Mu Lan* (1921) and Hsi Tseng Tsiang’s *China Marches On* (1938), are discussed on the basis of the reviews of some mainstream media in English-speaking countries.

5.1. Library holdings and online ratings of “Mulan” book adaptations

OCLC WorldCat, the largest library catalog in the world, is used in this present research to measure the holdings of 20 book adaptations, including the “Mulan” novels and picture books. The collected data² is presented in Table 2. The ranking reveals that Kingston’s *The Woman Warrior* (1976) overwhelmingly tops the collection with its data exceeding the second place by 1,562. The remaining three works of the top four are *Reflection* (2018), *Mulan: Before the Sword* (2020), and *The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan* (2019), with their figures all higher than 600. In contrast, 7 volumes did not gain much favor from the libraries, with no reader borrowing the book at the bottom of the list, which was *Mulan and the Jade Emperor* (2020). It is worth noticing that adaptations featuring “P%<A% equivalence”, which account for most of these 20 books, are generally more welcome than those of the other two equivalences, but some “P%<<A%” and “P%≈A%” adaptations, such as *The Woman Warrior* (1976) and *Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior* (1998), are still able to rise to prominence.

Book Names (novels and picture books)	Adaptation (Equivalence) Type	OCLC WorldCat Library Holdings	Library Holding Rankings
<i>The Woman Warrior</i>	P%<<A%	2,287	1
<i>Reflection</i>	P%<A%	725	2
<i>Mulan: Before the Sword</i>	P%<A%	681	3

2 All the data involved in this research were assessed on 10 December, 2021.

Table 2. The Ranking of “Mulan” Book Collections on OCLC WorldCat

Book Names (novels and picture books)	Adaptation (Equivalence) Type	OCLC WorldCat Library Holdings	Library Holding Rankings
<i>The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan</i>	P%<A%	613	4
<i>Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior</i>	P%≈A%	393	5
<i>Disney's Mulan</i>	P%<A%	331	6
<i>Mulan's Happy Panda</i>	P%<A%	330	7
<i>Mulan's Lunar New Year</i>	P%<A%	284	8
<i>Before the Story: Mulan's Secret Plan</i>	P%<A%	273	9
<i>The Wild Orchid: A Retelling of "The Ballad of Mulan"</i>	P%<A%	261	10
<i>Mulan</i> (picture book)	P%<A%	248	11
<i>Mulan</i> (novel)	P%<A%	235	12
<i>Mulan: The Legend of the Woman Warrior</i>	P%≈A%	218	13
<i>Explore China: A Mulan Discovery Book</i>	P%<A%	80	14
<i>The Legend of Mu Lan: A Heroine of Ancient China</i>	P%≈A%	79	15
<i>Mulan (Dominoes Starter Level 250 Headwords)</i>	P%≈A%	78	16
<i>The Warrior Maiden</i>	P%<<A%	48	17
<i>First Stories: Mulan</i>	P%≈A%	26	18
<i>Hua Mulan: China's Sweetest Magnolia</i>	P%≈A%	17	19
<i>Mulan and the Jade Emperor</i>	P%<<A%	0	20

Although the library holdings can, to some extent, demonstrate the reception of each book among book borrowers, this index is potentially limited because it cannot apparently indicate English readers' comments. Thus, it is still necessary to refer to other data sources. As two of the world's largest online book marketplaces and leading book review websites, Amazon Books and Goodreads provide this study with some raw data, including Amazon Book Ratings (ABR), The Number of Amazon Book Reviewers (NABR), Goodreads Ratings (GR) and The Number of Goodreads Reviewers (NGR), which are all displayed below. Since Amazon and Goodreads both function in a similar way as sources of book reviewing websites, this research attempts to combine their data by generating two additional indexes, Average Reviewer Ratings (ARR) and The Number of Total Reviewers (NTR), according to two formulas: (1) $ARR = (ABR \times NABR + GR \times NGR) / (NABR + NGR)$; (2) $NTR = NABR + NGR$. Correspondingly and consequently, two rankings, Average Rating Rankings (AVRR) and Rankings of the Number of Total Reviewers (RNTR), are obtained. These four groups of processed data are also shown in Table 3 and Table 4. ARR can suggest a book's readability (to what degree the reviewers recommend the book to potential readers), while NTR tells how many readers have

read the book, or in other words, the width with which the book is received. We can easily see from Table 3 and Table 4 that *Disney’s Mulan* (1998) and *The Woman Warrior* (1976) are respectively the top-recommended and most-reviewed books, and that, at the same time, *Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia* (1996) ranks as the least readable and the least welcomed book. Within the top 10 of Table 3, aside from 7 books of “P%<A% equivalence”, *Mulan: The Legend of the Woman Warrior* (2019) of “P%≈A% equivalence” and *Mulan and the Jade Emperor* (2020) of “P%<<A% equivalence” are respectively ranked in 5th and 9th place, with the former scoring 4.34 and the latter 4.25. In contrast, more books of “P%≈A% equivalence” and “P%<<A% equivalence” make it into the top-10 list of Table 4, with some even overtaking those of “P%<A% equivalence”. More specifically, two “P%<<A% equivalence” books, *The Woman Warrior* (1976) and *The Warrior Maiden* (2019), are ranked in 1st and 4th place, with the former reviewed 29,660 times and the latter 3,253 times, while another two “P%≈A% equivalence” books, *Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior* (1998) and *Mulan: The Legend of the Woman Warrior* (2019), are ranked as 8th and 9th.

Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	ABR ³	NABR	GR ⁴	NGR	ARR ⁵	AVRR
<i>Disney’s Mulan</i>	P%<A%	4.2	14	4.95	65	4.82	1
<i>Before the Story: Mulan’s Secret Plan</i>	P%<A%	4.8	161	4.17	77	4.6	2
<i>Mulan</i> (novel)	P%<A%	4.6	36	4	5	4.53	3
<i>Mulan: Before the Sword</i>	P%<A%	4.8	215	4.29	687	4.41	4
<i>Mulan: The Legend of the Woman Warrior</i>	P%≈A%	4.9	76	4.12	192	4.34	5
<i>Mulan</i> (picture book)	P%<A%	4.7	365	3.97	386	4.32	6
<i>Mulan’s Lunar New Year</i>	P%<A%	4.8	72	4.04	158	4.28	7
<i>Explore China: A Mulan Discovery Book</i>	P%<A%	4.4	14	3.75	4	4.26	8
<i>Mulan and the Jade Emperor</i>	P%<<A%	4.6	88	4.04	142	4.25	9
<i>Reflection</i>	P%<A%	4.8	3,314	4.01	10,044	4.21	10
<i>Mulan (Dominoes Starter Level 250 Headwords)</i>	P%≈A%	4.6	23	3.98	49	4.18	11
<i>The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan</i>	P%<A%	4.6	205	4.11	2,903	4.14	12
<i>Mulan’s Happy Panda</i>	P%<A%	4.9	26	3.27	26	4.09	13

3 The full rating on Amazon Book is 5.0.

4 The full rating on Goodreads is 5.0.

5 The figures for ARR are rounded to 2 decimal places.

Table 3. The Rankings of Average Ratings of “Mulan” Books on Amazon and Goodreads

Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	ABR ³	NABR	GR ⁴	NGR	ARR ⁵	AVRR
<i>The Legend of Mu Lan: A Heroine of Ancient China</i>	P%≈A%	4.6	27	3.59	32	4.05	14
<i>The Warrior Maiden</i>	P%<<A%	4.6	327	3.94	2,926	4.01	15
<i>First Stories: Mulan</i>	P%≈A%	4.2	26	2.75	4	4.01	16
<i>Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior</i>	P%≈A%	4.6	27	3.83	327	3.89	17
<i>The Wild Orchid: A Retelling of “The Ballad of Mulan”</i>	P%<A%	4.6	109	3.87	6,231	3.88	18
<i>The Woman Warrior</i>	P%<<A%	4.3	795	3.72	28,865	3.74	19
<i>Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia</i>	P%≈A%	4.0	1	3.63	8	3.67	20

Table 4. The Rankings of the Average Number of “Mulan” Book Reviewers

Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	NABR	NGR	NTR	RNTR
<i>The Woman Warrior</i>	P%<<A%	795	28,865	29,660	1
<i>Reflection</i>	P%<A%	3,314	10,044	13,358	2
<i>The Wild Orchid: A Retelling of “The Ballad of Mulan”</i>	P%<A%	109	6,231	6,340	3
<i>The Warrior Maiden</i>	P%<<A%	327	2,926	3,253	4
<i>The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan</i>	P%<A%	205	2,903	3,108	5
<i>Mulan: Before the Sword</i>	P%<A%	215	687	902	6
<i>Mulan</i> (picture book)	P%<A%	365	386	751	7
<i>Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior</i>	P%≈A%	27	327	354	8
<i>Mulan: The Legend of the Woman Warrior</i>	P%≈A%	76	192	268	9
<i>Before the Story: Mulan’s Secret Plan</i>	P%<A%	161	77	238	10
<i>Mulan’s Lunar New Year</i>	P%<A%	72	158	230	11
<i>Mulan and the Jade Emperor</i>	P%<<A%	88	142	230	12
<i>Disney’s Mulan</i>	P%<A%	14	65	79	13
<i>Mulan</i> (Dominoes Starter Level 250 Headwords)	P%≈A%	23	49	72	14
<i>The Legend of Mu Lan: A Heroine of Ancient China</i>	P%≈A%	27	32	59	15
<i>Mulan’s Happy Panda</i>	P%<A%	26	26	52	16
<i>Mulan</i> (novel)	P%<A%	36	5	41	17
<i>First Stories: Mulan</i>	P%≈A%	26	4	30	18

Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	NABR	NGR	NTR	RNTR
<i>Explore China: A Mulan Discovery Book</i>	P%<A%	14	4	18	19
<i>Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia</i>	P%≈A%	1	8	9	20

To make this research even more compelling, the book sales rankings on Amazon are also analyzed because this metric can reflect how popular the books as merchandise are in the eyes of customers. As shown in Table 5, *Reflection* (2018) and *Mulan: Before the Sword* (2020) rank within the first 100,000, indicating their exceptional reception from another angle. Inconsistent with the ranking in Table 4, the earliest published book *The Woman Warrior* (1976) that has thus far attracted the most readers to review it online is just ranked in 14th place, presumably because of its outdatedness. Another factor that deserves attention is that *Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia* (1996) again performs the worst in Table 5. Moreover, the adaptations of the “P%<A% equivalence”, without a doubt, dominate this ranking; by contrast, the books of the other two equivalences are mainly concentrated within the bottom 10, except for *The Warrior Maiden* (2019).

No.	Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	Amazon Book Sales Ranking
1	<i>Reflection</i>	P%<A%	34,815
2	<i>Mulan: Before the Sword</i>	P%<A%	79,473
3	<i>Mulan</i> (novel)	P%<A%	121,072
4	<i>The Warrior Maiden</i>	P%<<A%	128,325
5	<i>Mulan’s Happy Panda</i>	P%<A%	160,002
6	<i>Before the Story: Mulan’s Secret Plan</i>	P%<A%	164,354
7	<i>The Wild Orchid: A Retelling of “The Ballad of Mulan”</i>	P%<A%	222,201
8	<i>The Magnolia Sword: A Ballad of Mulan</i>	P%<A%	254,547
9	<i>Mulan</i> (picture book)	P%<A%	430,389
10	<i>Mulan’s Lunar New Year</i>	P%<A%	575,090
11	<i>First Stories: Mulan</i>	P%≈A%	612,847
12	<i>Mulan: The Legend of the Woman Warrior</i>	P%≈A%	735,821
13	<i>The Legend of Mu Lan: A Heroine of Ancient China</i>	P%≈A%	1,537,940
14	<i>The Woman Warrior</i>	P%<<A%	1,550,869
15	<i>Mulan and the Jade Emperor</i>	P%<<A%	1,842,612
16	<i>Explore China: A Mulan Discovery Book</i>	P%<A%	1,855,886
17	<i>Mulan</i> (Dominoes Starter Level 250 Headwords)	P%≈A%	1,984,009

No.	Book Names	Adaptation (Equivalence) Type	Amazon Book Sales Ranking
18	<i>Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior</i>	P%≈A%	2,088,098
19	<i>Disney’s Mulan</i>	P%<A%	5,428,450
20	<i>Hua Mulan: China’s Sweetest Magnolia</i>	P%≈A%	6,862,508

5.2. The online ratings of the “Mulan” play and videogame adaptations

Only five of the seven “Mulan” dramas are examined in this part because the remaining two, *Mu Lan* (1921) and *China Marches On* (1938), are inaccessible today and hence have no online ratings. The statistics in Table 6 are collected from Rotten Tomatoes, a famous website for rating plays, and where “Tomatometer” and “Audience Score” are two metrics, the former determined by professional critics and the latter by the mass audience.

No.	Play Name	Adaptation (Equivalence) Type	Tomatometer	Reviewers’ Number	Audience Score	Audiences’ Number
1	<i>Once Upon a Time (Season 2)</i>	P%<<A%	100%	6	89%	534
2	<i>Mulan</i> (1998 animation)	P%<A%	86%	78	85%	250,000+
3	<i>Mulan</i> (2020 live-action)	P%<A%	73%	317	47%	10,000+
4	<i>Mulan II</i>	P%<A%	0%	5	42%	50,000+
5	<i>The Secret of Mulan</i>	P%<<A%	N/A	0	33%	2

Regardless of their different graders, the two metrics show parallel levels of recognition. Among the five plays, *Once Upon a Time* (2012) received the highest evaluations, while *The Secret of Mulan* (1998) seems to have been under-appreciated by the public. In terms of the number of reviewers, *Mulan* (1998) has attracted the biggest collection of reviewers (250,000), suggesting its widest dissemination among these five dramas. Moreover, though *Once Upon a Time* (2012) tops this ranking, its rating has little to do with its representation of “The Ballad”, so *Mulan* (1998) is expected to be the best-received one. Generally speaking, “P%<A%” adaptations still perform better in this ranking.

The ratings of three “Mulan” videogames are retrieved from IGN (Imagine Games Network), a videogame review website run by IGN Entertainment, the parent company of Rotten Tomatoes.

No.	Game Names	Equivalence Type	IGN Ratings
1	<i>Civilization VI</i>	P%<<A%	9.4
2	<i>Smite</i>	P%<<A%	8.5
3	<i>Kingdom Hearts II</i>	P%<<A%	7.6

As is shown in Table 7, all the three games are adaptations of the “P%<<A% equivalence”, and *Civilization VI* (2016) is thought of as the best acknowledged one. What should be noted is that these ratings only showcase the games’ user experience instead of the players’ attitudes towards the figure Mulan. However, the higher a game’s rating is, the more likely new players will choose this game, and the more chances Mulan will have to advertise her story.

5.3. American mainstream media’s discussions on Mu Lan and China Marches On

Peng Chun Chang’s *Mu Lan* (1921) is not only the earliest English play but also the first adaptation based on “The Ballad”. Although this drama could not receive ratings from online viewers as Disney’s “Mulan” films, it was no less discussed in the English-speaking world in the 1920s. For example, *The New York Times*, a highly influential newspaper in the United States and in the world, reported several times about the play when it was staged. On February 24, 1921, an article titled “CHINESE TO ACT ‘MU LAN.’ Play at Cort Today and Friday for Famine” profiled playwright Peng Chun Chang, the director Shen Hung, the lead actress Eva Leewah, and a few celebrated box holders. On the next day, another longer article titled “CHINESE STUDENTS ACT PLAY FOR FAMINE FUND: Excel in an English Dramatization of ‘Mu Lan’, a Poem of the Sixth Century” highly praised the performance and gave a description of the play synopsis, the production background of “The Ballad”, as well as the stage props and costumes. Moreover, on March 11 of the same year, the newspapers again ran a short advertisement for *Mu Lan* (1921), aiming to encourage American citizens to watch the drama so as to raise relief funds for the Chinese famine victims. Other local media that covered *Mu Lan* (1921) include *The Christian Science Monitor* and *The Washington Post*.

Likewise, Hsi Tseng Tsiang’s *China Marches On* (1938) drew American media’s attention. News items reporting on this drama appeared in *The New York Times* at least six times. On August 7, 1938, the “Latest Books Received” section recommended the script of *China Marches On* (1938) with the mention that it was a three-act play by Tsiang. Then, on November 8 of the same year, an article called “16 of Broadway’s 19 Shows to Mark Election with Matinee Performances Today” said that Tsiang’s drama, by the Chinese General Relief Fund Committee, would be performed in 1939. On April 17 of the following year, *The New York Times* published an advertisement to recruit actors and actresses for *China Marches On* (1938). On October 22, 1939, a newspaper article “A PLAYWRIGHT ON UNION SQUARE” was printed, telling the story of Tsiang’s inviting people to watch his drama in the square, which

helped increase the play's popularity. Another two mentions on March 5, 1943 and August 6, 1944, were also promotions for the drama. Though reports about *China Marches On* (1938) did not much serve as a way of introducing the live performance, they were sure to have brought many more spectators to the theatre.

Despite both being stage adaptations of "The Ballad", these two dramas belong to distinct equivalence categories. Chang's *Mu Lan* (1921), like Disney's cartoon *Mulan* (1998), though intersemiotically translated from the ST, adds the scriptwriter's own imagination of the heroine Mulan's romance with the hero Ho Tin Yu, so this adaptation should be of the "P%<A% equivalence". But Tsiang's *China Marches On* (1938) creates a story that only borrows Mulan's name as well as her personal character from the ST, which makes this adaptation feature "P%<<A% equivalence". In reviewing the news reports about these two performances, we can easily conclude that *Mu Lan* (1921) was better received by the English audience than *China Marches On* (1938) because the former was always placed in the center of discussion while the latter was simply mentioned to introduce the playwright Tsiang.

Conclusion

This research investigates the categories and reception of the English adaptations of "The Ballad of Mulan" by treating adaptation as translation. The research findings show that there are three adaptation types: P%≈A% (readable) equivalence, P%<A% (reformatory) equivalence and P%<<A% (innovational) equivalence, which, though dealt with in connection with the "Mulan" adaptation resource pool, are thought to apply universally to the adaptations of other literary works. This presumption, for sure, needs further examination and verification. This research also finds that the adaptations of "P%<A% equivalence" not only outnumber but are also more popular than those of the other two equivalences, yet sometimes the adaptation of "P%<<A% equivalence" may surprise the audience, presumably because of its unexpected brand-new setting or reformulated ideological value. Moreover, this study contributes to scholarship because it attempts to provide quantified and objective proof of reception, which has often been qualitative and subjective until now. Although this article is experimental, the new conception of adaptation and the innovative methodology used are expected to inspire future academics who would like to delve deeper into adaptation studies as well as reception studies.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

REFERENCES

- Bartosch, S., and A. Stuhlmann. 2013. “Reconsidering adaptation as translation: The comic in between.” *Studies in Comics* 4 (1): 59–73. doi: 10.1386/stic.4.1.59_1.
- Cattrysse, P. 1992a. *Pour une théorie de l’adaptation filmique: Le film noir américain*. Bern: Peter Lang.
- Cattrysse, P. 1992b. “Film (Adaptation) as Translation: Some Methodological Proposals.” *Target* 4 (1): 53–70. doi: 10.1075/target.4.1.05cat.
- Cattrysse, P. 1997a. “The Unbearable Lightness of Being: Film Adaptation Seen from a Different Perspective.” *Literature/Film Quarterly* 25 (3): 222–229.
- Cattrysse, Patrick. 1997b. “Audiovisual Translation and New Media.” In *From One Medium to Another: Basic Issues for Communicating the Scriptures in New Media*, edited by P. Soukup & R. Hodgson, 67–89. Kansas City, MO: Sheed & Ward.
- Chai, S. 2021. “On the Presentificating Cultural Storage in the Animated English Translation *Mulan* 论动漫英译片 *Mulan* 中的现时性文化存储.” *Journal of Hunan University of Science & Technology (Social Science Edition)* 24 (5): 174–184.
- Dong, L. 2011. *Mulan’s Legend and Legacy in China and the United States*. Philadelphia: Temple University Press.
- Even-Zohar, I. 1990. *Polysystem Studies*. Durham: Duke University Press.
- Feng, L. 2003. “The Female Individual and the Empire: A Historicist Approach to *Mulan* and Kingston’s *The Woman Warrior*.” *Comparative Literature* 55 (3): 229–45. doi: 10.2307/4125407.
- Frankel, H. H. 1976. *The Flowering Plum and the Palace Lady: Interpretations of Chinese Poetry*. New Haven, London: Yale University Press.
- Guo, M. 1998. *Yuefu shiji* 乐府诗集. Beijing: Chung Hwa Book Company.
- Hsiung, A-Marie. 2022. “*Mulan*’s travel from ballad to movie: A case study of inter-modal translation.” *Translation Studies* 15 (1): 69–83. doi: 10.1080/14781700.2021.1984288.
- Huang, D. 1995. *Huaju zai beifang dianjiren zhiyi – Peng Chun Chang* 话剧在北方奠基人之一——张彭春. Beijing: China Theatre Press.
- Işıklar Koçak, M. 2017. “Readers of retranslation on online platforms.” *Journal of Turkish Studies* 12 (15): 413–430. doi: 10.7827/TurkishStudies.11839.
- Jakobson, R. 2000. “On linguistic aspects of translation.” In *The Translation Studies Reader*, edited by L. Venuti, 233–249. London: Routledge.
- Krebs, K. 2012. “Translation and Adaptation – Two Sides of an Ideological Coin.” In *Translation, Adaptation, and Transformation*, edited by L. Raw, 42–53. London: Bloomsbury.
- Lefevere, A. 2000. “Mother Courage’s Cucumbers: Text, System and Refraction in A Theory of Literature.” In *The Translation Studies Reader*, edited by L. Venuti, 233–249. London: Routledge.
- Li, W. 2007. “‘Hua Mulan’ in Bikini A Narrative Analysis of Poem ‘Mulan Shi’ and Movie *Mulan* 穿比基尼的“花木兰”——从叙事学角度看迪斯尼影片《木兰》对中国《木兰诗》的改编.” *Journal of Chongqing Jiaotong University (Social Sciences Edition)* (4): 64–67.
- Liang, L., and M. Xu. 2018. “A Comparative Analysis of the Reception of Four English Versions of *Fu Sheng Liu Ji*: Translation, Publication and International Circulation.” *Translation Review* 101 (1): 7–30. doi: 10.1080/07374836.2018.1475271.
- Nida, E. A., and C. R. Taber. 1982. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.

- Nord, C. 1991. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi.
- Qing, Y. 2018. "Mulan in China and America: From Premodern to Modern." *Comparative Literature: East & West* 2 (1): 45-59. doi: 10.1080/25723618.2018.1482681.
- Radó, G. 1979. "Outline of a Systematic Translatology." *Babel* 25 (4): 187-196. doi: 10.1075/babel.25.4.01rad.
- Roth, H. 2018. *P. C. Chang and the Universal Declaration of Human Rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- San Souci, R. D. 1998. *Fa Mulan: The Story of a Woman Warrior*. Illustrated by Jean and Mou-Sien Tseng. New York: Hyperion Books for Children.
- Tian, C., and C. Xiong. 2013. "A cultural analysis of Disney's *Mulan* with respect to translation." *Continuum* 27(6): 862-874. doi: 10.1080/10304312.2013.843636.
- Toury, G. 1980. *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- Venuti, L. 2007. "Adaptation, Translation, Critique." *Journal of Visual Culture* 6(1): 25-43. doi: 10.1177/1470412907075066.
- Vinay, J.-P., and J. Darbelnet. 1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Translated and edited by Juan C. Sager & M.-J. Hamel. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Wang, B., and Y. Quan. 2015. "Evaluation and Reception of Yu Hua's *Brothers* in the English-Speaking World 《兄弟》英译本在英语世界的评价与接受." *Foreign Language and Literature* 31 (4): 65-71.
- Wang, F., & Humblé, P. 2020. "Readers' perceptions of Anthony Yu's self-retranslation of *The Journey to the West*." *Perspectives* 28(5): 756-776. doi: 10.1080/0907676X.2019.1594317.
- Warwick. 2005. "Mulan 2005." *Drama and Theatre Education at Warwick*. Accessed 27 September 2022. https://warwick.ac.uk/fac/soc/ces/prospective/postgraduate/taught/drama/drama_at_warwick/students/works/mulan/
- Wei, J. 1999. "The Discourse Function of Chinese Traditional Culture in Chinese American English Works – Interpreting 'The Warrior Woman' - Hua Mulan 中国传统文化在美国华人英语作品中的话语功能——解读《女勇士》—花木兰." *Comparative Literature in China* (4): 73-85.
- Yau, W-P. 2016. "Revisiting the systemic approach to the study of film adaptation as intersemiotic translation." *Translation Studies* 9 (3): 256-267. doi: 10.1080/14781700.2016.1178595.
- Yu, J. 2001. "Narrative, Desire, and Nationalism: A Preliminary Study of the Mulan Story through the Ages 從樂府詩到迪斯尼動畫——木蘭故事中的敘事、情慾和國族想像." *Chung Wai Literary Quarterly* 29 (8):38-69.
- Zhang, Z. 1999. "Hua Mulan or Fa Mulan: My Understanding of the Original Story, and Maxine Hong Kingston's Interpretation of the Heroine Fa Mulan in Her Novel." *Fiction and Drama* 11: 107-118.

İskoç Masalları'ndaki Özel İsim Çevirilerinin Van Coillie'nin Modeliyle İncelenmesi

Analyzing the Turkish Translations of Proper Nouns in *The Scottish Fairy Book* Using Van Coillie's Model

Dolunay Kumlu¹

ÖZ

Masallar, halk edebiyatının sözlü ve anonim eserleridir. Bir nesilden diğerine anlatı yoluyla taşınırken aslında ait oldukları kültürü de taşırlar. Olağanüstü olaylar, olağanüstü kahramanlar ve hayal gücü ile bezemiş masallar nesilden nesle yolculuklarını sürdürürken bazen sözler yazıya dökülür ve yazılı eserlere dönüşürler. Bu da masalların kalıcılığını artıran bir unsurdur. Daha geniş kitlelere ulaşmaları ise ancak çeviri yoluyla mümkün olur. Bu çalışmada İskoç yazar Elizabeth Wilson Grierson'ın *The Scottish Fairy Book* adıyla İngilizce olarak derlediği eser ve bu eserin *İskoç Masalları* adıyla Derya Işık tarafından yapılmış çevirisini incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bu eserdeki masalların içinde geçen özel isimlerin çevirisinde çevirmenin nasıl stratejiler izlediğini kuramsal dayanaklarıyla ele almak ve örneklemektir. Bu amaçla özel isimlerin çevirisi üzerine yapılmış çeşitli araştırmalar incelendikten sonra, bu çalışmaya zemin oluşturan kuramsal çerçeve bu konuda en çağdaş görüşlerden biri olan Van Coillie'nin (2014) özel isim çevirileri için önerdiği model ile çizilmiştir. Bu model ışığında, eserden ve çevirisinden örnek olarak seçilen özel isimler karşılaştırılarak incelenmiştir. Çevirmenin özel isimlerin çevirisinde hangi stratejileri daha çok benimsediğinin gerekçelendirmeleri de Van Coillie'nin önerdiği model kapsamındaki sınıflandırması temelinde yapılmış, elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yazın çevirisi, masal çevirisi, özel isim çevirileri, Van Coillie modeli, İskoç masalları

ABSTRACT

Fairy tales are anonymous verbal works of folk literature. They are transferred from a generation to another by narration and in this way transfer the culture of the society in which they were created to successive generations. Fairy tales are embellished with extraordinary plots, extraordinary characters, and imagination and are sometimes published and become written literary works, thus increasing the permanence of fairy tales. Fairy tales can be transmitted to wider masses only by being translated. This article researches the book *The Scottish Fairy Book* compiled by Scottish author Elizabeth Wilson Grierson and *İskoç Masalları* as the Turkish translation of this literary work translated by Derya Işık. The aim of this research is to demonstrate and illustrate on the basis of a theoretical framework the strategies the translator pursued while translating the fairy tale compilation.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Edirne, Türkiye

ORCID: D.K. 0000-0001-9089-5175

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Dolunay Kumlu,
Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim
ve Tercümanlık Bölümü, Edirne, Türkiye
E-posta: dolunay@trakya.edu.tr

Başvuru/Submitted: 05.02.2023

Kabul/Accepted: 21.05.2023

Atıf/Citation: Kumlu, D. (2023). *İskoç Masalları*'ndaki özel isim çevirilerinin Van Coillie'nin modeliyle incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 83-105.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1247910>

Literary works have different perspectives for translating proper nouns. This study examines the views and strategies suggested by Van Coillie (2014) and his contemporary model of analysis for translating proper nouns in literary works in order to reveal the translator's motives behind her decisions and preferences.

Keywords: Literary translation, Translation of fairy tales, Translation of proper nouns, Van Coillie's model, Scottish fairy tales

EXTENDED ABSTRACT

Literary works are like mirrors that reflect national and cultural identities. Scottish literature has some of the best in the world, with the works created by successful Scottish authors having great appeal. Myths, legends, and folklores appear throughout Scotland's history, with various literary genres in this context. This study focuses on the fairy tales compiled by Elizabeth Wilson Grierson. Scottish fairy tales are interesting and full of kelpies, selkies, fairies, seers, spirits, and more. Originally, fairy tales are anonymous verbal works in folk literature. They are transferred from one generation to another by narration and in this way transfer the culture of the society in which they were created to successive generations.

Fairy tales are embellished with extraordinary plots, extraordinary characters, and imagination and are sometimes published and become written literary works while being told from generation to generation, thus increasing the permanence of fairy tales. Fairy tales can be transmitted to wider masses only by being translated. This article researches the book *The Scottish Fairy Tale* compiled by the Scottish author Elizabeth Wilson Grierson and *İskoç Masalları* as the Turkish translation of this literary translated by Derya Işık.

The aim of this research is to demonstrate and illustrate on the basis of a theoretical framework the strategies the translator pursued while translating the fairy tale compilation. Literary works have different perspectives for translating proper nouns. This article's research was carried out by focusing on the views and strategies suggested by Van Coillie (2014) and his model of analysis for the translation of proper nouns in literary works. In light of this model, the study evaluates Grierson's fairy tale compilation and Işık's translated version in terms of examples of the translations of proper nouns. The preferred method in this research includes searching which strategies the translator preferred to pursue and the motives behind her decisions and preferences, as well as analyzing the findings by giving specific examples. The corpus of the study is based on 27 fairy tales and their translated versions. The examples for illustrating how the proper nouns were translated in these fairy tales have been randomly chosen among the various fairy tales.

Based on the results from this study, the translator can be inferred to have pursued variable translation strategies. This study also searches the motives behind the translator's preferences with respect to the strategies. Mentioning a few of these strategies alongside the motives behind them will be useful. Upon examining the strategies used for translating proper nouns, the most adopted strategy is clearly the strategy of reproduction and leaving foreign names unchanged from the source text. If one looks at why and for what kind of proper nouns the translator adopted

this strategy, it is seen to have been used for translating the names of characters and places. As for the reasons and factors, the translator clearly preferred to leave proper nouns unchanged from the source texts due to their nature of being proper names and names. This study will also explain the strategy of replacing a proper name with a common noun that characterizes the person. The translator adopted this strategy, especially when translating names that describe and indicate the genus (type) of characters; the translator also used generic nouns for the names the original compiler had used as proper nouns. The translator's experiential referents in her own source culture can be said to be factors affecting this preference. When examining the strategy of turning to phonetic transcription or morphological adaptation, the translation can be said to follow this path regarding the translation of names of people and places that already have accepted equivalents in the target language. With regard to replacing a name in the source work with a more widely known name from the source culture or internationally known name with the same function, the translator is seen to have replaced words taken from the Scottish language with their more familiar equivalents. The translator is thought to have preferred this strategy due to these Scottish words appearing strange to readers.

When looking at the examples from the source text and the target text, they appear quite distant in terms of time, and the translator can be said to have been careful and successful when choosing the strategies for translating the proper nouns in this literary work from Scottish society and culture, which also contains many words and concepts from that culture. This study is thought to be able to shed light on prospective studies regarding the translation of proper nouns.

Giriş

Yazın eserlerinin başka bir bağlamdaki yeniden doğuşuna şahitlik eden dil, düşünce, kültür ve sanat kavramlarının bulunduğu bir kavşakta konumlanan çeviri türü yazın çevirisidir. Yazın çevirisi çevirmenleri ise bu kadar güçlü temellere yerleşmiş olan ve iç dinamiklerinin tüm alt türlerde çeşitlendiği bu çeviri türünden çekinmektedir. Daha yakından ele almak gerekirse, yazın çevirilerinin ilk adımında elbette dil olgusu yer almaktadır. Dilin insanlık tarihindeki öneminde bakıldığında doğanın sunduğu en güzel armağanlardan biri olarak düşünülebilir. Farklı toplumların farklı dilleri olmasının bir getirisi olarak yaşamlarının her kesitinde çeviri bir gereksinim hâline gelmiştir. Ece (2010, s. 9) dilden söz ettiğimiz yerde çevirinin, çeviriden söz ettiğimiz yerde de dilin varlığının altını çizer. Yazınsal alanda üretilen tüm eserlerin ait olduğu toplumun ve kültürün bir parçasını oluşturduğu göz önüne alınırsa, bu eserlerin daha geniş kitlelere yayılması için de farklı diller bilen çevirmenlerce çevrilmesi gereksinimi doğmuştur. İkinci olarak, insanın düşünce yeteneğiyle diğer canlılardan ayrıldığı gerçeği göz ardı edilemez. Yazın evreninin oluşumu da insanın kendi düşüncelerini kendi öz nitelikleri ile birleştirmesi yoluyla gerçekleşir. Düşüncelerini hayalleriyle süsleyen insanlar yazar romanları, şiirleri; onlar anlatır dilden dile masalları. Bu eserleri başka insanların düşünce ve hayal dünyalarına taşıyacak olanlar ise çevirmenlerdir. Çevirmenler bunu gerçekleştirmek amacıyla zorlu ve gizemli bir yolculuğa çıkarak, bu yolculukta geçecekleri yolun kurallarının bilinciyile ilerleyerek daha sağlam bir zeminde ve güvenle yol alırlar. Üçüncü olarak ise kültürün yazın çevirisini ayakta tutan en güçlü sütunlardan biri olduğu söylenebilir. Aksoy (2002, s. 54) yazın çevirisinin en önemli konusunun kaynak dizgesel yapı ve bu yapıyı içerdiği anlamlarla oluşturan unsurların çözümlenerek hedef dil ve kültürde yeniden yaratılması olduğunu belirtir. Ayrıca, yazın çevirisinin belirli durum ve işleve hizmet etmek yerine kültür ve toplum içinde daha büyük bir yelpazeye seslendiğini vurgular. Dinçkan (2020: s. 301) yazın alanında yapılmış çevirilerin kültürler arasında köprüler kurduğundan bahsederek, başka dil ve kültürde yazılmış bir eseri okuyabilmenin başka kültürlerin varlığını fark etmek açısından önemli olduğunu altını çizer. Dördüncü olarak, yazın eserlerinin sanatsal yönünün yadsınmazlığının yazın çevirisinin de gereklerinden biri olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Göktürk (2006, s. 143) bunun kaynağının sanatta yaratıcılığın, özgünlüğün, arayıcı düş gücünün gereği olduğunu belirtir. Yazınsal alanın ürünlerine bir sanatçı hassasiyeti ile yaklaşan çevirmenin yapacağı çeviriler yazın eserlerinin kendine özgü dünyasının sanatsal ve düşünsel açıdan daha iyi alınması ve kavranmasıyla taçlanır.

Bu çalışmada, yazın çevirisi kapsamındaki çeviri türleri arasında belki de en ilginç olan masal çevirilerinden biri incelenecektir. “Masal” kavramı TDK sözlüğünde şöyle tanımlanmıştır: “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.” Masallar halk edebiyatının anonim eserleridir. Oruç ve Çağır (2020:708) masalın sözlü geleneğin önemli boyutunu oluşturduğunu ve kültürlerin, toplumsal değerlerin ve dil gibi

bir toplumun ortak ürünü olan yazılı olmayan eserler olduğunu ifade etmişlerdir. Masallarda, gerçeküstü bir mekânda ve zamanda geçen gerçeküstü olayların gerçeküstü kahramanları bulunmaktadır. Bu çalışmanın odağında, İskoç halk edebiyatına ait bir eserin içinde geçen bu gerçeküstü unsurlara verilmiş özel isimler ve bunların çevirisinde bu eserin yani masal kitabının çevirmeninin nasıl bir yol izlediğini incelemek ve temel alınan kuramsal çerçevede bu araştırmamanın dayanaklarını eserden seçilen örneklerle somutlaştırmak olacaktır. Bu bağlamda öncelikle çalışmaya konu olan eser (kaynak metin) ve çevirisi (erek metin) hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Kaynak Metin ve Erek Metin

Bu araştırmaya konu olan eser yani kaynak metin *The Scottish Fairy Book* adıyla ilk olarak 1910 yılında yayımlanmıştır. Eserin kapağında kanatlı bir peri figürü yer almaktadır. İskoçyalı Elizabeth W. Grierson'ın derlediği eser 27 masaldan oluşur. 308 sayfalık bir eserdir. Bu çalışmada, “The Project Gutenberg” adlı web sitesinde internet arşivlerinden David Edwards, Jane Robins ve ekipleri tarafından hazırlanmış olan e-kitap kaynak olarak kullanılmıştır. Bu e-kitap, 1910 yılında J.B. Lippincott Company tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde yayımlanan eserin dijital biçimidir. Eserde geçen özel isimler ve eserin çevirisi olan erek metindeki karşılıkları kuramsal çerçeveden seçilen örneklerle göre incelenecektir.

Masalları derleyen Grierson, kaynak metnin önsözünde, İskoçya'daki masallarla ilgili öne çıkan en önemli özelliğin hiçbir ülkede halkın ruh ve goblinlerin varlığına bu derece inanmadığı olduğunu belirtir. Bu inancın temelinde ülkenin ikliminin kasvetli ve sert olmasının ve dini inançları konusunda katı olmalarının yattığını düşünür. Masallarda ayrıca, öcüler, cadılar, deniz perileri gibi gerçeküstü varlıklara rastlanır. Denizin altındaki gizemli bölgeleri anlatan masallar da vardır ve İskoç halkına denizin altından gelenler balık kuyruklu ve fok balığı şeklinde varlıklar olarak görünürler. Masallarda ayrıca yarı insan yarı peri ya da canavar olarak tasvir edilen varlıklar da vardır. Denize kıyısı olan bir ülke olarak deniz canlıları masallarda oldukça çok yer alsa da diğer hayvanlarla ilgili anlatılar da mevcuttur. Efsaneler ve yarı gerçek yarı mitsel hikâyeleri olan masallardan da söz eder. Kitabı derlerken İskoç geleneğinin farklı türlerini temsil edecek ve yeni nesillere bir şeyler katabilecek az bilinen masalları seçmeye gayret ettiğini ekler.

Kaynak metinde bölüm başlıkları şöyle sıralanmıştır: (Masalların sonunda bir sözlükçe ve dipnotlar verilmiştir.)

Tablo 1. Elizabeth W. Grierson'ın derlediği <i>The Scottish Fairy Book</i> adlı eser içeriğindeki bölüm başlıkları
Bölüm Başlıkları:
Thomas the Rhymer
Gold-Tree and Silver-Tree

Whippety-Stourie
The Red-Etin
The Seal Catcher and the Merman
The Page-boy and the Silver Goblet
The Black Bull of Norrway
The Wee Bannock
The Elfin Knight
What to say to the New Mune
Habetrot the Spinstress
Nippit Fit and Clippit Fit
The Fairies of Merlin's Crag
The Wedding of Robin Redbreast and Jenny Wren
The Dwarfie Stone
Canonbie Dick and Thomas of Ercildoune
The Laird o' Co'
Poussie Baudrons
The Milk-white Doo
The Draiglin' Hogney
The Brownie o' Ferne-Den
The Witch of Fife
Assipattle and the Meşter Stoorworm
The Fox and the Wolf
Katherine Crackernuts
Times to Sneeze
The Well o' the World's End
Farquhar MacNeill
Peerifool
Birthdays
Glossary and Footnotes

Bu çalışmanın odağında, kaynak metinde geçen özel isimlerin kaynak metnin çevirisi olan erek metindeki karşılıklarını bulup kuramsal çerçevede karşılaştırarak temellendirmek olduğundan erek metinle ilgili önemli bilgileri sunmak yerinde olacaktır. Bu çalışmada erek metin olan Elizabeth W. Grierson'ın derlemesinin çevirisini *İskoç Masalları* başlığıyla çevirmen Derya Işık yapmıştır. Eserin Maya Kitap'tan Ocak 2021'de çıkan çevirisi bu çalışmada erek metin olarak kabul edilecektir. Erek metin kapsamında kaynak metinde yer alan 27 masalın tamamının çevirisi bulunmaktadır. 199 sayfadan oluşmaktadır. Erek metnin sayfa sayısının kaynak metne göre daha az olmasının nedeninin görsel öğelerin farklılığı, sözlükçenin ve dipnot açıklamalarının erek metinde yer almaması olduğu söylenebilir.

Kaynak metinde geçen özel isimlerin erek metindeki çevirileri tespit edildikten sonra çevirmenin bu özel isimlerin çevirisindeki kararları, seçimleri ve stratejileri kuramsal çerçevede incelenecektir.

3. Kuramsal Çerçeve: Özel İsimlerin Çevirisi

Çeviribilim araştırmaları incelendiğinde, yazın eserlerinin çevirisi kapsamında en çok merak edilen konulardan birinin özel isimlerin çevirisi konusu olduğu görölür. Eserlerde yer alan özel isimlerin çevirisiyle ilgili farklı görüşler vardır. Bir yanda özel isimlerin çevirisinin yapılmaması gerektiğini aynen aktarılması gerektiğini düşünen araştırmacılar bulunurken, çevirinin eserin anlamlandırılmasına katkı sunacağını ve belirli stratejilerle çevrilmesi gerektiğini düşünenler de vardır. Bu nedenle konuyla ilgili görüşlere ve araştırmalara yer vermek bu çalışmanın sağ lam temellerde yapılanması açısından önem taşımaktadır.

Nord'a (2003) göre isimler tek göndermeli sözcüklerdir. Deiktik özellik taşıdıklarından atfedildikleri canlı veya cansız varlığı doğrudan işaret ederler. Özel isimler ise kişilerin, coğrafi yerlerin, eşsiz nesnelere, eşsiz hayvanların, kurum ve kuruluşların ve hizmet binalarının isimleri ile gazete, dergi ve kitap başlıklarını, müzik, resim ve heykel eserlerinin isimlerini ve tek seferlik etkinliklerin isimlerini ifade eden sözcüklerdir (Valentine, Brennen & Brédart, 2002, s. 4). Özel isim kavramının Türk Dil Kurumundaki tanımına bakıldığında, "bir kişiye, benzerlerinden farklı özellik taşıyan varlığa veya topluluğa verilen ad" olarak tanımlanmıştır. Tanımının yalınlığına rağmen, özel isimlerin yazın metinlerindeki çevirisi görüldüğü kadar basit bir iş değildir.

Natalia V. Shchurik (2017, s. 591) halk edebiyatındaki özel isimlerin disiplinlerarası bir yaklaşımla çevrilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazar, günümüzde özel isimlerin çevirisi ile ilgili sınıflandırmaların ve düzenlemelerin nasıl yapılması gerektiği üzerine pek çok çalışma bulunduğunu da eklemiş, bu çalışmaların alana değişkenlik özelliği kattığını ve aynı masalın birbirinden farklı çevirileri olabileceği gibi, içindeki karakterlerin isimlerinin de farklı çevirilerinin olabileceğini vurgulamıştır. Nitekim bir yazın eserinde sadece özel isimlerin farklı çevrilmesi bile çeviriyi oldukça başkalaştırabilir ve metin türü masal ise okuruna ya da dinleyicisine farklı masal okuyor ya da dinliyor izlenimi verebilir.

Gutiérrez Rodríguez (2003, s. 23) özel isimlerin çevirisinin yazın metinlerinde karşılaşılabilecek en zor sorunlardan birisi olduğunu ve iki nedenle böyle düşündüğünü ifade etmiştir: a. Dil felsefesinde özel isimlerin anlamlı olup olmadığı konusunda bir görüş birliği bulunmaması; b. Özel isimlerin çevirisiyle ilgili önerilen çeviri kuramlarının tutarlılıktan yoksun olmasıdır. Rodríguez (a.g.e.) özel isimleri dört grupta incelemiştir: a. kişi isimleri, b. yer isimleri, c. nesne isimleri, ve d. hayvan isimleri. Bu çalışmada incelenecek özel isimler kapsamına bu grupların tümünden örnekler yer alacaktır.

Özel isimlerin anlamsal, tarihsel, coğrafi ve kültürel içerikle yüklü olduğunu belirten Evelina Jaleniauskiene ve Vilma Čičelytė (2009, s. 31), özel isimlerin bazı yan anlamsal çağrışımları

olduğunu da belirtirler. Çalışmalarında, özel isimlerin belirli kültürlere ait olduğunu düşünen ve özel isimleri kültüre özgü unsurlar (culture-specific items-CSI) olarak ele alan çeviri kuramcılarında Javier Franco Aixelá , Irma Hagfors , Eirlys E. Davies, Katrine Brøndsted and Cay Dollerup gibi kuramcıların görüşlerine de yer vermişlerdir. (Aktaran, Jaleniauskienė ve Vilma Čičelytė, a.g.e.) Bu unsurların bir metinde kültüre özgünlük açısından en büyük paya sahip olduğunu da altını çizmişlerdir.

Baytar ve Dural (2021, s. 1002) özel isimlerin sadece nesnelere ve kişilerin isimlendirilmesinden dolayı değil, aynı zamanda içinde bulunduğu kültürün gerçekliğini ve arka planında mevcut olayları yansıtmışından dolayı kültürlerarası iletişim sürecinde önemli bir görev üstlendiğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle yazın eserlerindeki özel isimlerin insanlar ve toplumlar arasında kurulmuş kültür köprülerine benzediği düşünülebilir. Özel isim çevirileri, eserlerin alıcı kitlelerine kültürün aktarılmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadırlar. Zarei ve Norouzi (2014, s. 155) çevirmenin özel isimler için önerdiği çevirilerin anlaşılmasında erek kültüre aşına olmanın da okuyucu (alıcı kitle) açısından belirleyici bir unsur olduğunu vurgulamışlardır.

Kuramsal çerçeve kapsamında incelenen görüşler ve araştırmalar bu konuda farklı bakış açıları olduğunu göstermektedir. Bunlar yazınsal eserlerin çevirmenleri için çoğunlukla sorun teşkil eden bir konu olan özel isimlerin çevirilerinin nasıl yapılması gerektiği konusuna ışık tutabilecek çalışmalardır. Yazınsal eserlerin belirli kültürlere ve toplumlara ait olması nedeniyle taşıdığı izler, eserin içeriğini oluşturan olayların, karakterlerin, yer ve zaman öğelerinin kurgulanmasında da rol oynamaktadır. Özel isimler bu kurgusal bütünlük içinde kültürel ve toplumsal yüklü sözcükler ya da sözcük grupları biçiminde anlamsal boyut kazanırlar. Bu nedenle özel isimlerin çevirisinde bu anlamsal yükün yitirilmemesi önem arz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak, çevirmenlerin özel isimlerin çevirisinde bazı stratejileri uygulamaları gerekmektedir. Bu stratejiler arasından en uygun olanı belirlemek için ise özel isimlerin çevirisi ile ilgili bir ön araştırma gerekliliği ve bilgilenme süreci kaçınılmazdır.

3.1. Özel İsimlerin Çevirisinde İzlenebilecek Stratejiler

Özel isimlerin çevirisinde izlenebilecek yöntem ve stratejiler bu çalışmada bir masal odağında ele alındığından öncelikle bu bağlamda öne çıkanları incelemek yerinde olacaktır. Görüşlerinden faydalanılacak ilk kuramcı olan Davies (2003, s. 65-100) özel isimlerin çevirisini de içine alan kültüre özgü unsurların çevirisi için bazı stratejiler önermiştir: a. Koruma (Preservation), b. Ekleme (Addition), c. Çıkarma (Omission), d. Küreselleştirme (Globalization), e. Yerelleştirme (Localization), f. Dönüştürme (Transformation), ve g. Oluşturma (Creation). Koruma stratejisinde çevirmen, sözcüğü ya da terimi hiçbir açıklama yapmadan doğrudan erek dile aktarır. Ekleme stratejisinde çevirmen, sözcüğü ya da terimi yine doğrudan erek dile aktarır ancak alıcı kitle için gereken bilgi ve açıklamayı da ekler. Çıkarma stratejisinde çevirmen, ekleme stratejisinin tersine, sorun oluşturan kültür yüklü sözcük ya da terimi çeviride yani erek metinde hiç izi

kalmayacak şekilde ortadan kaldırır. Küreselleştirme stratejisinde ise çevirmen, kültüre özgü unsurları barındıran sözcük ya da terimlerin yerine daha tarafsız ve genel olanları kullanmayı tercih eder. Yerelleştirme stratejisinde çevirmen, kültüre özgü sözcük ya da terimi okuyucunun veya alıcı kitlenin kültüründe daha bilinen biçimiyle ve erek dilin sesbilimsel ve dilbilgisel kullanımlarını da dikkate alarak çevirir. Dönüştürme stratejisinde ise, kaynak metinde yer alan kültür yüklü sözcük ve terimler erek metne aktarılırken çevirmen tarafından değiştirilir ve hatta bozulabilir. Son olarak, oluşturma stratejisinde çevirmen kaynak metinde bulunmayan ya da kaynak metindekinden tamamen farklı bir kültüre özgü unsur oluşturur. Davies'in bu stratejileri incelendiğinde sınıflandırmasının oldukça kapsayıcı olduğu görülmektedir.

Özel isimlerin çevirisi konusunda çeşitli stratejiler öneren bir başka kuramcı da Theo Hermans'tır (1988, s. 13-14). Hermans'ın özel isim çevirisi stratejileri: a. Kopyalama (Copy), b. Transkripsiyon (Transcription), c. Yerine Koyma (Substitution), d. Çevirme (Translation), e. Çevirmeme (Non-translation), f. Yer Değiştirme (Replacement). Hermans'ın önerdiği stratejilere detaylı bakıldığında, kopyalama stratejisinde çevrilen özel isimlerin kaynak metinden erek metne kopyalanarak yani aynen alınması, transkripsiyon stratejisinde özel ismin erek metindeki yazım ve sesletim kuralları dahilinde değiştirilerek alınması, yerine koyma stratejisinde kaynak metindeki özel ismin yerine erek dilde kullanılan başka bir ismin koyulması, çevirme stratejisinde özel ismin sözlükteki karşılığıyla çevrilmesi, çevirmeme stratejisinde özel ismin yok sayılması ve çevrilmemesi, yer değiştirme stratejisinde kaynak metinde yer alan özel ismin erek metne aktarılırken bir cins isimle değiştirilmesi tespitlerine rastlanır.

Özel isimlerin çevirisi, yazın çevirmenlerinin zorlandıkları konulardan biri olduğundan bu kapsamda izlenebilecek yöntem ve stratejiler ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Yukarıda, özel isimlerin çevirisinde çevirmenin alabileceği olası kararların değerlendirilmesiyle çıkan sonuçlar bulunmaktadır. Bu çalışmada, özel isimlerin çevirilerinde çevirmenlerce kullanılabilir yöntem ve stratejiler için model oluşturan kuramcıların araştırmalarda yaygın olarak bahsedilen önerilerine yer verilmiştir. Aşağıda ise, çalışmanın zeminini oluşturmak üzere seçilen çeviri stratejisi modelinin yaratıcısı Van Coillie'nin kuramsal düşüncelerine değinmek ve bu çalışmada çerçeve kuram olarak tercih edilme nedenini gerekçelendirmek yerinde olacaktır.

Bu çalışmada, özel isim çevirileri konusundaki en çağdaş kuramsal modellerden biri olan ve yazın eserlerindeki özel isim çevirileri için on farklı çeviri stratejisi öneren Van Coillie'nin (2014: 123) düşünceleri temel alınmıştır. Bunun gerekçesinin Van Coillie'nin özel isimlerin çevirisi için önerdiği stratejilerini modellerken diğer kuramcılara göre daha detaylı bir öneri sunması ve sunduğu tüm strateji önerileri için çevirmenin sebep ve gerekçelerini içeren bir sınıflandırmaya da yer vermesi olduğu söylenebilir. Özellikle özel isimlerin doğası, metinsel etkenler ve çevirmenin gönderge çerçevesi gibi farklı etmenleri de stratejileri modellemede bir temele oturtan Van Coillie'nin önerilerinin çevirmenlerin uygulamalarında çözümler sunabilecek kapsamlı bir çerçeve kuram hâline geldiği söylenebilir. Bu çalışmada örneklerle

incelenen ve özel isim çevirilerinde izlenebilecek stratejilerle ilgili model önerisi aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Van Coillie, a.g.e., 123).

Strateji Çeşitleri:	Çevirinin Özelliği:
1. Aynen kullanma	Kaynak metindeki özel ismi erek metinde aynen kullanmak.
2. Çevirmeden açıklama ekleme	Bir not biçiminde veya metnin içinde açıklamalar ekleyerek özel ismi çevirmeden bırakmak.
3. Özel ismi bir cins isimle değiştirme	Özel isimlerin yerine karakteri tanımlayan bir cins isim koymak
4. Erek dilde fonetik ve morfolojik adaptasyon	Kaynak metindeki özel isimleri erek metinde fonetik yazımıyla veya biçimsel olarak adapte ederek kullanmak
5. Yerileştirme	Özel ismin yerine erek dildeki karşılığını kullanmak
6. Kaynak kültürde oldukça bilinen veya uluslararası tanınan karşılığı ile aynı işleve sahip bir isimle değiştirme	Erek metnin bağlamından çıkmadan tanınırlığı (bilinen karşılığı) tercih etmek
7. Yerine kullanma	Kaynak metindeki özel ismin yerine erek dilde mevcut başka bir isim kullanarak çevirmek
8. Özel isimleri özel çağrışımlarına göre çevirme	Kaynak dilde belirli çağrışımları olan özel isimler için erek dilde aynı çağrışımları oluşturarak çevirmek
9. Kaynak dildeki bir özel ismin mevcut çağrışımını farklı veya ek çağrışımlarıyla değiştirerek çevirme	Bir özel isme çağrışım ekleme ya da çağrışımını değiştirme
10. Silme (çıkarma)	Tüm özel isimleri metinden silmek (çıkarmak)

Van Coillie (2014, s. 129) bu stratejiler konusunda çevirmenlerin tercihlerinin bazı etkenlere bağlı olduğunu belirtmiş ve bunları gruplandırmıştır.

Etkenler:	Çevirmeni Güdöleyen Unsurlar
Özel ismin doğası	İsme atfedilen çağrışım onu değiştirmenin en önemli sebeplerinden biri gibi görünmektedir.
Metinsel etkenler	İsimler her zaman kültürel bağlamla iç içedir. Eğer bağlamda büyük çaplı bir gelişme olmazsa, muhtemelen birbirinin yerine kullanılacak isimler değiştirilir.
Çevirmenin gönderge çerçevesi	Çevirmenler tercihlerini yaparken bilginin, deneyimlerin fikirlerin, kuralların ve değerlerin bütünsel olarak oluşturduğu kendi gönderge çerçeveleriyle yol alırlar.
Diğer etkenler	Çevirmen hangi stratejiyi seçerse seçsin, bazen nihai seçimler yazınsal iletişim sürecine dahil olan diğer aktörler tarafından ya da onlarla iş birliği ile yapılır.

Van Coillie'nin özel isimlerin stratejileri için önerdiği model incelendiğinde önceki yıllarda benzer şekilde önerilen stratejilerle ortak noktaları bulunmasına rağmen yenilikçi olduğu noktalar da mevcuttur. Özel ismin bilinirliği, tanınırlığı ve çağrışımlarıyla ilgili bazı unsurların etkili

olduğunu belirttiği stratejiler oldukça farklıdır. Ayrıca çevirmenin bu stratejileri kullanımına analitik bakış açısıyla yaklaşım, nedenlerini sorgulaması noktasında da çalışmanın zemininde bulunan bu çerçeveye kuramın oldukça yenilikçi ve düşünsel olduğu söylenebilir.

4. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada incelenen eserler halk masalları derlemesi türünde bir yazın eseri olan ve Elizabeth W. Grierson tarafından derlenmiş olan *The Scottish Fairy Book* adlı kitap ve onun çevirmeni Derya Işık'ın çevirisiyle ve *İskoç Masalları* adıyla yayımlanmış olan çevirisidir. Araştırma yöntemi olarak Karasar (2002) tarafından tanımlanan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli durum çalışmasını içermektedir. Çalışmanın evrenini İskoç kültürü ve toplumuna ait halk masallarının tamamı oluştururken, örnekleme ise Elizabeth W. Grierson tarafından derlenmiş olan *The Scottish Fairy Book* adlı eserin içeriğinde yer alan İskoç masalları oluşturmaktadır. Bu masallarda geçen özel isimlerin tamamı bu araştırmanın inceleme bütüncesini oluşturmaktadır. Kaynak metinde geçen özel isimler ile erek metinde geçen özel isimler Van Coillie'nin (2014) özel isimler için önerdiği çeviri stratejileri bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Eserin çevirisinde çevirmenin başvurduğu özel isim çevirisi stratejileri ile ilgili tespitler, örnekler ve bulgular listelendikten sonra çevirmenin tercihleri detaylı şekilde açıklanıp, hangi stratejileri ne oranda kullandığı ve çevirmenin tercihlerinin altında yatan etkenlerin neler olabileceği konuları değerlendirmeye alınmış ve yorumlanmıştır.

5. Bulgular

Elizabeth W. Grierson tarafından derlenmiş halk masalları türündeki *The Scottish Fairy Book* adlı eser, çevirmen Derya Işık'ın çevirisiyle *İskoç Masalları* adıyla ülkemizde yayımlanmıştır. Bu iki eserin içinde geçen özel isimlere odaklanmadan önce yine özel isimlerden oluşan başlıkları açısından karşılaştırılması yerinde olacaktır. Kaynak metnin başlığında yer alan “Scottish” sözcüğü ile İskoçya ülkesine, toplumuna ve kültürüne ait yazınsal bir eser olduğu, “Fairy” sözcüğü ile eserin peri masalları türüne ait olduğu ve “Book” sözcüğü ile bu eserin sözlü ve anonim masalların basılarak somutlaştığı ve kitaplaştığı çağrışımları verilmek istenmiştir. Çeviri eserin yani erek metnin başlığını incelersek, “İskoç” sözcüğü ile kaynak metninkine paralel olarak İskoçya ülkesine, toplumuna ve kültürüne ait yazınsal bir eser olduğu, “Masalları” sözcüğü ile de eserin masal türünde olduğu çağrışımları vardır. Çeviri başlıkta ise masalın peri masalı denilen ve doğüstü varlıkların, olayların, mekanların yer aldığı türe gönderme yoktur. Ayrıca kaynak metin başlığında yer alan “Book” sözcüğü ile altı çizilmek istenilen, anonim ve sözlü eserler olan masalların derlenerek daha kalıcı hâle getirilmesi yani basılarak kitaplaşması vurgusu eklenmemiştir.

Eserlerin kapak tasarımları da başlıklara paralel biçimde okuyucuya verilmesi gereken iletiyi barındırdığı için aşağıda yer alan görsellere değinmek faydalı olacaktır. Barthes'ın

(1993) göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle eser ve çevirisinin kitap kapakları incelenirse, göstergebilim kapsamındaki anlamlandırmada düzanlam ve yananlam açısından değerlendirilebilir. Düzanlam bellekte canlanan ilk anlamı ifade ederken, yananlam ise bilgi, birikim ve düşüncelerle biçimlenir.

Eserlerin kapakları düzanlamsal düzeyde incelendiğinde, kaynak eserin kapağında kırmızı fon üzerinde yeşil ve beyaz renklerin eşlik ettiği peri görseli ve yabancı çiçek figürleriyle dekore edilmiş kitap başlığı ve altta derleyenin isminin bulunduğu görülmektedir. Yayınevi ismi bulunmamaktadır. Çeviri eserin kapağına bakıldığında ise mavi zemin üzerinde beyaz minik çiçek desenleri ve gayda isimli müzik aleti bulunmaktadır. Çalgının üzerine eserin başlığı yerleştirilmiştir. Altta yayınevi ismi bulunmaktadır. Çevirmenin ismi kapakta yer almamıştır.

Erek metin olarak bu çalışmada incelenen *İskoç Masalları*'nın içinde yer alan "Yayıncının Önsözü" başlıklı bölümde, farklı ülkelerin farklı kültürlerinin masallarından derlenmiş bir masal dizisi çalışması yapıldığı belirtilmiştir. Masal dizisine Japonya, Hindistan ve Rusya masalları ile başlayan yayınevi, İskoç kültürüne ait masalların çevirisine de bu kitapta yer verdiğini, bu masalları en iyi yansıtan kitap kapağı üzerinde epey düşünüldüğünü ve bu kültürlerin en önemli figürlerinin kapakta yer almasını istedikleri için üzerinde çok çalıştıklarını ifade etmiştir. Birinci baskısı mevcut olan *İskoç Masalları*'nın yani erek metnin yayın yönetmenliğini Tahir Malkoç, editörlüğünü ise Selin Saraçoğlu Bayraklı'nın yaptığını ve çevirmen Derya Işık'ın özel isimlerin çevirileri de dâhil olmak üzere tüm çevirilerde aldığı kararları eserin yayınevi yetkilileri olan yayın yönetmeni ve editörüyle almış olabileceğini hatırlamakta fayda vardır. Bu noktada çevirmen Derya Işık'ın yine Maya Kitap'tan çıkmış olan *Hava Kitabı & Hava Olayları Neden Oluyor ve Nereden Geliyor* başlıklı ve *Hawaii Mitleri & Tanrıların ve Hayaletlerin Efsaneleri* başlıklı çevirilerinin de bulunduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

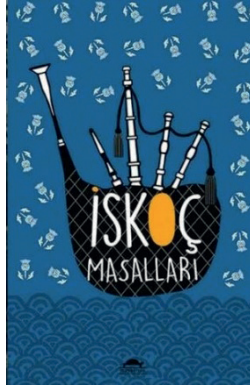
Barthes (1993) perspektifiyle yananlamsal düzeydeki göstergelere bakıldığında, kaynak eserin kapağındaki "fairy" sözcüğü ve peri görselinin birlikte yer alması Jakobson'un göstergelerarası çeviri olarak yaptığı sınıflandırmaya örnek oluşturur. Çeviri eserin kapağındaki gaydanın ise İskoç milli kültürünün simgesi olarak çağrışımsal işlev gördüğü söylenebilir. Ayrıca, İskoçya bayrağının mavi ve beyaz renklerde olduğu düşünülürse çeviri eserde ulusal bayrak renklerine gönderme olduğu söylenebilir. Bu yananlamsal çağrışımların da çeviribilimde göstergelerarası çeviri olarak nitelendirilebileceği ve milliyetçi duyguların göstergesel izdüşümü olarak ulusal bayrak kavramının görsel göstergeler olan renklere çevrilerek kitap kapağında bu ulus-bayrak-ulusal çalgı temasıyla yansıtılmış olabileceği düşünülmektedir (Bkz. Şekil-1 ve Şekil-2).

Şekil 1. Kaynak eser kapak resmi.

(*The Scottish Fairy Book*, J. P. Lippincott Company, U.S.A., 1910 – Digital Version: <https://www.gutenberg.org/files/37532/37532-h/37532-h.htm>, 2011)

Şekil 2. Çeviri eser kapak resmi.

(*İskoç Masalları*, Maya Kitap, Türkiye, 2021)

5.1. Kaynak Metinde ve Erek Metinde Yer Alan Özel İsimlerin Van Coillie'nin Özel İsimlerin Çevirisi için Önerdiği Stratejiler Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Bu bölümde, İskoçya toplumunda ve kültüründe doğmuş, dilden dile taşınmış ve sonrasında basılı-yazılı hale getirilerek kitaplaştırılan ve bu çalışmada kaynak eser olarak inceleme kapsamına alınmış 27 halk masalının derlemesinden oluşan *The Scottish Fairy Book* adlı eserde yer alan özel isimler ile çevirmen Derya Işık'ın çevirisi olan erek metinde yer alan özel isimler incelenmiştir. Bu özel isimler incelenirken çağdaş ve güncel bir kuramsal zemin oluşması bakımından Van Coillie'nin (2014) özel isimler için önerdiği stratejiler benimsenmiştir. Çalışmanın bütüncesi kaynak metinde ve erek metinde yer alan özel isimlerden oluşmaktadır. Van Coillie'nin (2014) yazımsal eserlerdeki karakter isimlerinin ve diğer özel isimlerin çevirileri

için önerdiği stratejiler çerçevesinde bütünceden seçilecek örneklerle erek metin çevirmeninin benimsediği stratejiler tespit edilip çevirmenin bu stratejilere başvurmayı neden tercih etmiş olduğu konusunda değerlendirmeler yapılacaktır. Kaynak metin 27 farklı halk masalından oluşmaktadır. Bütünceden örnekler seçilirken çevirmenin tercih ettiği çeviri stratejisini örnekleyen kısımlar masalların tamamından seçilecek ve örnek çevirinin hangi masaldan alındığı belirtilecektir.

Van Coillie'nin (2014, s. 123) özel isimlerin çevirisi için önerdiği çeviri stratejilerinden ilkinde bakıldığında, bu yöntemin kaynak metin olan yazın eserinde geçen özel isimleri erek metin olan çevirisinde hiç değişiklik yapmadan aynen kullanma yolu olduğu görülmektedir. Bu çalışmada çevirmenin kaynak eserin çevirisinde aynen kullandığı ve farklı masallardan seçilmiş özel isimlerden örnekler aşağıda listelenmiştir.

Tablo 4. Çeviri Metinde Kaynak Metindeki Özel İsimleri Aynen Kullanma Stratejisiyle Çevrilen Özel İsimler	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. Thomas (p. 1 – Thomas the Rhymer)	1. Thomas (s. 1 – Şair Thomas)
2. Ercildoune (p. 5 – Thomas the Rhymer)	2. Ercildoune (s. 5 – Şair Thomas)
3. Tweed (p. 13 – Thomas the Rhymer)	3. Tweed (s. 13 – Şair Thomas)
4. Kittlerumpit (p. 34 – Whippety Stourie)	4. Kittlerumpit (s. 36 – Düşüncesiz Yabancı)
5. Shirra-Muir (p. 38 – Whippety Stourie)	5. Shirra-Muir (s. 38 – Düşüncesiz Yabancı)
6. Roane (p. 58 –The Seal Catcher and the Merman)	6. Roane (s. 57 –The Seal Catcher and the Merman)
7. Janet (p. 97 – The Wee Bannock)	7. Janet (s. 72 – Küçük Çörek)
8. Jock (p. 98 – The Wee Bannock)	8. Jock (s. 74 – Küçük Çörek)
9. St. Clair (p. 101 – The Elfin Knight)	9. St. Clair (s. 77 – Elf Şövalyesi)
10. Maisie (p. 115 – Habetrot the Spinstress)	10. Maisie (s. 88 – Yün Eğiren Kadınlar)
11. Habetrot (p. 122 – Habetrot the Spinstress)	11. Habetrot (s. 92 – Yün Eğiren Kadınlar)
12. Lanarkshire (p. 137 – The Fairies of Merlin Crag)	12. Lanarkshire (s. 105 – Merlin Kayalıkları)
13. Longtown (p. 170 – Canonbie Dick and Thomas of Ercildoune)	13. Longtown (s. 170 – Canonbie Dick ile Ercildounelu Thomas)
14. Canonbie Dick (p. 170 – Canonbie Dick and Thomas of Ercildoune)	14. Canonbie Dick (s. 170 – Canonbie Dick ile Ercildounelu Thomas)
15. Bowden (p. 171 – Canonbie Dick and Thomas of Ercildoune)	15. Bowden (s. 115 – Canonbie Dick ile Ercildounelu Thomas)
16. Eildon (p. 171 – Canonbie Dick and Thomas of Ercildoune)	16. Eildon (s. 115 – Canonbie Dick ile Ercildounelu Thomas)
17. Ayrshire (p. 179 – The Laird O' Co')	17. Ayrshire (s. 122 – The Lord O' Co')
18. Fife (p. 212 – The Witch of Fife)	18. Fife (s. 148 – Fife Cadısı)
19. Forth (p. 213 – The Witch of Fife)	19. Forth (s. 150– Fife Cadısı)
20. Bell Lomond (p. 213 – The Witch of Fife)	20. Bell Lomond (s. 150 – Fife Cadısı)

21. Carlisle (p. 215 – The Witch of Fife)	21. Carlisle (s. 151 – Fife Cadısı)
22. Katherine (p. 254 – Katherine Crackernuts)	22. Katherine (s. 162 – Fındıkıran Katherine)
23. Farquhar MacNeill (p.277 - Farquhar MacNeill)	23. Farquhar MacNeill (s. 182 - Farquhar Macneill)
24. Peerifool (p. 258 – Peerifool)	24. Peerifool (s. 188 – Peerifool)
25. Rousay (p. 258 – Peerifool)	25. Rousay (s. 188 – Peerifool)

Kaynak metin olan masallarda geçen özel isimlerin çevirisinde özel isimlerin hiç değiştirilmeden aynen kullanıldığı durumlara örnekler yukarıda verilmiştir. Çevirmenin bu stratejiyi neden kullandığı, buna onu hangi etkenlerin yönelttiği konularına bakılırsa, bu grupta incelenen örneklerden de anlaşılacağı üzere bu isimlerin daha çok karakter ve coğrafi yer isimleri (Ercildoune, Kittlerumpit, Shirra-Muir, Lanarkshire, Longtown, Bowden, Eildon, Ayrshire, Fife, Forth, Bell Lomond, Rousay) olduğu açıktır. Özel isimlerin doğası gereği kişi, karakter ve yer isimlerini çevirirken çevirmenlerin bu aynen kullanma stratejisine başvurdukları görülebilir. Bu çalışmadaki çeviri eserin çevirmeni de bu yönde kararlar alıp karakter ve yer isimlerini çevirirken aynen kullanma stratejisini kullanmıştır.

Van Coillie'nin (2014, s. 123) özel isimlerin çevirisi için önerdiği çeviri stratejilerinden ikincisinde, çevirmeden açıklama stratejisi bulunur. Çevirmen özel isimleri çevirmeden not ya da metin içi açıklamalar ekleyerek kullanmayı tercih eder. Aşağıdaki tabloda bu çalışmanın kaynak metninden, masallardan seçilen örneklerle somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. Çevirmeden, açıklamayla ve aynen kullanma stratejisi ile çevrilen özel isimler (Not veya metin içi açıklama eklenerek). – * Yıldızlı olan örnekler karakterlerin özel isimleri olsa da açıklaması anlamını verecek şekilde yazılmıştır.	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. Blaisean* (Let-me-taste) (p. 248 – The Fox and the Wolf)	1. Blaisean (Tatmama izin ver) (s.158 – Tilki ile Kurt)
2. Be na Inheadnon* (Be in its middle) (p. 248 – The Fox and the Wolf)	2. Be na Inheadnon* (Ortasında olmak) (s. 158 – Tilki ile Kurt)
3. Sgriot an Clar* (Scrape the staves) (p. 248 – The Fox and the Wolf)	3. Sgriot an Clar* (Fiçi tahtasını sıyırmak) (s. 159 – Tilki ile Kurt)
4. Jock (p. 98 – The Wee Bannock)	4. Jock (İskoç anlamına da gelir, ç.n.) (s. 74 – Küçük Çörek)
5. (Son of) Mary (p. 12 – Thomas the Rhymer)	5. Mary (*nin oğlu) (Bir dönem İskoçya Kraliçesi olan Mary Stuart, bu dönemde Fransa Kralı II. François ile evlenerek Fransa Kraliçesi olmuştur, ç.n.) (s. 20 – Şair Thomas)

Çevirmenin bu stratejiye neden başvurduğu konusu irdelendiğinde, bir öncekine benzer biçimde buradaki özel isimlerin doğasını değiştirmeden ve aynen bırakarak, ancak çeviriye açıklama getirilmesi şeklinde yapılması gerektiği düşüncesi ile güdülendiği belirgindir. Daha iyi anlaşılması bakımından örneklerden bazılarını detaylandırmak gerekirse, *The Fox and*

The Wolf başlıklı masalda bir çocuğun vaftiz törenine gittiği yalanını söyleyen kurnaz tilki, üç kere gittiği yerin aslında bir tereyağı fıçısı olduğunu ve her seferinde içindeki tereyağı yavaş yavaş yediğini çocuğa konan isimler biçimine getirip söyler: Blaisean (Tatmama izin ver), Be na Inheadon (Ortasında olmak) ve Sgriot an Clar (Fıçı tahtasını sıyırmak). Bu özel isimlerin çevirisini yaparken “çeviriye açıklama getirerek çevirme stratejisini” kullanan çevirmenin başka bir yöntem veya strateji ile çevirmesi durumunda özel isimlerin doğasını değiştirmeden en uygun biçimde çeviri yapma fırsatı vermeyeceğini düşünmüş olabileceği söylenebilir.

Van Coillie'nin (2014, a.g.e.) özel isimlerin çevirisiyle ilgili stratejilerinden üçüncüye değinmek gerekirse, özel ismi kaldırıp yerine karakteri tanımlayan bir cins isim koyarak çeviri yapma yolunun izlendiği görülür.

Tablo 6. Kaynak metindeki özel isimlerin yerine cins isim kullanarak aktarma stratejisi	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. on the Borders (p. 33 – Whippetty Stourie)	1. sınırdaki (s. 36 – Düşüncesiz Yabancı) (Çevirmen burada cins isme dönüşüm olunca açıklamayı “İngiltere ve İskoçya Sınırı” diye parantez içinde eklemiştir.)
2. the Nobles (p. 8 – Thomas the Rhymer)	2. soylular (s. 16 – Şair Thomas)
3. the old Dame (p. 47 – The Red-Etin)	3. yaşlı kadın (s. 47 – Kızıl Gaddar)
4. terrible Monşter (p. 47 – The Red-Etin)	4. korkunç canavar (s. 47 – Kızıl Gaddar)
5. Warlock or Witch, Elf or Demon (p. 103 – The Elfin Knight)	5. büyücü, cadı, elf ve şeytan (s. 78 – Elf Şövalyesi)

Çevirmenin kaynak metindeki özel isimlerin yerine cins isim kullanma yönelimini kendi fikrinsel ve deneysel gönderge çerçevesinde incelemek yerinde olur. Daha açık bir ifadeyle Van Coillie'nin (2014, a.g.e.) görüşü doğrultusunda çevirmenin kendine ait bilgi, deneyim, düşünce, norm ve değerlerinin hepsi bir bütün olarak çeviri kararlarını etkiler. Bu çalışmada erek metin Türkçe olduğu için çevirmen ana dili olan Türkçede cins isim olarak kullanılan sözcüklere ait bilgisi, deneyimi doğrultusunda şekillenen düşünceleriyle İngilizce kaynak eserde geçen bazı özel isimleri, özellikle karakter isimlerini, cins isim olarak karşılayarak çevirmeyi tercih etmiştir, bir bakıma normlaştırmıştır. Burada çevirmenin kararını ve tercihlerini yönlendiren en önemli etkenin kaynak dil ile erek dil dizgelerindeki özel isim veya cins isim kullanımı için toplumsal ve kültürel değerler temelinde farklı normlaşmalar olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, çevirmenin o toplumun veya kültürün bir parçası olarak birey kimliği ile bu normlaşmada konumunu belirlediği söylenebilir. Örneğin, İngilizce kaynak metinde “the old Dame” olarak geçen özel isim Türkçe erek metinde “yaşlı kadın” olarak çevrilmiştir. “Dame” bu örnekte özel isim değilken özel isim olarak kullanıldığından, çevirmenin kendi bilgi, deneyim, düşünce, değer ve normları doğrultusundaki tercihi cins isim olan bu sözcüğü cins isim olarak çevirmek olmuştur.

Van Coillie'nin (2014, a.g.e.) özel isim çevirileri için önerdiği dördüncü strateji, kaynak metindeki özel isimlerin erek metinde fonetik ve morfolojik (biçimsel) adaptasyon yapılarak çevrilmesidir. Aşağıdaki tabloda bu stratejinin kullanıldığı çeviri örnekleri verilmiştir.

Tablo 7. Kaynak metindeki özel isimlerin erek metinde fonetik ve morfolojik (biçimsel) adaptasyon ile çevirisi stratejisi	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. Laird (Lord) (p. 181 – Laird O' Co')	1. Lort (s. 123 – Lord O' Co')
2. Sir Gregory (p. 107 – The Elfin Knight)	2. Sör Gragory (s. 81 – Elf Şövyesi)
3. A middle-aged Countess (p. 253 – Katherine Crackernuts)	3. Orta yaşlı bir Kontes (s. 162 – Fındıkkıran Katherine)
4. Ireland (p. 44 – The Red-Etin)	4. İrlanda (s. 46 – Kızıl Gaddar)
5. Harp (p. 13 – Thomas the Rhymer)	5. Arp (s. 20 – Şair Thomas)

Çevirmenin bu stratejiye başvurmasının nedeni örneklerden de açıkça görüleceği üzere erek kültürde geçerli karşılıklarını fonetik ve morfolojik (biçimsel) olarak adapte edilmiş yani uyarlanmış şekliyle kullanmayı tercih etmesidir. Çevirmenin kaynak metindeki özel isimleri toplumda kabul görmüş karşılıkları ile fonetik ve morfolojik olarak değiştirme yaparak erek metne aktararak çevirme tercihi kendi göndergesel çerçevesinin de etken olduğu düşüncesi ile açıklanabilir.

Beşinci stratejiye bakıldığında, kaynak metinde mevcut olan özel isimlerin bazılarının yerleştirilmesi yani erek dildeki karşılıklarıyla kullanılmasıdır.

Tablo 8. Yerleştirme stratejisi (Erek dildeki karşılıklarıyla çevirme)	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. The Blessed Virgin (p. 3 – Thomas the Rhymer)	1. Meryem Ana (s. 11 – Şair Thomas)
2. Lordship (p. 216 – The Witch of Fife)	2. Lort Hazretleri (s. 151 – Fife Cadısı)
3. Bishop (p. 218 – The Witch of Fife)	3. Piskopos (s. 152 – Fife Cadısı)
4. Robin Redbreast (p. 144 – The Wedding of Robin Redbreast and Jenny Wren)	4. Nar Bülbülü (s. 111 – Narbülbülü ile Çalığışunun Düğünü)
5. Jenny Wren (p. 144 – The Wedding of Robin Redbreast and Jenny Wren)	5. Çalığışu (s. 111 – Narbülbülü ile Çalığışunun Düğünü)

Çevirmenin kendi göndergesel çerçevesinde yani yaşadığı deneyimler ile birleşen düşüncelerinin oluşturduğu tercihleriyle ve kaynak kültürden erek kültüre çeviri sürecinde erek dildeki kullanımları öncelmesiyle bu stratejiyi kullanmış olduğu söylenebilir. Örnekleme gerekirse, masalda ava çıkmış Periler Diyarı Kraliçesi için Şair Thomas'ın "The Blessed Virgin" diye kullandığı ifade "Meryem Ana" biçiminde çevirilmiş, "Kutsal Meryem" denilmemiştir. Bu tercihte "Kutsal" sözcüğünün kullanılmaması çevirmenin yerleştirme stratejisini kullanmasıyla ilintilidir. Meryem

Ana'ya benzetilen ve eski İskoç şarkıları söyleyen kadın aslında kadim Anadolu kültüründeki masallarda yer alan güzel giysiler giymiş, altınlar takmış ve türküler söyleyen bir kadını/anneyi çağrıştırmaktadır. “Kutsal” sözcüğünün birlikte kullanıldığı söz öbeklerinde erek kültürden çok kaynak kültürün dinine ait olduğu çağrışımları içerdiğinden, çevirmenin kendi göndergesel çerçevesinde bu sözcüğü kullanmamayı tercih ettiği düşünülebilir. Bir başka örnek olarak kaynak metindeki “Jenny Wren” yerine erek metinde yerleştirme stratejisi kullanılarak çevrilen “Çalikuşu” verilebilir. Çevirmenin yerleştirme stratejisi uygulama konusundaki deneyimlerinde kaynak kültüre ait isimlerin erek kültürde aynen muhafaza edilerek kullanılmadığı bilgisinin yer aldığı öngörülebilir. “Çalikuşu Jenny” için karşılık bulurken kaynak kültürde bir kadın ismi olan “Jenny” sözcüğünü erek kültürde mevcut olan kadın isimlerinden biriyle karşılaması beklenebilirdi. Bulacağı karşılığın erek kültürde bir dişi kuşun ismi olup olmayacağı konusunda tereddüt etmiş olabileceği, bu nedenle “Jenny” ismini hiç kullanmamayı tercih ettiği söylenebilir. Bu tercih kendi göndergesel çerçevesinin bir sonucu olarak görülebilir.

Van Coillie'nin (2014, a.g.e.) altıncı özel isim çeviri stratejisi önerisi incelendiğinde, kaynak metindeki özel isimleri erek metnin bağlamından çıkmadan kaynak kültürde oldukça bilinen veya uluslararası tanınan karşılığı ile aynı işleve sahip bir isimle değiştirme stratejisi olarak yorumlanabilir.

Tablo 9. Erek metne kaynak kültürde bilinen uluslararası karşılığıyla aktarma stratejisi	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. Laird (p. 179 – Laird O' Co')	1. Lord (s. 122 – Lord O' Co')
2. Julian (the Roman) (p. 44 – The Red-Etin)	2. (Roma) Julianus (s. 46 – Kızıl Gaddar)

Çevirmenin örnekleri incelendiğinde, aslen İskoçça olan “Laird” sözcüğünü uluslararası bilinen biçimi olan “Lord” olarak aktardığı görülür. Benzer biçimde Roma İmparatoru Julianus için kaynak metinde verilen “Julian” sözcüğünü de bilinen hâli Latince kökenli bir isim olan “Julianus” biçimiyle aktarmıştır. Bu kararlarını ve tercihlerini yönlendiren unsurların hem metinsel ve kültürel etkenler hem de kendi göndergesel çerçevesi olduğu söylenebilir.

Özel isim çevirileriyle ilgili yedinci strateji içeriği incelendiğinde, kaynak dilde belirli çağrışımları olan özel isimleri erek dilde aynı çağrışımları oluşturarak çevirme biçiminde bir yol izlendiği görülür. Bu stratejiye aşağıdaki tabloda örnekler verilmiştir.

Tablo 10. Kaynak dilde belirli çağrışımları olan özel isimleri erek dilde aynı çağrışımları oluşturarak çevirme stratejisi	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. The Red-'Etin' (p. 42 – The Red-Etin)	1. Kızıl 'Gaddar' (s. 43 – Kızıl Gaddar)
2. Draiglin' Hogney (p. 198 - Draiglin' Hogney)	2. Paçoz (s. 135 – Paçoz)

Örnekler incelendiğinde ‘Etin’ ismi halk masallarında geçen katı yürekli ve zalim bir kral için kullanılmıştır. Erek metinde aynı çağrışımı veren ‘gaddar’ sözcüğü ile karşılanması çevirmence uygun görülmüştür. “Draiglin” sözcüğünün çağrışımına bakıldığında ise üstü başı dağınık, pasaklı kimse gibi karşılıklar vardır. İskoç dilinde *unkempt* (uncombed) or *uncouth* (uncultured) gibi anlamları bulunmaktadır. “Draiglin” sözcüğü Hogney karakterini tanımlayan bir sıfat görevinde kullanılmıştır. Erek metinde mevcut olan ‘paçoz’ sözcüğü ile karşılanarak aynı çağrışımı vermesi amaçlanmıştır. “Hogney” muhtemelen İskoç dilinde bir erkek isimdir. Bu erkek karakterin asıl ismini çevirmen çevirisinde kullanmamıştır. Yani “Paçoz Hogney” yerine sadece “Paçoz” karşılığını tercih etmiştir. Bu tercihte çevirmeni güdüleyen nedenler metinsel etkenler kapsamında yer alır, çünkü isimlerin kaynak dilde ve erek dilde mevcut kültürel bağlamlar içinde aynı çağrışımları yerine getirmesi söz konusu önceliktir. Çevirmenin “Paçoz”un çağrışımlarını yeterli bulduğu ve asıl isme gerek olmadığını düşündüğü söylenebilir.

Van Coillie’nin (2014, a.g.e.) sekizinci stratejisinde, kaynak dildeki bir özel ismin mevcut çağrışımını farklı veya ek çağrışımlarıyla değiştirerek çevirme yolu izlenir. Bu çalışmadaki eserin çevirisinde çevirmenin bu stratejiyi aşağıdaki örnekte kullandığı görülmüştür.

Tablo 11. Kaynak dildeki bir özel ismin mevcut çağrışımını farklı veya ek çağrışımlarıyla değiştirerek çevirme stratejisi	
Kaynak Metin	Erek Metin (Çeviri)
1. Orra Man (p. 136 – The Fairies of Merlin Crag)	1. Tuhaf İşçi (s. 105 – Merlin Kayalıkları)

Kaynak metinde “Orra Man” ismi verilen karakterlere İskoç dilindeki “orra” sözcüğü ile hiçbir işi olmayan anlamı kazandırılmaya çalışılırken, normalde işsiz oldukları hâlde iş yapmaları gerektiğinde her türlü “tuhaf” işleri yapmak zorunda olduklarından çevirmen “orra”nın ikinci anlamı olan ve bağlamla da ilgili olan “tuhaf” karşılığını benimseyip, ilk anlamındaki çağrışımı değiştirerek ek çağrışımıyla kullanmıştır. Çevirmenin bu yönelimine neyin sebep olduğu düşünülürse, metnin devamında bu karakterlerin yaptığı tuhaf işlerden bahsedilmesi nedeniyle metinsel etkenlerin neden olduğu açıktır.

Van Coillie’nin (2014, a.g.e.) özel isim çevirileriyle ilgili dokuzuncu stratejisi önerisi ise yerine kullanma stratejisidir. Bu stratejiye başvuran çevirmen, kaynak metindeki özel ismin yerine erek dilde mevcut başka bir özel isim kullanarak çevirme yoluna gider. Bu stratejiyi çevirmen hiç kullanmamıştır. Olası neden olarak eserin çevirisinin masal türünde olmasına rağmen, çocuklar için değil, halk için yazılmış masallardan oluşması, okuyucu kitlesinin de yetişkinler olması sebebiyle kaynak dildeki özel isimlerin okuyucu tarafından araştırılabilir durumda olması olduğu söylenebilir. Çocuk okuyucular için yazılan masallarda, çevirinin daha anlaşılabilir ve kabul edilebilir düzeyde tutulması açısından bu stratejinin daha sık kullanıldığı görülür.

Van Coillie’nin (2014, a.g.e.) önerdiği özel isimlerin çevirisinde izlenebilecek stratejilerden onuncusu ise silme (çıkarma) stratejisidir. Bu strateji kaynak metinde mevcut olan tüm özel

isimlerin çeviri metinden çıkarılmasını içerir. Bu çalışmada çevirmen bu stratejiyi kullanmamıştır. Bu konuda çevirmeni güdüleyen etkenlere bakılırsa, masalların metinsel doğasında özel isimlerin rolünün büyük olması sebebiyle ve özel isimlerin tamamen çeviriden çıkarılması sonucu doğacak metinsel kayıplarla bu yazınsal oluşuma zarar verileceğinden çevirmen tüm özel isimleri farklı stratejilerle çevirmeyi tercih etmiştir.

6. Tartışma ve Sonuç

Masalların yazınsal bir tür olarak hayal gücü ile üretilmiş, belirli bir topluma ait değerleri ve kültürel özellikleri barındıran genellikle sözlü ve anonim eserler olduğu göz önüne alındığında, bu türün çevirisine yönelik araştırmalarda çeviride izlenecek yöntem ve stratejilerin incelenmesi öncelikli konulardan biridir. Masal çevirisinde uygulanabilecek stratejiler, çevirmenleri zorlayan konulardan biri olan özel isim çevirilerinde çevirmen karar ve tercihlerini gerekçelendirme temeline alınabilir. Bu çalışmada, derlenmiş halk masallarından oluşan bir kaynak yazın eseri ve çevirisinin içinde yer alan özel isim çevirilerinin incelenmesi odağında bir kuramsal çerçeve oluşturulmuş ve ardından bu zemine oturtulan çeviri örnekleriyle konu kapsamındaki bilimsel görüşlerin ışığında çevirmenin kararları ve tercihleri açısından gerekçelendirmeler yapılmıştır. Bu gerekçelendirmeler için temel alınan kuramsal çerçevede örnek teşkil eden kısımlar metinden alınarak tablollaştırılmış, tablolarda özel isim çevirileriyle ilgili strateji tercihlerinin örnekleri gerekçesiyle detaylandırılmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgulardan bahsetmek yerinde olacaktır.

Bu çalışma kapsamında örneklendirilen özel isim çevirilerine stratejiler açısından bakıldığında en çok benimsenen stratejinin “kaynak eserdeki özel ismi aynen kullanma” stratejisi olduğu açıktır. Örneklerin çokluğu da bunu kanıtlamaktadır. Çevirmenin tercih ettiği örneklere bakıldığında karakter isimlerinin (Thomas, Roane, Janet, Jock, Carlisle, Katherine, vb.) ve yer isimlerinin (Ercildoune, Kittlerumpit, Shirra-Muir, Lanarkshire, Longtown, Bowden, Eildon, Ayrshire, Fife, vb.) aynen bırakıldığı görülmektedir. Nedeni ve etkenleri için ise bu tür kişi (karakter) ve yer isimleri olarak geçen özel isimlerin çevirilerinde çevirmenlerin özel isimlerin kendi doğası ve yaygın olarak bilinirliği gereği kaynak metinlerdeki biçimiyle bırakmayı tercih ettiği söylenebilir.

Bu stratejiden sonra en çok kullanılan stratejilerden biri “kaynak eserdeki özel ismi açıklama veya dipnot ekleyerek aynen kullanma” stratejisidir. Bu stratejiyi kurgu karakterlerin ağzından kurgulanıp oluşturulan ve aslında özel isim özelliklerini taşımayan isimlerin çevirisinde kullanmıştır. Örnekleme gerekirse, masallardan birinde, kurnaz tilki bir fiçının içindeki tereyağını hiç kimse görmeden yemeye çalışmış, fiçının yanına üç kere gidip gelip yediği için her gidişinde bir çocuğa isim koymak için gittiği yalanını söylemiştir. Tilki “Tatmama izin ver”, “Ortasında olmak”, “Fiçi tahtasını sıyırmak” gibi sıradan olmayan çocuk isimleri ürettiğinden, çevirmenin bunların çevirisine yaklaşımı bu özel isimleri kaynak metindeki biçimiyle bırakarak dipnotlar ile açıklamalarını vermek olmuştur. Yine özel isim olarak kullanılan

bir başka örnek “Jock” ismidir ve İskoç dilinde “İskoç” anlamına gelse de çevrildiğinde özel isim olma niteliğini kaybedeceği, ulusal kimlik veya uyruk ismi anlamına geleceği düşünüldüğü aynen bırakılarak açıklanmıştır.

“Özel isimlerin yerine cins (tür) isim getirme” stratejisinde, çevirmenin kendi bilgi ve deneyimleriyle edindiği göndergesel çerçevesi içinde ve kendisinin de içinde yaşadığı erek kültür dizgesi içinde cins isim olarak geçerliliğini koruyan kavramları özel isim olarak çevirmeyip yerine cins isim getirme biçiminde yol aldığı görülmektedir. Örneklendirmek gerekirse, “borders” yani “sınır” Türkçede cins isim olduğundan, kaynak metinde büyük harfle yazılarak özel isimleştirilmiş bir sözcük hâline gelmiştir. Bu noktada çevirmen bu sözcüğü cins isim olarak aktarıp, parantez içinde İngiltere ve İskoçya sınırı olduğunu belirtmeyi tercih etmiştir. Bu kararında herhangi bir sınır olmayan özel bir sınırdan bahsedildiği vurgusunu koruma kaygısı etkili olmuş olabilir.

“Kaynak eserdeki özel isimlerin erek metinde fonetik ve morfolojik (biçimsel) adaptasyon ile çevirisi stratejisi” de bu masalın çevirisinde tercih edilen bir strateji olmuştur. Buna örnek olarak “Laird (Lord)” ve çevirisi “Lort”, “Sir” ve çevirisi “Sör” ve “Harp” ve çevirisi “Arp” gibi örnekler verilebilir. Bunlarda yine çevirmenin göndergesel çerçevesinin rol oynadığı düşünülebilir. Çünkü, çevirmen erek kültür toplumunun bir üyesi olarak kendi dilinde duyduğu biçimde çeviri yapma tercihinde bulunmuştur. Bu tercihin yerleştirmeye gerek olmadan işlevsel bir seçenek oluşturduğu düşünülebilir.

“Yerleştirme (erek dildeki karşılıkları ile çevirme)” stratejisini uyguladığı çevirilerde çevirmenin bir önceki stratejinin aksine özel isimleri erek dilde mevcut olan karşılıklarıyla aktardığı görülmüştür. Daha önce verilen örneklerle ilaveten kaynak metinde “Robin Redbreast” olan özel isim erek metinde “Narbülbülü” olarak çevirilmiştir. Bir zooloji terimi olan “Robin” ve “Robin Redbreast” aynı kuş için kullanılan karşılıklardır. Göğsünde kızıl tüyleri olduğu için Türkçede “Kızılgerdan” da denilmektedir. Çevirmenin bu çalışmada erek dil olarak geçen Türkçede yani kendi anadilinde bilinen karşılıkları olması dolayısıyla burada örnek olarak verilen özel isimleri erek dildeki karşılıkları ile yani yerleştirme yaparak çevirmeyi tercih ettiği görülmektedir.

“Erek metne kaynak kültürde bilinen uluslararası karşılığıyla aktarma stratejisi”nde çevirmen İskoççadan alınan sözcükleri daha bilinen karşılıkları ile değiştirmiştir. Çevirmen bu stratejiyi unvan veya karakter isimlerinin çevirisi için kullanmıştır. “Laird” yerine “Lord” ve “Julian” yerine “Julianus” tercih edilmiştir. Çevirmenin, İskoççada mevcut bu sözcüklerin okura yabancı geleceği göndergesel çerçevesiyle hareket etmiş olabileceği düşünülmektedir.

“Kaynak dilde belirli çağrışımları olan özel isimleri erek dilde aynı çağrışımları oluşturarak çevirme stratejisi”ni çevirmen kaynak kültürde yer etmiş karakterlerin özelliklerini erek metinde ön plana çıkaracak biçimde kullanmıştır. “Kaynak dildeki bir özel ismin mevcut çağrışımını farklı veya ek çağrışımlarıyla değiştirerek çevirme stratejisi”ni ise yine kaynak kültürde yani İskoç kültüründe mevcut bir sözcüğün çağrışımını değiştirerek kullanmıştır. Kaynak metinde

İskoçça ve İskoç kültürüne ait öğelerin çevirisinde, özel isimler de buna dahil olmak üzere daha çok bu iki strateji benimsenmiştir. Örneğin, kaynak metinde “Red-Etin” olarak geçen karakterin isminin kökeni “Ettin” diye yazılan İskoçça sözcükten gelmektedir. Ettin ya da Etin “Giant” yani “Dev” anlamına gelen eski bir sözcüktür. Zalim bir kral için kullanılmış olup, çağrışımı benzer bir sözcük olan “Gaddar” karşılığıyla çevirilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada kaynak metin olarak seçilen halk masalları derlemesinde ve çevirisindeki özel isimler Van Coillie'nin (2014) görüşleri ışığında kullanılan stratejiler açısından karşılaştırılmış, çevirmeni bu stratejileri benimsemeye iten nedenler ve etkenler tartışılmıştır. Üretildikleri zaman dilimi bakımından birbirine oldukça uzak olan kaynak metin ve erek metin, İskoç toplumuna ve kültürüne ait sözcükler ve kavramlar barındırmaktadır. Bu nedenle, çevirmenin bu yazın eserinin çevirisinde İskoç kültürü ve toplumunun ürünleri olarak özel isimlerle ilgilendiği ve tercih ettiği çeviri stratejileriyle bir ulusal kimliğin de yansıtılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu çalışmanın özel isimlerin çevirisiyle ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutması ümit edilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Aksoy, B. (2012). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi. s.54
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Baytar, İ. ve Dural, S. (2021). Çeviride özel isimler: Charles Dickens'ın A christmas Carol adlı eseri örneğinde özel isimlerin aktarımı üzerine bir inceleme. *Rumelide dil ve edebiyat araştırmaları dergisi*, 23, s. 999-1011.
- Davies, E. E., 2003. A Goblin or a Dirty Nose? *The translator: studies in intercultural communication*, 9 (1), pp.65-100.
- Diñçkan, Y. (2020). Yazın Çevirisi ve Kültür İlişkisi: Adı Aylin Romanının Türkçeden İngilizceye Çevirisinde Deyimlerin Aktarımı, E. Uluşahin, (Ed.), *Çeviriye kültürel bakış kitabı içinde.*, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, s. 301-325.
- Ece, A. (2010). *Edebiyat çevirisinin ve çevirmenin izinde*. İstanbul: Sel Yayıncılık. s.7
- Göktürk, A. (2006). *Sözün ötesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 143
- Grierson, E.W. (1910). *The Scottish fairy book*. U.S.A., Philadelphia & New York J. B. Lippincott Company. [https://www.gutenberg.org/files/37532/37532-h/37532-h.htm]
- Grierson, E.W. (2021). *İskoç masalları*. (D. Işık, Çev.). İstanbul: Maya Kitap.
- Gutiérrez, Rodríguez, M. M. (2003). The problem of the translation of proper names in Harry Potter and the Lord of the Rings. *Es*, 25, 123-136.

- Hermans, T. (1988). On translating proper names, with reference to De Witte and Max Havelaar. In M. J. Wintle (Ed.), *Modern dutch studies. essays in honour of Professor Peter King on the occasion of his retirement* (pp. 11-24). London/Atlantic Highlands: The Athlone Press.
- Jaleniauskienė, E. & Čičelytė, V. (2009). The strategies for translating proper names in children's literature. *Studies About Languages*, 15, p. 31-42.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 11. Baskı. Ankara: 3A.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
- Nord, C. (2003). Proper names in translations for children: Alice in Wonderland as a case in point. *Meta*, 1(2), p.182-196.
- Oruç, Ş. & Çağır, S. (2020). Features of storytellers according to storytellers, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 707-723.
- Shchurik, N. V. (2017). The Translation of Proper Names in Folklore, *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences* 4 (2017 10) 591-597. DOI: 10.17516/1997-1370-0068.
- Valentine, T., Brennen, T., Brédart, S. (2002). *The cognitive psychology of proper names: On the importance of being earnest*. London & New York: Routledge, p.4.
- Van Coillie, J. (2006). Character names in translation: A functional approach. In J. Van Coillie, & W. P. Verschueren (Eds.), *Children's literature in translation: Challenges and strategies* (pp. 123-139). Manchester & Kinderhook: St. Jerome Publishing.
- Van Coillie, J. (2014). "Character names in translation". *Children's literature in translation, challenges and strategies*. Eds.: J. Van Coillie and W. P. Verschueren. New York: Routledge, 123-139.
- Zarei, R. & Norouzi, S. (2014). Proper nouns in translation: Should they be translated? *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 3 (6). DOI:10.7575/aiac.ijalel.v.3n.6. p.155

Translation of Neologisms in Science Fiction: The Textual Reality or Unreality of The Target Text*

Bilim Kurguda Neoloji Çevirisi: Hedef Metnin Metinsel Gerçekliği ya da Gerçek Dışılığı

Özge Aksoy¹ , Ayşe Selmin Söylemez²

*This study was conducted by partially using the data of a doctoral dissertation entitled 'The Visibility and Plausibility of The Invented Languages in Translation: Pravic, Karhidish and Kesh Languages by Ursula K. Le Guin (2023).

¹Assist. Prof., Hitit University, Common Courses Department, Çorum, Türkiye

²Assist. Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Department of Translation and Interpretation, Ankara Türkiye

ORCID: Ö.A. 0000-0001-7975-4371;
A.S.S. 0000-0001-7231-7523

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Özge Aksoy,
Hitit University, Common Courses
Department, Çorum, Türkiye
E-mail: ozgeertek@hitit.edu.tr

Submitted/Başvuru: 24.02.2023

Accepted/Kabul: 29.05.2023

Citation/Atf: Aksoy, O., Söylemez, A.S. (2023). Translation of neologisms in science fiction: the textual reality or unreality of the target text. Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 107-122.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1255932>

ABSTRACT

As the representations of the notion of *alienation*, fictive neologies help the reader to rationalize the *plausibility* of an imaginary world. Through these innovations, science fiction distinguishes its imaginary world from the world we actually live in. The translators carry the neologies as the novum/new words (Suvin, 1979) of science fiction to another language and thus they re-build (in a sense) the science fiction reality of the target text. In this respect, this study aims to analyze the translation of neologies seen in *The Dispossessed* and *The Left Hand of Darkness* by Ursula K. Le Guin through the approaches of both science fiction studies and translation studies. The findings show that fictive neologies have been transferred to the target texts mostly through transference, naturalization and through-translation methods among the suggested procedures of Newmark (1988). These translator preferences point that the neologies have been conserved within the target texts and the translators have highlighted the function of neologies as literary text elements. Source-oriented tendencies of the translators can be counted as a necessary quality for the comprehensibility of the science fictional texts because they ensure the plausibility of imaginary worlds in the texts. Yet, it should be noted that the neologies alone do not represent the whole world-building and so the examination of multiple infrastructures can suggest more on the translation of science fiction.

Keywords: Literary translation, fictive neologies, novum, science fiction, Le Guin

ÖZ

Yabancılaşma kavramının birer temsilcisi olarak, kurgusal neolojiler, okuyucunun hayali bir dünyanın *inandırıcılığını* bir mantık çerçevesinde düşünebilmesine yardımcı olur. Bilim kurgu bu yenilikler sayesinde kendi hayali dünyasını gerçekte yaşadığımız dünyadan ayırır. Çevirmenler bilimkurgunun novum/yeni sözcükleri (Suvin, 1979) olarak nitelendirilebilecek olan neolojileri başka bir dile taşırlar ve böylece (bir anlamda) erek metnin bilimkurgu gerçekliğini yeniden inşa ederler. Bu bilgiler doğrultusunda, bu çalışmada Ursula K. Le Guin'in *Mülksüzler* ve *Karanlığın Sol Eli* romanlarında görülen neolojilerin çevirisi hem bilim kurgu hem de çeviribilim yaklaşımları üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Newmark'ın (1988) neolojilerin çevirisi için önerdiği çeşitli yöntemlerden yola çıkılarak gerçekleştirilmiş ve bulgular kurgusal neolojilerin çoğunlukla *aktarım*, *doğallaştırma* ve *doğrudan çeviri* işlemleri uygulanarak erek metinlere aktarıldığını göstermiştir. Bu çevirmen tercihleri, neolojilerin erek metinlerde korunduğunu ve

çevirmenlerin birer edebi metin ögesi olarak bu neolojilerin işlevini ön plana çıkardıklarını ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan bu kaynak odaklı çevirmen eğilimleri, metinlerdeki hayali dünyaların inandırıcılığını sağladığı için bilimkurgu metinlerinin anlaşılabilirliğinin sağlanmasında gerekli bir nitelik olarak kabul edilebilir. Bu çalışma, bilimkurgu romanlarında görülen kurgusal neolojilerin çevirisini incelemektedir. Ancak, neolojilerin tek başına tüm hayali dünya inşasını temsil etmediği ve bu nedenle birden fazla hayali dünya altyapısının incelenmesinin bilim kurgu çevirisi hakkında daha fazla fikir verebileceği unutulmamalıdır.

Anahtar kelimeler: Edebî çeviri, kurgusal neolojiler, novum, bilim kurgu, Le Guin

Introduction

Authors of fiction are the builders of their own imaginary worlds. They employ many word-formation practices for the names of the worlds they imagined, or of their societies settled in these worlds. Science-fiction can be considered as the most suitable setting to invent new words, in that, through these kinds of inventions, it ‘distinguishes its fictional worlds to one degree or another from the world in which we actually live’ (Roberts, 2006, p.1). This distinction is what makes science fiction ‘the literature of cognitive estrangement’ (Suvin, 1979, p.4). Fictive neologies in science fiction texts are genre-defining literary elements and they function within the texts by constructing this distinction as ‘fictive *signa novi*-the signs of the new’ and by ensuring reasonable and plausible imaginary worlds (Ronay, 2008, p.13). Since science fiction identifies itself with fictive neologies, their translations also represent and reflect the genre in the target language and culture. The translators carry the neologies as the *novum* (Suvin, 1979) of science fiction to another language and thus they re-build (in a sense) the science fiction reality of the target text. This reality is what the target reader expects from the genre and what they try to recreate in their minds, and translators play a fundamental role in transferring these new words for the readers to decipher the imaginary world and its relation to the real world. It seems that it is better for a translator to mostly conserve these neologies by employing some strategies, which lead them to show source-oriented tendencies toward translations. Therefore, it can be claimed that source-oriented tendencies of the translators should be considered a necessary quality for the comprehensibility of science fiction texts because, only by doing so, they can ensure the *plausibility* of the *novum* or *nova* in the target texts. In this sense, this study aims to analyze the translation of fictive neologies seen in *The Dispossessed* and *The Left Hand of Darkness* by Ursula Kroeber Le Guin through the approaches of both science fiction studies and translation studies. Hence, it intends to see the translators’ common tendencies and also to combine translation studies with science fiction studies. Le Guin was a highly creative and imaginative author, and throughout her life she built various imaginary worlds. The novels of Le Guin have been intentionally used as samples of source and target texts because, in Turkey, science fictional texts remain its existence through translations, retranslations and reprints (Koçak & Aydın, 2017), and most of Le Guin’s novels were translated, retranslated into Turkish and reprinted many times, as well. Consequently, she contributed to the place of science fiction novels within Turkish literary polysystem for years. This situation reveals once again the essence and importance of science fiction translations within the system and it makes the translation of neologies in Turkish versions of science fiction novels worth comparatively investigating.

The study seeks answers to the following research questions: 1) To what extent do the translators highlight, and thus make the *fictive neologies* visible in TTs? 2) Do the translators show source-oriented tendencies in the translations to ensure the cognitive estrangement and plausibility of the fictive neologies seen in Le Guin’s novels? Following Gürçağlar’s (2014, p.127) view on the subject, here, source-orientation refers to the tendencies of the translators in a practical sense (the strategies used by the translators).

Fictive Neologies as Literary Text Elements

The ‘neology’ in literature mostly shows itself as ‘neologisms’ coming from the Greek words *neo* (new) and *logos* (utterance, speech). They are examined in literary works under various research areas such as word-formation or naming practices of linguistics. As the neologies are one of the most important treats of invented languages, they are also analyzed within the frame of these fictional languages. Science fiction stories provide a very convenient setting for the creation of such invented languages or neologies of an author’s imaginary world. Science fiction is a distinctive literary genre with unique features, themes and concepts. Istvan Csicsery Ronay (2008) deals with the neology in the genre and he seems to be the first who designated it as ‘fictive neology’. As the Professor of English and World literature and the author of many works on international science fiction studies, Ronay introduced his profound views on fictive neologies in his book *The Seven Beauties of Science Fiction* (2008). He refers to the seven characteristics of science fiction as ‘seven beauties’ and includes *fictive neology* as the first beauty and then relatively *fictive novums*, *future history*, *imaginary science*, *the science-fictional sublime*, *the science-fictional grotesque*, *the technologiade* as the others. Referring to the cognitive estrangement concept of Suvin (1979), he states that ‘If sf is a quintessentially estranging genre, it is in imaginary neologies that this estrangement is most economically condensed’ (Ronay, 2008, p. 19). The neologies, as ‘the clues and triggers’ for readers to rationalize the imaginary worlds, serve to convince the reader through ‘alienation’, and thus to construct the distinction of science fiction texts through the novum (2008, p.5).

His views on fictive neologies and fictive novum are mainly based on the science fictional theory of Darko Suvin who devoted his whole life to the genre. In his book *Metamorphoses of Science Fiction* (1979), Suvin defines science fiction as ‘a literary genre whose necessary and sufficient conditions are the presence and interaction of estrangement and cognition, and whose main formal device is an imaginative framework alternative to the author’s empirical environment.’ (p.7-8). According to him, the presence and interaction of estrangement and cognition are the most essential conditions of the genre. Therefore, his concept of ‘*cognitive estrangement*’ means that the world of a science fiction text is different, in other words, *estranged* from the experienced and real world of the author; on the one hand, a science fictional world refers to otherness and alienation, on the other hand, it has to be *plausible* and *cognitive*. He also proposes that the only way to ensure plausibility is ‘*the novum*’ (novelty, innovation) and what makes science fiction different from the other genres is ‘the narrative dominance or hegemony of a fictional ‘novum’ validated by cognitive logic’ (1979, p.63). Therefore, the novum could be an alien race, an invented language, culture, nature, religion, politics, or any cultural or natural item. That is, any tool of the author’s imaginary world-building can be regarded as the novum. It may be only a device or a machine that appears in a text, or else there may be a number of interrelated *nova* (*singular novum*), such as ‘faster-than-light travel or transportation machines’ (Roberts, 2006, p.7). These novum and the nova, ‘as the interlayered narrative arcs’, are desirable for science fiction;

'However, once fictions cross a certain threshold of complexity it becomes more difficult to pin down exactly what the novum-premise is. And it is precisely such literary complexity that Suvin seems to demand from sf. Once a science fiction has several interlayered narrative arcs, novums can become complex, ambiguous, and multiple. The strain between the physical and ethical dimensions of the novum may lead them in different directions.' (Ronay, 2008, p.62)

Although the excess of these narrative layers seems to cause complexity and ambiguity, this is actually what is expected from science fiction novels. In this case, it would not be wrong to say that the readers of science fiction can find their own way in this familiar complexity. Ronay also states that fictive neologies operate between *neosemes* and *neologisms*; neosemes are 'semantic shifts of words and sentences that remain familiar in structure and appearance, but have been appropriated by imaginary new social conditions to mean something new' whereas neologisms are totally new words without any histories, with the 'ability to evoke imaginary differences of culture and consciousness' and they give 'a sense of distance and otherness' (Ronay, 2008, p.19). Moreover, the linguist Peter Stockwell takes neologies alone as the invented languages of science fiction and focuses on the neologisms and neosemes formation techniques of the authors. He states that neologies in literature have three broad functions; they are elaborative to present an ornamental richness, they have an indexical function to increase reader's sense of an imaginary world's plausibility and lastly, they have an emblematic function within the invented language representing a thematically important idea (2006, p.9). He approaches the cognitive effect of neologisms with a more procedural and structural way based on a 'hierarchical taxonomy of neologism types' and dwells on the scope of neologisms. Like Ronay, Stockwell also distinguishes between the 'new word-shapes' and 'new meanings attached to existing words' and both are called neologisms and neosemes respectively (2000, p.109). Referring to neosemes as 'meaning shifts', he outlines various sub-types such as broadening, narrowing, metaphor, metonymy, hyperbole, quality shifts and some others. He describes six basic types of neologisms: *creation, borrowing, derivation, compounding, shortening* and *inflectional extensions* (Stockwell, 2000, pp. 113-120). Since this study deals with the science fictional neologies with the perspectives of both Ronay (2008) and Newmark (1988), herein, the term *neologism* under the umbrella of *fictive neology* is used to refer both the new words and existing words with new meanings.

Fictive Neologies in Translation

Fictive neologies are not only linguistic representatives of the novum, but they are also literary representatives in science fiction texts. Translating these elements of imaginary worlds in science fiction novels requires literary translators to challenge the obstacles more than the other translation processes. For the translation of neologisms in literary works, it is necessary to approach translation by considering the creativity and purpose of the authors. Except from the current general suggested strategies or methods to translate literary texts, some of the scholars of

translation studies propose procedures specific to neologisms.¹ In his article titled ‘*Literary Style in Translation: Archaisms and Neologisms*’ (2004), Dirk Delabastita suggests five translation procedures that can be employed in the translation of neologies; the first of these is to create or to produce a new neologism in the target text. As the second procedure, he suggests copying the neologism by using some tools like italicization, quotation marks or footnotes. The third classification is to use an already existing neologism in the target language, even if it has a different denotative meaning. The fourth is to use a non-neologism equivalent in the target language even though it has the same denotation. Finally, the last procedure is to compensate the neologism by reconstructing it with different linguistic tools (Delabastita, 2004, p. 885).

Moreover, Newmark describes neologisms as ‘newly coined lexical units or existing lexical units that acquire a new sense’ and he claims that the neologisms should be transferred to the target text in a faithful way (Newmark, 1988, p.140). In his book *A Textbook of Translation* (1988), he outlines types of neologisms and underlines some contextual factors that would be useful to consider the procedures accordingly. Some of these contextual factors include value and purpose of neolog, importance of neolog to SL and TL, its recency, frequency, translator’s authority, existence of referents in TL culture, type of text, and readership. Addressing the translator(s), he states that ‘in a literary text, it is his duty to re-create any neologism he meets on the basis of the SL neologism’ (Newmark, 1988, p.149). That is, he suggests preserving the neologisms ‘on the basis of the SL’ and thus showing tendency towards source language and text. He frames a reference for the translation of neologisms and identifies eleven procedures to employ in the literary texts; *transference*, *TL neologism*, *TL derived word*, *naturalisation*, *recognized TL translation*, *functional term*, *descriptive term*, *literal translation*, *combination of procedures*, *through-translation* and *internationalism*. These various procedures can help the translators deal with the neologisms for transferring them into the target languages. They can employ *transference* as the process of transferring the word to the TL without any changes; *TL derived words* as the creation of a new neologism in the TL based on the meaning of the neologism; *naturalization* as the adaption of the word to the pronunciation and morphology of the target language; *functional term* as using a functionally equivalent form; *literal translation* as the transference of derived forms literally; *through-translation* as translating compounded forms word-for-word; *description* as the description of the notion referred to by the neologism; *recognized TL translation* as the process of matching a term/a neologism that already exists in the target language; *target language neologism* that refers to the creation of a new neologism in the target language based on the meaning of the neologism in the source text; and lastly *internationalism* as using an internationalized version of the neologism, if any (Newmark, 1988, pp. 144-150). Although Delabastita’s procedures mentioned above are useful for analyzing the translation of neologisms, Newmark’s frame is more detailed with two types of neologisms,

1 According to Newmark, translation procedures are used for sentences and the smaller units of language whereas translation methods relate to whole texts (1988, p.81). Based on Newmark’s approach, herein this study, the term translation procedure and the related terms of procedures refer to this description.

an identification of contextual factors and suggested procedures to translate them.

Different perspectives on neology translation have been explored in several studies conducted in different language pairings, such as English-Finnish (Korpi, 2017), Spanish-English (Saenz, 2020) and French-English (Gray, 2020). Some of these studies in literature compare and investigate the translation of neologies with discrete perspectives, and they generally use different languages or text types as material. For example, focusing on the audience reception of neologisms, Saenz (2020) proposes a new methodology to study translation and retranslation of science fiction works and their reception by audiences. He analyses the techniques that are used to translate the neologisms into the Spanish language in book and series versions of Richard Morgan's *Altered Carbon* (2001). His proposed method combines descriptive analysis of a digitalized corpus with an empirical approach to explore techniques used to translate these neologisms into Spanish. Gray's study (2020) discusses to what extent translators can 'draw upon Venuti's approaches of foreignization and domestication if they want to ensure that the cognitive estrangement of the source texts is retained in translation' (p.77). Relating his study to 'cognitive estrangement notion' he analyzes neologisms and wordplays seen in the English translations of two novels by the French science fiction writer Alain Damasio. His findings reveal that 'translators may ultimately have to take a creative approach and draw upon a balance of such approaches to produce a just translation' (p.94). Additionally, studies on the Turkish translation of neologisms still remains only a few; Yetkin Karakoç (2014) analyzes a corpus of neologies from Coupland's *Generation X* in the Turkish-English language pair and searches the structural calques as a way of neologism translation within the frames of both linguistics and translation studies. She finds out that the structural calques analyzed seem 'unnatural' and they 'distort' the meaning of source text, that is, they 'mislead the target audience' (pp.16-17). Apaydın (2020) also comparatively analyzes the translation strategies used to transfer the neologisms appeared in the two works of Lewis Carol by using the suggested strategies of Delabastita (2004). The study concludes that the translators mostly made source text-oriented translations and the strategy of coining a new neologism was the most used strategy in all three translations. Focusing on the Turkish and German transcreations of neologisms, transferred words and derived words seen in different fictional languages, Kavruk (2022) suggests a new model named as 'The Cultural Neologism Transcreation Model' that present the concept of 'cultural neologism' combining Newmark's translation strategies suggested both for translation of cultural items and translation for neologies in her study. The study aims to offer 'a holistic approach to the transcreations of the fictional languages through 17 works famous for their fictional languages, 42 translations, 10 fictional languages and a total of 3256 cultural neologism analysis units' both through qualitative and quantitative data analyses. Based on the quantitative data in detail, she concludes that the most frequently used translation strategies in the transcreations of the fictional languages in the Turkish and German translated literature have been observed as Transference, Functional Equivalent, Naturalization, Target Language Neologism and Literal Translation.

The method of the current study is designed to treat neologies as fictional literary elements and combining both science fiction studies and translation studies, it exemplifies its argument with two science fiction novels and their translations.

Method

Designed as a product-oriented study, this study uses Ursula Kroeber Le Guin's two Hainish novels *The Left Hand of Darkness* (2010) and *The Dispossessed* (1975) as source texts and their Turkish translations *Karanlığın Sol Eli* (2018) and *Mülksüzler* (2017) as target texts. *The Left Hand of Darkness* was translated for the first time by Ümit Altuğ in 1993 and published by Ayrıntı Publishing. *The Dispossessed* was translated for the first time by Levent Mollamustafaoglu in 1990 and published by Metis Publishing. To date, neither of the novels have been retranslated, but many reprints have been made by the same publishers. Ayrıntı Publishing reprinted the 24th edition of *The Left Hand of Darkness* in 2021² and Metis Publishing reprinted the 26th edition of *The Dispossessed* in 2022³. Even these excessive amounts of reprinting of the novels make them worth seeing their condition in the Turkish literary system⁴.

Since the invented languages foreground in both novels, fictive neologies are limited to the ones belonging to Karhidish language of Gethenians/Karhidiers in the novel *The Left Hand of Darkness*, and to the Pravic language of people on Anarrest in the novel *The Dispossessed*. It is observed that the word-formation practices of Le Guin in each novel include the neologies in the form of new Gethenian/Pravic words and of the new non-Gethenian/non-Pravic words such as the existing words in English for new practices. The data have been collected by following the approach of Istvan Ronay, and thus, the fictive neologies that represent the novum (and/or nova) are examined and identified in relation to their central and/or peripheral functions in the narrations. Then, with an approach of a source-oriented translation, the translations of the fictive neologisms are comparatively discussed and described within the frame of procedures suggested by Newmark. In this way, it is intended to reveal the procedures used by the translators to transfer the neologisms. With a few minor exceptions that are central to the themes (e.g. Odo), proper names and the personal names of characters created by the author are excluded as they are mostly repeated and transferred without any changes by both of the translators.

Findings

The Left Hand of Darkness & Karanlığın Sol Eli

Le Guin's Hainish stories mostly include two or more imaginary societies alien to each other. This alienation is firstly experienced by a person who is mostly accredited as an observer, a researcher or an ethnographer. *The Left Hand of Darkness* tells the story of Genly Ai who is sent to the planet of Gethen as an envoy to invite them to join the Ekumen- the 'league of all

2 Retrieved from <https://www.ayrintiyayinlari.com.tr/kitap/karanligin-sol-eli/81> in October, 2022.

3 Retrieved from <https://www.metiskitap.com/catalog/book/5016> in October, 2022.

4 This study is limited to the reprints cited in the references.

worlds' found in the earlier Hainish novels- that tries to persuade the states of other planets to join them. Ai records the strange social institutions, practices and biology of Gethenians and the reader is informed by these records in the narration. Therefore, the reader encounters a lot of fictive neologies used for Gethenians in the novel as well as other neologies of invented languages. The narration is mainly bifocal between Genly Ai from Terra and Therem Harth rem ir Estraven from the planet Gethen who guides and informs Ai as the minister of the state of Karhide, although some of the chapters are comprised of Gethenian folktales and a report of another earlier researcher.

The central novum-premise of narration is 'the different model of gender' and the resulting 'behavior' of it in Gethenian society (Ronay, 2008, p.62). Additionally, the 'loyalty' can be counted as another novum-premise that dominates the narration. These two distinct novum-premises incorporate the other interlayered and interrelated nova that comprise of religion, spirituality, dark and light, and otherness. Moreover, Le Guin's use of neology for the Gethenians includes neologisms created within the structure of Gethenians' language (particularly Karhidish herein); they have their own lexis in Gethenian, and also new, non-Gethenian terms. Yet, it is almost impossible to exemplify all the neologisms representing the novum/nova, only the most dominant and essential ones are explained here.

Le Guin uses the neologisms *shifgrethor* to investigate the themes 'duty, loyalty and connectedness' and *kemmer* to see the relationship between 'gender and behavior'. These two thematic concepts dominate the narration to convey the author's message. *Shifgrethor* refers to a concept of honor equivalent to personal prestige and pride. In the story, Ai tries to report the word as 'prestige, face, place, the pride-relationship, the untranslatable and all-important principle of social authority in Karhide and all civilizations of Gethen' (Le Guin, 2010, p.14). It is a mode of life conceived as a feature and quality of the lives of Gethenians, distinguishing them from other planetary cultures. Referring also to social rules and political/formal courtesy, this social code causes a lot of misunderstandings. In fact, Ai cannot adopt to their androgynies as a different model of gender and this results in many occurrences of misinterpretations. As a result, he cannot decipher and cannot decode this 'shifgrethor matter'. This neologism appears 36 times in the ST and each time it was translated as *şifgretor* by naturalization procedure in order to highlight the difference and importance of the neologism in TT⁵. Furthermore, some collocations like *shifgrethor-patterns*, *[to] play shifgrethor*, *[to] break shifgrethor* were translated as *şifgretor kalıpları*, *şifgretor oyna[mak]*, *şifgretoru zedelemek*. The translator employs transference procedure for the neologism *shifgrethor* and the rest of the phrases are transferred by combining through-translation methods to give the similar effects of some target language phrases like toplum kalıpları (meaning: social patterns), itibarını zedelemek (meaning: to destroy one's reputation), and gururu ile oynamak (meaning: to play with somebody's pride). These source-oriented translator decisions show that he is aware of the dominance of the concept *shifgrethor* as the novum and he aims to highlight it throughout the target text.

5 The number of neologisms were simply be observed through counting from the book.

Table 1. Neologisms central to the novum <i>gender and behavior</i>			
Neologisms in ST	Meaning	Neologisms in TT	Translation Procedure
<i>kemmer</i>	period of sexual activity	<i>kemmer</i>	transference
kemmerer	the person in kemmer	kemmerci	literal translation
thokemmer	last phase of kemmer	thokemmer	transference
somer	period of sexual inactivity	somer	transference
secher	the first phase of kemmer	secher	transference
thorharmen	the second phase of kemmer	thorharmen	transference
oskyommer	vowing kemmering	oskyommer	transference
kemmerhouse	a type of building to find mate in kemmer	kemmerevi	through-translation
kemmering vow	a commitment to be a <i>kemmer</i> partner between two people	kemmer sözü	through-translation

The Gethenian, as androgynes, have no gender except for short periods. This short period is called *kemmer* in their language. It takes a few days and Gethenians only develop sexual desire during this period each month. Also, they cannot predict in which gender status they would be in *kemmer*. The opposite of this is *somer* period in which they are sexually inactive and latent. This has a strong influence on the culture of the planet. The kemmer-somer cycle shapes and directs all their lives; ‘The structure of their societies, the management of their industry, agriculture, commerce, the size of their settlements, the subjects of their stories ...’ (Le Guin, 2010, p. 99). As their gender is not stable, instead arbitrary, the Gethenians even consider the people with fixed gender to be *perverts*. Ai, as an observer, has difficulty in deciphering this lack of gender division. Mostly through the narration of an earlier observer from Ekumen, in the seventh chapter titled ‘The Question of Sex’, the author creates a lot of neologisms to describe the concept. Therefore, the neologism *kemmer* and its derived or compounded forms like *kemmerer*, *kemmering*, *somer*, *secher*, *oskyommer* represent the dominant theme of gender and behavior. Even only the neologism *kemmer* appears 39 times in the story. As seen in the table above, these neologies are mostly transferred by using transference, naturalisation and literal translation procedures.⁶

After Estraven’s dismissal of his duty by the King, the cultural alienation between them causes many more complexities and Estraven leaves Ai all alone in Karhide. Then, the reader encounters Ai’s observations on the religion Handdarra in which he can find more answers to the questions on the concepts *shifgrethor* and *kemmer* peculiar to the Karhidish society. The members of Handdarra believe that living in ‘ignorance is more ideal than asking questions. The *Foretellers* are masters of the art of ‘seeing the future’ and they sometimes retreat to their *Fastnesses*. Ai visits one of these fastnesses and he experiences the practices of foretellers. This

6 The original spellings of the samples from both texts are preserved in the tables.

religion bears the traces of *Taoism*, which can be seen in the invented religions/philosophies of Le Guin's Hainish novels coexisting with various intertwined dualisms like 'dark and light' (Barbour, 1974, p.167). In this case, this theme of religion is considered the nova interrelating with loyalty, gender and behavior themes of the story. The author uses various neologisms to describe the principles and practices of this mystic religion Handdara. The followings are some samples and their translations;

Table 2. Neologisms central to the nova <i>religion</i>			
Neologisms in ST	Meaning	Neologisms in TT	Translation Procedure
Handdara	the religion of most Karhide people	Handdara	transference
<i>nusuth</i>	an expression used to mean inertia and to respond in many situations	<i>nusuth</i>	transference
Foretellers	masters of prophecy	Öndeyiciler	literal translation
The Zanies	schizophrenic members of foretellers	Kaçıklar	literal translation
thangen	a kind of trance period showing itself as weakness after dothe	thangen	transference
Faštness	a place where foretellers stay for a retreat	İnziva	literal translation
<i>dothe</i>	a mood of Handdara members in which they feel the 'hysterical strength' for a period	<i>dothe</i>	transference

For example, the neologism *nusuth* is an important religious concept and it is a kind of colloquial expression used by the members. Ai states that *nusuth* is 'the heart of the cult' and it can be translated as 'no matter'. It is 'the ubiquitous and ambiguous negative of the Handdara' (Le Guin, 2010, p.71). This concept refers to inertia or the inactivity rule of their religious philosophy. The translator decides to repeat the neologism as *nusuth* by using the transference procedure whenever he encounters the word, instead of using its meaning 'fark etmez'. In this way, he proves the strangeness of the concept as well as plausibility in the target text. Also, the other created neologisms *Handdara*, *thangen* and *dothe* are repeated in the target text through the transference procedure. Moreover, the new words in English such as *Foretellers*, *The Zanies* or *Fastness* are used by the author for the new practices and the translator transfers these words as *Öndeyiciler*, *Kaçıklar* and *İnziva*. His decision to employ literal translation procedures for these neologisms makes the translations more source-oriented in the target texts. As a consequence, the translator manages to reflect the principles and practices of this religion to the target reader and the translation of neologisms representing the nova function within the target text as the cursors of this mystic and strange religion.

Also, Ai, as an envoy, has to learn a lot of new words with their new referents. He identifies several new things for social and institutional lives like *gossiwor* (an instrument), *hieb* (a type of cloth), *hemmen* (a type of plant), *kyorremy* (parliament of Karhide), *orsh* (a type of brew), or *karhosh* (Boardinghouse building). These words and the others have no central significance in the story. That is, these neologisms for social, institutional and everyday life represent a weaker nova. Yet, they serve to give the reality effect to the language of Gethenian (Karhidish) people. Looking at the translations, it is observed that the translator repeats some of them as *gossiwor*, *hieb*, and *hemmen* and he employs transference procedure. Also, he naturalizes some of the words as *kiolemi*, *orş*, and *karhoş*. It seems that his decision to translate these neologisms directly shows his intent to transfer the items in the same way.

Besides, the name of the planet *Gethen*, on which the story takes place, is a neologism and it's known as *Winter* by Genly Ai and the Ekumen. That is because the planet Gethen is in the middle of an Ice-Age and much of its social life developed around this season. In the narration Ai mentions that Karhidish and Orgota (another state on Gethen) have a lot of words for various kinds, states, ages, and qualities of snow, of ice, of the temperature range, and of words for strengths of wind blows (Le Guin, 2010, p.181). These various words show also the author's language experiment on 'linguistic relativity' and her creation of some neologisms for *snow* makes these words plausible for the reader.⁷ Also, her use of these new neologisms finds its place within the theme of 'otherness'.

Table 3. Gethenian words for describing winter (reality effect)			
Neologisms in ST	Meaning	Neologisms in TT	Translation Procedure
<i>neserem, saştrugi, sove, besa, peditia</i>	types of snow	<i>neserem, saştrugi, sove, besa, peditia</i>	transference
<i>kroxet, kurem</i>	types of weather	<i>kroxet, kurem</i>	transference

Looking at their translations, it is seen that they have been repeated by the translator as *neserem, sastrugi, sove, besa, peditia* and this is another excessive usage of transference procedure.

The Dispossessed & Mülksüzler

The *Dispossessed* is a utopian-themed science fiction novel of Ursula Kroeber Le Guin that tells ideological differences between two estranged worlds; Urras is a multinational planet with capitalist patriarchy and Anarres is a planet with an anarchist and socialist environment, both belonging to the Tau Ceti solar system. This ideological difference is reflected in their culture and philosophy as well. By creating these two imaginary worlds, Le Guin questions the idea of true freedom and she contrasts some dichotomies like humility and ego, individualism and

7 It's the Sapir-Whorfian disputable hypothesis (1929) that claims the structure of the language spoken influences the way of thinking of individuals and their perceptions of life, as well.

collectivism. In fact, the author desires to show the failure of both sides as the failure of any utopian ideals. The ‘ambiguous utopia’⁸ is mainly represented with Odonian’s philosophy and the life on Anarres. The Anarresti (people of Anarres) arrive on Anarres from Urras with a quest for an ideal society. Odonians are the followers of their founder Odo who led them to live in a kind of anarcho-syndicalist society more than one hundred years ago that based its principles on humility, moderation, isolation and solidarity (utopian ideal side of the dualism). The protagonist Shevek is a physicist who is an Anarresti and sent to Urras to develop his theories of time and simultaneity. Spoken on the planet Anarres, the Pravic language is a deliberately invented language to follow certain kind of principles and it reflects the Odonian philosophy that points to the idea that ‘Speech is sharing- a cooperative art.’ (Le Guin, 1975, p.24). The central novum-premise of narration is search for ‘the true freedom’ through the aforementioned dichotomies that can be counted as the interlayered and interrelated nova. Therefore, the idea of Odonianism and the Pravic language are two dominant thematic concepts used in the narration and represented by the neologies. Le Guin again distributes her fictive neologies among the new Pravic words and new non-Pravic words in English that are used in new practices.

Neologisms in ST	Meaning	Neologisms in TT	Translation Procedure
ammar	brother/sister	ammar	transference
tadde	any adult who show parental or grandparental responsibility	tadde	transference
mamme	any adult who show parental or grandparental responsibility	mamme	transference
kleggich	a pejorative for drudgery	kleggich	transference
nuchnibi	a kind of job rotation of the working system	nuchnib	transference

The author creates a few new Pravic words as neologisms, however, the presence and usage of this invented language can be encountered cumulatively by the readers. For example, the Anarresti thinks that they are free from any possessions and thus Pravic rejects using possessive pronouns, and as they are also free from any social status or class, the speaker of the language do not use any addresser like ‘sir’ or ‘madam’. They sometimes use the word *ammar* to address a person and giving the solidarity sense of society it means *brother* or *sister*. They use the words *tadde* or *mamme* that mean any adult who shows parental or grandparental responsibility. Also, for the Anarres people, who live a cultural life based on cooperation and sharing, being a *nuchnib* represents exclusion from the society. The Anarresti are posted to work by a system called Division of Labour instead of choosing a work of their own and a *nuchnib*

8 The description ‘The magnificent epic of an ambiguous utopia’ was used on the cover of the original paperback edition (Le Guin, 1974; 1975)

refuses to cooperate through this system. For this reason, they are ignored and humiliated in a sense in the society. Le Guin communicates the meaning of this word together with its plural form as *nuchnibi* through the conversations of the characters. These neologisms were apparently created by the author to inform the reader about the idea of true freedom through the value and spirit of solidarity and collectivist behaviors among Odonians. The translator preferences show that these neologisms are repeated and transferred without any changes in the target text. In this way, they convince the target reader by indicating the idea of freedom of Anarresti and their value for solidarity.

Besides, the Pravic word Odo and its derived forms are translated by employing transference and literal translation procedures, relatively (see Table 5). Some existing English words are used in new practices such as *Circle of Life*, *Analogy* and *The Settlers*. They have symbolic effects for Odonianism and are no longer used for their first meanings. The translator prefers to transfer them as *Yaşam Çemberi*, *Analoji* and *Göçmenler* by employing both naturalization and literal translation procedures.

Neologisms in ST	Neologisms in TT	Translation Procedure
Odo	Odo	transference
Odonians	Odocu	literal translation
Oddies	Odocu	literal translation
Odonianism	Odoculuk	literal translation
Odonian Movement	Odocu Hareket	through-translation
Odonian Society	Odo Cemiyeti	through-translation
anti-odonian	Odo karşıtı	literal translation

Also, the neologisms such as *ground-holum* and *holum tree* are used as types of plants in the source text just to give some reality effect of the language and they are transferred as *yer-holumu* and *holum ağacı*. It is observed that the translator prefers to use through-translation as they are compounded neologisms formed by words both in Pravic and in English.

Discussion and Conclusion

The main argument of this study was that the fictive neologies as literary text elements of science fiction texts should be transferred to the target texts through the source-oriented perspective because of their nature as the novum or the nova. It is thought that only if the translators showed the source-oriented tendencies to the translations, the novum—and therefore the neologies that represent them— could balance and ensure the degrees of cognitive estrangement and plausibility of the imaginary world. Ronay's approach has been used to collect the data and to identify the fictive neologies that represent a novum or nova in relation to their

central and/or peripheral functions in the narrations. Then, in order to reveal the procedures used by the translators in their translation of the neologisms, a comparative discussion and description of translations of the fictive neologisms have been made by using the procedures suggested by Newmark. It is seen that in both of the novels, the novum-premises and the nova constitute the narration; gender and behavior interrelating with loyalty, otherness, connectedness, religion, dominate the narration of *The Left Hand of Darkness* whereas the failure of utopian ideals interrelating with humility and ego, individualism and collectivism enrich the narration of *The Dispossessed*. It is observed that these interlayered narratives of the two novels pave the way to the ‘demand for complexity’ (Ronay, 2008). Le Guin creates various neologisms to represent these themes and her narration includes detailed descriptions of her imaginary world to convince her readers to believe in the existence of this reality.

Looking at the translations of both texts, the results show that these fictive neologies have been transferred to the target texts mostly with *transference*, *naturalization* and *through-translation* procedures. These are suggested procedures of Newmark to indicate the newness of the neologism, instead of self-creation. In her narration, the author explains the meaning of most of the neologisms and in this sense, there is no semantic shift when translators repeat or naturalize the neologies explained. These neologisms, which are found in the source texts and aim to support the cognitive estrangement and plausibility of the texts, have led the translators to decide to employ procedures such as transference, through-translation, and naturalization, which mainly highlight the source texts and thus make them visible. Thus, as a result of the translators’ source text-oriented approaches, the reader’s perception of novum is created. Therefore, these findings reveal that both of the translators have tendencies towards source text-oriented translation which is a necessary quality for the comprehensibility of science fictional texts. These fictive neologies as one of the elements of Le Guin’s imaginary world-building are visible as a result of the source-oriented translation tendencies of the translators. Both of the translators also largely highlight the neologisms and contribute to the function of neologies as the novum central to the themes and concepts of the novels. Thus, both of the target texts ensure the plausibility and cognitive estrangement of the dominant and hegemonic themes of the original texts’ narration.

This study examines the translation of fictive neologies within a frame of science fictional theory that discusses them as literary elements of the genre. However, it should be remembered that the neologies alone do not represent the whole world-building and ‘the examination of neologisms alone does not fully address the invented language’ (Cheyne, 2008, p.392). And so, the analysis of multiple infrastructures can suggest more on the translation and transference condition of the genre to the target languages.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- Ö.A., A.S.S.; Veri Toplama- Ö.A., A.S.S.; Veri Analizi/Yorumlama- Ö.A., A.S.S.; Yazı Taslağı- Ö.A., A.S.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- Ö.A., A.S.S.; Son Onay ve Sorumluluk- Ö.A., A.S.S.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Author Contributions: Conception/Design of Study- Ö.A., A.S.S.; Data Acquisition- Ö.A., A.S.S.; Data Analysis/Interpretation- Ö.A., A.S.S.; Drafting Manuscript- Ö.A., A.S.S.; Critical Revision of Manuscript- Ö.A., A.S.S.; Final Approval and Accountability- Ö.A., A.S.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Apaydın, T. (2020). Neolojizm Çevirileri Üzerine Bir İnceleme: Alice’s Adventures in Wonderland ve Through the Looking Glass Örneği. *Journal of International Social Research*. 13(73).
- Barbour, D. (1974). Wholeness and Balance in the Hainish Novels of Ursula K. Le Guin. *Science Fiction Studies*, 1(3), 164–173. <http://www.jstor.org/stable/4238858>
- Cheyne, R. (2008). ‘Created Languages in Science Fiction’. In: *Science Fiction Studies*. Vol. 35, no. 3. Indiana: SF-TH Inc, pp. 386 – 403.
- Csicsery-Ronay, I. (2008). *The Seven Beauties of Science Fiction*. Wesleyan University Press.
- Delabastita, D. (2004). ‘Literary Style in Translation: Archaisms and Neologisms.’ In H. Kittel (Ed.), *Übersetzung. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. 1. Teilband* (pp. 883-888). Walter de Gruyter GmbH.
- Gray, M. (2020). ‘Domestication and Foreignisation in a Cognitively Estranged World: The Application of Venuti’s Framework to Science Fictional Texts’. *Transletters: International Journal of Translation and Interpreting*, 4.
- Gürçağlar, Ş. T. (2014). *Çevirinin ABC’si*. Say Yayınları
- İşıklar Koçak, M. and Aydın, E. (2017). Science Fiction in Turkey: Survival of a Genre through Retranslations and Reprints. *Dokuz Eylül University Journal of Humanities*, 4(1), p. 31-42.
- Kavruk, F. Ü. (2022). *Kurgusal Diller, Kültürel Neolojiler ve Çeviriyaarım: İngilizceden Türkçeye ve Almancaya Aktarımlar*. Doktora Tezi. Ulusal Tez Merkezi
- Korpi, S. (2017). Neologies as the Voice of Science Fiction in Translation: The Quest for Generic Fluency. In Vakki Symposium Electronic Publications.
- Le Guin, U. K. (1975). *The Dispossessed*. New York: Avon Publishing
- Le Guin, U. K. (2010). *The Left Hand of Darkness*. Berkley Publishing
- Le Guin, U. K. (2017). *Mülksüzler*. (Translated by L. Mollamustafaoglu). İstanbul: Metis Publishing
- Le Guin, U. K. (2018). *Karanlığın Sol Eli*. (Translated by A. Ümit). İstanbul: Ayrıntı Publishing
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice-Hall International. London–New York.
- Roberts, A. (2006). *Science fiction*. Routledge
- Saenz, A. E. (2020). (Re)translation and Reception of Neologisms in Science Fiction. *Transletters. International Journal of Translation and Interpreting*, (3), 39-58
- Stockwell, P. (2006). ‘Invented Language in Literature’. in Keith Brown et al. (eds). *Encyclopedia of Language & Linguistics*. vol. 6, pp. 3-10, Amsterdam: Elsevier Science.
- Suvin, D. (1979). *Metamorphoses of Science Fiction: On the Poetics and History of a Literary Genre*. New Haven: Yale University Press.
- Yetkin Karakoç, N. (2014). Structural Calques in Neologism Translation and Unintelligibility: The Case of Generation X. *Turkish Studies (Electronic)*, 9(3), 1611-1619.

Hayaller Diyarı Filminde Bulunan Deyimsel İfadelerin Makine Çevirisi Uygulamalarıyla Yapılan Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi

Comparative Analysis of Turkish Translations of Idiomatic Expressions Found in The Movie “Slumberland” Made by Machine Translations Applications

Şahin Sarı¹ , Murat Özcan²

ÖZ

Bu çalışmada, Netflix bünyesinde vizyona giren “Hayaller Diyarı” filminde bulunan deyimse ifadelerin insan çevirmenler ve makine çevirisi uygulamaları tarafından İngilizceden Türkçeye nasıl çevrildikleri ve aralarındaki farklar dilbilgisel, bağlamsal ve Peter Newmark’ın Çeviri Yöntem ve Stratejileri ile kuramsal açıdan incelenerek, makine çevirisi uygulamalarının insan çevirmen karşısında ne ölçüde çeviri yapabildiklerinin, bağlamsal anlama uygun çeviriler yapıp yapamadıklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Kaynak kültürde kullanılan deyimse ifadeler, insan çevirmen tarafından yapılan altyazı ve dublaj çevirilerindeki karşılıkları, makine çevirisi uygulamalarından “Google Çeviri, Yandex Çeviri, Microsoft Bing Çeviri ve Apple Çeviri” çıktıkları çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler nitel araştırma yöntemleri bünyesinde doküman incelemesi yani karşılaştırmalı ve betimsel analiz yönteminden faydalanılarak incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde insan çevirmen tarafından yapılan dublaj ve altyazı çevirilerinin dilbilgisel ve bağlamsal açıdan uygun ve tamamen erek dil odaklı oldukları söylenebilir. Kuramsal açıdan değerlendirildiklerinde, çoğunlukla işlevsel ve kültürel eşdeğerlik süreci olmak üzere betimsel eşdeğerlik sürecinden yararlandığı da söylenebilir. Makine çevirisi uygulamalarının Türkçe çevirileri değerlendirildiğinde Google Çeviri %63, diğer çeviri uygulamaları ise %54 başarı oranıyla bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır. Bağlamsal anlama uygun çeviriler işlevsel, kültürel ve betimsel eşdeğerlik süreçleriyle, bağlamsal anlama uygun olmayan çeviriler ise sözcüğü sözcüğüne çeviri süreciyle açıklanabilir. Sonuç olarak, makine çevirisi uygulamalarının başarı oranları insan çevirmenle kıyaslandığında henüz beklentiyi karşılamamaktadır. .

Anahtar kelimeler: Çeviri, deyimse ifadeler, görsel-işitsel çeviri, karşılaştırmalı analiz, makine çevirisi

ABSTRACT

In this study, how idiomatic expressions in the movie "Slumberland" released by Netflix are translated from English into Turkish by human translators and machine

¹Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara, Türkiye

²Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi, Ankara, Türkiye

ORCID: Ş. S. 0000-0001-8466-1110
M.Ö. 0000-0001-7003-1505

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Şahin SARI,
Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yabancı Diller
Yüksekokulu, Ankara, Türkiye
E-mail: sahin.sari@hbv.edu.tr

Submitted/Başvuru: 25.02.2023

Accepted/Kabul: 09.05.2023

Citation/Atf: Sarı, S., Özcan M. (2023). Hayaller Diyarı filminde bulunan deyimse ifadelerin makine çevirisi uygulamalarıyla yapılan Türkçe çevirilerinin karşılaştırmalı analizi. Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 123-148.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1256303>

translation tools, and the differences between them are analysed grammatically, contextually, and theoretically with Peter Newmark's Translation Methods and Strategies. It aims to determine to what extent machine translation applications can translate compared to human translators, and whether they can make translations suitable for contextual meaning. As a result, when the findings obtained in the study are evaluated, the dubbing and subtitle translations made by the human translator are grammatically and contextually appropriate and completely target-language oriented. When evaluated theoretically, functional, cultural, and descriptive equivalent procedures are used. When the Turkish translations of machine translation tools are evaluated, Google Translation can make accurate translations in accordance with contextual meaning with a success rate of 63% and other translation applications with a success rate of 54%. Translations suitable for contextual meaning can be explained by functional, cultural, and descriptive equivalent procedures, and translations not suitable for contextual meaning can be explained by the literal translation procedure. As a result, the success rates of machine translation applications are not yet at the desired level when compared to human translators..

Keywords: Audio-visual translation, comparative analysis, machine translation, idiomatic expressions, translation

EXTENDED ABSTRACT

This study examines how idiomatic expressions in the Netflix film "Slumberland" are translated from English into Turkish by human translators and machine translation tools, and how the two translation methods differ from one another linguistically, culturally, and conceptually. Idiomatic expressions used in the source culture, their equivalents in subtitle and dubbing translations made by human translators, and the outputs of "Google Translate, Yandex Translate, Microsoft Bing Translate and Apple Translate" from machine translation tools constitute the sample of the study. The study's data were examined by using document analysis, that is, comparative and descriptive analysis methods, within the scope of qualitative research methods.

In this study, answers to the following questions are sought.

1. How are idiomatic expressions used in the source language translated into Turkish by human translators and machine translation applications, and what are the differences between them?
2. Which methods and strategies of Peter Newmark do human translators and machine translation applications use in the translation of idiomatic expressions?
3. Are translations source language-oriented or target language-oriented?
4. Can machine translation tools make translations that are appropriate for contextual meaning when compared to human translators?

In the study, the online databases of "Cambridge Dictionary, Merriam Webster and Farlex Dictionary of Idioms" for idiomatic expressions in the source language and "Turkish Language Institution" dictionaries for Turkish idiomatic expressions are used. The translations of machine translation applications were accessed in January and February 2023. First, the meanings of idiomatic expressions translated from the source language, namely English to the target language Turkish, are explained by using the online databases of the "Cambridge Dictionary, Merriam

Webster and Farlex Dictionary of Idioms" dictionaries. Then, grammatical differences that will affect the translation of idiomatic expressions are evaluated. Afterwards, subtitles and dubbing translations made by human translators and translations made by machine translation applications are analysed comparatively in tables. As a result of the analysis, it is determined whether the translation outputs of machine translation applications could make translations suitable for contextual meaning like human translators, and which methods and strategies they used to translate.

According to the analysis results, it can be said that dubbing translations made by human translators are grammatically and contextually appropriate and completely target language oriented. When evaluated from a theoretical point of view, it can be said that in dubbing translations of eleven idiomatic expressions, the functional equivalence procedure is used five times (45 per cent), the cultural equivalence procedure is used four times (36 per cent), one with the addition procedure (9 per cent), and the descriptive equivalence procedure is used twice (18 per cent). In subtitle translations, it can be said that the functional equivalence process is used five times (45 per cent), the cultural equivalence process is used three times (27 per cent), and the descriptive equivalence process is used three times (27 per cent).

According to the analysis results of eleven idiomatic expression translations made by machine translation applications; Google Translate offers a total of seven translations suitable for contextual meaning (63 per cent). Three of the translations suitable for contextual meaning can be explained by the procedure of cultural equivalence (27 per cent), three of them by functional equivalence (27 per cent) and one of them by descriptive equivalence (9 per cent). All four translations that do not fit the context can be explained by the literal translation process (36 per cent).

Yandex Translate offers a total of six translations suitable for contextual meaning (54 per cent). Three of these can be explained by the procedure of cultural equivalence (27 per cent) and the other three by the process of functional equivalence (27 per cent). All five translations that do not fit the context can be explained by the literal translation process (45 per cent).

Microsoft Bing Translation and Apple Translation offer a total of six translations suitable for contextual meaning (54 per cent). Three of these can be explained by the procedure of functional equivalence (27 per cent), two by cultural equivalence (18 per cent), and the other by the descriptive equivalence procedure (9 per cent). All five translations that do not fit the context can be explained by the literal translation process (45 per cent).

In conclusion, when the Turkish translations of machine translation tools are evaluated, Google Translation can make accurate translations in accordance with contextual meaning with a success rate of 63% and other translation applications with a success rate of 54%. Translations suitable for contextual meaning can be explained by functional, cultural, and descriptive equivalent procedures, and translations not suitable for contextual meaning can be explained by the literal translation procedure. The most important factors affecting the

success rate are the idioms usage frequency and the contributions made by the users. It is directly proportional to the successful translations of the applications. In this way, it becomes easier to reach the correct translations in the database and the applications continue to learn. Considering that the number of internet users and the entries in the database are increasing day by day, it will be inevitable for machine translation tools to make much more successful translations in the future.

Giriş

Çeviri faaliyetlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, toplumların birbirleriyle iletişim kurabilmesinin yanında bilimsel ve dini metinlere ulaşılmasında da büyük bir öneme sahiptir (Munday, 2016, s. 10,11). İlerleyen zamanlarda ticaretin de gelişmesiyle çeviri faaliyetlerine duyulan ihtiyaç daha da artmıştır. Günümüzde çeviri faaliyetlerinin amacı çoğunlukla çevirinin kültürel ve toplumsal önemine daha fazla ağırlık vermektir (Olohan, 2010, s. 43). Bu amaç doğrultusunda 1950'li yıllardan itibaren Akademisyenler tarafından yapılan çeviri çalışmaları hız kazanmıştır (Alkan, 2013, s. 11).

Basit bir şekilde tanımlamak gerekirse “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” (TDK, t.y.) anlamına gelen çeviri esasen çok daha kapsamlı bir konudur. Bir çevirinin gerçekleşmesini sağlayacak çeşitli unsurlara ihtiyaç vardır. Çevrilecek metin ve onu çevirecek kişi temel alınarak; orijinal metnin yazarı ve kültürü, dilin kuralları, kaynak ve hedef dil arasındaki bağ, hedef dilin yapısı, yazarı ve kültürü çevirinin gerçekleşmesini sağlayan temel unsurlardır (Newmark, 1988, s. 4). Bunlara ek olarak; bir çevirmenin sahip olması gereken “kültürü anlama, bilgi teknolojileri, proje yönetimi, dil ve okuryazarlık, iletişim ve kararlar verme” gibi bazı temel özellikler de vardır (Samuelsson-Brown, 2010, s. 2).

1. Makine Çevirisinin Gelişim Safhaları

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çeviri teknolojileri de büyük bir ivme kazanmıştır. Bilgisayarların farklı dillerin çevirilerinde kullanılması yönünde 1947 yılında ilk fikir beyan eden kişiler Rockefeller Şirket bünyesinden “Warren Weaver” ve bilimsel çalışmalarla uğraşan İngiliz “Andrew D. Booth” olmuştur (Qun & Xiaojun, 2015, s. 105). Makine çevirisi ile ilgili yapılan çalışmalar 1946 yılında “ENIAC” denilen ilk bilgisayarın icadıyla başlamıştır. Bunun ardından 1967 yılına gelindiğinde bilgisayar destekli çeviri faaliyetleri de başlamıştır. 1967-1983 yılları arası büyük gelişmelere öncülük eden yıllardır (Sin-wai, 2014, s. 3). 1984 yılında bilgisayar destekli çeviri hizmeti vermeye başlayan ve bu alanda önemli gelişmelere de öncülük eden ilk şirketler Almanya’da kurulan “Trados” ve İsviçre’de kurulan “Star Group” olmuştur (Sin-wai, 2014, s. 5). 1984’ten 1993’e uzanan ikinci dönemde büyük bir gelişme yaşanmıştır. Üçüncü dönemi kapsayan 1993-2003 yılları arasındaki bu on yıllık sürede tutarlı bir büyüme yaşanmıştır. 2004 ve 2013 yıllarını içeren süreç küresel çapta gelişmelerin yaşandığı bir dönem haline gelmiştir (Sin-wai, 2014, s. 3).

1993-2003 yıllarını kapsayan bu süreçteki büyüme sebepleri arasında; ticari sistemlerin artması, yerleşik işlevlerin gelişimi, Windows işletim sisteminin üstünlüğü, belgelerin format desteklerinin artması, yapılan çevirilerde dil desteğinin artması ve çeviri şirketleri arasında Trados’un üstünlük kurması bulunmaktadır (Sin-wai, 2014, s. 8). 2004-2013 yıllarını kapsayan dönemde otuzdan fazla yeni sistemin piyasaya çıkmasına ek olarak eski sistemler de belli aralıklarla güncellendiler. Bunun müşteriler için en büyük avantajı yeni paketlerin, işlevlerin ve rekabetçi fiyatların piyasaya dahil olmasıyla birlikte daha geniş bir seçenek sunmasıdır (Sin-wai, 2014, s. 13).

Bütün makine çevirisi uygulamaları temelde kaynak dildeki metni erek dildeki metne dönüştürmeye çalışır. Sözcük aktarımıyla birebir çeviri yapan “Basit Sözlük Tabanlı Makine Çevirisi”, kaynak dildeki cümlelerin öğelerini işlevlerine göre ayırarak hedef dilde tekrar bir aktarım kuralı belirleyerek dilbilgisel kurallar dahilinde çeviri yapan “Kural Tabanlı (Transfer Tabanlı) Makine Çevirisi”, “Dil İçi Makine Çevirisi Sistemleri”, “İstatistiksel Makine Çevirisi” ve bu yöntemle “Kural Tabanlı Makine Çevirisi” “Hibrit Makine Çevirisi” olmak üzere farklı türleri bulunur (Dillinger & Lommel, 2004, s. 42-43). Kaynak dildeki cümlelerin analizleri sonucunda hangi anlamda çevrilmesi gerekip gerekmediğini olasılıklarla hesaplayıp istatistiksel yöntemlere dayalı bir çeviri sunan “İstatistiksel Makine Çevirisi” ile “Kural Tabanlı Makine Çevirisi” yönteminin olumlu yönlerinin bir araya getirilmesi sonucunda “Hibrit Makine Çevirisi” ortaya çıkmaktadır (Temizöz, 2013, s. 13-14). En gelişmiş makine çevirisi modeli ise Nöral makine çevirisidir. Diğer modellerle kıyaslandığında en büyük avantajı bütün cümleleri bir defada işlemde geçirebilmesidir. İnsan çevirmene en yakın çeviri modeli olduğu için bağlamsal çeviriler yapmaya en yakın model de budur. Fakat istatistiksel çeviri modelinin de artı yönleri olduğu için daha doğru çeviriler ortaya çıkması için gerektiğinde bu iki model bir arada kullanılabilir (Yandex Blog, 2017). Bununla birlikte; makine çeviri sistemlerinin süre, maliyet, üretkenlik gibi artı yönlerinin yanı sıra en büyük dezavantajları kültürel farklılardan kaynaklanan bağlamsal çevirilerde insan çevirmenlere oranla hata paylarının daha yüksek olmasıdır (Temizöz, 2013, s. 8-9).

2. Makine Çevirisi Uygulamaları

Makine çevirisi ya da bir diğer adıyla otomatik çeviri hiçbir insan çevirmene ihtiyaç duyulmadan gelişmiş teknolojik sistemlerin yaptığı çevirilerdir. “Google Çeviri” dünya çapında en çok kullanılan ve kolay bir şekilde ulaşılabilen çeviri uygulamalarının başında gelmektedir (Rebeca & Stiegelbauer, 2013). İlk çeviri faaliyetlerine 2006 yılında başlayan uygulama sadece “İngilizce, Arapça, Çince ve Rusça” dilleri arasında çeviri yapabiliyordu. 2016 yılında sadece 10 yıllık süreçte internet kullanıcıların %99’unun dahil olduğu 103 dil kapasitesine ulaştı. Bunu yapabilmek için internet veri tabanlarında daha önce çevirisi yapılmış olan milyonlarca kaynak metin taranarak bu makine öğrenme sistemine dahil edilmektedir. Tüm bu kaynaklara ek olarak kapsam dahilinde bulunan dillerin geliştirilmesi için çeviri topluluklarında bulunan kişiler katkılarını sunmaktadırlar, sistem ve algoritmalar da doğru orantılı olarak geliştirilmektedir (Kelman, 2016). 2022 yılı mayıs ayına gelindiğinde Google Çeviri 133 dilde çeviri faaliyetlerini sürdürmektedir (Caswell, 2022).

Microsoft makine çevirisi araştırma ekibi 1991 yılında “doğal dil işleme” alanında çalışmalar yapmaya başlamıştır ve 1999 yılı itibarıyla makine çevirisi konusunda araştırmalar yapan önde gelen şirketler arasındadır. 2007 yılına gelindiğinde dilin özellikleriyle istatistiksel algoritmaları buluşturan bir sisteme sahiplerdi. Veri tabanında bulunan kaynak metinler ve insan çevirmenler tarafından yapılan çeviriler sistem ve çeviri ekibi için örnek teşkil eden önemli kaynaklardı (Thorne, 2007). Microsoft bünyesinde kurulan ve “makine çevirisi üzerine çalışan

araştırmacılar, geliştiriciler, kontrolcüler, program yöneticileri, dilbilimciler, tasarımcılar ve ürün yöneticilerinden” oluşan ekip Eylül 2007’de gelişmelerden kullanıcıların ve ortakların haberdar olabilmesi için internet günlüklerini kullanıcıların erişimine açtı (Dendi, 2007). 2021 yılı itibariyle Microsoft Çevirinin desteklediği dil sayısı toplam 103 olarak duyurulmuştur (Microsoft Translator Blog, 2021).

Yandex Çeviri 2011 yılında web tabanlı olarak istatistiksel bir sisteme dayalı çeviri faaliyetlerini başlattığını duyurdu. 2012 yılı sonunda “Türkçe, Ukraynaca, Rusça ve İngilizce” dillerinin de olduğu 8 dil arasında çeviri hizmeti sunmaya başladı (Yandex Blog, 2013). 2022 yılına gelindiğinde “sözcüklerin, deyimlerin, görsel dosyalardaki metinlerin, site ve cep telefonlarında kullanılan uygulamaların” çevirileri yüze yakın dil arasında otomatik olarak yapılabilmektedir (Yandex, 2022).

2020 yılı haziran ayında Apple da kendi cihazları için çeviri faaliyetlerini başlattığını duyurdu. Bu çeviri uygulamasında “metin, ses ve yazışmalar” kapsam içindeki dillerde internete bağlı ya da çevrimdışı dil desteğiyle dil paketleri cihaza indirilerek de kullanılabilir (iPhone Kullanma Kılavuzu, 2022). 2022 yılı itibariyle IOS işletim sisteminin 16. sürümü ve üzerine sahip cihazlarda desteklenen diller sekmesine göre; “Almanca (Almanya), Arapça, Çince (Mandarin – Çin ana karası), Çince (Mandarin – Tayvan), Endonezce, Felemenkçe, Fransızca (Fransa), İngilizce (Amerika Birleşik Devletleri), İngilizce (Birleşik Krallık), İspanyolca (İspanya), İtalyanca (İtalya), Japonca, Korece, Lehçe, Portekizce (Brezilya), Rusça, Tayca, Türkçe ve Vietnamca” gibi toplamda 19 dilde çeviri desteği verilmektedir.

3. Çeviri Sorunları

İnsanlar bilişsel yeteneklere sahip oldukları için Makine çevirisi uygulamalarında olmayan büyük bir açığı kapatmaktadırlar. İnsan çevirmen ile bir makine çevirisinin arasındaki en büyük fark insan çevirmenin “sözcüksel, dilbilgisel ve metinsel belirsizliklere” sahip bir metni farklı boyutlara taşıyabilecek anlamlar katabilmesidir (Luo, 2018, s. 1-2). Bu açıdan düşünüldüğünde insanlar tarafından programlanan ve kodlanan bir yazılımın insanlardan daha akıllı kararlar verebilmesi beklenemez. Maalesef insan çevirmeden kaynaklanan sorunlar da bulunmaktadır. Bunların başında ise çevirmenin iki dile de hâkim olmamasından kaynaklanan yanlış anlaşılmalarda sonucunda yanlış çeviriler yapılması gelmektedir. Özellikle belli kültürlere özgü “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (TDK, t.y.) olarak tanımlanan deyimsel ifadelerin çevirilerinde sorunlarla karşılaşmaktadır.

4. Görsel-İşitsel Çeviri

Farklı dillerde çekilen filmlerin diğer dil konuşucuları tarafından anlaşılmasını ve izlenmesini sağlamak için yaygın olarak kullanılan iki yöntem bulunmaktadır. Birinci yöntem; filmdeki karakterlerin orijinal dildeki konuşmalarının hedef dile çevrilerek yazılı bir biçimde ekranın altına eklenmesi ve bu yazılı metinlerin izleyiciler tarafından okunarak filmin izlenilmesi

altyazı çevirisi yöntemidir. İkinci yöntem olan dublaj çevirisi ise; filmde geçen orijinal seslendirmenin erek dil kitlesinin diliyle farklı dublaj sanatçıları tarafından tekrar seslendirip film için uyarlanmasıdır (Cornu & Jean-François, 2019, s. 18). Bu iki yöntem haricinde bir de seslendirme yöntemi bulunmaktadır. Özellikle belgeseller için kullanılan bu yöntemde filmdeki ya da belgeseldeki orijinal sesin kısılarak üzerine erek dil konuşucusu bir dublaj sanatçısı tarafından yapılan seslendirmenin eklenmesidir (Pedersen, 2011, s. 3-4).

5. Peter Newmark`ın Çeviri Yöntemleri

Çevirinin kaynak kültüre mi yoksa hedef kültüre mi yakın olması gerektiği, çevirmenin çeviriye başlamadan önce alması gereken en önemli kararlardan biridir. Bu nedenle çeviri yöntemleri Peter Newmark tarafından bu iki başlık altında gruplandırılmıştır. “Kaynak dil odaklı” çeviri yöntemleri; “Sözcüğü Sözcüğüne, Bağımlı, Sadık ve Anlamsal Çeviri” olarak, “Hedef dil odaklı” çeviri yöntemleri ise; “Uyarlama, Bağımsız, Deyimsel ve İletişimsel Çeviri” olarak sıralanabilir (Newmark, 1988, s. 45).

a. Kaynak Dil Odaklı Çeviri Yöntemleri

1. **Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri:** Sözcüklerin çoğu zaman altlarındaki satırda birebir çevrildiği ve bağlamsal anlamlarının dışında en yaygın anlamlar korunduğu bu yöntemde kaynak dilde bulunan kültürel ifadeler de en temel gerçek anlamlarıyla birlikte çevrilir (Newmark, 1988, s. 45-46).
2. **Bağımlı Çeviri:** Birinci amacın çeviri öncesinde metindeki sorunların belirlenmesi olduğu bu yöntemde, cümledeki gramer yapılarının erek dilde muadilleri saptanarak en yakın eşdeğerleri bulunur ve bu esnada sözcükler bağlamsal anlamları dışında en temel anlamlarında birebir çevrilirler (Newmark, 1988, s. 46).
3. **Sadık Çeviri:** Bu çeviri yaklaşımı, metnin kullanım amacına ve kaynak dilin yazarının onu kullanmayı amaçladığı maksada göre çeviri yapmakla başlar. Hedef dilin gramer yapıları, kaynak dilin bağlamsal anlamını olabildiğince eksiksiz bir şekilde aktarmaya çalışmak için kullanılırken, aynı zamanda kültürel kelimelerin aktarılmasını ve kaynak dilin gramer ve sözcük normları içinde kalmasını sağlar (Newmark, 1988, s. 46).
4. **Anlamsal Çeviri:** Anlamsal çeviri ile sadık çeviri arasındaki en temel ayrım “olabildiğince anlamdan taviz verilerek dilde estetik değerlerin ön planda tutulması” olarak açıklanabilir. Daha az öneme sahip kültürel ifadeler, tam karşılıkları yerine kültürel olarak tarafsız veya işlevsel ifadeler kullanabilen çevirmen tarafından küçük değişikliklerle hedef kültüre çevrilebilir (Newmark, 1988, s. 46).

4.2. Hedef Dil Odaklı Çeviri Yöntemleri

5. **Uyarlama:** Çevirmenin kaynak metne bağlı kalmadan çeviri yapabildiği bu yöntemle özellikle tiyatro oyunları, şiirler ve komediler erek kültür kitlesine uygun bir şekilde kültürel olarak aktarılır ve kaynak metin tekrar oluşturulur (Newmark, 1988, s. 46).

6. **Bağımsız Çeviri:** Çevirmenin kaynak dil metninin içeriğine ve üslubuna öncelik vermeden çeviri yaptığı bu yöntemde sıklıkla farklı kelimeler kullanıldığı ve çevirmen kendi yorumunu kattığı için kaynak metinle kıyaslandığında erek metin daha uzun olabilir. Bu yöntem bir tür “yeniden yazım, yorumlama” olarak da adlandırılabilir (Newmark, 1988, s. 46-47).
7. **Deyimsel Çeviri:** Çevirmenin erek metnin daha canlı ve doğal görünmesini sağlamak amacıyla kaynak metinde bulunmayan ifadeleri deyimsel ifadeler kullanarak çevirmesidir (Newmark, 1988, s. 47).
8. **İletişimsel Çeviri:** Çevirmenin amacı, orijinal metnin bağlamını, dilini veya özünü değiştirmeden, kaynak metnin okuyucu üzerindeki etkisini hedef kültürde yeniden yaratmaktır (Newmark, 1988, s. 47).

b. Diğer Çeviri Süreçleri

1. **Aktarım:** Kaynak dildeki sözcüklerin genellikle okunduğu veya yazıldığı gibi erek dile direk aktarıldığı bir çeviri sürecidir. Bunlar “aktarma sözcük” olarak bilinirler (Newmark, 1988, s. 81).
2. **Doğallaştırma / Yerileştirme:** Kaynak dilden erek dile aktarılan sözcüklerin ilk olarak alışılmadık telaffuzlarıyla, sonrasında biçimbilimsel olarak hedef dile uyarlandığı ve son olarak yerleştirilerek dile kazandırıldıkları bir süreçtir (Newmark, 1988, s. 82).
3. **Kültürel Muadili:** Kültürel ifadelerin erek kültürde bağlamsal anlamı karşılayan kültürel muadilleriyle çevrilme sürecidir (Newmark, 1988, s. 82).
4. **İşlevsel Muadili:** Kaynak dilde bulunan kültürel ifadelerle bağımlı bir çeviri gerçekleştirilmeden, hedef dil konuşucularının en iyi şekilde anlayabilmesini sağlayacak daha genel ve kültüre özgü ifadelerle çevrilme sürecidir (Newmark, 1988, s. 83).
5. **Betimsel Muadili:** Kaynak dile has ifadelerin erek dilde tam olarak karşılıkları bulunmadığında anlaşılabilirliği artırmak amacıyla çevirmenin birden fazla sözcükle açıklaması ve bu şekilde çevirmesidir sürecidir (Newmark, 1988, s. 83-84).
6. **Eş anlamlılık:** Kaynak dile has ifadelerin erek dilde tam olarak karşılıkları olduğu ya da olmadığı koşullarda eş anlamlısıyla veya anlamdaşıyla çevrildiği bir süreçtir (Newmark, 1988, s. 84).
7. **Öykünme:** Özellikle “birlikte kullanılan yaygın kelime gruplarında yani eş dizimlerde, kurum ve kuruluşların isimlerinde, bileşik isimlerde ve bazen de tümcelerin birebir çevirileri” için bu süreçten yararlanır (Newmark, 1988, s. 84).
8. **Yer Değiştirme:** Dilbilgisel olarak farklı dil yapılarına sahip diller arası çevirilerde yapılan değişiklikler için kullanılan bir süreçtir (Newmark, 1988, s. 85-88).
9. **Modülasyon:** Çevirmenin metni incelerken perspektifini değiştirmesi nedeniyle mesajın yapısının biçimsel değişikliklere uğrayarak aktarıma sürecidir (Newmark, 1988, s. 88).

10. **Geçerliliği Kabul Edilmiş Çeviri:** Kurumsal sözcükler aktarılırken resmi veya kabul görmüş muadilleriyle çevrilmesi sürecidir fakat yanına eklenen bir tanım ya da açıklama ile de yararlanılabilir (Newmark, 1988, s. 89).
11. **Çeviri Etiketi:** Karşılığı bilinmeyen yeni bir ifade çevrilirken çevirmenin daha geçerli bir muadiliyle çevirene kadar tırnak içinde belirterek çevirdiği geçici bir süreçtir (Newmark, 1988, s. 90).
12. **Telafi / Kayıp Giderici Çeviri:** Çevirmenin çevirinin bir bölümünde tam olarak anlamı aktaramadığı durumlarda ardından gelen cümlelerde önceki cümlelerde oluşan anlamsal kaybı telafi etmesidir (Newmark, 1988, s. 90).
13. **Anlam / Bileşen Çözümlemesi:** Kaynak metinde anlam çözümlemesi yapılması gereken sözcükle erek dilde tam olarak eşdeğeri bulunmayan fakat benzer bir manaya sahip olan sözcüğün ilk olarak ortak sonrasında farklılıkların bulunduğu anlam bileşenleriyle kıyaslanarak açıklanmasıdır (Newmark, 1988, s. 114).
14. **Eksiltme ve Ekleme:** Genellikle kaynak dil metninin düzeltmelere ihtiyaç duyduğu durumlarda erek dil metninin daha iyi bir duruma getirilmesi için çevirmenin bazı kısımları atarak ya da bazı kısımlara eklemeler yaparak yararlandığı bir süreçtir (Newmark, 1988, s. 90).
15. **Açıklama:** Çevirmenin gerekli gördüğü kısımlarda erek dil kitesinin anlamasını kolaylaştırmak adına detaylandırarak başka sözcüklerle yorumlayarak açıklama sürecidir (Newmark, 1988, s. 90).
16. **İki veya Daha Fazla Süreçten Yararlanma:** Çevirmenin birden fazla süreçten yararlanmasıdır (Newmark, 1988, s. 91).
17. **Notlar, Eklemeler, Açıklamalar:** Hedef kültür kitesi tarafından çevirinin daha iyi anlaşılmasını sağlaması için çevirmenin ek bilgiler, dipnotlar, açıklamalar eklemesidir (Newmark, 1988, s. 91-93).

6. İlgili Çalışmalar

İnsan zihni ile makine çevirisinin kıyaslandığı bir çalışmada insanların sahip olduğu “düşünme, muhakeme, algılama, problem çözme ve dil anlayışı” gibi özelliklerin bu programlar tarafından ne ölçüde karşılandığı araştırılmıştır. Farklı yaklaşımlara sahip dört farklı metnin kullanıldığı çalışmada “Google Translate, DeepL ve Microsoft Translator” programlarının artıları ve eksileri araştırılmıştır. Artıları arasında; “doğruluk, zaman açısından verimlilik, anlamın semantik yönlerini yansıtmadaki başarısı”, eksileri arasında ise; “bağlamın anlaşılabilmesi, karmaşık biçimsel özelliklerin teşhis edilememesi ve bağlamın pragmatik boyutunu yansıtmakta yetersiz kalması” bulunmaktadır. Çalışma sonucunda uygulamaların karmaşık metinlerin çevirilerinde yeterli olmadıkları kanısına varılmıştır (Bacaksız, 2019).

Farklı dillerde yapılan karşılaştırmalarda makine çeviri sistemleriyle yapılan çevirilerde daha başarılı sonuçlar elde edilebilmektedir. Örneğin, insan çevirmen ile nöral makine çevirisi

arasında yapılan Çince-İngilizce haber çevirilerinde insan çevirmene yakın çeviriler sunulduğu iddia edilmektedir. Çalışmada parçadan bağımsız halde bulunan cümlelerin ve belgenin tamamının bir bütün olarak çevirileri insanlar tarafından değerlendirilerek puanlanmaktadır. Belge çevirisi bir bütün olarak ele alındığında insan çevirmenler akıcılık ve yeterlilik açısından öne geçmektedir. Fakat makine çevirileri cümle düzeyinde değerlendirildiğinde hataların tespit edilmesi zorlaşmaktadır. Makine çeviri çıktılarının cümle düzeyinde yapılan çevirilerde kalitesi arttığı için insan çevirmenler tarafından yapılan çevirilerle ayırt edilmesi güçleşmektedir. Çeviri doğruluğunun tam olarak değerlendirilebilmesi için puanlayıcıların metni bağlamsal açıdan bir bütün olarak kaynak metinle karşılaştırarak değerlendirmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde tam bir kanıya varılabilmektedir (Läubli, Sennrich, & Volk, 2018).

Altyazı ve dublaj çevirileriyle ilgili diğer bir çalışmada erek metne yapılan çevirilerin film izleyicileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda erek dil izleyicisinde aynı etkinin yaratılabilmesi için dilsel aktarımın yanında kültürel aktarımın da tam olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Film çevirilerinin kitap çevirilerinden en önemli farklılığı görsel ve işitsel iletişim kanallarının bulunması olduğu için kültürel açıdan kıyaslandıklarında bir bütünlük sağlanması gerekir (Erdoğan, 2009). Diğer bir çalışmada film çevirilerinin niteliği ve gelişim aşaması arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre; film çevirilerinde karşılaşılan sorunlar yetersiz eğitim ve beceriye sahip kaynak kültüre hâkim olmayan çevirmenlerin düşük ücret alarak kısıtlı bir sürede çeviri yapmalarından kaynaklanmaktadır (Sayman, 2011). Türkçe İngilizce film çevirilerinde kültürel öğelerin çevirilerinde hangi yöntem ve stratejilerin kullanıldığı ile alakalı bir diğer çalışmada %87 yerlileştirme stratejisi (çoğunlukla; “yer değiştirme”, “açıklama” ve “çıkarma”), şiir çevirilerinde ise %95 yabancılaştırma stratejisi kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Özbudak, 2018). Kültürel öğelerin aktarımını inceleyen bir diğer çalışmaya göre; sözlü ve yazılı dil farklılıklarından kaynaklanan kayıplar, çeviri boyutu ve süre, denetim ve yayın prensibi çeviriyi etkileyen faktörler arasındadır. Kullanılan en yaygın stratejiler “yerlileştirme ve yabancılaştırma”, yöntemler ise “genişletme, eksiltme ve kısaltma” olarak verilmiştir. Çalışma sonucunda kaynak kültürün içerik ve biçimine bağlı kalınmasına rağmen erek dilde kusursuz bir eşdeğerliğin sağlanamadığı kanısına varılmıştır (Yılmaz, 2017). Diğer bir çalışmada “Shrek 2” filminin dublaj çevirisinde hangi yöntemlerin kullanıldığı ve sınırlılıklarının ne olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Mizahi, dilsel ve kültürel öğelerin aktarımının sağlanabilmesi için erek dil odaklı bir yaklaşımla birlikte yerlileştirme stratejilerinin kullanılmasının bu animasyon filmi için elverişli olduğu kanısına varılmıştır. Dudak senkronizasyonunu sağlamak dublaj çevirilerini kısıtlayıcı en önemli faktörlerden biridir. Erek kültür izleyicisi tarafından herhangi bir anlam ifade etmeyen kültürel öğeler çıkarılarak yerine hedef kültüre özgü eklemeler yapılarak telafi edilmesi sağlanmıştır. Birebir eşdeğerliğin sağlanamamasının bir diğer nedeni ise İngilizce ve Türkçe sözdizim kurallarının farklı olmasıdır (Şahin, 2012).

7. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada, kaynak dili İngilizce olan ve erek dilde Türkçe altyazı ve dublaja sahip bir filmde bulunan deyimisel ifadelerin insan çevirmenler ve makine çevirisi uygulamaları tarafından nasıl çevrildikleri ve aralarındaki farklar dilbilgisel, bağlamsal ve Peter Newmark`ın Çeviri Yöntem ve Stratejileri göz önüne alınarak kuramsal açıdan incelenerek makine çevirisi uygulamalarının insan çevirmen karşısında ne ölçüde çeviri yapabildiklerinin saptanması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. Kaynak dilde kullanılan deyimisel ifadeler insan çevirmenler ve makine çevirisi uygulamaları tarafından Türkçeye nasıl çevrilmektedir ve aralarındaki farklar nelerdir?
2. Deyimsel ifadelerin çevirilerinde insan çevirmenler ve makine çevirisi uygulamaları Peter Newmark`ın hangi yöntem ve stratejilerinden faydalanmaktadır?
3. Kaynak dil odaklı mı yoksa erek dil odaklı mı çeviriler yapılmaktadır?
4. Makine çevirisi uygulamaları insan çevirmenle kıyaslandıklarında bağlamsal anlama uygun çeviri çıktıları sunabiliyorlar mı?

Çalışmada, Netflix bünyesinde çocuklar ve aileler tarafından izlenilmesi önerilen filmler kategorisi altında 18 Kasım 2022 tarihinde vizyona giren orijinal ismi “Slumberland” olan ve Türkçeye “Hayaller Diyarı” olarak çevrilen filmdeki 11 adet deyimisel ifade incelenmiştir. Çalışmada incelenecek ifadelerin deyim olup olmadıkları “Cambridge Dictionary, Merriam Webster, Oxford Learner`s Dictionaries, Macmillan Dictionary, Collins Online Dictionary ve Farlex Dictionary of Idioms” sözlüklerinin veri tabanlarından teyit edildikten sonra çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada kaynak dildeki deyimisel ifadeler için “Cambridge Dictionary, Merriam Webster ve Farlex Dictionary of Idioms”, Türkçe deyimisel ifadeler için ise “Türk Dil Kurumu” sözlüklerinin çevrimiçi veri tabanlarından yararlanılmıştır. Kaynak dilde kullanılan deyimisel ifadelerin Türkçe dublaj ve altyazı çevirileri, yapay zekâ temelli makine çevirisi uygulamalarının (Google Çeviri, Yandex Çeviri, Microsoft Bing Çeviri ve Apple Çeviri) çeviri çıktıları ile dilbilgisel, anlamsal ve Peter Newmark`ın çeviri yöntem ve stratejileri bağlamında kuramsal açıdan kıyaslanarak analiz edilmiştir. Makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarına 2023 yılı ocak ve şubat aylarında erişilmiştir. Kaynak kültürde kullanılan deyimisel ifadeler, insan çevirmen tarafından yapılan altyazı ve dublaj çevirilerindeki karşılıkları, makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktıları çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler nitel araştırma yöntemleri bünyesinde doküman incelemesi yani karşılaştırmalı ve betimsel analiz yönteminden faydalanılarak incelenmiştir. İlk olarak kaynak dil yani İngilizceden erek dil Türkçeye çevrilen deyimisel ifadelerin hangi anlama geldikleri “Cambridge Dictionary, Merriam Webster ve Farlex Dictionary of Idioms” sözlüklerinin çevrimiçi veri tabanlarından yararlanılarak açıklanmıştır. Ardından deyimisel ifadelerin çevirilerini etkileyecek dilbilgisel farklılıklar değerlendirilmiştir. Sonrasında insan çevirmenler tarafından yapılan altyazı ve dublaj çevirileriyle makine çevirisi uygulamaları tarafından yapılan çeviriler tablolar halinde

karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarının insan çevirmenler gibi bağlamsal anlama uygun çeviriler yapıp yapamadıkları ve hangi yöntem ve stratejiler kullanılarak çeviri yaptıkları belirlenmiştir.

8. Hayaller Diyarı Filminde Geçen Deyimsel İfadelerin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi

Orijinal ismi “Slumberland” olan film Türkçeye “Hayaller Diyarı” olarak çevrilmiştir. 18 Kasım 2022 tarihinde Netflix bünyesinde çocuklar ve aileler tarafından izlenilmesi önerilen filmler kategorisi altında vizyona girmiştir. Deniz fenerinde babasıyla birlikte yalnız yaşayan bir genç kız, babasının denizde kaybolmasının ardından amcasıyla birlikte yaşamak zorunda kalmaktadır. Ardından babasını tekrar görmek umuduyla rüyalarında “Slumberland” denilen Hayaller Diyarına gitmektedir. Film; “Flip” adındaki bir haydutla birlikte babasını tekrar görmesini sağlayacağına inandığı ve özel güçlere sahip olan bir inciyi bulmaya çalışırken başarılarından geçen maceraları konu almaktadır. Filmin başrollerinde “Jason Momoa, Marlow Barkley, Chris O’Dowd” bulunmaktadır (Chernin, Topping, Ready, & Lawrence, 2022).

Kaynak dilde kullanılan deyimsele ifadelerin insan çevirmen tarafından yapılan Türkçe dublaj ve altyazı çevirileri yapay zekâ temelli makine çevirisi uygulamalarının (Google Çeviri, Yandex Çeviri, Microsoft Bing Çeviri ve Apple Çeviri) çeviri çıktıları ile kıyaslanarak, dilbilgisel, bağlamsal ve Peter Newmark`ın çeviri yöntem ve stratejileri bağlamında kuramsal açıdan analiz edilmiştir. Makine çevirisi uygulamalarının bağlamsal anlama uygun çeviriler yapıp yapamadıkları çeviri yöntem ve stratejilerle açıklanarak saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. “keep a low profile”	
Kaynak Dil	“Rule number one, keep a low profile . We don’t wanna get caught messin’ around in other people’s dreams, trust me.” (00:36:48-00:36:53)
Hedef Dil (Dublaj)	“Kural bir, çok dikkat çekme . Başkalarının rüyalarını kurcalarken yakalanmak istemezsin, güven bana.”
Hedef Dil (Altyazı)	“Birinci kural, dikkat çekme . Başkalarının rüyalarına girmişken yakalanmak istemeyiz.”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Bir numaralı kural, dikkat çekmeyin . Başkalarının rüyalarında yakalanmak istemiyoruz, güven bana.”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Birinci kural, dikkat çekme . Başkalarının rüyalarında takılırken yakalanmak istemiyoruz, inan bana.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Bir numaralı kural, düşük bir profil tutun . Başkalarının rüyalarında ortalığı karıştırırken yakalanmak istemiyoruz, bana güvenin.”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Birinci kural, düşük profilli olun . Başkalarının rüyalarında ortalığı karıştırırken yakalanmak istemiyoruz, güven bana.”

Filmde kullanılan “keep a low profile” deyimini “to avoid attracting attention to yourself” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani dikkatleri üzerine çekmekten kaçınmak anlamına gelmektedir.

Cümle dilbilgisel açıdan incelendiğinde; geniş zamanda, olumlu yapıda ve emir kipinde oluşturulmuştur.

Çevirmen, kaynak dilde dublaj ve altyazı çevirilerinde deyim in karşılığı olarak gerçek anlamının dışında mecaz anlamında “göze batmak, fark edilmek” (TDK, t.y.) anlamına gelen “dikkat çekmek” deyimini olumsuz yapıda ve emir kipinde bağlamsal anlama uygun bir şekilde kullanarak çevirmiştir. Dublaj çevirisinde altyazı çevirisinden farklı olarak “çok” zarf tümleci kullanılmaktadır ve “ekleme” sürecine bir örnek teşkil etmektedir. Kuramsal bir bakış açısıyla incelendiğinde, kaynak kültürdeki deyim erek dilde kültürel bir muadiliyle karşılanarak çevrildiği için Newmark’ın hedef kültür odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” sürecinin uygulandığı söylenebilir.

Makine çevirisi uygulamalarının çeviri sonuçlarına bakıldığında; Google ve Yandex çeviri kaynak kültürdeki deyim in karşılığı olarak insan çevirmenin yaptığı gibi olumsuz yapıda ve emir kipinde bağlamsal anlama uygun bir şekilde “dikkat çekmek” deymiyle çevirmektedir. Kuramsal açıdan Newmark’ın hedef kültür odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” süreci ile açıklanabilir. Microsoft Bing ve Apple Çeviriye bakıldığında deymi erek dilde bağlamsal anlamının dışında en yaygın temel anlamıyla çevirmektedir. Kuramsal açıdan incelendiğinde, en yaygın temel anlamıyla birebir çevirileri yapıldığı için Newmark’ın kaynak dil odaklı yöntemleri başlığı altında bulunan “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilirler.

Tablo 2. “Never mind”	
Kaynak Dil	“A: Okay, well, what did your dad do to help you get to sleep? B: Sometimes... he’d tell me stories. A: Aren’t you a little old for that? B: Never mind. ” (00:47:17-00:47:32)
Hedef Dil (Dublaj)	“A: Peki o zaman, baban uyuman için ne yaptı? B: Bazen hikâye anlatırdı. A: Yaşın biraz büyük değil mi? B: Unut gitsin. ”
Hedef Dil (Altyazı)	“A: Peki o zaman, baban uyumana yardım etmek için ne yaptı? B: Bazen bana hikayeler anlatırdı. A: Bunun için büyük değil misin? B: Boşver. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“A: Pekâlâ, baban uyumana yardım etmek için ne yaptı? B: Bazen... bana hikayeler anlatırdı. A: Bunun için biraz yaşlı değil misin? B: Boşver. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“A: Tamam, peki, baban uyumana yardım etmek için ne yaptı? B: Bazen... bana hikayeler anlatırdı. A: Bunun için biraz yaşlı değil misin? B: Boşver. ”

Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“A: Tamam, peki, baban uyumana yardım etmek için ne yaptı? B: Bazen... bana hikayeler anlatırdı. A: Bunun için biraz yaşlı değil misin? B: Boşver. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“A: Tamam, baban uyumana yardım etmek için ne yaptı? B: Bazen... bana hikayeler anlatırdı. A: Bunun için biraz yaşlı değil misin? B: Boşver. ”

Filmde kullanılan “never mind” deyimini “used to tell someone not to worry about something because it is not important” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani birine bir şeyin önemli olmadığı için endişelenmemesi gerektiğini söylerken kullanılan bir ifadedir. Cümle dilbilgisel açıdan incelendiğinde; geniş zamanda, olumlu yapıda ve emir kipinde oluşturulmuştur.

Çevirmen kaynak kültürdeki deyimden karşılığı olarak dublaj çevirisinde deyimsel bir muadili ile çevirmek yerine bağlamsal anlamı veren hedef kültüre özgü daha genel ifadelerle “unut gitsin” şeklinde çevirmiştir. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde, Newmark’ın hedef kültür odaklı çeviri yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” sürecinin uygulandığı söylenebilir. Altyazı çevirisine ve makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarına bakıldığında erek dilde argoda “aldırmamak” (TDK, t.y.) anlamına gelen “boş vermek” deyimiyile geniş zamanda, olumlu yapıda ve emir kipinde bağlamsal anlama uygun bir şekilde “Boş ver” şeklinde çeviri yapılmaktadır. Kuramsal açıdan incelendiğinde, kaynak kültürdeki deyim hedef dilde kültürel bir eşdeğeri ile yani bir deyimle karşılanarak çevrildiği için Newmark’ın hedef kültür odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” süreciyle açıklanabilir.

Tablo 3. “have a good run”	
Kaynak Dil	“Flip, you had a good run . Mm. But now, you’re done.” (01:02:31- 01:03:36)
Hedef Dil (Dublaj)	“Flip, elinden geleni yaptın . Ama artık işin bitti.”
Hedef Dil (Altyazı)	“ İyi iş çıkardın Flip. Ama artık işin bitti.”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Flip, iyi koşun . mm. Ama şimdi, işin bitti.”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Flip, iyi koşun . Ama artık işin bitti.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Flip, iyi bir koşu yaptın . Mm. Ama şimdi, işiniz bitti.”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Flip, iyi bir koşu yaptın . Mm. Ama şimdi bitirdiniz.”

Filmde kullanılan “have a good run” deyimini “to experience joy or success in some endeavor, but only for a limited period of time” (Farlex Dictionary of Idioms, t.y.) yani kısa bir süreliğine

çabanızın karşılığında neşe ya da başarıyı deneyimlemek anlamına gelmektedir. Diğer bir sözlükte “have a good run for your money” şeklinde verilen ifade “to have a good enough time” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani yeterli bir şekilde iyi/hoş vakit geçirmek anlamına gelmektedir. Cümle dilbilgisel açıdan incelendiğinde; “sen” anlamına gelen “you” ikinci tekil şahıs zamiriyle geçmiş zamanda ve olumlu yapıda oluşturulmuştur.

Çevirmen kaynak kültürdeki deyimın karşılığı olarak dublaj çevirisinde “gücünün yettiği kadarını yapmak” anlamına gelen “elinden geleni yapmak” (TDK, t.y.) deymiyle çevirmiştir. Kuramsal açıdan Newmark`ın hedef kültür odaklı çeviri yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” sürecinin uygulandığı söylenebilir. Altyazı çevirisinde ise “çok iş yapmak” anlamına gelen “iş çıkarmak” (TDK, t.y.) deyimini ve “beğenilmeyen bir olay, bir durum karşısında şaşkınlığı anlatan bir söz” anlamında kullanılan “iyi iş” (TDK, t.y.) deyimini birleştirerek “İyi iş çıkardın” şeklinde çevirmiştir. Bu deyim “iyi iş (doğrusu)” şeklinde de kullanılabilir. Çevirmen bağlamsal anlamı tam olarak karşılayabilmek için “iş çıkarmak” deymiyle “iyi iş” deyimini birleştirerek “iyi iş çıkardın” şeklinde birden fazla sözcük ile hedef dil kitlesinin anlayabileceği şekilde çevirdiği için Newmark`ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Betimsel Eşdeğerlik” sürecinden yaralandığı söylenebilir.

Makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarına bakıldığında “iyi koşun” ve “iyi bir koşu yaptın” şeklinde bağlamsal anlamın dışında kelimelerin en temel anlamlarıyla çeviri sunmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde, Newmark`ın kaynak dil odaklı yöntemlerinden “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilirler.

Tablo 4. “give a damn”	
Kaynak Dil	“Nobody gives a damn about me.” (01:03:32- 01:03:33)
Hedef Dil (Dublaj)	“Beni umursayan kimse yok.”
Hedef Dil (Altyazı)	“Kimsenin beni umursadığı yok.”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Kimse beni umursamıyor.”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Kimse beni umursamıyor.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Kimse beni umursamıyor.”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Kimse beni umursamıyor.”

Filmde kullanılan “give a damn” deyimini olumsuz ifadelerle kullanıldığında “to care at all about someone or something” (Merriam Webster, t.y.) yani birini ya da bir şeyi umursamamak anlamına gelmektedir. Kaynak cümlede “hiç kimse” anlamına gelen “nobody” belgisiz zamiri kullanılarak geniş zamanda olumsuz yapıda oluşturulmuştur.

Çeviri çıktıları incelendiğinde kaynak kültürdeki deyimın karşılığı olarak “aldırış etmek, önem vermek” (TDK, t.y.) anlamına gelen “umursamak” fiili erek dildeki cümlelerde farklı görevlerde kullanılarak bağlamsal anlama uygun bir şekilde çevrilmiştir. Çevirmen dublaj

çevirisinde “umursamak” fiilini “-an” ekiyle türetilmiş sıfat-fiil görevinde “umursayan kimse” şeklinde kullanılmaktadır. Altyazı çevirisinde olumsuz bir kelime yapısı olan “yok” kullanılarak “umursadığı yok” şeklinde çevrilmiştir. Makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarına bakıldığında hepsi “umursamak” fiiliyle bağlama uygun bir şekilde “umursamıyor” şeklinde çeviri yapmaktadır. Hedef dilde yapılan çeviri çıktıları kuramsal açıdan değerlendirildiğinde kaynak kültürdeki deyim hedef dildeki deyimsel bir kültürel muadili yerine bağlamsal anlamı veren hedef kültüre özgü daha genel ifadelerle yani en yaygın işlevsel muadiliyle çevrildikleri için Newmark’ın hedef kültür odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” süreci ile açıklanabilirler.

Tablo 5. “have a laugh”	
Kaynak Dil	“You must be having a laugh , mate.” (01:13:27- 01:13:30)
Hedef Dil (Dublaj)	“ Şaka yapıyor olmalısınız.”
Hedef Dil (Altyazı)	“ Şaka yapıyor olmalısın.”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“ Gülüyor olmalısın, dostum.”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“ Gülüyor olmalısın dostum.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“ Gülüyor olmalısın, dostum.”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“ Gülüyor olmalısın dostum.”

Filmde kullanılan “have a laugh” deyimini sözlükte “you’re having a laugh” şeklinde kullanılmakta ve “used to show that you think that what someone has just said is not reasonable or fair” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani bir kişinin konuşma esnasında az önce söylediği bir sözün makul/mantıklı veya adil olmadığını düşündüğünüzü göstermek/belirtmek için kullanılan bir ifadedir. Cümle zorunluluk bildirmesinin yanında güçlü bir olasılık belirtmek istendiğinde çıkarım yapmak için kullanılan “must” yardımcı fiiliyle “must be having a laugh” şeklinde oluşturulmuştur.

Çevirmen kaynak kültürdeki deyim karşılığı olarak dublaj ve altyazı çevirilerinde “şaka niteliğinde bir şey yapmak veya söylemek” anlamına gelen “şaka yapmak” deyimini bağlamsal anlama ve cümle yapısına uygun bir şekilde kullanmıştır. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde, kaynak kültürdeki deyim erek dilde kültürel bir muadiliyle karşılanarak çevrildiği için Newmark’ın hedef kültür odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” sürecinin uygulandığı söylenebilir.

Makine çevirisi uygulamaları kaynak dildeki bağlamsal anlamın dışında “gülme” fiilini gerçek anlamında kullanarak temel anlamında sözcüğü sözcüğüne çevirmektedir. Newmark’ın kaynak dil odaklı yöntemleri başlığı altında bulunan “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilirler.

Tablo 6. “No big deal”	
Kaynak Dil	“That’s a whole lot of water. Gonna go for a little swim. No big deal. ” (01:19:30-01:19:34)
Hedef Dil (Dublaj)	“Ne kadar çok su var. Tamam. Birazcık yüzeceğiz. Önemli değil. ”
Hedef Dil (Altyazı)	“Her yanımızda su var. Tamam. Biraz yüzeceğim. Önemli değil. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Bu çok fazla su demek. Biraz yüzmeye gideceğim. Önemli değil. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Bu çok fazla su demek. Biraz yüzmeye gideceğim. Önemsiz şey. ”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Bu çok fazla su. Biraz yüzmeye gideceğim. Önemli değil. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Bu çok fazla su. Biraz yüzmeye gideceğim. Önemli değil. ”

Filmde kullanılan “no big deal” deyimini konuşma dilinde “not important” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani önemli değil anlamına gelmektedir. Deyim diğer cümlelerden bağımsız bir şekilde hiçbir değişime uğramadan yalnız başına kullanılmaktadır. Sözlükte “be no big deal” şeklinde diğer bir kullanımı da bulunmakta olup, “to not be a serious problem” yani ciddi bir sorun değil anlamına gelmektedir ve cümle içinde “it’s no big deal” şeklinde de kullanılabilir (Cambridge Dictionary, t.y.).

Erek kültürde yapılan çevirilere bakıldığında Yandex Çevirinin diğer çevirilerden farklı olarak “Önemsiz şey” şeklinde çevirmesinin dışında tüm çeviriler “önemli değil” şeklinde yapılmaktadır. Kaynak kültürde kullanılan deyim in erek kültürde birebir kültürel bir muadili bulunmadığı için bağlamsal anlamı karşılayacak erek kültüre özgü daha genel ifadelerle karşılanarak çevrilmektedir. Yapılan tüm çevirilerin bağlamsal anlama uygun oldukları söylenebilir. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde Newmark’ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” süreci ile açıklanabilirler.

Tablo 7. “get rid of”	
Kaynak Dil	“I don’t wanna talk. You wanna get rid of me, so get rid of me.” (01:23:19-01:23:22)
Hedef Dil (Dublaj)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsan hiç durma.”
Hedef Dil (Altyazı)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsan kurtul. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsan, benden kurtul. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsun, o yüzden kurtul benden.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsun, öyleyse benden kurtul. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Konuşmak istemiyorum. Benden kurtulmak istiyorsun, o yüzden benden kurtul. ”

Filmde kullanılan “get rid of” deyimini sözlükte “get rid of someone” şeklinde verilmekte olup “to find a way to make someone leave because you do not want the person to be with you any longer” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani artık beraber olmak istemediğiniz birinden kurtulmak, ayrılmak veya onu terk etmek için bir yol bulmak anlamına gelmektedir.

Erek dilde yapılan çevirilere bakıldığında kaynak kültürdeki deyimın bağlamsal anlamını veren “istenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak” (TDK, t.y.) anlamına gelen “-den kurtulmak” fiili kullanılarak çeviri yapılmaktadır. Yapılan tüm çevirilerin bağlamsal anlama uygun oldukları söylenebilir. Kuramsal açıdan değerlendirildiklerinde, erek kültüre özgü kültürel bir muadili yerine aynı anlamı veren daha genel bir ifadeyle çevrildiği için Newmark’ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” süreci ile açıklanabilirler.

Tablo 8. “Here we go”	
Kaynak Dil	“Hey, Emmett, take a right. Here we go. ” (01:35:03-01:35:09)
Hedef Dil (Dublaj)	“Hey, Emmett, sağdan gir. İşte oldu. ”
Hedef Dil (Altyazı)	“Emmett, sağa dön. İşte böyle. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Emmett, sağa dön. İşte başlıyoruz. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Hey, Emmett, sağa dön. Pekâlâ, gidelim. ”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Hey, Emmett, bir hak al. İşte başlıyoruz. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Hey, Emmett, sağa dön. İşte başlıyoruz. ”

Filmde kullanılan “here we go” deyimini “used when something is just beginning to happen or move” (Merriam Webster, t.y.) yani bir şey olmaya ya da harekete geçmeye başladığında kullanılan bir ifadedir. Diğer bir açıklayıcı tanıma göre ise “a phrase often sung repeatedly by English football crowds when their team is successful” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani İngiliz futbol taraftarlarının takımları kazandıklarında sıklıkla tezahürat yapmak için kullandıkları bir ifadedir.

Çevirmen kaynak kültürdeki deyimın karşılığı olarak dublaj çevirisinde “işte oldu” ve altyazı çevirisinde ise “işte böyle” şeklinde bağlamsal anlama uygun bir şekilde çevirmiştir. Makine çevirisi uygulamalarından Google, Microsoft Bing ve Apple Çeviri de “İşte başlıyoruz” şeklinde bağlamsal anlama uygun bir çeviri sunmaktadır. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde hedef dil kitlesinin anlayabileceği şekilde birden fazla sözcükle uygun ifadeler kullanarak çevrildiği için Newmark’ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Betimsel Eşdeğerlik” süreciyle açıklanabilirler. Diğer çeviri uygulaması Yandex Çeviri “Pekâlâ, gidelim” şeklinde yaptığı çeviriyle bağlamsal anlama uygun olmayan, deyimın temel anlamında bir çeviri sunmaktadır. Deyimde kullanılan “here” kelimesi sözlükte “burası, burayı, burada, işte” (Cambridge Dictionary, t.y.) anlamlarına gelmektedir ve “pekâlâ” olarak çevirmektedir ve “we go” kısmını ise tamamen sözcüğü sözcüğüne “gidelim” şeklinde çevirmektedir. Kuramsal

açından değerlendirildiğinde burada “here” kelimesi temel anlamının dışında daha genel ve erek kültüre özgü bir ifadeyle çevrildiği için Newmark`ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” süreciyle, “we go” kısmı ise Newmark`ın kaynak dil odaklı yöntemleri başlığı altında bulunan “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilir.

Tablo 9. “make sure of that”	
Kaynak Dil	“You have the dream you’re meant to have. We make sure of that. ” (01:41:38-01:41:42)
Hedef Dil (Dublaj)	“Görmen gereken rüyayı görüyorsun. Bunu biz sağlıyoruz. ”
Hedef Dil (Altyazı)	“Görmen gereken rüyayı görüyorsun. Bundan emin oluyoruz. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Sahip olmanız gereken rüyayı gördünüz. Bundan emin oluyoruz. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Hayalini kurman gereken rüyayı görüyorsun. Bundan emin olunuz. ”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Sahip olmanız gereken rüyaya sahipsiniz. Bundan emin oluyoruz. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Sahip olman gereken rüyaya sahipsin. Bundan emin olunuz. ”

Filme kullanılan “make sure of that” deyimini “to take special care to do something” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani bir şeyin yapılması için özel ilgi gösterilmesi anlamına gelmektedir. İfade mecaz anlamının dışında temel anlamında “-den emin olmak” (Cambridge Dictionary, t.y.) şeklinde kullanılmaktadır. Cümle dilbilgisel açıdan incelendiğinde olumlu yapıda ve geniş zamanda oluşturulmuştur.

Çevirmen dublaj çevirisinde kaynak kültürde verilmek istenilen deyimsel anlamı birden fazla sözcükle betimleyerek “Bunu biz sağlıyoruz” şeklinde bağlamsal anlama ve dilbilgisel yapıya uygun bir şekilde geniş zamanda ve olumlu bir yapıda çevirmektedir. Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde Newmark`ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Betimsel Eşdeğerlik” sürecinin uygulandığı söylenebilir.

Altyazı ve makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktıklarına bakıldığında “bundan emin oluyor/olunuz” şeklinde yapılan çeviriler ifadenin temel anlamında bağlamsal anlama uymayan sözcüğü sözcüğüne çeviri sunmaktadırlar ve Newmark`ın kaynak dil odaklı yöntemleri başlığı altında bulunan “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilirler.

Tablo 10. “keep an eye on”	
Kaynak Dil	“And you never forget how very proud I am of you. And keep an eye on that brother of mine.” (01:45:14-01:45:27)
Hedef Dil (Dublaj)	“Şunu sakın aklından çıkarma olur mu: seninle gurur duyuyorum. Ve kardeşime de göz kulak ol bu arada.”

Hedef Dil (Altyazı)	“Seninle ne kadar gurur duyduğumu asla unutma. Kardeşime de göz kulak ol. ”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Ve seninle ne kadar gurur duyduğumu asla unutma. Ve o kardeşime göz kulak ol. ”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Ve seninle ne kadar gurur duyduğumu asla unutmuyorsun. Kardeşime de göz kulak ol. ”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Ve seninle ne kadar gurur duyduğumu asla unutmazsın. Ve o kardeşime göz kulak ol. ”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Ve seninle ne kadar gurur duyduğumu asla unutmazsın. Ve o kardeşime göz kulak ol. ”

Filmde kullanılan “keep an eye on” deyimini sözlükte “keep your/an eye on something/ someone” şeklinde verilmekte olup “to watch or take care of something or someone” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani birine ya da bir şeye bakarak olmak, onunla ilgilenmek anlamına gelmektedir. Cümle dilbilgisel açıdan incelendiğinde olumlu cümle yapısında ve emir kipinde oluşturulmuştur.

Çeviri çıktıklarına bakıldığında tüm çevirilerin temel anlamının dışında mecaz anlamında “gözetmek, korumak, bakmak” anlamına gelen “göz kulak olmak” deyimiyile dilbilgisel yapıya ve bağlamsal anlamına uygun bir şekilde kültürel eşdeğeriyle çevrilmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde Newmark’ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “Kültürel Eşdeğerlik” süreci ile açıklanabilirler.

Tablo 11. “Deep down”	
Kaynak Dil	“He seems normal, but he’s not. Deep down , he’s a wild man.” (01:45:27-01:45:33)
Hedef Dil (Dublaj)	“Normal görünür ama değildir. Aslında , çılgının tekidir.
Hedef Dil (Altyazı)	“Normal görünüyor ama değil. İçten içe vahşi bir adam.”
Google Çeviri (Hedef Dil)	“Normal görünüyor ama değil. Derinlerde , o vahşi bir adam.”
Yandex Çeviri (Hedef Dil)	“Normal görünüyor ama değil. Derinlerde , o vahşi bir adam.”
Microsoft Bing Çeviri (Hedef Dil)	“Normal görünüyor, ama değil. Derinlerde , o vahşi bir adam.”
Apple Çeviri (Hedef Dil)	“Normal görünüyor ama değil. Derinlerde , o vahşi bir adam.”

Filmde kullanılan “deep down” deyimini “felt strongly and often hidden from other people” (Cambridge Dictionary, t.y.) yani genellikle diğer insanlardan gizli bir şekilde güçlü bir şekilde açıkçası yürekten hissedilmek anlamına gelmektedir. Diğer bir sözlükte “deep down (inside)” şeklinde de verilen ifade “used to mean that something is true or real even if it is not said or shown to other people” (Merriam Webster, t.y.) yani diğer insanlara gösterilmemesine ya da

söylenmemesine rağmen bir şeyin aslında gerçek ya da doğru olduğu söylenmek istendiğinde kullanılan bir ifade anlamına gelmektedir. Burada “Normal görünür ama değildir. Aslında, çılgının tekidir” sözüyle anlatılmak istenilen diğer insanlara çılgın biri olduğunu göstermemesine ya da söylememesine rağmen karakterin özünde çılgın biri olduğudur.

Kaynak kültürdeki deyimın erek kültürde kültürel bir karşılığı olmadığı için çevirmen dublaj çevirisinde bağlamsal anlamı karşılayan ve “asıl olarak, esasen, esasta, haddizatında” (TDK, t.y.) anlamına gelen “aslında” zarfını kullanarak çevirmiştir. Altyazı çevirisinde ise yine bağlamsal anlamı karşılayacak şekilde mecaz anlamında “gizli gizli, belli etmeden” (TDK, t.y.) anlamına gelen “içten içe” zarfını kullanarak çevirmektedir. Kuramsal açıdan değerlendirildiklerinde erek kültüre özgü kültürel bir muadili olmadığından dolayı aynı anlamı veren daha genel ifadelerle çevrildiği için Newmark’ın hedef dil odaklı yöntemlerinden “İletişimsel Çeviri Yöntemi” ışığında “İşlevsel Eşdeğerlik” süreciyle açıklanabilirler.

Makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktılarına bakıldığında deyim bağlamsal anlamının dışında gerçek anlamında “derinlerde” şeklinde çevrilmektedir ve Newmark’ın kaynak dil odaklı yöntemlerinden “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemi ile açıklanabilir.

Sonuç

Bu çalışmada Netflix bünyesinde 18 Kasım 2022 tarihinde vizyona giren “Hayaller Diyarı” filmindeki deyimsel ifadelerin altyazı ve dublaj çevirileriyle makine çevirisi uygulamalarının çeviri çıktıları dilbilgisel, anlamsal ve Peter Newmark’ın çeviri yöntem ve stratejileri bağlamında kuramsal açıdan karşılaştırmalı ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; insan çevirmen tarafından yapılan dublaj çevirilerinin dilbilgisel ve bağlamsal açıdan uygun ve tamamen erek dil odaklı oldukları söylenebilir. Kuramsal açıdan değerlendirildiklerinde, on bir adet deyimsel ifadenin dublaj çevirilerinde beş kez işlevsel eşdeğerlik sürecinden (%45), bir tanesi ekleme süreciyle (%9) birlikte olmak üzere dört kez kültürel eşdeğerlik sürecinden (%36) ve iki kez de betimsel eşdeğerlik sürecinden (%18) yararlandığı söylenebilir. Altyazı çevirilerinde ise beş kez işlevsel eşdeğerlik sürecinden (%45), üç kez kültürel eşdeğerlik sürecinden (%27) ve üç kez de betimsel eşdeğerlik sürecinden (%27) yararlandığı söylenebilir.

Makine çevirisi uygulamaları tarafından yapılan on bir adet deyimsel ifade çevirisinin analiz sonuçlarına göre; Google Çeviri toplam yedi adet (%63) bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır. Bağlamsal anlama uygun çevirilerden üç tanesi kültürel eşdeğerlik (%27), üç tanesi işlevsel eşdeğerlik (%27) ve bir tanesi de betimsel eşdeğerlik (%9) süreciyle açıklanabilir. Bağlamsal anlama uygun olmayan dört çeviri de sözcüğü sözcüğüne çeviri süreciyle (%36) açıklanabilir. Yandex Çeviri toplam altı adet (%54) bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır. Bunlardan üç tanesi kültürel eşdeğerlik (%27) ve diğer üç tanesi de işlevsel eşdeğerlik (%27) süreciyle açıklanabilir. Bağlamsal anlama uygun olmayan beş çeviri de sözcüğü sözcüğüne çeviri süreciyle (%45) açıklanabilir. Microsoft Bing Çeviri toplam altı adet (%54) bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır. Bunlardan üç tanesi işlevsel eşdeğerlik (%27), iki tanesi

kültürel eşdeğerlik (%18) ve diğer bir tanesi de betimsel eşdeğerlik (%9) süreciyle açıklanabilir. Bağlamsal anlama uygun olmayan beş çeviri de sözcüğü sözcüğüne çeviri süreciyle (%45) açıklanabilir. Apple Çeviri toplam altı adet (%54) bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır. Bunlardan üç tanesi işlevsel eşdeğerlik (%27), iki tanesi kültürel eşdeğerlik (%18) ve diğeri de betimsel eşdeğerlik süreciyle (%9) açıklanabilir. Bağlamsal anlama uygun olmayan beş çeviri de sözcüğü sözcüğüne çeviri süreciyle (%45) açıklanabilir. Sonuç olarak; insan çevirmen karşısında “Hayaller Diyarı” filmindeki deyimsel ifadelerin Türkçe çevirilerinde Google Çeviri %63, diğer çeviri uygulamaları ise %54 bağlamsal anlama uygun çeviri sunmaktadır.

Sonuç olarak; makine çevirisi sistemlerinin en gelişmiş versiyonu olan nöral makine çeviri sisteminin internet veri tabanlarında kaynak dil ve erek dil arasında çevrilen milyonlarca kaynak metni tarayıp, derin öğrenme algoritmalarını kullanarak sisteme dahil ettiği düşünülürse bu sistemlerin başarı oranlarının yükselmesi internet veri tabanlarında bulunan doğru çevirilerle doğru orantılıdır. Buna ek olarak çeviri topluluklarında bulunan kişilerin katkıları da sistemin ve algoritmaların buna bağlı olarak olumlu bir yönde gelişmesine katkı sağlamaktadır (Kelman, 2016). İnsanlar ile makine çevirisi sistemleri arasındaki en büyük fark; insanların bilişsel yeteneklere sahip olmalarıdır. Bu da insanları “sözcüksel, dilbilgisel ve metinsel belirsizliklere” sahip bir metni çevirirken farklı boyutlar katarak anlamlandırabilmeleriyle yapay zekâ temelli uygulamalar karşısında bir adım öne geçirmektedir (Luo, 2018, s. 1-2). 2023 yılı itibariyle insanların bilişsel özelliklerine henüz sahip olamadıkları için bu uygulamalardan mükemmel çeviriler beklemek büyük bir hayal kırıklığı yaratabilir. İnsan çevirmenlerin bile iki dile hâkim olmamasından kaynaklanan yanlış anlaşılmalarda sonuçunda özellikle farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıyabilen deyimsel ifadelerin çevirilerinde yanlış çeviriler yapabildiği düşünülürse bu uygulamaların kusursuz denilebilecek seviyeye ulaşmaları bir hayli zaman alacaktır. İnternet kullanıcılarının ve veri tabanındaki girdilerin her geçen gün arttığı düşünülürse, makine çevirisi uygulamalarının gelecekte çok daha başarılı çeviriler yapmaları kaçınılmaz olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- Ş.S., M.Ö.; Veri Toplama- Ş.S.; Veri Analizi/Yorumlama- Ş.S.; Yazı Taslağı- Ş.S., M.Ö.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- Ş.S., M.Ö.; Son Onay ve Sorumluluk- M.Ö., Ş.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- Ş.S., M.Ö.; Data Acquisition- Ş.S.; Data Analysis/Interpretation- Ş.S.; Drafting Manuscript- Ş.S., M.Ö.; Critical Revision of Manuscript- Ş.S., M.Ö.; Final Approval and Accountability- M.Ö., Ş.S.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Alkan, S. C. (2013). Lisans düzeyinde çeviri eğitiminde teknoloji eğitiminin yeri. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*(7), 127-147.
- Bacaksız, A. D. (2019). The Future of Translation Studies through Artificial Intelligence. *Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Cambridge Dictionary. (t.y.). be no big deal. 02 12, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/be-no-big-deal> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). deep down. 02 13, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/deep-down> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). get rid of someone. 02 12, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/get-rid-of> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). have a good run for your money. 02 23, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/have-a-good-run-for-money?q=have+a+good+run> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). here. 02 12, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/here> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). here we go. 02 12, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/here-we-go> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). keep a low profile. 02 11, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/keep-a-low-profile> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). keep an eye on. 02 13, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/keep-an-eye-on?q=keep+an+eye> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). make sure. 02 13, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/make-sure> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). make sure. 02 13, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/make-sure> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). never mind. 02 11, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/never-mind> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). no big deal. 02 12, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/no-big-deal> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (t.y.). you're having a laugh. 02 11, 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/you-re-having-a-laugh> adresinden alındı
- Caswell, I. (2022, Mayıs 11). *Google Translate learns 24 new languages*. 2022 tarihinde blog.google/products/translate/ <https://blog.google/products/translate/24-new-languages/> adresinden alındı
- Chernin, P., Topping, J., Ready, D., Lawrence, F. (Prodüktörler), & Lawrence, F. (Yöneten). (2022). *Slumberland* [Sinema Filmi]. Netflix. Aralık 24, 2022 tarihinde <https://www.netflix.com/tr/title/81220825> adresinden alındı
- Cornu, C. O., & Jean-François. (2019). History of audiovisual translation. L. Pérez-González (Dü.) içinde, *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation* (s. 15-30).
- Dendi, V. (2007, Eylül 22). *Welcome to the Machine Translation team blog!* 2022 tarihinde Microsoft Translator Blog: <https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog/2007/09/22/welcome-to-the-machine-translation-team-blog/> adresinden alındı

- Dillinger, M., & Lommel, A. (2004). Implementing machine translation. *Localization Industry Standards Association*.
- Erdoğan, N. (2009). Altyazı ve Dublaj Çevirileriyle ilgili Yöntem ve Tekniklerin Çeviribilim açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya*.
- Farlex Dictionary of Idioms. (t.y.). have a good run. 02 23, 2023 tarihinde <https://idioms.thefreedictionary.com/have+a+good+run> adresinden alındı
- iPhone Kullanma Kılavuzu*. (2022). Ekim 2022 tarihinde Apple Support: <https://support.apple.com/tr-tr/guide/iphone/iphd74cb450f/ios> adresinden alındı
- Kelman, S. (2016, Şubat 17). *From Amharic to Xhosa, introducing Translate in 13 new languages — now over 100 in total!* 2022 tarihinde blog.google/products/translate: <https://blog.google/products/translate/from-amharic-to-xhosa-introducing/> adresinden alındı
- Läubli, S., Sennrich, R., & Volk, M. (2018). Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation.
- Luo, X. (2018). Artificial intelligence and the crisis of translation. 5(1).
- Merriam Webster. (t.y.). deep down (inside). 02 13, 2023 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deep%20down> adresinden alındı
- Merriam Webster. (t.y.). give a damn. 02 11, 2023 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/give%20a%20damn> adresinden alındı
- Merriam Webster. (t.y.). here we go. 02 12, 2023 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/here%20we%20go> adresinden alındı
- Microsoft Translator Blog. (2021, Ekim 11). *Translator now translates more than 100 languages*. 2022 tarihinde [microsoft.com/en-us/translator/blog](https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog): <https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog/2021/10/11/translator-now-translates-more-than-100-languages/> adresinden alındı
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation* (Cilt 66). New York: Prentice Hall.
- Olohan, M. (2010). Commercial translation. *Handbook of Translation Studies* (Cilt 1, s. 41-44). içinde
- Özbudak, S. K. (2018). Cultural Representation and Translation of Poetry through Subtitling: The Case of Butterfly's Dream. *Doctoral Thesis. Department of Translation and Interpreting Translation and Cultural Studies (English) Programme*.
- Pedersen, J. (2011). *Subtitling norms for television*. John Benjamins Publishing Company.
- Qun, L., & Xiaojun, Z. (2015). Machine translation: general. *Routledge Encyclopedia of Translation Technology* (s. 105-119). içinde New York: Routledge.
- Rebeca, L., & Stiegelbauer, P. (2013). Automatic translations versus human translations in nowadays. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*(70), 1768 – 1777.
- Samuelsson-Brown, G. (2010). *A Practical Guide for Translators*. Multilingual Matters.
- Sayman, A. S. (2011). The quality of audiovisual translation in Turkey and the course of the production process: An empirical study on the subtitled and the dubbed versions of Will and Grace. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi*.
- Sin-wai, C. (2014). The Development of Translation Technology. *Routledge Encyclopedia of Translation Technology*. içinde

- Şahin, A. (2012). Dubbing as a type of audiovisual translation: A study of its methods and constraints focusing on Shrek 2. *Yüksek lisans tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- TDK. (t.y.). aslında. 02 13, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). boş vermek. 02 11, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). çeviri. 02 15, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). *Deyim*. Ekim 28, 2022 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). dikkat çekmek. 02 11, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). elinden geleni yapmak. 02 23, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). içten içe. 02 13, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). iş çıkarmak. 02 23, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). iyi iş (doğrusu). 02 23, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). kurtulmak. 02 12, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (t.y.). umursamak. 02 11, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Temizöz, Ö. (2013). Postediting machine translation output and its revision: Subject-Matter Experts versus Professional Translators. Doctoral dissertation, Universitat Rovira i Virgili.
- Thorne, H. (2007, Eylül 22). *Machine Translation group at Microsoft Research*. 2022 tarihinde Microsoft Translator Blog: <https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog/2007/09/22/machine-translation-group-at-microsoft-research/> adresinden alındı
- Yandex. (2022). *Servis hakkında*. Haziran 22, 2022 tarihinde Yandex Yardım: <https://yandex.com.tr/support/translate/index.html> adresinden alındı
- Yandex Blog. (2013, Mart 26). *Yandex challenges language barriers*. Haziran 22, 2022 tarihinde yandex.com/company/blog/13: <https://yandex.com/company/blog/13> adresinden alındı
- Yandex Blog. (2017, Eylül 14). *One model is better than two. Yandex.Translate launches a hybrid machine translation system*. Haziran 24, 2022 tarihinde yandex.com/company/blog/one-model-is-better-than-two-yu-yandex-translate-launches-a-hybrid-machine-translation-system: <https://yandex.com/company/blog/one-model-is-better-than-two-yu-yandex-translate-launches-a-hybrid-machine-translation-system> adresinden alındı
- Yılmaz, M. D. (2017). Altyazı Çevirilerinde Kültürel Ögelerin Aktarımı ve Çeviri Sorunları. *Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.*

When Particular Contexts Create Their Concepts: The Evolution of *Meal* as a Canonical Translational Term for Qur'an Translations in Türkiye*

Kendi Kavramlarını Yaratan Bağlamlar: “Meal” Kelimesinin Bir Kur'an Tercümesi Terimine Evrilme Serencamı

Sema Üstün Külünk¹

* This article is derived from the MA Thesis: Üstün, Sema. "A Historical and Conceptual Analysis of the Terms used in The Titles Of Turkish Qur'an Translations Since 1923". 2013. İstanbul, Boğaziçi University.

¹Assist. Prof., Doğuş University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Translation and Interpretation, Dudullu Campus, İstanbul, Türkiye

ORCID: S.Ü.K. 0000-0001-7447-2041

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Sema Üstün Külünk,
Doğuş University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of Translation and Interpretation,
Dudullu Campus, İstanbul, Türkiye
E-mail: semaustunsema@gmail.com

Submitted/Başvuru: 28.02.2023

Accepted/Kabul: 17.05.2023

Citation/Atf: Üstün Külünk, S. (2023). When Particular Contexts Create Their Concepts: The Evolution of *Meal* as a Canonical Translational Term for Qur'an Translations in Türkiye. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - İstanbul University Journal of Translation Studies, 18, 149-165.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1257600>

ABSTRACT

The plethora of Qur'an translations in Türkiye, with hundreds of different and/or edited translations, attracts attention as a productive and fruitful but, at the same time, tense and resistant translational site. This study aims at uncovering the motives behind the evolution of the translational term "*meal*" [meaning] in the field of Qur'an translations to contribute to the history of translation tradition in Türkiye with a particular concentration on religious text production. This study illustrates the prevailing harsh discourse concerning the output of Qur'an translations, which necessitates new designations (i.e., titles), and portrays one of its results: *meal*. In this respect, the translational endeavor to survive and act under the guise of an alternative title (i.e., *meal*) is portrayed with references to conceptual history. To this end, firstly, the premises of conceptual history are visited. Secondly, approaches toward Qur'an translations are introduced with an emphasis on the notion of translation to better explain the background that led to the formation of this particular term. Thirdly, the evolution of *meal* from a common word into a widely recognized translational term of daily circulation is tracked in different long- and short-term sources to comment on the poetics and politics of Qur'an translations in Türkiye.

Keywords: Qur'an translations, conceptual history, translation history, *meal*

ÖZ

Bu çalışma, “meal” [anlam] çeviri teriminin Kur'an tercümeleri alanındaki evriminin ardındaki perdeyi aralayarak, dini metin üretimi özelinde Türkiye'deki çeviri geleneği tarihine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Yüzlerce farklı ve/veya gözden geçirilmiş/düzenlenmiş Kur'an tercümesinden oluşan bu çeviri bütüncesi verimli ama aynı zamanda gerilimli bir tercüme çalışma alanı olarak dikkat çekmektedir. Bu araştırma, Kur'an tercümelerinin üretimine ilişkin yeni adlandırılmalar gerektiren baskın ve yönlendirici bir çeviri söylemi üzerinde çalışarak, bu durumun sonucu olduğu iddiasıyla “meal” kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda bir alternatif çeviri başlığı arama güdüsü, Kur'an tercümeleri ve çevirmenleri için bir hayatta kalma çabası olarak tasvir edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda, kavram tarihi araştırma öncülleri ele alınmakta, ardından Kur'an tercümelerine yönelik yaklaşımlar, bu özel terimin oluşumuna yol açan arka planı daha iyi

açıklamak için incelenmektedir. Çalışma kapsamında, zengin bir metin örgüsü içerisinde bir kelimenin (yani *meal*'in) bir çeviri kavramına dönüşüm yolculuğu örneklenmekte, Türkiye'deki Kur'an tercümeleeri özelindeki çeviri söylemine farklı kaynaklardan yararlanılarak ışık tutulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kuran tercümesi, meal, kavram çalışmaları, terminoloji

1. Introduction

Tracking the historical account of a term or a concept falls into the same field of conceptual history. Any particular designation of a specific phenomenon emerges due to a social, political, and/or cultural change. In other words, the decision to name a particularity in a particular way is governed by varying conditions, and their analysis can provide resourceful insights. This is the primary motivation behind this study on a translational term peculiar to Qur'an translations in Turkish: “*meal*” (meaning). Today when a Turkish-speaking person says, “*Meal okuyorum* [I am reading *meal*],” the addressee immediately understands that s/he is reading the translation of the Qur'an but nothing else, which was not the case before the 1930s. Regarding concepts as political and historical structures, this study portrays an interdisciplinary approach and merges the premises of translation studies with conceptual history.

Meal stands out as a remarkable translational instance representing the evolution of a specific word defined as “meaning” into an established translational term defined as “the book including the meanings of the Qur'an, and the translation of the Qur'an, etc.” (Öztürk, 2019). *Meal* as a common word found its way into vernacular-terminological language as a term through translation. Before delving into the grand narrative of Qur'an translations, one should note that the Turkish language is vibrant concerning translational practices (Paker, 2011). Various forms of text production are (in)directly related to translation in the general sense. The words such as *tercüme* [translation], *çeviri* [translation], *derleme* [compilation], *adaptasyon* [an adaptation], *hülasa* [summary], *nakl* [conveying], *sadeleştirme* [simplification], *iktibas* [borrowing], etc. all refer to a translation-oriented practice. Then one considers, in this abundance, what led relevant agents to look for a new term to define their Qur'an translations. This is where the politics of translation comes to the stage and governs the process and the discourse on the translation of the Holy untranslatable (i.e., the Qur'an). A brief look through the available data reveals that “*meal*” began to be used in the title of a Qur'an translation in Turkey in 1935 with the first state-sponsored translation of the newly established Republic of Turkey. This is where the story begins, which will be explained in detail below.

This study aims to uncover the motives behind the evolution of the translational term “*meal*” [meaning] in the Qur'an translations in Turkey to contribute to the history of translation studies in Turkey with a particular concentration on religious text production. The analysis illustrates the prevailing tense and resistant discourse concerning the output of Qur'an translations, which necessitates new designations (i.e., titles) and portrays one of its results: *meal*. In this respect, the translational endeavor to survive and act under the guise of an alternative title (i.e., *meal*) will be portrayed with references to conceptual history.

In this research, the premises of conceptual history are used to explore the account of an existing common noun that transforms into a term with alleged translational attributions. To this end, the premises of conceptual history will be visited with particular references to its relation to translation. Secondly, the approaches toward Qur'an translations in Turkey will be

introduced with an emphasis on the notion of translation to better understand the background that led to the formation of this particular translational term (i.e., *meal*). Thirdly, the evolution of *meal* from a common word into a canonized translational term will be tracked in different long- and short-term sources. In the final part, the poetics and politics of translation are discussed under peculiar findings and statistical data concerning Qur'an translations in Turkey with minute comparative examples from the Qur'anic renderings worldwide. By elaborating on the issue from different perspectives, I am motivated to provide exemplary research for further studies on Qur'an translations in Turkish, which – to my mind- have not yet received adequate attention in the field of Qur'anic translation studies in Turkey until now.

2. Merging Conceptual History with Translation History in a Micro Study

Conceptual history is a field that studies concepts to analyze different forms of cultural, political, and social changes. With its simplest definition, it requires tracking a particular word in a spatial and temporal framework. This is also the theoretical insight that governs the practice's quest to explain a conceptual change and its relation to social changes. Conceptual history is an interdisciplinary field of study, and its practical use in translation studies will be exemplified in this study. To this end, a translational term's discursive and definitional baggage will be analyzed to offer stimulating perspectives in a corpus of study.

The hybrid nature of the field welcomes various researchers from different disciplines. Reinhart Koselleck is one of the prominent scholars of the area and, in a way, determines the general premises of a study concerning conceptual history as follows: (1) to identify concepts that had a prominent role in the characterization of history; (2) to contextualize concepts within the relevant social and political discourses; (3) to provide critical analysis of the concepts concerning historical data (Koselleck, 2002). Christophe Bouton (2016) evaluates Koselleck's approach as an "inquiry into the historical categories that are used in or presupposed by the experience of history at its different levels, as events, traces, and narratives" (164). The framing insight in this approach is that any historical representation uses a vocabulary that distinguishes the issues under discussion. It is where historical concepts- a translational term in this study- come to the stage and allow specific identifications. It is a dual process: both questions in a conceptual history study consider how the relevant word is understood and how it has changed over time.

On this point, one might rightfully ask how this perception relates to Translation Studies. Translation and translation history, in particular, deals with concepts and, more often, with terms concerning translational practices. That is, the terms used to define various text production practices constitute subject matters of the field. Any attempt to excavate these terms might benefit from the practical premises provided within conceptual history. In this regard, the in-depth analysis of a translation historian resembles the work of a conceptual historian in the sense that both endeavors to reveal particular uses in vocabulary to illustrate specific breaking points

and transformation processes. However, they might differ concerning the comprehensiveness of the words they deal with. A conceptual historian might study grandiose concepts such as modernism, equality, freedom, etc., that provide grand narratives. In contrast, it is more probable for the translation scholar to work on micro cases like translational terms rather than concepts that indicate turning points in translation history in synchronic and diachronic contexts.

The analysis of the emergence and instrumentalization of a key translational term uncovers the particularities of performativity (Austin, 1962) and “refractions, frictions and the breaking up of certain enduring elements that affect the chain of events, or we may refer to the retrospective of events upon their enduring presuppositions” (Koselleck, 2002, 7). The evolution of a term under the guise of canonical religious text production (i.e., the Qur’an) portrays the circulation of the relevant word while constructing and maintaining a reality in life. In this regard, Hans-Jürgen Losebrink (1998) identifies an interplay of “lexicological, semantic, intermedial, socio-cultural and intercultural” dimensions (115) as critical categories of research on conceptual history.

Another critical point in the analysis of a concept is the selection of data because the history of concepts is to be accompanied by the history of the objects to which the terms of the repertoire refer (Koselleck, 2002). To this end, the elaboration on “*meal*” cannot be fully understood without exploring established texts in the field of Qur’an translations. In this regard, canonical texts which refer to the works produced by scholars/ prominent figures of the field, receive wide acceptance, and have a broad scope of circulation can be viewed as primary areas of the meaning-making process (Koselleck, 2002). Within the scope of this study, canonical texts will be limited to well-known Qur’an translations with prefaces, forewords, and conclusions, which refer to the peritexts and epitexts (Genette, 1997; Tahir Gürçağlar (2002) to have a viable and trackable source of data in chronological order. Besides, examining the term will accompany other short-term and long-term sources (Palonen, 1997). Texts of daily circulation, like letters, newspapers, and magazines, constitute the first group of sources. The latter group comprises dictionaries, encyclopedias, and classical texts of established scholars (Palonen, 1997, 48). With the available data, the non-homogeneous terminological inventory of the term *meal* will vividly be shown from different perspectives in the long-time scheme of the new Republic of Turkey with inevitable reference to the Ottoman intellectual heritage of Turkish culture.

3. An Overview of the Discourse on the Translation of the Qur’an (in Türkiye)

The statistical data on the number of Qur’an translations in Turkey reveals that more than five hundred are available today (Üstün, 2013). In this plethora of translations, as expected, there are various voices concerning the production of these translations of the Qur’an.

The discourse on the translation of the Qur’an is primarily governed by the view that at the outset, all Muslims, Arabs, and non-Arabs, learn and read the Qur’an in Arabic because it

is the Arabic version that Muslims consider to be the true Qur'an, the direct word of Allah. It should be noted that no translation is regarded as the Qur'an or the Word of Allah as such, and no translation has the same status as the original Qur'an in Arabic. For Muslims, in general, translations are renderings of the Qur'an's meanings and are not representative or by no means capable of replacing the original Arabic version.

These are the prevailing concerns that direct the presentation of the Qur'an in renderings in Turkey. The emphasis on originality (Mustapha, 2009), untranslatability of the holy text (Hussein, 2001; Al-Amri, 2010), and the asymmetrical and hierarchical power relation between the creator (i.e., God creating the source text) and the developed (translator producing the target text) all govern and determine the flow of the energy in this translational particularity (Akpınar, 2011; Baltacıoğlu, 1952; Boynukara, 2002; Cündioğlu, 2011; İnan, 2007). This context loads the term "translation" with insecurity, insufficiency, and to some extent, impossibility and puts the agents of this translational act into a defensive position. That is why you will read in the prefaces of many Qur'an translations the translators' statements concentrating on the validity and justification of their translations rather than their methods, particular features, etc.

The Turkish case is complex concerning the designation of the translation of this great untranslatable (i.e., the Qur'an), and the intriguing narrative of this study, which is the evolution of "meal" (b. 1935) as a translational term, becomes evident in the subsequent sections. What is more, I think this is the leading insight that guides translators of the Qur'an around the world to refrain from using the term "translation" but something else in the title of their translations. The examples are numerous, and here are some of the well-known ones: Marmaduke W. Pickthall (1875-1936) - *The Meaning of the Glorious Koran*; Muhammad Asad (1900-1992) - *The Message of the Qur'an*; Sayyid Abul A'la Mawdûdi (1903-1979) - *Towards Understanding Qur'an*; Muhammad Muhsin Khan (1927- 2021) - *Interpretation of the Meanings of Qur'an in the English Language*, etc. These decisions belie the respective translators' underlying ideologies, views, and discourses.

4. The History of a Term Reflecting Upon the History of Translation Tradition in Türkiye: The Evolution of "Meal."

The fluid nature of language well plays its role in *meal*. The word is of Arabic origin and is defined as meaning or a synopsis of meaning. It has long been used in Turkish interchangeably with other Turkish words such as "*mana, anlamlı*, etc." [meaning, content]. Because the Turkish language (actually Ottoman Turkish) borrowed and internalized numerous words from Arabic and Persian throughout history, it is impossible to determine the first use of the word in Turkish as a common word.

The initial use of the word as a term in the context of Turkish Qur'an translations dates back to 1935, corresponding to the publication of *Hak Dini Kur'an Dili Yeni Meallî Türkçe Tefsir* [True Religion and True Word – New Exegesis of the Qur'an with the Synopsis of

Meaning] by Elmalılı Muhammad Hamdi Yazır. This was the first state-sponsored translation of the Qur'an of the new Republic of Turkey, established in 1923. Its official presentation, wide distribution, and circulation, along with the prominence of the translator as a well-known Islamic scholar of the time, supported this translation. It turned it into an established reference work in the world of Qur'an translations in Turkey. The active engagement of a prominent translator figure governed the discourse over this translation. Hamdi Yazır provided a long preface in this translation where he defined the term and explained the motives behind his preference to title his translation as a “*meal*” rather than “*tercüme/çeviri*.” The term was defined as follows: “The act of rendering a statement verbatim by including one of its possible interpretations rather than its all meanings which result in some deficiency has been called a *meal*. Our preference for *meal* stems from this deficiency” (Yazır, 1935, 31). The definition draws attention with its initial acknowledgment of the insufficiency/deficiency of the translation before the source text and secondly with its concentration on the endeavor of the translator to faithfully render the original with no authorial intention. The *differentia specifica* of “*meal*” stems from this translational pragmatism leading to its establishment as a term. I deliberately chose the word pragmatism because the terminological use of the word “*meal*” served as a means of justification for the production of Qur'an translations in the Turkish context under the shadow of discussions on its untranslatability. With this lexical choice, the translator- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1935) - manifested from the very beginning that his translation was a product of a humble human being, and it could by no means be equal to the holy original (i.e., word of God), and that he accepted the supremacy of the original vis-à-vis his translation.

The translator (i.e., Hamdi Yazır (1935)) produced a masterly clever discourse in the reformative years of the early Republican era in Turkey. The new nation-state witnessed the first Qur'an translations in Turkish and controversial attempts to change the language of worship and *ezan* [call to prayer] from Arabic to Turkish, which were conducted with dreams of a pure Turkish Islam disseminated by a state institution Directorate of Religious Affairs¹. Yazır broke the regime of the Great Untranslatable² [i.e., the Qur'an] with his translation. Simultaneously, he eliminated any criticism against his attempt to translate the Qur'an for the state by stating that “I do not claim to translate but to produce a *meal*” -even though the end product was a translation *par excellence*- and his translation would trigger the boom of Qur'an translations in Turkey in the following years. In other words, his preference for “*meal*” rather than “*tercüme*” did not stem from the intention to propose a new translation strategy or a new text production practice because when you compare two different translations of the Qur'an, “*meal*” and “*tercüme*,” you might not be able to find distinctive differences with respect to methodology. Instead, he was motivated to create a discursive narrative over Qur'an translations to covertly spread the idea that the Qur'an could not be translated precisely to

1 For a detailed depiction and discussions of the attempts to Turkify the language of religion in Turkey, see Tuğlacı, 1987; Parla & Davidson, 2004; and Armağan, 2010.

2 This is a deliberate choice to define the Qur'an to emphasize the dominant discourse over its untranslatability.

the source text; thus, no rendering of the Qur'an could be used to replace the Arabic original (which was claimed to be the hidden motivation of the new ruling elites of the era). According to Yazır (1935), only a “*meal*” could be produced to help people understand the message of this holy book, and it could not bear any claim for representation or authorial power. In this context, the term ‘*meal*’ can be evaluated as an outcome of the socio-political circumstances guided by an agent of change (Touy, 2002) of the domestic Qur'anic repertoire in Turkey. The following data collected from short-term and long-term sources (i.e., letters, newspapers, dictionaries and encyclopedias, classical texts of established scholars, etc.) (Palonen, 1997) illustrates the account of this evolution and sufficiently explains the heavy baggage of this translational phenomenon.

4.1. Tracing “*meal*” in Established Translations of the Qur'an

The history of concepts is to be accompanied by the history of the objects to which the terms of the repertoire refer (Koselleck, 2002). Thus, the elaboration on “*meal*” cannot be understood without exploring established texts in the field of Qur'an translations. For this study, the canonical texts are limited to well-known Qur'an translations with prefaces, forewords, and conclusions (i.e., peritexts) to have a viable and trackable data source in chronological order.

The term “*meal*” first appears in the mid-1930s with the state-sponsored official translation by Elmalılı Hamdi Yazır. As a prominent Islamic figure of the period, Yazır seems well aware of the newness he brought to the existing repertoire (Even-Zohar, 2002). He drew strict lines between different rendering practices relevant to Qur'an translations in Turkey as follows:

[Translation is to express the meaning of a word in another language with a corresponding expression. “It must be equivalent to the original expression in clarity and signification, in summary, and in detail, in general, and in particular, in liberating and in restricting, in strength and accuracy, in the beauty of style, in the manner of elucidation, in the production of knowledge and in craft” (quoted in Wilson 2009, 430). Otherwise, it would not be a complete translation (translation proper) but a deficient version.] (1935, 9)

With his translation-oriented definitions, the translator constructs a bi-faceted discourse concerning the text and agency. Yazır (1935) asserts that “*meal*” could not represent the holy original as it would be inherently deficient. The translator will be in a secondary position before the sacred author. This translation produced by Yazır has been one of the most frequently published Qur'an translations since then. It has been reproduced in different forms with additional notes, abbreviations, summaries, etc. In the 1960 edition of this translation, edited by Osman Nebioğlu (1960), the term is re-formulated with a concentration on the acknowledged eloquence of the original. In this regard, Nebioğlu (1960) draws attention to the stylistic preservation of “*meal*” and claims that it is what differentiates it from “*tercüme*” [translation]. With this and the following instances, it will be better seen that the initial mapping of “*meal*” with “verbatim

translation” changed in time, and varying text production practices began to be called “*meal*” as well. The explicit statements of the translators also illustrate the broad recognition that the term has gained and how it has continued to add to its translational baggage.

As a matter of interesting fact, long prefaces in the 1973, 1981, and 1985 editions of the exact translation also include additional chapters on the untranslatability of the Qur’an. However, neither of them further problematizes and/or further conceptualizes using the term “*meal*” apart from the short statements written by Hasan Hüsnü Erdem in the 1961 edition. This illustrates the ongoing dominance of “untranslatability” governing the definition of “*meal*” in the relevant period.

This only covers part of the story, though. New translations were produced with nuances to “*meal*” as a translational practice. In the preface of his Qur’an translation, Süleyman Ateş (1977) - a well-known Turkish Islamic scholar - intriguingly defined the attempt to produce a verbatim translation of the Qur’an as a sinful and infeasible act. In this way, he broke the bond between word-for-word translation and *meal* that was constructed by the initial translation by Hamdi Yazır (1935). Ateş (1977) approaches translation from quite a narrow perspective and limits it to verbatim rendering, and this view shapes his discourse on *meal*.

The translational baggage of the term continued to be loaded in time, and the definition of the translatorial agent producing meal also thickened. *Meals* are prevailingly recognized by their producers/translators, which can be a person or a committee affiliated with an official institution (i.e., the Directorate of Religious Affairs]. In this regard, the translator of the *meal* matters significantly in the acceptance and circulation of a Qur’an translation in Turkey. Namely, their symbolic capital is briefly defined as “the capital—in whatever form—insofar as it is represented, i.e., apprehended symbolically, in a relationship of knowledge or, more precisely, of misrecognition and recognition” (Bourdieu, 1986, 257). That is why translators of the Qur’an act as meaning-makers who govern the reception of the relevant translation and accordingly determine the designation of their translations (i.e., *meal*). With this particularity, most *meal* producers are widely recognized Islamic scholars enjoying great visibility that has not been granted to translators in many non/literary circles.

4.2. Tracing “*meal*” in dictionaries and periodicals in Turkish

A better grasp of the evolution of the term “*meal*” requires new variants of the textual corpus. To explore the shifts in direction and momentum of the term, this section is spared for analyzing “*meal*” in different lexicons and periodicals to keep track in a durational and regular period.

Strolling through the lexicons published in the early Republican period with the Latin script, *Türkçe Sözlük* [Turkish dictionary] (1945) defines the word as “*diyem, meşhum*” [purport, notion]. The *Yeni Resimli Lügat ve Ansiklopedi* [New Pictured Dictionary and Encyclopedia] (1947) echoes the former definition with a few additions such as “*anlam, diyem, mana, meşhum*”

[meaning, purport, meaning, notion].

In the 1950s, the same definition is repeated in several other dictionaries such as *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary] (1955, 1959, and 1966 editions), *Ansiklopedik Büyük Sözlük* [Grand Encyclopedic Dictionary] (1966), and *Büyük Lügat ve Ansiklopedisi* [Grand Dictionary and Encyclopedia] (1969) with a concentration on “meaning, concept and purport” as frequent correspondences.

In the 1970s, not much was added to the definitive features of the word, and “*meal*” is still defined just as “*anlam, kavram, mefhum*” [meaning, concept, notion]; “*bir söz veya yazının anlatmak istediği fikir (eş. Mantuk, mazmun, diyem, mana, mefhum*” [the idea of a statement or a writing- syn. The reason, theme, purport, meaning, sense] in the *20. Yüzyıl Ansiklopedik Sözlük* [Encyclopedic Lexicon of the 20th century] (1971) and *Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü* [Grand - Pictured Turkish Lexicon] (1971) respectively. Along the same lines, a bilingual dictionary designated as *Turkish English Lexicon* (1978) explains “*meal*” as “a place or thing to which one returns as a home refuge. The meaning to which words point, substance, the purport of a sentence”, which reverberates to the original use of the word in Arabic.

In the decades-long quest for the term within dictionaries, the 1980s marked the debut of particular Qur’anic and translational attribution to the word “*meal*.” In the *Büyük Türkçe Sözlük* [Grand Turkish Dictionary] (1982), the definition is given as “*Mana, mefhum, kavram. Öz, özet. Kur’an-ı Kerim’in anlamını ihtiva eden kitap*” [meaning, notion, concept. Essence, summary. The book that consists of the meaning of the Qur’an]. This is a remarkable and precise instance of a terminological establishment in a certain language. The word acquires a self-expressive definition with respect to the Qur’an translations in Turkish. On this point, it should also be noted that the translational attribution to the word is included in the lexicons five decades after its first usage in the title of a Qur’an translation. This demonstrates the importance of analyzing different sources of information so as not to miss temporal gaps between lexicons and other textual productions.

In the same lexicon, the definition is further detailed with the word’s derivative forms. As an example, the word “*mealci*” [*meal +ci*] is defined as “*Kur’an-ı Kerim meali hazırlayan kimse, Kur’an-ı Kerim meali okuyan kimse* [The person who prepares the *meal* of the Qur’an, the person who reads the *meal* of the Qur’an],” where dual agency is attributed. The use of the same designation both for the producer and the addressee of the translational act can seem confusing at first sight. It is a consequence of a particular discussion, “*mealcilik*,” concerning Qur’an translations since the 1980s concerning the over-dependence on *meal*.

Furthermore, the publisher of this dictionary deserves attention to its symbolic capital (Bourdieu, 1986). It was published by *Yeni Şafak* Publications, recognized for its Islamic inclination. This might have impacted the inclusion of such a detailed definition of a Qur’anic term different from most of the lexicons of the same period. That is why I insist that the term’s evolution in dictionaries has also blossomed under ideological motivations surpassing

etymological and semantic concerns.

Coming to the new millennium, “*meal*” seems to have acquired a foundational translational characteristic. The *Axis Ansiklopedik Sözlük* [Axis Encyclopedic Dictionary] (2000) defines the word briefly as “*anlam, kavram*” [meaning, concept] without including any expression on the practices of Qur’anic renderings. However, the sample sentence accompanying the word in this dictionary vividly illustrates the embedded translational reference into the terminological inventory of the term: “Kur’an’ın *Türkçe meal*” [Turkish rendering/synopsis of meaning of the Qur’an].

Along with monolingual and bilingual Turkish dictionaries, a terminology lexicon titled *Tefsir Terimleri Sözlüğü* [The Dictionary of Exegesis Terms] (2009) introduces “*meal*” by focusing on its particular utilization for Qur’an translations by revisiting the abovementioned concerns:

[Qur’an translations are called *meal* (synopsis of the meaning) rather than *tercüme* (translation), as the former is more appropriate for the content of the act. “*Meal*” means ‘deficient translation, with a different approach to translation.]

However, the terminological account of “*meal*” in periodicals follows a different and subtle path. The term does not appear in newspapers or journals with a specific Qur’anic attribution until the 1950s. This period is a breaking point in Turkish history, hosting many socio-political changes with the transition to the multi-party period and the rise of Islamic publications in Turkey. Developing the terminological use of *meal* in newspapers’ promotion pages is possible. Interestingly, in several promotions (published in *Milliyet* 21 August 1957; *Milliyet* 10 June 1963) of Remzi Publishing House, the term *meal* is used interchangeably with *tercüme* (translation).

Only after the 1970s does, the term seem to have established its translational baggage and begin to be used as a term on its right in the periodicals. The following excerpt from a periodical exemplifies this usage in a precise way: “*Kur’an meali ve açıklamaları Diyanet tarafından hazırlanmalıdır.* [The Directorate of Religious Affairs shall prepare the meal and the explanations of the Qur’an] (*Milliyet*, 8 September 1976). Thus, the terms seem to have entered into daily circulation in periodicals quite late, considering its first usage in the title of a Qur’an translation in 1935. In this respect, this is a vivid example of establishing a translational term under the auspices of a religious text production, which bears repercussions of the relevant periods’ social, political, and cultural conditions.

5. What Meal Tells Us about the Politics and Poetics of Qur’an Translations in Türkiye

The analyses of the canonical texts (i.e., paratextual elements of well-known Qur’an translations) have revealed that the evolution of the term “*meal*” dwells upon three premises: untranslatability, subjectivity, and representativeness. According to this view, any textual

reproduction of the Qur'an in any language is doomed to be impotent to preserve all of its semantic, linguistic, and aesthetic properties, and here *meal* functions as the declaration of this deficiency: “[It is a new concept that began to be used peculiarly for the Qur'an. It resulted from the view that the eloquence of the Qur'an cannot be translated by preserving all its aspects. *Meal* means translating the meaning in a form between translation and exegesis]” (Atalay, 2007, 29). This idea frames the main arguments on untranslatability. Secondly, agency constitutes another concern for Qur'anic renderings. The endeavor of the translator to transfer the words of the Holy Creator is discussed with references to subjectivity. In this regard, “*meal*” is presented as a humble attempt at a subjective interpretation of the Qur'an: [As the Qur'an cannot be translated into any language completely, its translations are called a *meal*. That is, the *meal* is not the complete transfer of the meanings of the Qur'an but the transfer of what the translator understands from the Qur'an] (Altuntaş & Şahin, 2009, 8). As the final remark of this triad, the idea of the (un)representativeness of a Qur'an translation develops based on its acknowledged untranslatability and subjective nature; accordingly, the words of the omnipotent creator cannot be represented as a whole by a potent creator (i.e., the translator); and thus, it can by no means be replaced by its any kind of renderings.

In the plethora of Qur'an translations available today, it is seen that social, political, and ideological premises are embedded into the terminological baggage of “*meal*.” The 1980s witnessed the debut of *meal*-oriented arguments in Turkey. However, it bore a slightly pejorative connotation. In these years, an increasing amount of Qur'an translations published in several forms as “*meal*” gained wide-spread circulation (Üstün, 2013) and began to receive considerable criticism with the claim that they violated framing features of “*meal*” with radical shifts in forms, rank-bounds, and interpretations of certain ayahs. Some of these translations were even accused of manipulating the essence of the Holy Book. This criticized dependence on the “*meal*” (i.e., Turkish rendering of the Qur'an) rather than the original Qur'an in Arabic also gave birth to an ideological orientation on its right. It was called “*mealcilik*.” The word is defined as “*Kur'an-ı Kerim meali okumayı ön plana alma görüşü*” [The view, prioritizing reading the *meal* of the Qur'an]. This view over-prioritized the meaning of the Qur'an, which put Qur'an translations to the core of the world of belief and put Sunnah and hadith (i.e., practices and expressions of the Prophet Mohammad) into a relatively secondary and/or insignificant status. These arguments have placed “*meal*” at the center of discussions on Qur'an translations with unanswered questions on the potentials of the translation vis-à-vis the original since then. In this context, renderings produced peculiarly for certain sects and religious groups began to constitute the site of polarization in these translation-oriented discussions in 1980s Turkey. I believe this crystallization in the deliberate preference for specific translations over others has mainly derived from the manipulative power struggle among different Islamic groups in Turkey. In this case, translation emerged as an instrument of ideological combat with repercussions on market dynamics. Besides, these discussions draw attention with their emphasis on the collective agency. The criticisms directed towards these

Qur'an translations never address the relevant translators but the sects. The spiritual leaders of the related denominations should be held responsible for any alleged misinterpretation in the translation under discussion. The foregrounding of leading figures in these translational instances can also be interpreted as a repercussion of market dynamics (governed by the demands of the readers), which are counted among the factors that affect the quantitative superiority of *meal* among Turkish Qur'anic renderings with other titles as well (Demirel, 2009).

6. Conclusion

This study has portrayed the evolution of a typical word into an established translational term in Qur'an translations in Turkey. Since 1935, the terminological inventory of the term has been embedded with varying translational attributions such as “word-for-word translation of the Qur'an, rendering the Qur'an into Turkish, transferring the original into another language with some deficiency, the book including the translation of the Qur'an, etc.” The conceptual history of the term can be summed up under three facets: concerning translational function, performance, and product. The first refers to the primary motivation that led to its formulation as a term. *Meal* has served as a means of justification for Qur'an translations under harsh discussions on the untranslatability of the Qur'an. To this end, the translator avoided any criticism and/or accusation against his translation by preliminarily accepting that his translation is deficient before the holy original and that s/he has no authorial will for representation. Besides and more importantly, this term served as a discursive tool for a covert resistance against the period's politics (i.e., official attempts to replace the Arabic Qur'an with its Turkish translation) by producing a non-fluent verbatim translation insistently articulating its deficiency.

Second, the term is attributed to varying methodological definitions concerning translational performance. Initially, it is designed to refer to verbatim, word-for-word translations of the Qur'an. In time, different translators began to produce new sense-for-sense translations and called their works “*meal*” as well. The complex texture of the term with respect to translation strategy is further embedded with creative transpositions of the Qur'an in Turkish in the form of verse rather than prose.

The changes observed in the definition of the term inevitably have had repercussions on the depiction of the translatorial agent. They have moved from the position of inactive conveyers who slavishly adheres to the source text to the position of creative transposers with authorial copyrights. Nevertheless, regardless of where one stands between these two edges, the visibility Qur'an translators (*meal* producers in particular) have enjoyed in Turkey has not changed. Most of the *meals* are received in society under the impact of their producers, where the symbolic capital (Bourdieu, 1986) of the relevant translator makes a difference. Namely, who renders the *meal* matters significantly in the Turkish context of Qur'an translations. In this regard, I can safely assert that most *meal* producers have enjoyed the visibility and recognition many translators in non/literary circles have never experienced.

Third, the term now functions as a self-expressive term for Qur'an translations in Turkey. As a demonstration of its broad spectrum of usage and acceptance in daily language, an addresser saying "I am reading a *meal*" can easily convey to the addressee that "s/he is reading the Qur'an translation" without further explanation. In this vein, numerous renderings of the Qur'an in Turkish called "meal" are available in the market today, bolstering the definition "the book including the Turkish translation of the Qur'an."

Having a conceptual history of more than eighty years as a particular term of Qur'an translations in Turkish, *meal* proves to be an insightful subject of research in translation. It portrays the impact of socio-political and ideological trajectories on translation. The tracking of the term in different sources has revealed that it appeared in the 1930s within canonical texts (referring to well-known Turkish Qur'an translations in this case), in the early 1950s within the periodical pages, and in the 1980s as a dictionary entry. The lack of temporal linearity concerning the term's evolution in different sources also reverberates on its complex and blurry definition. The study's findings also illustrate how ideological and discursive motivations might surpass etymological and semantic concerns in a translational case with religious sensitivities; thus, they require a particular perspective. The rich texture of the term can be viewed as a preliminary study reflecting the politics of Turkish Qur'an translations in different periods and under specific contexts of production. Accordingly, this evolutionary journey can also serve as an eye-opening quest to form a meta-narrative on the translational norms of Qur'an translations in Turkey.

As a final remark, comparative macro and micro studies on the designation of Qur'an translations in different languages around the world can significantly contribute to the field of Qur'anic studies by opening the path to contextualize and discuss traditions and norms that govern the translation of this canonical book which is translated numerous times into several languages across the globe.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

20. Yüzyıl Ansiklopedik Sözlük. 1971. İstanbul:Pars Yayınevi.

Abdul-Raof, H. 2001. *Qur'an Translation: Discourse, Texture, and Exegesis*. London: Routledge.

Akif, M. 1910. Tefsir-i Şerif. *Sebilürreşad*, 7 (183), 7-8.

Akpınar, A. 2011. *Kur'an Tercüme Teknikleri*. Konya: Serhat Kitabevi.

Al-Amri, W. B. 2010. Qur'an Translation and Commentary: An Uncharted Relationship? *Islam and Science* 8 (2), 81-109.

- Altuntaş, H., & Şahin, M. 2009. *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ansiklopedik Büyük Sözlük*. 1966. Ankara: Güneş Yayınevi.
- Ansiklopedik Sözlük*. 1967. İstanbul: Milliyet Yayın.
- Armağan, M. 2010. *Türkçe Ezan ve Menderes*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Arberry A. J. 1963. *The Koran*. Oxford: Oxford University Press.
- Asad, M. 1980. *The Message of the Qur'an*. Gibraltar: Dar al-Andalus.
- Atay, H., & Kutluay, Y. 1961. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Atay, H., & Kutluay, Y. 1973. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Atay, H., & Kutluay, Y. 1981. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Atay, H., & Kutluay, Y. 1985. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Austin, J.L. 1962. *How to Do Things with Words*. Cambridge: Harvard University Press.
- Axis Ansiklopedik Sözlük*. 2000. İstanbul: Doğan Kitap.
- Baltacıoğlu, İ. H. 1952. Kur'an'ın Ana Dilimize Çevrilmesi: Kur'an Nedir? *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1* (2), 33-45.
- Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *The Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (241–58). Westport, CT: Greenwood.
- Bourdieu, P. 1995. *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field* (S. Emanuel, Trans.). Stanford: Stanford University Press.
- Bouton, C. 2016. “The Critical Theory of History: Rethinking the Philosophy of History in the Light of Koselleck’s Work.” *History and Theory* 55(2): 163-184.
- Boynukara, H. 2002. Çeviri: Nasıl, Ne Kadar. *Kur'an ve Dil: Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu*, 15 (542), 377-383.
- Büyük Türkçe Sözlük*. 1982. İstanbul: Yeni Şafak.
- Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*. 1969. İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Cündioğlu, D. 2011. *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Daldeniz, E. 2012. Kavramların Yolculuğu: Kültür Kavramının Türkçedeki Serüvenini Çeviribilimsel Bakışla Sorgulamak. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur 1* (23), 83-112.
- Demir, A. 2009. Cemaatler arası meal savaşı. *Newsweek Türkiye*, 36, 3-8.
- Demirel, S. 2009, July 1. Nedir bu meal enflasyonu? *Timetürk*, 7.
- Edip, E. 1957. Türkçe Kuran diye Osmanoğlu'nun müslümanları dalalete düşüren eseri. *Sebilürreşad*, 11 (255), 22-26.
- Edip, E. 1959. Akif'in Kuran Tercümesi nasıl başladı? *Sebilürreşad*, 12 (291), 18-23.
- Edip, E. 1959. Akif'in Kur'an tercümesi- nasıl başladı, sonra nasıl yakıldı? *Sebilürreşad*, 7 (294-295), 297-317.
- Efendi, M. S. 1993. *Kur'an Tercümesi Meselesi* (S. Çelik, Trans.). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Elmalılı, H. Y. 1935. *Hak Dini Kur'an Dili- Yeni Mealli Türkçe Tefsir*. İstanbul: Matbaai Ebüzziyya.

- Elmalılı, H. Y. 1960. *Hak Dini Kur'an Dili - Türkçe Tefsir*. İstanbul: Nebioğlu Basımevi.
- Even-Zohar, I. 2002. The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer. In S. Paker (Ed.), *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture* (166-174). İstanbul: Boğaziçi University Press.
- Tahir-Gürçağlar, Şehnaz. Manchester, UK, and Northampton. 2002. "What Texts Don't Tell, The Uses of Paratexts in Translation Studies. In T. Hermans (Ed.) *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues* (44-60).
- İnan, A. 2007. Bir "Meâl Metodoljisi" Oluşturmak İçin Öneriler. In H. Yaşar et al. (Eds.), *Kur'an Mealleri Sempozyumu -Eleştiriler ve Öneriler* (April 24-26, 2003) (193-197). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. 2005. İstanbul: Say Yayınları.
- Karaman, H., et al. 2003. *Kur'an Yolu - Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Khan, M. M. & M. Hilali. 2011. *The Noble Qur'an: Interpretation of the Meanings of Qur'an in English*. Riyadh: Darussalam.
- Koselleck, R. 2002. *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts* (T. S. Presner et al. I, Trans.). Stanford: Stanford University Press.
- Koselleck, R. 2004. *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press.
- "Kur'an". 1971. In *Cumhuriyet Ansiklopedisi*. İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Losebrink, H. 1998. Conceptual History and Conceptual Transfer: The Case of 'Nation' in Revolutionary France and Germany. I. Hami'siier Monk, K. Tilmans, & F. Van Vree (Eds.), *History of Concepts- Comparative Perspectives* (115-128). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Mawdüdi, S. A. 1988. *Towards Understanding Qur'an*, (trans. Z. I. Ansari). Leicester: The Islamic Foundation.
- Misalli Kelimeler Kavramlar Sözlüğü*. (2012). İstanbul: Kurtuba Yayınları.
- Mustapha, H. 2009. Qur'an. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (225-230). London: Routledge.
- Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (1993). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Osmanlı Türkçe Lügat*. 2001. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Ötüken Türkçe Sözlük*. 2007. İstanbul: Ötüken.
- Öztürk, M. 2019. "Meal" In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Öztürk, Y. N. 1994. *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Hürriyet Ofset.
- Öztürk, Y. N. 1994. *Surelerin İniş Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Palonen, K. 1997. An Application of Conceptual History to Itself. *Finnish Yearbook of Political Thought*, 1, 36-69.
- Palonen, K. 2002. The Politics of Conceptual History. *Contributions to the History of Concept*, 1 (March), 1.
- Palonen, K. 2012. Reinhart Koselleck on Translation, Anachronism and Conceptual Change. In M. J. Burke & M. Richter (Eds.), *Why Concepts Matter: Translating Social and Political Thought* (73-92), Boston: Brill.
- Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü*. 1971. İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Richter, M. 2012. Introduction: Translation, the History of Concepts and Political Thought. In M. J. Burke & M. Richter (Eds.), *Why Concepts Matter: Translating Social and Political Thought* (1-40). Boston: Brill.
- "Qur'an." 2007. In *the Brill Dictionary of Religion*. Leiden: Brill, 1569-1573.
- Şafak, E. 2014. Yorumlar, İddialar. *Sabah*, (November 14), 8.

- Paker, S. 2011. 'Translation, the Pursuit of Inventiveness and Ottoman Poetics: A Systemic Approach.' *Between Culture and Texts: Itineraries in Translation History (459-474)*. Frankfurt: Peter Lang GmbH.
- Parla, T., & Davison, A. 2004. *Corporatist Ideology in Kemalist Turkey: Progress or Order?* New York: Syracuse University Press.
- Pickthall, M. W. 1930. *The Meaning of the Glorious Koran: Text and Explanatory Translation*. London: George Allen & Unwin.
- Tefsir Terimleri Sözlüğü*. 2009. İstanbul: İFAV.
- Toury, G. 2002. Translation as a Means of Planning and the Planning of Translation. In S. Paker (Ed.), *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture, (166-174)*. İstanbul: Boğaziçi University Press.
- "Translation." 2000. In *the Encyclopedia of Islam*. Leiden: Brill.
- "Translation." 2007. In *the Brill Dictionary of Religion*. Leiden: Brill.
- Tuğlacı, P. 1987. *Çağdaş Türkiye*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Türkish English Lexicon*. (1978). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Türkçe Sözlük*. 1945. Ankara: Yeni Matbaa.
- Türkçe Sözlük*. 1955. Ankara: Yeni Matbaa.
- Türkçe Sözlük*. 1959. Ankara: Yeni Matbaa.
- Türkçe Sözlük*. 1966. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türkçe Sözlük*. 1969. Prepared by Mehmet Ali Ağakay. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türkçe Sözlük*. 1974. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türkçe Sözlük*. 2005. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Üstün, S. 2013. A Historical and Conceptual Analysis of the Terms Used in the Titles of Turkish Qur'an Translations since 1923 (With a Supplementary Bibliography of the Translations). MA Thesis, İstanbul, Boğaziçi University.
- Whatmore, Richard and Brian Young (eds.), 2015. *A companion to intellectual history*, New York: Wiley Blackwell
- Wilson, M. B. 2009. *The Qur'an after Babel: Translating and Printing the Qur'an in the Late Ottoman and Modern Turkey*. Ph.D. Dissertation, Duke University, Durham.
- Yeni Türkçe Lügat*. 2004. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İkili Görüşme Çevirisi Dersine İlişkin Bir Ders İzlenesi Önerisi

A Syllabus Proposal for Liaison Interpreting Course

Sevda Pekcoşkun Güner¹

ÖZ

Mütercim tercümanlık ve çeviribilim bölümlerinin lisans programlarında, yazılı çeviri odaklı dersler ağırlıkta olup, sözlü çeviriye yönelik zorunlu derslerin sayısı görece düşüktür. Ancak, temel sözlü çeviri becerilerine odaklanan ve sözlü çeviriye giriş niteliği taşıyan derslerin bölüm ders planlarında zorunlu ders statüsünde bulunması önem taşımaktadır. Özellikle “ikili görüşme çevirisi” gibi yoğun şekilde çeviri uygulamalarının yapılması gereken derslerde, öğrencilerin derslere etkin katılımını ve etkileşimli öğrenmeyi destekleyen ders materyallerinin tasarlanması ve ders izlencesinin hazırlanması konusunda öğrenci merkezli ve beceri temelli yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, öncelikle ikili görüşme çevirisi kavramı mercek altına alınacak ve Türkiye’deki üniversitelerin ilgili bölümlerinin müfredatları zorunlu sözlü çeviri ve alt edinç dersleri odağında incelenecektir. Ardından, sözlü çeviri eğitiminde temel alınan Daniel Gile’in Çaba Modelleri ve Xiamen Üniversitesi’nin geliştirdiği Xiada modeli ele alınacak ve söz konusu modeller ışığında, dönemlik olarak ikili görüşme çevirisi dersine ilişkin bir ders planı oluşturulmaya çalışılacaktır. Ders materyali ve izlenecesi tasarımı, yapay zekâ destekli araçların kullanımı üzerinde durulacak ve ders kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler belirlenerek, 15 haftalık bir izlenecesi tasarlanacaktır. Bu çalışma kapsamında önerilen ders izlencesi, benzer içeriklere sahip derslerin de amaçlarına ve öğrenme çıktılarına göre uyarlanabilir. **Anahtar kelimeler:** İkili Görüşme Çevirisi, Sözlü Çeviri Eğitimi, Ders İzlencesi, Sözlü Çeviri Teknolojileri, Xiada Modeli

ABSTRACT

Undergraduate programs of translation and interpreting, and translation studies departments consist mainly of courses focusing on translation, but the number of compulsory interpreting courses is relatively small. However, departmental curricula should include compulsory introductory interpreting courses that cover basic interpreting skills. Especially in courses that require intensive interpreting practice, such as “liaison interpreting”, it is important to adopt a student-centered and skills-based approach in designing course materials and preparing syllabi that support students' active participation and interactive learning. This study first examines the concept of liaison interpreting and analyzes the curricula of relevant departments at Turkish universities, focusing on compulsory interpreting and subsidiary courses. Then, Daniel Gile's Effort Models and the Xiada Model developed by Xiamen University will be examined as crucial approaches to

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, Kırklareli, Türkiye

ORCID: S.P. G. 0000-0003-2750-3217

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, Kırklareli, Türkiye
E-mail: sevda.pekcoskun@gmail.com

Submitted/Başvuru: 29.04.2023

Accepted/Kabul: 10.06.2023

Citation/Atf: Pekcoskun Guner, S. (2023). İkili görüşme çevirisi dersine ilişkin bir ders izlencesi önerisi. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 167-196.
<https://doi.org/10.26650/ijuts.2023.1289782>

interpreter training, and a course plan for a semester-long course on liaison interpreting will be developed in the light of these models. The design of the course materials and syllabus will emphasize how artificial intelligence-based tools can be used, and a 15-week syllabus will be designed by determining the skills that students should acquire in the course. The syllabus proposed in this study can be adapted to the objectives and learning outcomes of the respective courses.

Keywords: Liaison Interpreting, Interpreter Training, Course Syllabus, Interpreting Technologies, Xiada Model

EXTENDED ABSTRACT

Liaison interpreting is a form of interpreting in which the interpreter facilitates communication between people who speak different languages. Unlike conference interpreting, which is typically used for large-scale events such as international conferences, liaison interpreting is more suitable for smaller, semi-formal or informal contexts such as business meetings, trade shows and festivals. Compared to other interpreting types, liaison interpreting does not usually focus on a specific domain. As a result, it requires the development of general interpreting skills, including listening comprehension, effective use of memory, and cultural awareness.

Incorporating liaison interpreting course into the curricula of translation and interpreting or translation studies departments is essential to familiarize students with a versatile and flexible form of interpreting and to raise their awareness of a modality they will frequently encounter in their professional careers. In addition, since a liaison interpreting course is designed to provide students with basic interpreting and communication skills, it can also serve as a foundation for subsequent courses, such as community interpreting, consecutive interpreting, simultaneous interpreting, and conference interpreting, which require more advanced skills.

In this study, the curricula of English translation and interpreting and translation studies departments in Turkish higher education institutions, focusing specifically on interpreting courses have been analyzed. By examining the Bologna information packages provided by these institutions, the compulsory courses in the respective departments have been tried to be categorized. The analysis of 53 departments reveals that interpreting courses represent a small percentage of the total courses available.

Given that translation and interpreting departments were originally established to train both interpreters and translators, this finding suggests that the main objectives of these departments may not be sufficiently reflected in current curricula. Since graduates will be expected not only to translate written texts but also to interpret, it is essential to include courses such as "Introduction to Interpreting," "Note-taking Techniques," "Liaison Interpreting," and "Sight Interpreting" in the curricula. These courses should be designed to develop basic interpreting skills and be incorporated with core competency courses to prepare students better for their professional careers.

Following the discussion of the current situation in Turkey, this study presents two models that are integral to interpreter training and serve as the basis for the proposed course. The first model, known as the "Effort Model," was developed by Daniel Gile, while the second, known as

the "Xiada Model," was created by the Department of Translation Studies at Xiamen University in China. Both models seek to clarify the mechanisms underlying interpreting activities.

The Effort Models attempt to delineate the cognitive components of interpreting so that interpreters can optimally manage their cognitive resources and address issues that may hinder their performance. This model also helps interpreters develop strategies to overcome the challenges they encounter. Based on the principles of the Effort Models, the Xiada Model focuses on cultivating students' interpreting competence. By emphasizing the dynamic and non-linear nature of the interpreting process, the Xiada Model aims to prepare students for their professional careers.

Considering this review, a syllabus for a liaison interpreting course has been developed based on the models. It is expected that this course will become a compulsory part of the relevant curricula. The main objectives of the proposed course are to enhance students' understanding of basic interpreting skills and to provide them with the essential knowledge related to liaison interpreting, complemented by relevant exercises. The proposed syllabus adopts a student-centered and skills-oriented approach.

This study, which takes a skills-oriented approach to the design of course materials, suggests that an introductory interpreting course may benefit from controlled text production, and the incorporation of resources used in language teaching. The use of tools and digital materials that promote student-centered approaches and innovative teaching methods can foster an interactive and participatory learning environment. In addition, the importance of using artificial intelligence-based chatbots and video creation tools, which represent cutting-edge technologies, for both tutors and students in classroom and extracurricular activities is emphasized.

In the concluding section of this study, a 15-week plan for a skills-oriented and practice-intensive "liaison interpreting" course design has been presented as a mandatory component for second-year undergraduate students in translation and interpreting departments. In the proposed syllabus, a non-linear, stratified, and holistic approach is encouraged. Recognizing that well-designed syllabi can significantly contribute to student success, it is crucial to structure course plans in a way that prioritizes active participation, collaborative group activities, and interactive learning experiences.

Giriş

İkili görüşme çevirisi, çevirmenin farklı diller konuşan iki veya daha fazla kişi arasında iletişimi sağladığı bir sözlü çeviri türüdür. Uluslararası konferanslar gibi büyük ölçekli etkinliklerde tercih edilen konferans çevirmenliğinden farklı olarak, ikili görüşme çevirisi çeşitli kültürlerden gelen ve farklı diller konuşan yöneticilerin yer aldığı iş görüşmelerinde; bir topluma ait adli, tıbbi, eğitim ve refah kurumlarında çalışan personel ile farklı diller konuşan göçmenler arasındaki görüşmelerde; turizm ve çeşitli kültürel temaslar gibi resmiyet düzeyi düşük görüşmelerde ikili görüşme çevirisi gerçekleştirilir (Gentile, vd., 1996, s. 1). Çevirmen genellikle katılımcıların yanında oturur veya ayakta durur ve bir nevi ardıl çeviri yapar. Ancak çeviri sürekli olarak iki yönlü gerçekleştirilir; başka bir deyişle, çevirmen, konuşmacının sözlerini tamamlamasını takiben çeviriye başlar, çeviri tamamlandığında, diğer taraf konuşmasını yapar ve bu kez de onun sözleri çevrilir. Çeviri döngüsü bu şekilde devam eder.

İkili görüşme çevirisinde, duyduğunu anlama, belleğin işlevsel şekilde kullanımı ve kültürel farkındalık gibi daha genel sözlü çeviri becerilerine gereksinim duyulur. Küreselleşme çerçevesinde, günümüzde birçok işletme, şirket, kamu kurumu ve özel sektöre ait kuruluşların, uluslararası ortaklar, müşteriler ve paydaşlarla etkileşime girmesiyle ikili görüşme çevirisine olan ihtiyaç da gün geçtikçe artmıştır. Aynı zamanda, ihracat toplantılarından ticaret heyeti gezilerine kadar birçok ortamda gerçekleştirilen ikili görüşme çevirisi, çevirmenin farklı bağlamlara uyum sağlayabilmesi ve sözlü çeviri becerilerini geliştirmesi için olanak sunar.

Mütercim tercümanlık ve çeviribilim bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere ikili görüşme çevirisi eğitiminin verilmesi, onların hem çok yönlü ve esnek bir sözlü çeviri türüyle tanışmasını sağlayabilecek, hem de profesyonel yaşamlarında sıklıkla gerçekleştirmeleri gerekecek bir türle ilgili farkındalık oluşturabilecektir. Örneğin, uluslararası düzlemde nakliyat yapan bir lojistik firmasında çalışan çevirmen, genelde yazılı çeviriler yapsa da yabancı bir heyet iş anlaşması yapmak üzere firmaya ziyaret gerçekleştirdiğinde, ikili görüşme çevirisi yapacak ve iki taraf arasında iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla, ikili görüşme çevirisine yönelik eğitimin lisans düzeyinde verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Lisans eğitimi düzeyinde temel sözlü çeviri becerilerini kapsayan dersler bulunsa da söz konusu derslerin sınırları tam olarak belli değildir. Ders içerikleri ve kazandırılmaya çalışılan beceriler, dersler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bu çalışmada kuram odaklı, uygulamaya yönelik ve yapılandırılmış bir ders planı önerilmektedir. Önerilen ikili görüşme çevirisi dersi, daha profesyonel beceriler gerektiren sözlü çeviri türleri olan toplum çevirmenliği, ardıl çeviri, eş zamanlı çeviri ve konferans çevirmenliği gibi dersler için de ön hazırlık niteliği taşıyabilecektir.

1. Bir Sözlü Çeviri Türü Olarak İkili Görüşme Çevirisi

Sözlü çeviri türleri, eş zamanlı çeviri (İng. *simultaneous interpreting*) ikili görüşme çevirisi (İng. *liaison/bilateral/dialogue interpreting*) ve ardıl çeviri (İng. *consecutive interpreting*) olarak üç temel başlık altında toplanabilir (Hervey, vd., 1995, s. 130). Son yirmi yılda teknolojinin gelişimiyle birlikte profesyonel sözlü çeviri alanında gerçekleşen önemli değişiklikler göz

önünde bulundurulduğunda, günümüzde eş zamanlı çeviri, ardıl çeviri ve ikili görüşme çevirisi arasında gerek sunulan hizmet boyutunda gerekse de maliyet hesaplamalarında iç içe geçmiş bir yapı söz konusudur. Örneğin, “telefonda sözlü çeviri” gibi yeni türler bu üç sözlü çeviri türünden özellikler taşımaktadır (Morelli, 2017, ss. 83-84). Her ne kadar bu sözlü çeviri türleri uygulamada birbirleriyle bağlantılı olarak yer alsa da türlerin genel yapısı arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Eş zamanlı çeviri, konuşmanın eş zamanlı olarak erek dile aktarımını içeren sözlü çeviri türüdür. Çevirmen genellikle kabin içinde bulunur ve teknik teçhizat yardımıyla konuşmayı anlık olarak dinleyicilere aktarır. Bu tür çeviri, profesyonel düzeydeki etkinliklerde, kabin, mikrofon, kulaklık seti gibi gerekli donanıma sahip konferans salonlarında gerçekleştirilir. Üst düzey diplomatik zirveler, tıp, mühendislik, hukuk gibi farklı alanlarda uluslararası sempozyum ve konferanslar eş zamanlı çeviriye gereksinim duyulan etkinliklerdir.

İkili görüşme çevirisi, iş toplantısı, sosyal etkinlik veya turistik gezi gibi çoğunlukla gündelik bir ortamda, iki veya daha fazla kişi arasında iletişimin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen bir sözlü çeviri etkinliğidir. Resmi düzeyde konuşmalar, toplantı metinleri ya da sunumlardan ziyade bireyler arasındaki karşılıklı konuşmaların çevrilmesini kapsar. Giovanna Pistillo (2003) ikili görüşme çevirisinin “diyalog tabanlı bir iletişim ortamında” gerçekleştirilen bir çeviri türü olduğunu ifade etmektedir. Ardıl çeviri ise, çevirmenin, konuşma gerçekleştirilirken genellikle not aldığı ve konuşmacının ara vermesiyle birlikte notlarından yardım alarak ilgili konuşmayı erek dile aktardığı çeviri türüdür. Bazı iş görüşmeleri, konferanslar, uluslararası düzeyde müzakereler ve diplomatik temaslar gibi çoğunlukla resmi ya da yarı resmi yapıdaki etkinliklerde ardıl çeviri hizmeti alınabilir. Bu bağlamda, ikili görüşme çevirisi ardıl çevirinin bir alt alanı olarak kabul edilir. Sözlü çeviri deneyimlerinden yola çıkarak ikili görüşme çevirisi ile ardıl çeviri arasındaki farkları aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

Çeviri ortamı: İkili görüşme çevirisi, genellikle resmi olmayan ortamlarda tercih edilirken, ardıl çeviri çoğunlukla daha resmi ortamlarda gerçekleştirilir (Pistillo, 2003).

Çevirinin genel tarzı: İkili görüşme çevirisi doğası gereği bir sohbet ya da diyalog çevirisini andırır, (Dal Fovo ve Niemants, 2015) çeviride kullanılan dil kesiti de bu bağlamda şekillenir. Dolayısıyla, konuşmaların içeriğinde gündelik dil kullanımlarıyla karşılaşılabilir. Ancak, ardıl çeviri sürecinde, çevirmenin daha profesyonel bir dil kesiti kullanması ve ilgili özel alan terminolojisine hâkim olması beklenmektedir.

Zamansal konum: İkili görüşme çevirisinin temel amacı, diyalog ortamının tarafları arasında iletişimin sağlanmasına katkı sunmaktır. Ardıl çeviri ile karşılaştırıldığında, görece daha doğal bir süreç söz konusudur (Mason, 2009). Ardıl çeviri ise genellikle bölümler halinde yapılır, çevirmen bir taraftan konuşmacıyı dinlerken, diğer taraftan not tutar. Konuşmacının, konuşmasının ilgili bölümünü bitirmesini takiben çeviri gerçekleştirilir. Süreç daha sistemli ve kuralı bir şekilde işler.

Konuşmaların genel içeriği: Ardıl çeviriye gereksinim duyulan ortamlarda konuşma içerikleri genellikle resmi olup, akademik ya da profesyonel düzeydedir. Çeviride alana

özgü dil ve terim kullanımı oldukça önemlidir. İkili görüşme çevirisi sürecinde konuya bağlı olarak uygun terminoloji kullanımı gerekse de gündelik dile ait söz varlığıyla da sıklıkla karşılaşılır. Bu nedenle, ardıl çevirisi yapılan konuşmalar daha kontrollü ve yapılandırılmış iken, ikili görüşme çevirisi gerçekleştirilen konuşmalarda konuşma diline özgü yapılar ve bir konuşma metnine bağlı kalmaksızın, yani doğaçlama olarak ortaya çıkan ifadeler de yer alabilir.

Karmaşıklık düzeyi: Ardıl çeviri sürecinde, özel alan dili ve terminolojisiyle daha sık karşılaşmakta ve bu nedenle sürecin daha karmaşık olduğu varsayılmaktadır. Ancak, ikili görüşme çevirisinde, sürecin doğası gereği çevirmenin daha fazla anlık karar alması gerekebilir. Bu durum çevirmen için zorlayıcı olabilmektedir. Öte yandan, çeviri ortamının ardıl çeviriye göre daha rahat olmasından hareketle, çevirmen anlayamadığı noktaları konuşmacıya doğrudan sorarak netleştirebilir.

Çeviride kullanılan araçlar: Ardıl çeviride terimcelere ve not almayı kolaylaştıracak araçlara daha fazla gereksinim duyulmaktadır. İkili görüşme çevirisinde not tutulabilse de süreç daha spontane şekilde işler ve konuşmacının konuşma süresi daha kısadır; bu durumda çevirmen daha sık aralıklarla çeviri yapar.

Çevirinin yönü: İkili görüşme çevirisi iki yönlüdür ve diyalog kuran tarafların birbiriyle iletişimini temel alır (Mason, 2009). Ardıl çeviri ise çift yönlü olabileceği gibi tek yönlü olarak da gerçekleştirilebilir. Örneğin, bir toplantıda konuşmanın tek yönlü ardıl çevirisi yapılabilir, soru-yanıt kısmında ise çift yönlü çeviri gerçekleştirilebilir.

İkili görüşme çevirisi toplum çevirmenliğini de kapsayan bir türdür. Bu terimler bazı araştırmacılar tarafından birbirleri yerine de kullanılmaktadır (Wadensjö, 1998, s. 49; Maximous, 2017; Valero Garcés, 2023). Toplum çevirmenliğinde çeviri iki yönlüdür ve çevirmen ortamda konuşulan her iki dile de çeviri yapar. Bu nedenle, “diyalog çevirisi” ya da “ikili görüşme çevirisi” olarak da adlandırılır. Mahkeme ya da hastane gibi bir kamu kurumunda, yüz yüze görüşmeler yapılırken farklı diller konuşan profesyonellerle belirli bir uzmanlığı olmayan kişiler, yani halk arasında iletişimin sağlanması için ikili görüşme çevirisine başvurulur. Uzmanlar ve hizmet alan bireyler arasında etkin iletişimin sağlanması amacıyla profesyonel çevirmenlerden yardım almak oldukça önemlidir. Çevirmen sayesinde aynı dili konuşmayan hastane personeli ile hastalar arasında daha sağlıklı bir iletişim kurulabildiği ve çevirmenin rolünün yalnızca iletişim işlevi ile sınırlı olmadığı, aynı zamanda farklı kültürler arasında bir köprü görevi üstlendiği söylenebilir (Hudelson, vd., 2013). Dolayısıyla hekim-hasta iletişiminde profesyonel çevirmenlerin görev almasıyla, hastaların daha kaliteli sağlık hizmeti aldığı ve böylece dil engeli olmayan hastalarla eşit konuma geldiği sonucuna varılabilir (Karlner, vd., 2007, s. 727; Jacobs, vd., 2004).

İkili görüşme çevirisi yapan bir çevirmenin öncelikle ortamda konuşulan dilleri çok iyi bir şekilde anlaması ve konuşabilmesi gerekmektedir. Yazılı çeviri etkinliğinde olduğu gibi, çevirmenin ilgili kültürlerle aşina olması ve her iki dildeki gündelik kullanımlara ilişkin farklılıklar konusunda bilinçli olması önemlidir. Bunun yanında, konuşmanın üslubunun, jestler

ve yüz ifadelerinin doğru bir şekilde yorumlanması, ikili görüşme çevirisi sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Ardıl çevirmenin de bu becerilere tümüyle sahip olması, hatta bunların üzerine çıkması gerekir (Hervey, vd., 1995, s. 130). Bu nedenle, konuyu sözlü çeviri eğitimi bağlamında ele aldığımızda, ikili görüşme çevirisinin ardıl çeviriye giriş ya da hazırlık adımı oluşturduğu söylenebilir. Çeviribilim öğrencilerinin işlevsel bir ikili görüşme çevirisi eğitimi alması temelde iki açıdan önem taşımaktadır. İlk olarak, ikili görüşme çevirisine gereksinim duyulan birçok kurum ve ortam bulunmaktadır. İkincisi, ikili görüşme çevirisi dersi kapsamında öğrencilere temel sözlü çeviri ve iletişim becerileri kazandırılmaya çalışıldığından, bu ders daha katmanlı ve karmaşık bir süreç olan ardıl çeviri için de temel oluşturabilir. 2. bölümde, sözlü çeviri eğitimi üzerine Türkiye’de yapılmış çalışmalara değinilecek ve yükseköğretim kurumlarının çeviribilim bölümlerine ait ders planlarında zorunlu ders kategorisi kapsamında yer alan sözlü çeviri derslerinden söz edilecektir.

2. Türkiye’de Sözlü Çeviri Eğitimi

Alanyazın taraması kapsamında özel olarak Türkiye’de ikili görüşme çevirisi ve sözlü çeviriye giriş niteliği taşıyan derslere ilişkin bir çalışma ile karşılaşılmaması da sözlü çeviri eğitimiyle ilgili birçok değerli çalışma yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalar tüm sözlü çeviri derslerini kapsamaktadır.

Sözlü çeviri yalnızca sözcüklerin erek dile aktarılması olarak düşünülmemeli; çevirmen, konuşmacının kültürel ortamı ve amacı ile dinleyicilerin kültürü ve söz konusu konuşmayı neden dinlemek istedikleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır (Aksoy, 1995, s. 14). Dolayısıyla, çevirmenin dil edinci yanında kültür edincine sahip olması beklenir. Aymil Doğan, sözlü çeviri eğitimi almış bir öğrencide bulunması gereken özellikleri; dil ve kültür bilinci, genel kültür, dünya bilgisi, bellek becerileri, yürütücü biliş yöntemleri, mesleki kuram bilgisi, teknik bilgi, konu alanı ve terminoloji bilgisi, mesleki etik kuralları bilgisi, ortama uygun davranabilme ve duyuşsal beceriler olarak özetler (2009, ss. 87-89). Çeviribilim bölümlerine ait ders planlarında yer alan sözlü çeviriye ilişkin derslerde tüm bu niteliklerin öğrenciye kazandırılması beklenmektedir.

Günümüzde, sözlü çeviriye yönelik teknolojik araçların etkin bir şekilde kullanımını içeren araşsal edincin desteklenmesini kapsayan ders planları, etkileşimli sözlü çeviri eğitiminde önemli rol oynamaktadır. Araşsal edinc ve dijital okur yazarlık gerektiren yeni teknolojilerin sözlü çeviride kullanımı çeviri piyasasını da şekillendirmeye başlamıştır. Özkaya, ilgili bölümlerin ders planlarında, uzaktan sözlü çeviri ve video-konferans çevirisi gibi görece yeni teknolojileri içeren sözlü çeviri süreçlerine ilişkin derslere yeterince yer verilmediğine dikkat çekmektedir (2017, ss. 108-110). Özellikle son yıllarda sözlü çeviri süreçlerinde kullanılabilecek teknolojilerle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, bir çalışma kapsamında üç boyutlu sanal gerçeklik ortamlarının sözlü çeviri eğitiminde kullanılabilirliğine ilişkin proje gerçekleştirilmiştir (Şahin ve Eraslan, 2017).

Bir diğer çalışmada (Pekcoşkun Güner, 2022), terim çevirisi odaklı bir bakış açısıyla, not tutma yazılımlarından makine destekli sözlü çeviri sistemlerine kadar sözlü çeviriye yönelik olarak tasarlanmış dijital araçlar incelenmiştir. Sözlü çeviri becerilerinin geliştirilmesine ilişkin bir dizi eğitim materyali içeren dijital platformların çeviri eğitimine olası katkıları değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca sözlü çeviri süreçlerini destekleyebilecek dijital bir araç tasarlanmaya çalışılmıştır.

Alanyazında sözlü çeviri sürecinde not alma ve bellek kullanımı ile ilgili çalışmalar gerçekleştirildiği de görülmüştür. Ardıl çeviri süreçlerinde bellek ve not alma kavramları iç içedir. Ancak, öğrencinin belleğin öncelikli olduğunu bilmesi ve notlarının yalnızca birer araç konumunda bulunduğunu anlaması gerekmektedir. Not alma, bir yandan konuşmada geçen bilgilerin anımsanmasına destek olurken, diğer yandan bilginin bellekten geri çağırılmasına yardımcı olur. Zhang Meifang'ın (2017, s. 178) da ifade ettiği gibi sözlü çeviri sürecinde notlar, özellikle analiz ve kavrama konularında belleğe yardımcı unsurlardır ve bir nevi filtre işlevi üstlenirler. Notlar aynı zamanda çevirmenin çeviri sırasında başvurduğu yegâne kaynakları oluşturur. Bu kaynaklar sayesinde, çevirmen konuşmanın akışına uyumlu şekilde önemli kavram ve ayrıntıları atlamadan çevirisini gerçekleştirebilir. Bu nedenle, öğrencilere sözlü çeviri eğitimi kapsamında hem belleğin işleyişi hem de not alma becerilerine ilişkin farkındalık kazandırılması önemlidir.

Yemenici, çalışmasında ardıl çeviri sürecinde yürütücü bilişin öneminden söz etmektedir. Ardıl çeviri evrelerini oluşturan, “dinleme”, “anlama”, “not tutma” ve “çeviri” adımlarının her biri yürütücü biliş stratejilerinin uygulanması ile pekişir. Bu stratejilerle, çevirmen konuşmada geçen fikirler arasında mantıklı bağlantılar kurup kuramadığını, çeviride önemli bir bilgiyi atlayıp atlamadığını ya da çevirisinin anlamsal bir bütünlüğe sahip olup olmadığını sorgular (2019, ss. 301-311).

Çeviribilim öğrencileri genellikle not alma etkinliğini, duydukları her sözcüğü yazma olarak algılamaktadır. Oysa, duyduğunu anlama sağlıklı bir not alma sürecinin ön koşuludur. Dolayısıyla, not alma etkinlikleriyle birlikte duyduğunu anlama becerilerini de güçlendirecek nitelikte alıştırmaların tasarlanması önem taşımaktadır (Durukan, 2017).

Türkiye’de sözlü çeviri eğitimiyle ilgili olarak kapsanan bir diğer konu ise ilgili derslerde ölçme ve değerlendirmenin nasıl gerçekleştirileceğidir. Aytaş ve Köktürk (2017) sözlü çeviri edincinin ölçülmesi amacıyla bir rubrik tasarlamış; rubriğin genel anlamda sözlü çeviri eğitimi veren tüm kurumların kullanımı için uygun olduğunu, ancak ilgili bölümlerin öğrenci kapasiteleri ve öğretim hedefleri doğrultusunda şekillendirilebileceğinin altını çizmiştir. Ölçekte kapsanan temel konular, dilbilimsel yeti, söylem yetisi, dil yetisi, iletişim yetisi ve sözlü çeviri yetisi olarak belirlenmiştir (a.g.e.).

Küreselleşmenin bir meslek olarak sözlü çeviriye ve çeviri piyasasını nasıl etkilediğine yanıt aradığı tezinde, Okuyan (2019) çeviribilim bölümlerinde verilen sözlü çeviri eğitiminin piyasa beklentilerine ne ölçüde karşılayabileceğini tartışmıştır. Ulaşılan veriler sonucunda, sözlü çeviri eğitiminde uzmanlaşma konusunda eksikliklerin olduğu belirtilmiş; sektör temsilcilerinin

görüşleri ışığında, sözlü çeviride teknolojik araç kullanımının ders planlarında yer alması gerektiği vurgulanmıştır (a.g.e., s. 247). Türkiye’de lisans düzeyinde verilen sözlü çeviri eğitiminin belirlenen beceriler bağlamında incelendiği bir çalışmada da ilgili ders planlarında sözlü çeviriye yönelik duygusal edincin geliştirilmesiyle ilgili bir ders bulunmadığı, bazı müfredatların ise meslek ve etik bilgisi ile çeviri piyasasına ilişkin bilgiler sunmadığı saptanmıştır (Okuyan ve Balkul, 2019, s. 133).

Türkiye’de lisans düzeyinde verilen sözlü çeviri eğitimine ilişkin pedagojik eğilimleri, uygulamaları, olası sorunları ve çözümleri inceleyen bir çalışmada, sözlü çeviri eğitiminin genel olarak profesyonel çevirmen yetiştirmekten ziyade temel sözlü çeviri becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak şekillendiği belirtilmiştir (Bayraktar Özer, 2022). Yapılan anket çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular ışığında, ana dil / yabancı dil bilgisinin sözlü çeviri derslerinin önkoşulu olduğu ve bunu alan bilgisinin takip ettiği belirtilmiş; ancak bu durumun uygulamada yeterince desteklenmediği görülmüştür (a.g.e.).

Bu çalışma kapsamında, Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının İngilizce mütercim ve tercümanlık ile İngilizce çeviribilim bölümlerinin ders planları, sözlü çeviri dersleri açısından incelenmiştir. İnceleme, 2023 yılı mart ayında gerçekleştirilmiş olup, *yokatlas.yok.gov.tr* web sayfasında yer alan fakültelele bağlı 42 ve yüksekokullara bağlı 11 İngilizce mütercim ve tercümanlık / çeviribilim bölümünün öğretim planlarını kapsamaktadır. Üniversitelerin ders Bologna bilgi paketleri ışığında, sözlü çeviri ile ilgili mevcut zorunlu dersler sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Araştırma evreninin zorunlu derslerle sınırlı tutulmasının nedeni, seçmeli ders havuzlarında yer alan tüm derslerin dönemlik olarak açılmamasıdır. Açılacak olan seçmeli dersler, bölümün insan kaynağı, akademik personelin uzmanlık alanları ve öğrenci kapasitesi gibi birçok değişkene göre belirlenmektedir. Dolayısıyla, incelemede sözlü çeviri dersleri ve sözlü çeviri ile ilintili zorunlu derslere odaklanılmıştır. Derslerin katmanlı yapısı ve içerik benzerlikleri sınıflandırmanın kısıtlarını oluştursa da program ve ders öğrenme çıktıları ile ders adları göz önünde bulundurularak temel bir sınıflandırmaya gidilmiş, tüm kurumlardaki aynı kategoriye giren derslerin toplam sayıları elde edilmiştir.

Tablo 1. İngilizce mütercim ve tercümanlık / çeviribilim bölümlerinde sözlü çeviri ve alt edinç ders kategorileri ile sayıları (yalnızca zorunlu dersler)

	Ders adı	Ders sayısı
Alt edinç dersleri	İngilizce konuşma becerileri	52
	Duyduğunu anlama ve sözlü anlatım	25
	Sunum becerileri	10
	Topluluk önünde konuşma	6

Sözlü çeviriyle doğrudan ilintili dersler	Yazılı metinden sözlü çeviri	27
	Not alma teknikleri	21
	Toplum çevirmenliği	7
	İkili görüşme çevirisi	3
	Ardıl çeviri	46
	Eş zamanlı çeviri	22
	Konferans çevirmenliği	9
	Diğer (Sözlü çeviriye giriş, sözlü çeviri türleri, sözlü çeviri uygulamaları, vb.)	69
Toplam		297

Tablo 1’de görüldüğü gibi, benzer ad ve içeriğe sahip alt edinç dersleri dört kategoride toplanmıştır. Bu sınıflandırmanın bir nedeni de aynı ders planı içinde farklı içeriklere sahip olan alt edinç derslerinin bulunmasıdır. Örneğin, bazı üniversitelerin ders planlarında “duyduğunu anlama ve sözlü anlatım” ile “İngilizce konuşma becerileri” dersleri aynı dönem içinde bulunmakta; bazı bölüm müfredatlarında ise “sunum becerileri” ve “sözlü anlatım” dersleri aynı dönemde ayrı dersler olarak yer almaktadır. Benzer durum, sözlü çeviri dersleri için de geçerlidir; sınırları görece daha belli olan yazılı metinden sözlü çeviri, not alma teknikleri ve toplum çevirmenliği dışında kalan derslerle ilgili kesin bir sınıflandırma yapmak güçtür. Örneğin, “sözlü çeviriye giriş” adlı bir dersin içeriği ile “ikili görüşme çevirisi” ya da “sözlü çeviriye temel beceriler” adlı derslerin içeriği benzer olabilir veya “sözlü çeviri uygulamaları” adlı bir ders “ardıl çeviri”yi de içerebilir. Bazı üniversitelerin ders planlarında bu dersler birlikte de yer alabilmektedir. Bu nedenle, sözlü çeviri dersleri sekiz kategoriye ayrılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen 53 yükseköğretim kurumunda lisans döneminde açılan toplam ders sayısını kesin olarak söylemek zor olsa da lisans öğrencilerinin her dönem almakla yükümlü oldukları ders sayısının ortalama yedi olduğu kabul edilerek, 53 kurumun ders planında yaklaşık olarak toplam 3000 adet ders bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda, sözlü çeviriye temel oluşturabilecek alt edinç dersleriyle birlikte tabloda yer alan kategoriler içerisine giren tüm dersler toplam ders sayısının %10’una denk gelmektedir. Yalnızca sözlü çeviri dersleri ise, ilgili bölümlerin toplam ders sayısının %7’sini oluşturmaktadır. Dönemlik olarak açılan seçmeli derslerin çoğunlukla sözlü çeviri dersi olduğu varsayılsa bile söz konusu derslerin ders planlarındaki ağırlığı beşte biri geçmeyecektir. Mütercim ve tercümanlık bölümlerinin hem yazılı hem de sözlü çevirmen yetiştirmek amacıyla kurulmuş olduğu düşünüldüğünde, bu amacın ders planlarına yeterince yansımadağı söylenebilir. Ancak, ciddi uzmanlaşma gerektiren eş zamanlı çeviri ve konferans çevirmenliği gibi derslerin seçmeli ders statüsünde olmasında fayda vardır; çünkü her yükseköğretim kurumunun ilgili bölümlerinde bu dersleri verebilecek uzmanlıkta öğretim elemanı bulunamamakta ve dışarıdan hizmet alımı tüm kentlerde mümkün

olamamaktadır. Bu bağlamda, bazı üniversiteler sözlü çeviri alanında uzmanlaşmaya gitmiş, 7. ve 8. yarıyıllarda sözlü ve yazılı çeviri modülleri oluşturulmuştur¹. İnsan kaynağı yeterli olan bölümlerde uzmanlaşmaya dayalı modüler sistemin uygulanması öğrencilerin çeviri becerilerini oldukça olumlu etkileyebilecektir.

Öte yandan, uygun insan kaynağına, altyapıya ve teknolojik donanımına sahip olmayan üniversitelerde zorunlu statüde bulunan eş zamanlı çeviri ve konferans çevirmenliği derslerinin, öğrenme çıktılarını karşılayamayacağı söylenebilir.

Sonuç olarak, İngilizce mütercim ve tercümanlık ile çeviribilim bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere sözlü çeviri becerilerini geliştirmek amacıyla temel becerilerin kazandırılması onların profesyonel yaşamda daha başarılı olmalarını sağlayabilecektir. Çünkü, çevirmen olarak meslek hayatına atılan bir mezun, yalnızca yazılı değil, sözlü çeviriler de yapmaktadır. Bu nedenle, “sözlü çeviriye giriş”, “not alma teknikleri”, “ikili görüşme çevirisi”, “yazılı metinden sözlü çeviri” gibi temel sözlü çeviri becerilerini geliştirmeye yönelik derslerin, ders planlarında alt edinç dersleriyle eş zamanlı olarak yer alması önerilmektedir. 3. bölümde “ikili görüşme çevirisi” dersine yönelik bir ders izlencesi hazırlanırken yararlanılabilecek bazı modeller incelenecektir.

3. İkili Görüşme Çevirisi Dersine Yönelik Bir Ders İzlencesi Tasarımı: Genel Çerçeve

İkili görüşme çevirisi dersine yönelik ders izlencesi önerisine geçmeden önce, sözlü çeviri eğitiminde kullanılan iki modelden söz etmek faydalı olacaktır. Bu modellerden ilki, Daniel Gile tarafından tasarlanan “çaba modelleri”; ikincisi ise Çin’de bulunan Xiamen Üniversitesi, çeviribilim bölümü tarafından geliştirilen “Xiada modeli”dir. Batı ve Doğuda sözlü çeviri eğitimine bakışın da yansımalarını gösteren bu iki modelden izlence tasarımında yararlanılması planlanmaktadır.

Sözlü çeviri sırasında zihinsel bir enerjiye gereksinim duyulur; fakat bu enerji miktarı sınırlıdır. Daniel Gile’in önerdiği çaba modellerine göre, sözlü çeviri sürecinde gösterilen çaba, dört farklı bileşene ayrılabilir. İlk bileşen, kaynak metnin/konuşmanın dinlenmesi ve çözümlenmesi (kaynak dil girdisinin anlamlandırılması); ikinci bileşen, kısa süreli bellek çabası (bilginin işlenmeden önce geçici süreyle bellekte saklanması); üçüncü bileşen, erek metnin/konuşmanın üretim çabasıdır (önceki iki bileşene dayanarak çıktının erek dilde üretilmesi). Son bileşen olan koordinasyon çabası ise diğer üç bileşen arasındaki etkileşimlerin yönetilmesini ele alır ve kendi kendini izleme ya da denetleme işlevlerini kapsar (2009, ss. 160-168). Sözü edilen dört bileşen sözlü çeviri sürecini oluşturur. Gile, dört bileşenli modelin daha çok eş zamanlı çeviri için uygulanabilir olduğunu belirtmiş, ardıl çeviri için de benzer bir model öne sürmüştür. Modele göre, ardıl çeviri iki evrede gerçekleştirilir: (1) kavrama aşaması (dinleme ve not alma); (2) konuşmanın yeniden üretimi aşaması (yeniden yapılandırma). Her aşamada,

1 Örneğin, Boğaziçi Üniversitesi ve İstanbul Okan Üniversitesi

çevirmenler zihinsel kaynaklarını dinleme, analiz etme, bellek, not alma, okuma ve üretim gibi farklı görevlere tahsis etmek zorundadır. Modelde, bu görevleri ve bunların birbirleriyle etkileşimlerini göstermek için bazı formüller önerilmiştir (a.g.e., ss. 175-176):

$$AÇ = D + N + B + K \text{ (dinleme ve not alma aşaması)}^2$$

$$AÇ = H + NO + Ü + K \text{ (üretim aşaması)}^3$$

Ardıl çeviri için geliştirilmiş model, konuşmacının belli bir süre aralıksız konuştuğu ve çevirmenin sistemli bir şekilde mutlaka not aldığı çeviri durumları için geçerlidir. Dinleme etkinliği ve konuşmanın yeniden üretimi gibi temel unsurlar değişme de her sözlü çeviri türünün dinamikleri farklı olduğundan, çaba modellerinde de farklılıklar görülmektedir. Sonuç olarak çaba modelleri, çevirmenin bilişsel kaynaklarını en işlevsel şekilde yönetebilmesi ve çeviri performansını etkileyebilecek sorunları çözebilmesi için sözlü çevirinin bilişsel bileşenlerini açıklamaya çalışır. Böylece çevirmenin, karşılaştığı zorluklara yönelik yöntemler geliştirmesine de yardımcı olur. Çaba modelleri, aynı zamanda sözlü çeviri eğitime yönelik ders planları ve ölçme-değerlendirme araçları geliştirmek için bir temel oluşturur. Bu modeller ışığında, sözlü çeviri için gerekli olan bilişsel beceriler belirlenerek, çevirmenlerin bu becerileri geliştirmelerine ve performanslarını artırmalarına destek olabilecek öğretim programları tasarlanabilir.

Gile'in çaba modellerini temel alan Xiada modeli, öğrencilerin sözlü çeviri edincinin geliştirilmesi için önerilen bir model olup, sözlü çeviri sürecinin doğrusal olmayan ve devingen doğasını vurgulayarak, öğrencileri profesyonel hayata hazırlamayı amaçlamaktadır. Model, Çin'de sözlü çeviri çalışmalarında adını duyurmuş olan Xiamen Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir.

Modelin güncellenmiş versiyonunu anlatan *Basics of Interpreting Skills* (2009) adlı kitabın önsözünde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

Bu ders kitabı, sözlü çeviri eğitime yönelik genel bir çerçeve çizmektedir. Bu kitap modern bilgi teknolojilerinin de yardımıyla, öğretim elemanlarını kendi öğretim materyallerini uyarlama, değiştirme ya da güncellemeleri yönünde teşvik edecektir; aynı zamanda bu kaynak, sözlü çeviri eğitimi alan öğrencilerin içinde bulunduğu gerçek koşullar ve beceri düzeylerini göz önünde bulunduran öğretim materyalleri ve alıştırmalar sunmaktadır" (Liu, 2015, s. 205).

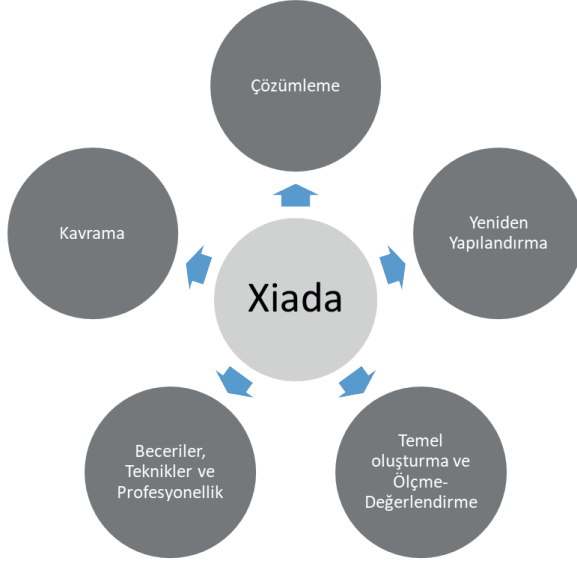
Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerin çeviribilim bölümlerinde verilen sözlü çeviri derslerine yönelik ortak müfredatlar geliştirilmiş ve ilgili ders izlenceleri başta Xiada modeli olmak üzere, benzer modellerle şekillendirilmiştir.

Xiada modelinde, üç temel bileşen bulunmaktadır. Bunlar, kavrama, yeniden yapılandırma ve çözümelemedir. Tüm bu katmanları kapsayan unsur ise, beceriler ve profesyonelliktir. Ayrıca model, ölçme ve değerlendirme konusunu da kapsamaktadır.

2 Ardıl çeviri = Dinleme ve çözümele (D) + not alma (N) + bellek (B) + koordinasyon (K) (dinleme ve not alma aşaması)

3 Ardıl çeviri = Hatırlama (H) + notları okuma (NO) + üretim (Ü) + koordinasyon (K) (üretim aşaması)

Şema 1. Xiada modelinin temel bileşenleri

Bileşenler kısaca aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Moratto, 2011; Liu, 2014; Liu, 2020):

Kavrama: Kaynak dil yetkinliği, dil dışı unsurlar ve alan bilgisi, kaynak dilin anlaşılmasını kolaylaştırır. Kaynak dil iletilisi tüm sözlü çeviri sürecini başlatan unsur olduğundan anlaşılması önem taşımaktadır. Kavrama, kaliteli ve işlevsel bir çevirinin gerçekleştirilmesini sağlayan ilk aşamadır. Bu nedenle, öğrencilerin bu konudaki farkındalığının geliştirilmesi gerekir. Kültürel farkındalık ve tıp, teknik alanlar gibi özel alanlara yönelik bilgilerinin artırılması, öğrencilerin kaynak dil iletilisini kavramasına yardımcı olacaktır.

Yeniden yapılandırma: Bu bileşen, kaynak dil iletilisinin erek dilde yeniden oluşturulmasını içerir. Yeniden yapılandırma süreci, çevirmenin bilgi birikimi ile desteklenir. Ses tonu, konuşma hızı, biçem, vurgu ve tonlamalar gibi birçok parametre bu aşamada sürece dahil olur. İletinin doğru ve anlaşılır şekilde erek kitleye aktarılması önem taşımaktadır.

Çözümleme: Hem iletilinin kavranmasını hem de yeniden yapılandırılmasını kapsar. Buradaki iki temel bileşen; söylem çözümlemesi ve kültürlerarası iletişim becerileridir. Her öğrenci, sözlü çeviri sürecinde anlamın tekil sözcüklerden daha önemli olduğunu bilmelidir. Söz varlığı, metin türü, dil kesiti gibi unsurlar gözden geçirilmelidir. Etkili iletişim, söz öbekleri ve tümceler düzeyinde değil, söylem düzeyinde gerçekleşir.

Beceriler, teknikler ve profesyonellik: Çevirmenin sahip olması gereken temel sözlü çeviri becerileri ile çeviri süreçlerinde uygulayabileceği teknikleri kapsar. Her sözlü çeviri türü için gerekli beceri ve teknikler farklı olabilir. Örneğin, eş zamanlı çeviride çoklu görev becerileri ön plandayken, ardıl çeviride çevirmenin topluluk önünde konuşma becerileri çeviri başarısını etkileyecektir.

Modele sonradan **temel oluşturma** ve **kalite kontrol** bileşenleri eklenmiştir. Bu aşamaların yapılandırılmasında bilişsel psikoloji verilerinden yararlanılmış, öğretim süreci de çeviri sürecinin öncesini ve sonrasını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu bileşenlere kısaca değinmemiz gerekirse, **temel oluşturma** bileşeni; sürekli dil edinimi (dil geliştirilmesi, hayat boyu dil öğrenimi); uzun vadeli bilgi birikimi (alanla ilgili olarak öğrencinin bilgi düzeyini sürekli olarak artırması); kısa vadeli görev-odaklı hazırlık (ilgili çeviri görevine ilişkin hazırlıklar) ve psikolojik becerilerin kazandırılması gibi unsurlardan oluşur.

Kalite kontrol ise, denetleme, ölçme ve değerlendirmeyi içerir. Bu bileşenin iki amacı vardır. İlki öğrencilerin sözlü çeviri süreçleriyle ilgili farkındalığını artırmak, ikincisi ise eğitim kalitesini artırmaktır. Denetleme aşaması makro düzeyde iletişim çabasını, mikro düzeyde ise dil kullanımı ve bilgisini içerir. Süreç denetimi aşaması, öğrencinin kendi kendini denetlemesini, günümüzde eğitim bilimlerinde *tandem* öğrenme olarak da sözü edilen kavram olan akran değerlendirmelerini ve sınıf içi grup çalışmalarını içerir. Son olarak vize ve final sınavları, sertifika sınavları ve gerçek çeviri ortamlarında sözlü çeviri uygulamalarını kapsayan bir değerlendirme süreci yer alır.

Xiada modeli bütüncül bir yaklaşımla, ders içi sözlü çeviri uygulamalarını, derslerde kullanılacak dilsel materyalleri ve ölçme-değerlendirme aşamalarını birbirleriyle ilişkili ve katmanlı bir yapı olarak ele almaktadır.

Sözlü çeviri eğitimine yönelik alanyazında görece yeni bir yaklaşım sunan Xiada modelinin anlaşılabilirliği için, bu modelin uygulandığı bir dersi incelemek uygun olacaktır. Çin’de sözlü çeviri modülü bulunan çeviribilim bölümlerinin çoğunda, “Sözlü Çevirinin Temelleri” adlı bir ders vardır. Bu dersin planının hazırlanmasında ise Xiada modeli temel alınır. Ders kapsamında hedeflenen öğrenme çıktıları şu şekildedir:

(1) Öğrencilere etkin dinleme ve çözümleme becerilerinin kazandırılması; (2) bellek teknikleri; (3) sözlü çeviriye yönelik sunum becerilerinin kazandırılması. Konuşmanın temel içeriğinin kavranması için dinleme alıştırmalarının yapılması gibi sözlü çeviri sürecine hazırlık becerilerini, ardıl ve eş zamanlı çeviri gibi daha karmaşık süreçlere ilişkin not alma teknikleri gibi becerilerden ayırmak gerekir (Liu, 2015, ss. 208-209).

Bu bağlamda, çok modlu öğrenme yaklaşımlarından yola çıkılarak basitten karmaşığa bir yol izlenir. Görsel içerik, dilsel ve işitsel içeriklerle desteklenir. Öğrencilerin kendi bilgisayarlarına indirebilecekleri video bağlantılarına ders kitaplarında yer verilir. Seçilen materyaller, öğrencinin kendi kendine öğrenme sürecini de teşvik edebilecek nitelikte olmalıdır (a.g.e).

Liu Heping (2005; aktaran Liu, 2015), beceri temelli sözlü çeviri eğitiminde materyal seçiminde üç unsurun göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir: (1) Güncel konularla ilgili materyaller: Öğrenciler güncel materyallerle, konuşmanın işlenmesine yönelik dil dışı zihinsel kaynaklarını etkinleştirirler. Sözlü çeviri sürecini ve çalışma prensiplerini daha iyi bir şekilde anlayabilirler. (2) İçerik bütünlüğü: Tüm öğretim materyalleri, öğrencinin mantıksal çözümler yapabileceği şekilde ve bilişsel düzeyde “derin işleme” sürecini kolaylaştırabilecek yapıda, bağdaşık ve tutarlı olmalıdır. (3) İçeriğin beceri temelli öğrenme

yaklaşımına uygun olması: Öğretim elemanları, her bir üniteye belli becerileri veya teknikleri öğretebilmek için gerekli alıştırmaları belirleyebilmelidir.

Xiada modeli, dil ve içerik odaklı olmaktan ziyade beceri odaklıdır⁴. Temel ve profesyonel sözlü çeviri becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedeflenir (Chen, 2009, ss. 287-288; aktaran Liu, 2015). Bu nedenle, her hafta sözlü çeviriye yönelik farklı bir beceriye odaklanılır; ancak hedeflenen tüm becerilerin birbirleriyle etkileşim halinde ve birbirlerini tamamlayıcı yapıda olduğu da unutulmamalıdır.

Tablo 2’de Xiada modeli ışığında hazırlanmış bir ders planı görülmektedir:

Tablo 2. Xiamen Üniversitesi sözlü çeviri dersi (2 dönemlik) izlencesi (Liu, 2020, s. 73)	
Modüller	Hafta
1. Dönem	Hafta bazlı beceri kazanımı
Profesyonel sözlü çeviriye giriş	1. hafta
Mantıksal çözümleme	2. ve 3. haftalar
Duyduğunu anlama	4. ve 5. haftalar
Sözlü çeviride bellek unsuru	6. ve 7. haftalar
Not alma teknikleri	8., 9. ve 10. haftalar
Ara sınav	11. hafta
Metni/konuşmayı kavramaya yönelik yöntemler	12. hafta
Yeniden yapılandırma becerileri	13. ve 14. haftalar
İkili görüşme çevirisi ve kültürlerarası iletişim	15. hafta
Yazılı metinden sözlü çeviri	16. hafta
Bütüncül etkinlikler	17. hafta
2. Dönem	Konu tabanlı beceri kazanımı
Şekil/grafik çevirileri (ticaret alanında)	1., 2., 3. ve 4. haftalar
Topluluk önünde konuşma (politika ve diplomasi alanlarında)	5. ve 6. haftalar
Sadakat ilkesi (bilim ve teknoloji alanlarında)	7. ve 8. haftalar
Ara sınav	9. hafta
Çeviri sorunlarının üstesinden gelme (çevre alanında)	10. ve 11. haftalar
Sözlü çeviriye yönelik bilgi edinme	12. ve 13. haftalar
Eş zamanlı çeviriye giriş	14., 15. ve 16. haftalar
Final sınavı (yüz yüze)	17. ve 18. haftalar

Tablo 2’deki ders izlencesinde bir öğretim yılını kapsayan sözlü çeviri dersinin haftalık içerikleri görülmektedir. Güz döneminde beceri kazanımı odaklı bir öğretim planı belirlenmiştir.

4 “Beceri odaklı öğretim” önceden belirlenmiş becerilerin ders kapsamında öğrenciye kazandırılması amacıyla uygulama temelli bir yaklaşımın izlendiği bir öğretim yöntemidir. Beceri odaklılık, dil edinci ve ders içeriğinden bağımsız değildir. Ancak, derste kullanılacak materyaller kazandırılması hedeflenen beceriye uygun olarak seçilir.

Bir, iki ya da üç haftalık periyotlarda farklı bir temel sözlü çeviri becerisine odaklanılmaktadır. Bu becerilerin sıralaması, kullanılan ders kitabındaki ünite sıralaması ile aynıdır. Ayrıca, herhangi bir haftada üzerinde durulan becerinin ilerleyen haftalarda uygulanabilmesi öncelenmektedir. Başka bir deyişle, her yeni modülde öğrencinin ilgili sözlü çeviri becerisi hakkında farkındalık kazanması hedeflenmektedir. Bahar döneminde ise, güz döneminde kazanılan beceriler ışığında çeviri uygulamalarına geçilmekte, farklı metin türü ve konu alanlarından sözlü çeviri alıştırmaları yapılmaktadır.

Xiada modeli ve çaba modelleri, sözlü çevirmenlerin sözlü çeviri etkinliğini nasıl yerine getirdiklerini açıklamaya çalışan iki modeldir. Aslında, her iki model de sözlü çeviri sürecindeki bilişsel yükü ve çabayı vurgulamaktadır. Aralarındaki temel fark, kapsadıkları işlem düzeyleri ile ilgilidir.

Gile'in çaba modelleri, dinleme ve çözümlenme, üretim, bellek, koordinasyon gibi daha ayrıntılı bileşenler sunarak, farklı türdeki zihinsel çabaların dağılımı ve etkileşimi ile ilgilenir. Xiada modeli ise daha çok anlamın çeviri sürecinde yeniden yapılandırılmasına odaklanır. Xiada modeli, başta lisans düzeyinde olmak üzere çeviribilim bölümlerinde beceriye dayalı sözlü çeviri eğitimi ilkesiyle, ders planlarında belli standartların sağlanması amacıyla geliştirilmiştir. Bu modeller, sözlü çeviri eğitimi ve araştırmaları için faydalı kaynaklar olarak kabul edilebilir. Sözlü çevirmenlerin, sözlü çeviri sürecinin karmaşıklığı ve ilgili beceri ile stratejiler hakkında fikir edinmelerine de yardımcı olurlar.

Sözlü çeviri eğitiminde kapsanması gereken en önemli konulardan biri sözlü çeviriye yönelik becerilerin kazanılmasında bireysel farklılıkların rolüdür. Aynı eğitimi alan öğrencilerin öğrenmelerinin neden farklı düzeylerde gerçekleştiği sorusuna disiplinlerarası çalışmalarla yanıt aranır. Bu sorunun yanıtı ise, bilişsel ve psikolojik kodlarda gizlidir (Cai ve Dong, 2015). Psikodilbilim ve çeviribilim alanlarından uzmanların ortak çalışmalarıyla, bireysel farklılıkların beş temel düzeyde kendini gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bunlar, ikinci dil düzeyi, bellek kapasitesi, uygun karşılık bulma yetkinliği, endişe ve motivasyondur. Bu bağlamda, Çin'de yaklaşık yarım milyon çeviribilim öğrencisi ile yapılan çalışmalar sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır (a.g.e., s. 167):

1. İkinci dil (D2) yeterliği, çeviribilim öğrencilerinin sözlü çeviri eğitiminden ne ölçüde verim alabileceğini belirleyen en önemli değişkendir.
2. Endişe, sözlü çeviri performansını etkileyen bir değişkendir, sözlü çeviri eğitiminde öğrenciye birçok becerinin birlikte kullanımını öğretilerek, öğrencinin endişenin üstesinden gelmesi amaçlanır.
3. Sözlü çeviri eğitiminde motivasyon oldukça önemli bir bileşendir.

Sözlü çeviri eğitimi bağlamında gerçekleştirilmiş kapsamlı bir projeden de söz etmemiz yerinde olacaktır. *Interpreting Asia - Interpreting Europe* projesi, Hanoi Yabancı Diller Üniversitesi, Westminster Üniversitesi, Dublin City Üniversitesi ve Xiamen Üniversitesi iş birliği ile 2005 yılında gerçekleştirilen, *Asia Link* adlı AB destekli bir projedir. Aynı zamanda,

Shanghai Üniversitesi tarafından basılmış, *Asia Link-Interpreting Asia – Interpreting Europe* (Weidong, vd., 2014) adlı bir ders kitabı da bulunmaktadır. Proje, ikili görüşme çevirisi eğitime odaklanır. Projeye ilişkin eğitim videolarına ise *Youtube* üzerinden erişilebilmektedir⁵. Kitap ve videolar kapsamında yer alan üniteler şu şekildedir:

Ünite 1 – Sözlü çevirmenin rolü: Bu ünite, sözlü çeviri sürecinden genel olarak söz edilmekte, sözlü çevirmenlerin sahip olması gereken temel özelliklere ve sözlü çeviriye gereksinim duyulan ortamlara kısaca değinilmektedir.

Ünite 2 – Topluluk önünde konuşma: Vurgu ve tonlamaların ayarlanması, konuşmanın hızı, göz teması kurulması ve çevirmenin kendine güveni gibi becerilere odaklanılmaktadır.

Ünite 3 – Bellek: Bu ünite, ikili görüşme çevirisi sırasında bellek ve konsantrasyonun önemi, belleğin kullanım aşamaları (kodlama, depolama ve geri çağırma), kısa süreli belleği güçlendirmek için yapılabilecek sınıflandırma, genelleme ve hatırlatıcılar gibi alıştırmalar üzerinde durulmaktadır.

Ünite 4 – Not alma: Bu bölümde, not tutarken dikkat edilmesi gereken hususlar; kısaltma, sembol ve şekil kullanımı ile çeviri sürecinde notların belleğe desteği vurgulanmaktadır.

Ünite 5 – Sorunları aşmak için taktik geliştirme: Bu ünite, ikili görüşme çevirisi sürecinde karşılaşılabilecek zorluklardan (örneğin, konuşmacının çok hızlı ve ara vermeden konuşması) söz edilmekte, bu sorunlarla nasıl başa çıkılabileceği ile ilgili bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır.

Ünite 6 – Kültürlerarası farkındalık: Bu bölümde, çeviri sürecinde karşılaşılan kültürel referanslar, deyimler ve mizah unsurları gibi kültüre özgü unsurlarla ilgili bir farkındalık kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Ünite 7 – Profesyonellik: Bu ünite genel olarak uygun giyim, çeviri ortamına hazırlıklı gelme ve toplantının gizliliğine özen gösterme gibi sözlü çevirmenin yükümlülüklerinden söz edilmektedir.

10-15 dakikalık videoların temelde dört bileşeni vardır: Anlatıcı, konuyla ilgili ders niteliğinde bilgiler verir. Videolarda, doğru ve yanlış çeviri durumlarını betimleyen canlandırmalar, çeviribilim alanından öğretim elemanları ve uzman çevirmenlerin görüşleri ile gerçek çeviri durumlarından kesitler sunulmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, ikili görüşme çevirisi dersine yönelik ders planı hazırlanırken, Giles'in çaba modellerinden; Xiada modelinden ve *Asia Link-Interpreting Asia, Interpreting Europe* adlı kaynaktan faydalanılmıştır.

4. İkili Görüşme Çevirisi Dersine Yönelik Bir İzlence Tasarımı

4.1. Dersin Amacı ve Öğrenme Çıktıları

İkili görüşme çevirisi dersi, sözlü çeviriye giriş niteliğinde bir ders olup, bu ders kapsamında öğrencilere temel sözlü çeviri becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Gerek yazılı gerekse

5 <https://www.youtube.com/watch?v=HUUH-19tEXs>

de sözlü çeviri sürecinde, çeviri yapabilmenin temel koşulu okuduğunu/duyduğunu anlama olduğundan, ikili görüşme çevirisi dersinin bulunduğu dönem içerisinde öğrencilerin “duyduğunu anlama ve sözlü anlatım” gibi bir dersle desteklenmesi önem taşımaktadır. Bu gibi alt edinc dersleri çeviribilim bölümlerinin müfredatlarında bulunsa da genellikle birinci ve ikinci yarıyıllarda yer almaktadır. Dil yeterliğini artırmaya yönelik derslerin çeviri dersleriyle eş zamanlı olarak verilmesi öğrencilerin çeviri derslerindeki başarısına da katkı sunabilecektir.

Dersin önkoşulu, dersi almak isteyen öğrencilerin en az B2 düzeyinde İngilizce bilmesidir. Öğrenciler halihazırda çeviribilim bölümlerinde öğrenim gördüğünden, bu önkoşulu zaten sağlamaktadır. Dersin lisans 2. sınıf (güz ya da bahar dönemi) öğrencilerine yönelik olması düşünülmektedir. Haftada 4 saat olmak üzere, 15 haftalık bir süre için “zorunlu ders” olarak planlanan dersin temel öğrenme çıktıları aşağıda sıralanmıştır:

- Öğrenciler, ikili görüşme çevirisinin doğası ve bu çeviri türüne gereksinim duyulan ortamlarla ilgili bilgi sahibi olabilecektir.
- Öğrenciler, topluluk önünde konuşma becerilerini geliştirebilecektir.
- Öğrenciler, bellek becerilerini geliştirmeye yönelik yöntemler öğrenebilecektir.
- Öğrenciler, not alma becerilerini geliştirebilecek, kendi not tutma yöntemlerini üretebilecektir.
- Öğrenciler, ikili görüşme çevirisi sırasında alana özgü dil, dil kesitleri ve terminolojinin önemini kavrayabilecektir.
- Öğrenciler, kültüre özgü unsurların çeviri sürecindeki önemi konusunda farkındalık kazanabilecektir.
- Öğrenciler, dinledikleri metnin temel fikirlerini anlayabilecek ve erek dilde özetleyebilecektir.
- Öğrenciler, ikili görüşme çevirisi sırasında karşılaşılabilen sorunlar ve bunlarla nasıl başa çıkabilecekleri hakkında bilgi sahibi olabilecektir.

Yukarıda sözü edilen öğrenme çıktılarının her biri ayrı bir haftanın konusu olabilir. Ancak, tasarlanan dersin amacı, sözlü çeviriye ilişkin temel konular hakkında farkındalık yaratmak ve ilgili alıştırmalarla bir başlangıç oluşturmaktır. Ayrıca, profesyonel hayatlarında sıklıkla gerçekleştirecekleri ikili görüşme çevirisine yönelik gerekli bilgilerin öğrencilere verilmesi dersin temel amaçlarındandır.

4.2. Ders İçeriği

4.2.1. Ders Materyali Tasarımı

Ders materyallerinin tasarımı dersin genel amaçları ve öğrenme çıktıları ile uyumlu olmalıdır. Bu çalışmada ilgili ders, öğrenci merkezli ve beceri temelli bir bakış açısıyla tasarlanmaya çalışılmıştır. Öğrenci merkezlilik, genellikle dil öğretimi alanında benimsenen bir yaklaşım olup, öğrencinin gereksinimlerini ve ilgi alanlarını öğrenme sürecinin merkezine yerleştiren bir eğitim anlayışıdır. Öğrenci merkezli bir ortamda, öğretici, öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir rol

üstlenir; bir yandan öğrenciye rehberlik ve destek sağlarken, diğer yandan kendi öğrenme serüveninde öğrencinin etkin bir rol almasına izin verir. Bu yaklaşım, her öğrencinin kendine özgü öğrenme tarzı, ilgi alanları ve becerileri olduğunu savunur, bu farklılıkları barındıran ve bunlardan yararlanan bir ortam yaratmayı amaçlar.

Yaklaşık elli yıl önce temelleri atılmış olan öğrenci merkezli yaklaşım, öğretim süreçlerindeki odağın, dilin biçiminden, işlevi ve kullanımına kayması ile ortaya çıkmış; eğitimde iletişimsel yaklaşımların gelişmesiyle bir öğretim yöntemi olarak benimsenmiştir (Nonkukhetkhong, vd., 2006; Sarfraz ve Akhtar, 2013). Dolayısıyla, öğrenci merkezli yaklaşımın çeviribilim bölümlerinde okutulan uygulamalı dersler için uygun bir yöntem olduğu söylenebilir.

Beceri temelli öğrenme ise, yalnızca bilgi edinmekle kalmayıp, belirli becerilerin geliştirilmesine odaklanan bir eğitim yaklaşımıdır. Bu yaklaşımla öğrenci gelecekteki mesleği ile ilgili olarak gerçek dünyadan örneklerle karşılaşır, öğrenme süreci uygulamalı ve deneyimsel öğrenme etkinlikleri ile şekillenir. Beceri temelli öğrenmede, önceden belirlenmiş birtakım becerilerin öğrenciye kazandırılması amaçlanır. Ders materyalleri de beceri hedeflerine göre tasarlanır. Capeles ve çalışma grubu, derse ilgi duymayan öğrencilerin sınıfın moral ve motivasyonunu olumsuz yönde etkilediğini ve bu nedenle öğretim elemanlarının söz konusu derste öğrencinin kazanabileceği becerileri önceden tanımlaması ve anlatmasıyla bu sorunun belli ölçüde çözülebileceğini dile getirmiştir (2019). Bu çalışma kapsamında sunulan ikili görüşme çevirisi dersi zorunlu bir ders olarak tasarlandığından, öğrencilerin derse aktif katılımı önemlidir. Bu nedenle dersin çerçevesinin önceden çizilmesi ve ders planında derste kapsanacak olan sözlü çeviri becerilerin birer amaç olarak yer alması önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, ders materyali tasarımı beceri odaklı olarak yapılmalıdır. Ardıl çeviri, toplum çevirmenliği ve eş zamanlı çeviri gibi derslerde gerçek dünyadan dilsel materyallerin kullanımı işlevsel bir yöntem olsa da ardıl çeviriye giriş niteliğinde tasarlanan bu derste öğretim elemanları kontrollü metin üretimini tercih edebilir ya da dil öğretiminde kullanılan kaynaklardan faydalanabilir.

4.2.1.1. Dil öğretimine yönelik ders kitapları (En az B1 düzeyinde)

İkinci dil öğrenimi için tasarlanmış ders kitaplarında bulunan dinleme alıştırmalarında öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşabilecekleri özgün bir dil kullanılır. Alıştırmalar; gündelik konuşmalar, popüler bilim metinleri, ülkeler hakkında bilgiler, röportajlar gibi birçok metin türünü kapsayacak şekilde hazırlanır. Öğrencilerin konuşmaları zorlanmadan anlayabilmeleri için, konuşmacılar genellikle net, nötr bir aksan ve telaffuzla konuşur. Dinleme alıştırmaları aynı zamanda farklı konuşma hızlarında tasarlanır, böylece öğrencinin tüm konuşma hızlarına uyum sağlayabilmesi ve içeriği anlayabilmesi amaçlanır. Dinleme metinlerinde yer alan sözcükler kontrollü şekilde seçilir. Dolayısıyla, sözcük düzeyinde kontrollü bir dil kullanılır. Amaç yabancı dilde sıklıkla kullanılan belli terim, sözcük, deyim ya da söz öbeklerinin öğrenilmesini sağlamaktır. Konuşmalarda genellikle belirli konu ve izleklere odaklanılır, bu

da öğrencilerin kendi deneyimlerini içerikle ilişkilendirmelerine yardımcı olur. Ders boyunca, ilgili kitapların kavrama soruları da öğrencinin konuşma ya da diyaloglarda geçen ve çeviri sürecinde atlanmaması gereken noktaları kavrayıp kavramadıklarını sınamak için kullanılabilir. Kitapların çok modlu içeriği (videolar, animasyonlar, vb.) öğrenme sürecini destekleyici yapıdadır, dolayısıyla ilgili içerikler çeviri eğitimi kapsamında da kullanılabilir.

4.2.1.2. Yapay Zekâ Araçlarını Kullanarak Metin Üretme

Öğrenci merkezli eğitim kapsamında, öğrencilerin etkin rol alabileceği kurgusal diyalogların sınıf içinde canlandırılmasının öğrencinin gerek sözlü çeviri edincinin gerekse de topluluk önünde konuşma gibi alt edinçlerin geliştirilmesi için önemli olduğu düşünülebilir.

Türkiye’de toplum çevirmenliği eğitimi mercek altına alan bir çalışmada, diyalog çevirisi uygulamalarının toplum çevirmenliği derslerinde önemli yer tuttuğu belirtilmiş; Rudvin ve Tomassini’nin önerdiği iki modelden⁶ söz edilerek, uygulamaların önceden yazılmış bir metin temel alınarak gerçekleştirildiği, diyalog içeriklerinin ise büyük oranda öğretim elemanının kontrolüne bırakıldığı belirtilmiştir. “Anlama, uzmanlık terminolojisi, zor dilbilgisi yapıları, konuşma dili, dile özgü kullanımlar, kültürel referanslar veya etik ikilemler” gibi konularda öğrencileri zorlayabileceği için, bu yöntemin faydalı olduğu söylenebilir. Önceden yazılmış metinlerin doğallıktan yoksun kalabileceği durumlarda ise temel hatları belirli olan bir olay örgüsüne dayanarak öğrencilerin doğaçlamalar yapması tercih edilebilir (Ross, 2018, ss. 300-301).

Rudvin ve Tomassini çalışmalarında, sınıf ortamında uygulanabilecek iş dünyası, sağlık sektörü ve hukuk alanı bağlamında geçen diyalog örnekleri vermiştir. Bu örnekler, karşılıklı konuşmaların yanı sıra, kısa senaryoyu, çevirinin zorluk düzeyini, çeviride zorluk yaratabilecek unsurlara (kültüre özgü unsurların çevirisi, dil kesiti vb.) ilişkin açıklamaları ve diyaloglarda geçen önemli terimleri içermektedir (2011, ss. 143-217).

Günümüzde, *ChatGPT*⁷ gibi yapay zekâ tabanlı sohbet robotları sayesinde istenilen senaryoda ve birçok dilde diyalog yazılabilmektedir. Sohbet robotları, internet üzerinden insan kullanıcılarla gerçek bir konuşmayı simüle etmek üzere tasarlanmış bilgisayar yazılımlarıdır. Bu araçlar, belirli sorulara veya komutlara yanıt vermek üzere programlanabilir ve otomatik müşteri hizmetleri, destek ya da bilgi sağlamak amacıyla oluşturulmuş mesajlaşma platformları, web siteleri veya mobil uygulamalarla entegre edilebilir. Sohbet robotları, kullanıcılarla etkileşim kurmak için doğal dil işleme (NLP) yöntemlerini veya önceden oluşturulmuş komut dosyalarını kullanabilir, kullanıcı girdisini anlama ve yanıtlama yeteneklerini geliştirmek için makine öğrenmesi sistemleri ya da yapay zekâ (AI) algoritmaları tarafından desteklenebilir.

Sohbet robotları günümüzde hem uzman kullanıcılar hem de toplumun birçok kesiminden

6 İlk modelde eğitici(ler) ve bir ya da daha fazla gönüllü öğrenci sınıfın önünde, sınıfın geri kalanı izlerken diyalogu canlandırır. İkinci modelde ise, sınıf üç ila beş öğrenciden oluşan gruplara ayrılır ve her gruba önceden hazırlanmış diyaloglar verilerek pratik yapmaları istenir (Rudvin ve Tomassini, 2011, s. 94).

7 *OpenAI* tarafından geliştirilmiş bir sohbet robotudur.

ve farklı yaş gruplarından bireyler tarafından kullanılmaktadır. Bu araçlar, kullanıcılarına çok kapsamlı bir yelpazede bilgi sunmaktadır. Bir sohbet robotu, yemek tarifi verebilir, kod yazabilir, iki dilli bir terimce çıkarabilir ya da çeviri yapabilir. Sorgulara yanıt verebilmek için büyük dil modellerini kullanan sohbet robotları, doğal dili işleyip anlamlandırabilir. Bu nedenle, sohbet robotları yabancı dil öğretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Bir sohbet robotu yabancı dil öğrencilerine temelde şu açılardan destek sağlayabilir: (1) insanla iletişim kurmayla karşılaştırıldığında, öğrenciler bilgisayarla konuşurken kendilerini daha rahat hisseder, (2) sohbet robotları aynı öğrenme materyalini, defalarca kez öğrencilere tekrar ettirebilir, (3) birçok robot hem metin hem de konuşma sentezi sunarak, öğrencilerin dinleme ve okuma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur, (4) robotlarla çalışmak öğrencilere ilginç ve yenilikçi bir yaklaşım olarak gelmektedir, (5) öğrenciler normal şartlarda kullanma şansı bulamayacakları çeşitli dil yapıları ve sözcükleri kullanma şansını yakalamaktadır, (6) robotlar, yazım ve dilbilgisi hatalarına yönelik hızlı ve doğru geribildirimler sağlar (Haristiani, 2019; Godwin-Jones, 2022). Diyalog tabanlı bilgisayar destekli dil öğrenimi, bir öğrencinin otomatik bir araç ile anlam odaklı konuşma etkinliği kapsamında, ilgili dilde pratik yapmasını içerir. Bu yaklaşım, üç temel unsura dayanır: etkinlik birimleri olarak diyaloglar; bir muhatap olarak bilgisayar ve öğrencinin kendi üretimine dayalı sonucu yine sistemle tartışılabilir olanağı (Bibauw, vd., 2015). Bu yönüyle sohbet robotları, öğrencinin kendi kendine öğrenme sürecini de destekleyebilmektedir.

Sohbet robotları, çeviri eğitiminde de işlevsel bir şekilde kullanılabilir. Dil becerilerini geliştirme, özel alan dili ve terminolojisi hakkında bilgi sahibi olma, çevirmenlerin gerçek dünyada karşılaşabilecekleri ortamlara ilişkin simülasyonlar üretme gibi birçok açıdan çeviri eğitimini destekleyebilir. Örneğin, sohbet robotları, kültüre özgü unsurlar barındıran konuşmaları simüle edecek şekilde programlanabilir ve böylece çeviribilim öğrencilerinin, kültüre özgü durumlar hakkında farkındalık geliştirmesine yardımcı olabilir. Bu araçlar, hem öğretim elemanları hem de öğrenciler tarafından, amaca yönelik olarak etkin biçimde kullanılabilir.

İkili görüşme çevirisi özelinde düşünüldüğünde ise, sohbet robotlarının ders materyali hazırlamada öğretim elemanına yardımcı olabileceği söylenebilir. Öğretim elemanları uygun bir dizi komut üreterek, kullandıkları sohbet robotuna kontrollü bir diyalog yazdırabilir. Kontrollü diyaloglar öğrencilerin, özel dil ve terminoloji kullanımı konusunda farkındalık gibi hedeflenen becerileri geliştirmelerine yardımcı olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise, senaryonun açık ve detaylı bir şekilde çizilip, sohbet robotunun tüm bileşenleri anlamlandırabilmesini sağlamaktır. Aşağıda örnek bir soru ve diyalog yer almaktadır⁸:

8 *OpenAI* tarafından geliştirilmiş olan *Sage* isimli sohbet robotu kullanılmıştır.

Tablo 3. Ders materyali olarak kullanılabilir diyalog örneği
Senaryo: İkili görüşme çevirisi dersinde kullanılmak üzere bir diyalog hazırla. Diyalog bir bankacıyla uluslararası müşteri arasında geçmektedir. İngilizce konuşan müşteri bir birikim hesabı açtırmak ister. Bankacı ise yalnızca Türkçe konuşabilmektedir. Diyalogda “birikim hesabı”, “faiz”, “mevduat” gibi temel düzey bankacılık terimlerini kullan. Çeviri zorluk düzeyi: Kolay Odaklanılan beceri: Özel alan terminolojisine yönelik farkındalık, duyduğunu anlama, bilgiyi eksiksiz şekilde aktarma.
Banka Memuru: Merhaba, hoş geldiniz! Size nasıl yardımcı olabilirim?
International Client: Hi, I would like to open a savings account.
Banka Memuru: Peki. Ne tür bir hesap açtırmak istersiniz?
International Client: A regular savings account would be fine.
Banka Memuru: Tamam, öncelikle bazı bilgilere ihtiyacımız var. Adınızı ve soyadınızı öğrenebilir miyim?
International Client: My name is John Smith.
Banka Memuru: Tamam, John bey. Kimlik belgenizi alabilir miyim?
International Client: Sure, here's my passport.
Banka Memuru: Teşekkür ederim. Bilgilerinizi sisteme kaydedeceğim. Hesabınızı açabilmem için bir başlangıç mevduatı yatırmanız gerekiyor. Ne kadar yatırabilirsiniz?
International Client: I would like to deposit \$500.
Banka Memuru: Tamamdır. Ayrıca, hesap açılışı için bazı belgeleri de imzalamanız gerekecek. Şimdi belgelerinizi hazırlıyorum.
International Client: Great, thank you!
Banka Memuru: Şimdilik bu kadar, hesabınız açıldığında size ayrıca bilgi vereceğim.
International Client: Thank you, have a good day!

Sınıf içi çalışmalarda, bir öğrenci banka memuru, diğer bir öğrenci ise uluslararası müşteri rollerini üstlenebilir. Başka bir öğrenci ise iki taraf arasında çeviriyi gerçekleştirir.

Sonuç olarak sohbet robotları aracılığıyla gerçek yaşamda karşılaşılabilecek çeviri ortamlarına uygun senaryolar rahatlıkla oluşturulabilir. Öğretim elemanı tarafından derste kazandırılması amaçlanan becerilere paralel şekilde, istemler (İng. *prompts*) sohbet robotuna verilerek diyaloglar üretilebilir. Örneğin, dil kesiti, terminoloji, konu ve metin türü gibi unsurlar belirlenerek uygun istem tasarlanabilir. Öğrenciler de aynı şekilde sohbet robotlarında diyalog oluşturarak alıştırmalar yapabilirler.

4.2.1.3. Dijital Araçlar

Sözlü çeviriye yönelik olarak tasarlanmış dijital araçlardan ders içi ve ders dışı etkinliklerde yararlanılabilir. Öğrenci merkezli yaklaşımı ve yenilikçi öğretim yöntemlerini destekleyen araçlar ve dijital materyaller, etkileşimli ve eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşturulmasına da katkı sağlamaktadır.

Sözlü çeviriye yönelik dijital araçlar, beş başlık altında toplanabilir: (1) not tutma yazılımları (*Evernote*⁹, *LectureNotes*¹⁰, vb.); (2) bilgisayar destekli sözlü çeviri araçları (*InterpretBank*¹¹, vb.); (3) makine destekli sözlü çeviri sistemleri (*Google Çeviri*¹², *VoiceTra*¹³, vb.); (4) eğitim materyalleri (*Speechpool*¹⁴, *Speech Repository*¹⁵, *ORCIT*¹⁶, vb.); (5) terminoloji araçları (*Interplex*¹⁷, *Terminus*¹⁸, *Flashterm*¹⁹, *Interpreter's Help*²⁰, vb.) (Pekçoşkun Güner, 2022, s. 189). Söz konusu dijital araçların bazıları çeviribilim öğrencilerine not tutma konusunda destek sağlamakta, bazıları ise tek, çift ya da çok dilli terimciler oluşturmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, *Speechpool* gibi dijital medya kütüphaneleri, öğrencilere farklı zorluk düzeylerinde konuşmalardan oluşan bir havuz sunmaktadır. Platform, öğrencilere gerçek konuşmalarla çalışma ve alıştırma yapma olanağı da verir. Avrupa Komisyonu Sözlü Çeviri Birimi tarafından oluşturulmuş *Speech Repository* ise, farklı konularda konuşmalar içermektedir. Platformda, eğitim amaçlı materyaller de yer almaktadır (örneğin, AB bünyesinde çalışan çevirmenlerin görüşleri). Konuşmalar, aynı zamanda çeviri zorluk düzeylerine göre, orta düzey eş zamanlı çeviri, üst düzey ardıl çeviri gibi kategorilerde sınıflandırılmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir diğer proje olan *ORCIT* de etkili dinleme becerilerinin geliştirilmesi, araştırma yöntemleri, topluluk önünde konuşma, çeviri stresi ile başa çıkma gibi bir dizi konuya odaklanan kaynaklar sunmaktadır. Bu bağlamda, *Backbone*²¹ gibi birçok dilde (İngilizce, Almanca, Türkçe, İspanyolca, vb.) ve konuda (kültür, din, eğitim, teknoloji, vb.) videolar sunan sözlü derlemlerden de yararlanılabilir. Avrupa Komisyonu destekli bir proje olan *Backbone*, video ve ses dosyalarını çeviriyazılarıyla birlikte kullanıcıya sunmaktadır.

Sözlü çeviri eğitimine yönelik olarak tasarlanmış e-öğrenme platformları, dersin amacı ve içeriğine uygun olarak öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından kullanılabilir olacak faydalı araçlardır. Öte yandan, öğretim elemanları öğrencileri kendi dijital medya kütüphanelerini oluşturmaya yönlendirebilir. Örneğin, öğrenciler ikili görüşme çevirisi dersi kapsamında senaryolar yazıp, videolar çekerek eğitim materyali oluşturabilirler. Video kayıtlarının yapılması, montaj işlemleri, videolara altyazı eklenmesi, içeriklerin çeviriyazılarının hazırlanması, video içeriklerinden terimciler oluşturulması gibi birçok teknik ve çeviri odaklı işi de gerçekleştirmiş olurlar. Böylece, proje tabanlı öğrenme yaklaşımı da desteklenmiş olur. Proje tabanlı öğrenme, öğrenme sürecine

9 <https://evernote.com>

10 <https://lecturenotes.in>

11 <https://www.interpretbank.com>

12 <https://translate.google.com.tr>

13 <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.passsaga.voicetranslation>

14 <http://speechpool.net/en/>

15 <https://webgate.ec.europa.eu/sr/>

16 <https://orcit.eu/>

17 <http://www.fourwillows.com/interplex.html>

18 <https://www.wintringham.ch/cgi/ayawp.pl/t/terminus>

19 <https://www.flashterm.eu/en/>

20 <https://interpretershelp.com/>

21 <http://webapps.ael.uni-tuebingen.de/backbone-search/faces/search.jsp>

etkin katılım yoluyla, öğrencilerin kendi anlayış ve bilgilerini inşa edebileceklerini savunan yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dayanmaktadır. Proje boyunca öğrenciler öğrendiklerini, kurguladıkları videolarına yansıtmaya, akranlarından ve öğretim elemanlarından geri bildirim almaya ve çalışmalarını bu geri bildirimlere göre düzenlemeye teşvik edilir. Öğrenciler bu yolla iş birliği, analitik düşünme, problem çözme ve iletişim becerilerini de geliştirirler. Kendi kurguladıkları bir çeviri ortamında farklı rollere bürünerek gerçekleştirecekleri çalışmalar daha eğlenceli ve kalıcı bir öğrenme sürecini beraberinde getirir. Gerçek dünya simülasyonları içerisinde çeviri sürecinde karşılaşacakları sorunları deneyimleyerek öğrenen öğrenciler hep birlikte bu sorunlara yönelik çözümler de üretmeye başlarlar. İkili görüşme çevirisi dersi kapsamında öğrencinin derse etkin şekilde katılımının ve ders dışında alıştırmalar yapmasının ders başarısını oldukça olumlu etkileyeceği söylenebilir.

Tasarladıkları senaryolar gereği, farklı roller aldıkları videolar oluşturmanın yanında, öğrenciler yapay zekâ destekli video üretim araçlarından da ders materyali oluşturmada faydalanılabilir. *Synthesia*²² gibi yapay zekâ destekli video oluşturma platformları, birçok dilde eğitim videoları, belli bir konuya yönelik bilgilendirici videolar ve eğitici içerikler oluşturmak için kullanılabilir. Söz konusu platformlarda video oluşturmak için özel teknik beceriler gerekmemekte, dijital okur yazar olan herkes tarafından profesyonel videolar tasarlanabilmektedir. Bu platformlarda, yüklenen yazılı bir metin, yapay zekâ tarafından üretilmiş “avatar” adı verilen sanal insan görüntüleri de eklenerek sese dönüştürülmekte, avatarların ağız hareketleri, vurguları, jest ve mimikleri okumakta oldukları metne uygun şekilde uyarlanmaktadır.

Yapay zekâ destekli video üretim araçlarının, ikili görüşme çevirisi dersi kapsamında birçok açıdan öğrencilere faydalı olabileceği düşünülmektedir:

- Bu platformlarda verilen metnin hangi aksan ya da hızda okunacağı kullanıcı tarafından seçilebilmektedir. Bu olanak sözlü çeviride karşılaşılabilecek bazı çeviri zorluklarının simüle edilmesini sağlayabilmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin farklı çeviri koşul ve ortamlarına uyum gösterebilmesine yardımcı olmaktadır.
- İkili görüşme çevirisinin gerekli olduğu ortamlarda, çevirmenin dış etkenlere bağlı olarak dikkatinin dağılması ve odaklanma sorunu yaşamaması gerekmektedir. Söz konusu platformlarda bu sorunsala ilişkin durumlar da simüle edilebilir. Örneğin, arka planda bir gürültü oluşturulabilir.
- Platformlar kullanılarak, istenilen dil düzeyinde ve konuda metinler, avatarlar tarafından seslendirilebilir. Dijital bir kütüphane oluşturularak, söz konusu videolar, zorluk derecesi, konu, metin türü, terminoloji yoğunluğu gibi farklı kategorilere ayrılıp saklanabilir. Böylece, öğrenciler ders dışında da kontrollü metinlerin seslendirilmesiyle oluşturulmuş videoları kullanarak çeviri alıştırmaları yapabilirler.

Bölüm 4.2’de çoğunlukla dersin amacı ve kapsamına uygun olarak kontrollü metin üretimi ve bu metinlerin canlandırılması üzerinde durulmuştur. Ancak, ilgili dersin sorumlu öğretim

22 <https://www.synthesia.io/>

elemanı uygun gördüğü gerçek metinleri de ders materyali olarak kullanabilir. Bölüm 4.3’te ikili görüşme çevirisi dersine yönelik beceri odaklı ve öğrenci merkezli bir ders izlencesi tasarlanmaya çalışılmıştır.

4.3. Ders İzlencesi Tasarımı

Bu çalışma kapsamında, çeviribilim ya da mütercim tercümanlık bölüm müfredatlarında okutulmak üzere, lisans 2. sınıf öğrencilerine yönelik, zorunlu ders statüsünde bir “ikili görüşme çevirisi” dersinin 15 haftalık ders izlencesi tasarlanmıştır:

Tablo 4. Ders izlencesi önerisi			
Hafta	Beceri kazanımı	Haftalık içerik	Ders içi materyaller /etkinlik
1	Bir sözlü çeviri türü olarak ikili görüşme çevirisi hakkında genel bilgi edinimi.	Sözlü çeviri türleri hakkında genel bilgi; ikili görüşme çevirisinin tanımı ve gerçekleştirildiği ortamlar, ikili görüşme çevirisinin doğası, çeviri sürecinde çevirmenden beklenenler (doğrudan anlatımla çeviri yapılması gerekliliği, vb.)	Eğitici videolar, ders notları.
2	Diliçi çeviri / yeniden ifade etme becerisini geliştirme.	A dilinden A diline; B dilinden B diline ²³ diliçi çeviri uygulamaları. Yeniden ifade etme, eşanlımlı sözcük, üst anlamlı sözcük kullanımı, vb.	A dilinde ve B dilinde kısa süreli, özel alan terimleri içermeyen gündelik dille hazırlanmış metinler.
3	Duyduğunu anlamının önemini kavrama.	Tekil sözcükler yerine anlama odaklanma ve dinleme etkinliğini konuşmayı kavramaya yönelik yapma üzerine alıştırmalar.	En fazla beş dakikalık bir haber metninin dinlenmesi (B dilinde) ve konuşmanın genel hatlarını anlayıp anlamadıklarını sınamak için öğrencilere sorular sorulması (A dilinde). Dil çiftleri tersine çevirilerek etkinlik tekrarlanabilir.
4	Sözlü çeviriye yönelik dijital araçların kullanımına yönelik farkındalık kazanımı.	Hem ders içi hem de ders dışı etkinliklerde yardımcı olabilecek araçların tanıtılması.	<i>Interpreter’s Help</i> ve <i>InterpreterBank</i> gibi dijital araçların ile <i>ORCIT</i> gibi eğitici materyallerin yer aldığı platformlar.
5	Özetleyerek sözlü çeviri becerisinin kazanımı.	Özetleyerek çeviri kavramına genel bakış, sözlü özetle kapsanması gereken unsurlar (konuşmanın genel izleği, özel adlar, listeler, bilgi içeriğinin korunması, vb.)	A dilinden B diline ve B dilinden A diline özetleyerek çeviri uygulamaları (farklı alanlarda; turizm konulu konuşmalar, beslenme üzerine konuşmalar, vb.)

23 A dili öğrencinin ana dili, B dili ise yabancı dildir.

6	Bellek kullanımına yönelik becerilerin kazanımı.	Kısa süreli belleğin işlevsel şekilde kullanılmasına yönelik teknikler (kategorizasyon, genelleme, karşılaştırma, hatırlatıcı hazırlama, vb.)	Farklı bellek tekniklerinin kullanımına ilişkin örnekler. İlham verici konuşmalar, özel günlerde liderler tarafından yapılan konuşmalar, vb.
7	Ara sınav		
8	Not tutma teknikleri ve becerilerinin öğrenimi.	Şekil, kısaltma ve simge kullanımı. Not almada dikkat edilecek hususlar (duyulan her sözcüğün not alınmaması ve belleğin notlardan önce gelmesi gerektiği, vb.)	Diyaloglar (tarafların biri A dilinde, biri B dilinde konuşmak üzere). Yoğun terminoloji içermeyen ticari görüşmeler, iş gezisi simülasyonları gibi türlerde çeviri uygulamaları.
9	Kültüre özgü unsurların aktarımına ilişkin farkındalık kazanımı.	Çevirmenin dil uzmanı olduğu kadar; kültür ve iletişim uzmanı olduğuna yönelik farkındalık, kültürel farklılıkların çeviri sürecinde ortaya çıkarabileceği zorluklar ve çözüm önerileri.	Kültürel normlar, inançlar, değerler, kültüre özgü sözlü olmayan iletişimsel işaretleri (ješt, mimik, vb.) kapsayan, farklı kültürlerden taraflar arasında geçen diyaloglar.
10	Özel alan dili ve terminolojisine yönelik farkındalık kazanımı.	Alana özgü dil kullanımı ve terim çevirisinin ikili görüşme çevirisi sürecindeki yeri, terim kaynaklı sorunlara çözüm önerileri, sözlü çeviriye yönelik terimler oluşturma.	Terminoloji yoğunluklu kısa diyalog ve konuşmaların A dilinden B diline; B dilinden A diline çevrilmesi (farklı konu alanlarında, uluslararası ilişkiler, sağlık, ithalat/ihracat, bilim ve teknoloji, vb.)
11	Sayısal ve görsel veriler içeren bağlamların çevirisine ilişkin yöntemler geliştirme.	Özellikle çok basamaklı sayıların çevirisine yönelik alıştırmalar, sayıları hatırlamaya yönelik teknikler, şekil ve grafik türlerine ilişkin genel teknik bilgi ve çeviri uygulamaları.	Ekonomi / finans içerikli diyaloglar (her iki farklı çeviri yönünde uygulamalar)
12	Genel çeviri sorunları ile başa çıkabilme yöntemlerinin öğrenimi.	Çeviri sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlara ilişkin çözümler, bu sorunların çevirmenin dikkatini dağıtmasını engelleyebilecek yöntemler.	Çeviri sırasında ortaya çıkabilecek sorunların simüle edildiği diyaloglar. Örneğin, arka planda gürültü ve ilgisiz sesler, bağlam dışı konuşmalar, diyalog sırasında gerginlik, vb.
13	Çeviride etik ve profesyonellik konularında bilgi edinimi.	Sözlü çeviride etik ilkeler (gizlilik, tarafsızlık, şeffaflık, vb.) ve profesyonel standartlar hakkında bilgilendirme. Etik ilkelerin ihlal edildiği çeviri durumlarına ilişkin örnekler verilmesi.	Etik sorunların simüle edilmesi. Örneğin, diyalog sırasında bir tarafın, diğer tarafı dışlayarak yalnızca çevirmenle iletişim kurmak istemesi (İng. <i>side conversation</i>), çevirmenin bu tür durumlarda benimsemesi gereken tavırlar.

14	Tüm becerileri bütüncül olarak kullanabilme.	Çeviri uygulamaları ve öğrencilere geribildirim verilmesi.	Farklı konu alanlarından, özel alan terminolojisi içeren, öğrenciler ve dersin öğretim elemanı tarafından hazırlanmış diyaloglar (uluslararası ilişkiler, ticaret, tıp, iş anlaşmaları, vb.).
15	Dönem sonu sınavı		

Tablo 4'te görüldüğü gibi, ikili görüşme çevirisi dersine yönelik beceri odaklı ve uygulama yoğunluklu bir ders izlencesi önerilmektedir. Ancak, her bir haftanın bir beceriye ayrılması, söz konusu beceriye yalnızca ilgili haftada yoğunlaşılması ya da tek bir haftada öğrencinin o beceriyi kazanması anlamına gelmemektedir. Ders izlencesinin doğrusal değil, katmanlı ve bütüncül bir yapıda ele alınması gerekmektedir. Ders kapsamında geliştirilmesi gereken beceriler iç içedir ve çeviri uygulamalarıyla tüm becerilerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Her bir haftaya bir becerinin atanmasının nedeni ise, dersin teorik kısmında öğrenciye söz konusu beceriyle ilgili farkındalık kazandırılmaya çalışılması gerekliliğidir. Örneğin, ikili görüşme çevirisi sürecinde not almanın önemi ve not tutma teknikleri üzerinde 8. haftada yoğun bir şekilde durulması öngörülmüştür, ancak bu durum ilgili haftanın öncesinde ya da sonrasında yer alan haftalarda öğrencilerin not tutmaması anlamına gelmemektedir.

Dil yeterliğinin başarılı bir çevirisinin ilk koşulu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ikili görüşme çevirisi dersinin eş zamanlı olarak alt edinc dersleriyle desteklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Öğrenci, hazırlık eğitimi almış olsa bile, tüm modüllerde olmak üzere B dilindeki yeterliğinin desteklenmesi çeviri başarısını olumlu yönde etkileyebilecektir.

Dönemin başlangıcında sözlü çeviri sürecine yönelik olarak kullanılacak dijital araçların tanıtımı önem taşımaktadır; çünkü dönem boyunca öğrenciler bu araçlardan faydalanabilir. 4. bölümde söz edildiği gibi, beceri ve uygulama odaklı olarak öğretim elemanları kontrollü metinler üretebilir, ancak gerçek materyalleri de derslerinde kullanabilir.

Ölçme ve değerlendirme için ise aşağıdaki taslak önerilmektedir:

Tablo 5. Ölçme ve değerlendirme ölçütleri	
Ders içi katılım	%10
Ara sınav (Teorik bilgi ve çeviri uygulaması)	%30
Proje ödevi (terimce oluşturma, senaryo yazma, video hazırlama, vb.)	%10
Dönem sonu sınavı (çeviri uygulamaları)	%50
Toplam	%100

Sonuç

Bu çalışmada, ikili görüşme çevirisi dersine ilişkin bir ders izlencesi önerilmiştir. Ders izlencesi, öğrencilerin temel sözlü çeviri becerileri kazanmasına yardımcı olmak ve genel

olarak ikili görüşme çevirisinin doğası ve dinamikleri hakkında farkındalık geliştirmelerini sağlamak üzere tasarlanmış olup, ders materyallerinin hazırlanmasında ve ders planlamada öğrenci merkezli ve beceri temelli bir yaklaşımın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. İşlevsel bir şekilde tasarlanmış ders planlarının öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği açıktır, dolayısıyla ders planının, derse etkin katılım, grup çalışmaları ve etkileşimli öğrenmenin dikkate alınarak yapılması öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyebilecektir.

İkili görüşme çevirisi dersi özellikle sözlü çeviri alanında çalışmak isteyen öğrenciler için önemli bir temel oluşturabilir. Nitekim, öğrenciler profesyonel hayata atıldıklarında çoğunlukla yazılı çeviriler yapacak olsa da spontane olarak gelişen durumlarda ikili görüşme çevirisi yapmak zorunda kalabilirler. Bu nedenle, dersin zorunlu statüde verilmesi ve dil yeterliğini geliştirmeye yönelik alt edinç dersleri ile desteklenmesi önerilmiştir.

Ayrıca çalışmada, öğrencilerin öğretim elemanları tarafından sözlü çeviriye yönelik teknolojileri kullanma yönünde teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretim elemanlarının aynı zamanda kazandırılması hedeflenen beceriye yönelik olarak yapay zekâ destekli sohbet robotları gibi dijital araçları kullanarak kontrollü metinler üretebileceği ve benzer şekilde öğrencilerin de öğrenme süreçlerinde bu araçlardan faydalanabileceği vurgulanmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (1995). Sözlü çeviri eğitimine bir yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 14-36.
- Aytaş, G. ve Köktürk, Ş. (2017). Sözlü çeviride bir değerlendirme aracı olarak rubrik. *Tarih Okulu Dergisi*, 10(31), 361-375.
- Bayraktar Özer, Ö. (2022). *Current Pedagogical Tendencies and Practices in Interpreter Training: A Study on Turkey* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Bibauw, S., François, T. ve Desmet, P. (2015). Dialogue-based CALL: an overview of existing research. *Critical CALL—Proceedings of the 2015 EUROCALL Conference* içinde (ss. 57-64). İtalya: Padova, Italy (pp. 57-64).
- Cai, R. ve Dong, Y. (2015). Interpreter training and students of interpreting in China. *Journal of Translation Studies*, 16(4), 167-191.
- Capeles, K., Wickline, V. B., Appleby, K. M. ve Appleby, D. C. (2019). Tips for designing a skills-based, learner-centered syllabus that engages students. *Psychology Teacher Network*, <https://www.apa.org/ed/precollege/ptn/2019/10/skills-learner-centered-syllabus>
- Chen, Y. J. (2009). Review of “Interpreting for tomorrow: a course book of interpreting skills between Chinese and English”. *Interpreting*, 11(2), 285-90.

- Dal Fovo, E. ve Niemants, N. S. A. (2015). Studying dialogue interpreting: An introduction. *The Interpreters' Newsletter*, 20, 1-8.
- Doğan, A. (2009). *Sözlü çeviri çalışmaları ve uygulamaları* (2. baskı). Ankara: SFN.
- Durukan, E. (2017). Ardıl çeviri eğitiminde not almanın önemi ve not alma duyarlılığının pekiştirilmesi. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 5(1), 102-112.
- Gentile, A., Ozolins, U. ve Vasilakakos, M. (1996). *Liaison interpreting: A handbook*. Avustralya: Melbourne University.
- Gile, D. (2009). *Basics concepts and models for interpreter and translator training*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.
- Godwin-Jones, R. (2022). Chatbots in language learning: AI systems on the rise. B. Arnbjörnsdóttir, B. Bédi, L. Bradley, K. Friðriksdóttir, H. Garðarsdóttir, S. Thouëсны, & M. J. Whelpton (Ed), *Intelligent CALL, granular systems, and learner data: Short papers from EUROCALL 2022* içinde, 124-128.
- Haristiani, N. (2019). Artificial Intelligence (AI) chatbot as language learning medium: An inquiry. *Journal of Physics: Conference Series*, 1387(1), IOP Publishing.
- Hervey, S. G., Higgins, I., Haywood, L. M. ve Thompson, M. (1995). *Thinking Spanish translation: a course in translation method, Spanish to English*. New York: Routledge.
- Hudelson, P., Dominicé Dao, M., Junod Perron, N. ve Bischoff, A. (2013). Interpreter-mediated diabetes consultations: a qualitative analysis of physician communication practices. *BMC Family Practice*, 14, 1-9.
- Jacobs, E. A., Shepard, D. S., Suaya, J. A. ve Stone, E. L. (2004). Overcoming language barriers in health care: costs and benefits of interpreter services. *American journal of public health*, 94(5), 866-869.
- Karliner, L. S., Jacobs, E. A., Chen, A. H. ve Mutha, S. (2007). Do professional interpreters improve clinical care for patients with limited English proficiency? A systematic review of the literature. *Health services research*, 42(2), 727-754.
- Liu, H.P. (2005). *Interpreting theory and interpreting teaching (Kouyililun yu jiaoxue)*. Pekin: China Translation and International Publishing Company.
- Liu, J. (2014). Reconsidering interpreter training models in light of divergent contexts. *FORUM. Revue internationale d'interprétation et de traduction/International Journal of Interpretation and Translation* 12(1), 41-77.
- Liu, J. (2015). Chinese interpreter training in context: Textbook compilation as a didactic tool. *The Korean Journal of Translation Studies*, 16(4), 193-210.
- Liu, J. (2020). *Interpreter training in context: European and Chinese Models Reconsidered*. Singapore: Springer.
- Mason, I. (2009). Dialogue interpreting. M. Baker & G. Saldanha (Ed.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* içinde (ss. 81-84). New York: Routledge.
- Maximous, A. (2017). *Teaching and learning community interpreting* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Western Sydney University: Avustralya.
- Meifang, Z. (2012). The study of note-taking and memory in consecutive interpretation. *International Conference on Education Technology and Management Engineering: Lecture Notes in Information Technology*, 16-17, 178-184.
- Moratto, R. (2011). The Xiada model for interpreter training. *Translation Journal*, 15(3), <http://translationjournal.net/journal/57interpreting.htm>.

- Morelli, M. (2017). Interpreting and mediation: Raising awareness by training. L. Cirillo & N. Niemants (Ed), *Teaching Dialogue Interpreting* içinde (ss. 84-99). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Nonkukhetkhong, K., Baldauf Jr, R. B. ve Moni, K. (2006). Learner centeredness in teaching English as a foreign language: Teachers' voices. *26 Thai TESOL International Conference*, Tayland: Chiang Mai.
- Okuyan, S. (2019). *Küresel koşulların Türkiye akademik sözlü çeviri eğitimine etkisi: müfredat analizi ve sözlü çeviri temsilcilerinin görüşleri üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Okuyan, S. ve Balkul, H. İ. (2019). Investigation of interpreting education at the undergraduate level in Turkey from the angle of interpreting competences. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 2(6), 114-135.
- Özkaya, E. (2017). Sözlü Çeviri Araştırmalarında Mecra Dönüşümü. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 108-119.
- Pekçoşkun Güner, S. (2022). Sözlü çeviri araçlarına terminoloji odaklı bir bakış. S. Pekçoşkun Güner (Ed.), *Çeviribilimde terim odaklı çalışmalar* içinde (ss. 183-215). Ankara: Siyasal Kitap.
- Pistillo, G. (2003). The interpreter as cultural mediator. *Journal of Intercultural Communication*, 6, <https://immi.se/oldwebsite/nr6/pistillo.pdf>
- Ross, J. M. (2018). Toplum çevirmenliği eğitimi, çeviri pratiği, yerel gerçekler, uluslararası uygulamalar ve araştırmanın önemi. E. Diriker (Ed.), *Türkiye'de sözlü çeviri* içinde (ss. 283-312). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Rudvin, M. ve Tomassini, E. (2011). *Interpreting in the community and workplace*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Sarfraz, S. ve Akhtar, N. R. (2013). Learner centeredness based methodology-A motivation enhances in the development of cohesiveness in emotive writing at the under graduate level in Pakistani universities. *Journal of Education and Practice*, 4(12), 130-139.
- Su, W. ve Y. Deng. (2009). *Basics of interpreting skills*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Şahin, M. ve Eraslan, Ş. (2017). Sözlü çeviri eğitiminde yeni yaklaşımlar: Sanal dünyalar. N. Kansu Yetkiner ve M. Şahin (Ed.), *Dilbilim çeviribilim yazıları* içinde (ss. 189-202). Ankara: Anı Yayınları.
- Valero-Garcés, C. (2023). General issues about public service interpreting. Institutions, codes, norms, and professionalization. L. Gavioli & C. Wadensjö (Ed.), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting* içinde (ss. 17-31). Londra ve New York: Routledge.
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as interaction*. Londra ve New York: Longman.
- Weidong, D., Xiaoyan, X. ve Liuyan, Y. (2014). *Asia Link-Interpreting Asia interpreting Europe (With CD)*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Yemenici, A. (2019). Ardıl çeviri eğitiminde dikkat yönetimi ve çalışma belleği dinamikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö5, 297-313.

Translation Students' Conception of Literary Translation Through Metaphors

Mütercim ve Tercümanlık Bölümü Öğrencilerinin Metaforlar Yoluyla Yazın Çevirisi Algıları

Didem Tuna¹ , Mesut Kuleli²

ABSTRACT

The aim of this study is to analyse the metaphors about literary translation constructed by tertiary level translation students and draw implications for courses in a literary translation module. To this end, a semi-structured form including three items on literary translation was administered to final year translation students at two universities in Türkiye. As a result of the content analysis, codes were constructed for metaphors based on their foci. With the metaphors grouped under a certain code based on their relevance content-wise, the potential rationale behind each metaphor is discussed in relation to literary translation as a generic term, text analysis as part of literary translation, and translation strategies in literary translation - the three items in the semi-structured form. The data analysis yielded seven codes for literary translation as a generic term, five codes and one uncategorised response for text analysis as part of literary translation, and seven codes for translation strategies in literary translation. The study concludes that translation students reflected their perceived strengths and weaknesses in literary translation with the metaphors they constructed, which could prove significant for the teaching staff in re-evaluating and redesigning their courses in the literary translation module.

Keywords: Literary translation, metacognition, text analysis, translation strategies, translator training

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, lisans düzeyinde eğitim görmekte olan mütercim ve tercümanlık bölümü öğrencilerinin yazın çevirisi üzerine geliştirdikleri metaforları çözümlmek ve bu bölümlerde verilmekte olan yazın çevirisi modülü kapsamındaki dersler için çıkarım ve önerilerde bulunmaktır. Bu amaca yönelik olarak, yazın çevirisi üzerine üç maddeden oluşan bir yarı yapılandırılmış form Türkiye'deki iki üniversitede mütercim ve tercümanlık bölümlerinin son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Yapılan içerik çözümlemesi sonucunda, her bir madde için oluşturulan metaforların odak noktaları temel alınarak kodlar oluşturulmuştur. Bu metaforların, yarı yapılandırılmış formdaki "genel bir terim olarak yazın çevirisi", "yazın çevirisinin bir parçası olarak metin çözümlemesi" ve "yazın çevirisinde stratejiler" başlıklı maddeler için oluşturulan kodlarla ilişkisi ve gerekçesi tartışılmıştır. "Genel bir terim olarak yazın çevirisi" ve "yazın çevirisinde stratejiler" maddeleri altında yedişer, "yazın çevirisinin bir parçası olarak metin

¹Assoc. Prof., İstanbul Yeni Yüzyıl University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Translation and Interpretation, İstanbul, Türkiye

²Assoc. Prof., Bolu Abant İzzet Baysal University, School of Foreign Languages, Department of Translation and Interpretation, Bolu, Türkiye

ORCID: D.T. 0000-0002-1566-9503;
M.K. 0000-0002-3477-0412

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Mesut Kuleli,
Bolu Abant İzzet Baysal University, School of Foreign Languages, Department of Translation and Interpretation, Bolu, Türkiye
E-mail: mesut.kuleli@ibu.edu.tr

Submitted/Başvuru: 09.03.2023

Accepted/Kabul: 17.05.2023

Citation/Atf: Tuna, D., Kuleli, M. (2023).

Translation students' conception of literary translation through metaphors. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - İstanbul University Journal of Translation Studies, 18, 197-214.

<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.1262786>

çözümlemesi” maddesi altında beş kod oluşmuştur. “Yazın çevirisinin bir parçası olarak metin çözümlemesi” maddesi için oluşturulan bir adet metafor kodların dışında kalmıştır. Çalışma sonucunda, çalışmaya katılan mütercim ve tercümanlık bölümü öğrencilerinin oluşturdukları metaforlar yoluyla yazın çevirisindeki güçlü ve gelişmeye açık yanları olarak algıladıkları durumları yansıttıkları görülürken bu bulgular ve sonuçların mütercim ve tercümanlık bölümlerindeki öğretim elemanlarının yazın çevirisi modülü kapsamında sunulan dersleri yeniden gözden geçirmeleri ve değerlendirmeleri için önemli olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Çeviri stratejileri, çevirmen eğitimi, metin çözümlemesi, üstbilgi, yazın çevirisi

1. Introduction

Universities offering translation and interpreting studies programs at the undergraduate level tend to differentiate and update their syllabi based on the needs of their local community and the translation sector. However, specific courses serve as the norm in all translation and interpreting programs, with literary translation courses counted as an example despite the variations in the course content resulting from the linguistic and cultural conventions of the languages addressed in the program. This course is generally not designed as an all-in-one course but is extended to courses accompanying and complementing it with more specific foci. Such complementary courses range from those covering translations of one specific literary genre or sub-genre to literary theories for text analysis with a theoretical or practical focus. For all these variations in the names, content, or teaching styles, teaching literary translation has become the norm at universities offering translation and interpretation studies programs.

Literary texts are constructed through efficient employment of semantic and stylistic features, as well as intertextual references and allusions to several dimensions of the source culture, reflecting the social and cultural aspects of literature. Whatever genre a literary translator is dealing with, any literary text poses challenges in translation into another culture, no matter how close the two linguistic systems might be. Therefore, translation students are presented with text analysis methods and procedures followed by translation strategies not only from a theoretical but also from a practical perspective in courses related to literary translation. However, there is no one set of analysis procedures or translation strategies that allows the literary translator to reach the deep structure and universe of meaning within a literary text and render it into another culture, overcoming all potential challenges. Therefore, various sets of learning outcomes or course objectives for literary translation courses have been suggested in the relevant literature (Boase-Beier, 1998, p. 34; Washbourne, 2013, p. 51; Vale de Gato, 2015; Ghanoonparvar, 2022).

While gaining an understanding of the dynamics of literary translation through related courses, students are also expected to conceptualise the theoretical and practical aspects of this pursuit in their mindset. Improving the students’ cognition, such courses could also raise their awareness of their thinking about literary translation. When students are conscious of what they know or why they decide on a particular translation strategy, they can be assumed to have developed metacognitive skills in literary translation, which should be one of the

learning outcomes of related courses in translation programs. Metacognition is particularly important in translators' detecting challenges and coming up with solutions to translation problems (Mellinger, 2019, p. 619). Besides this, metacognition could also help translation students take responsibility for their own learning process (Echeverri, 2015, p. 297). Students could decide what aspects of literary translation they should focus on or how to deal with the semantic problems through the training they receive. Therefore, metacognition can be achieved in the courses related to literary translation as long as students are encouraged to think over its particularities as well as problems and ways to surmount potential challenges. With this in mind, this study is based on translation students' thinking about literary translation addressing their metacognitive skills.

2. Method

This qualitative study is based on the construction of metaphors for items concerning literary translation by fourth-year students. 'Metaphors are capable of giving us a new understanding of our experience. Thus, they can give new meaning to our pasts, our daily activity, and to what we know and believe' (Lakoff and Johnson, 1980, p. 139). As the students are asked to construct metaphors on literary translation based on the related courses that they have taken in the department, they are indeed encouraged to think over what they know and do not know about literary translation or the potential problems and solutions, addressing their metacognition. Thus, while students' metacognition on literary translation is being addressed, they can also perceive their own experience through the metaphorical questions serving as the items of the data collection tool in this study. Another suggestion relating metaphor construction to metacognition is as follows: 'A metaphor may [...] be a guide for future action. Such actions will, of course, fit the metaphor. This will, in turn, reinforce the power of the metaphor to make the experience coherent' (Lakoff and Johnson, 1980, p. 156). Relating this proposition to prospective literary translators, it could be assumed that while students construct metaphors in regard to the courses that they have taken as part of the literary translation module, they are also likely to extend such experience to their undertakings of literary translation once they go into the sector. This assumption also implies the metacognitive aspect of the responses they provide for the items in the study.

2.1. Research design and sampling method

The convenience sampling method, as a nonprobability sampling technique, is used in this study. Despite the doubts about non-representation in this sampling method, it was chosen to 'maximise the sampling of specific types of' criteria such as taking comparable courses related to literary translation (Brodady et al., 2014, p. 63). Moreover, the aim of the study is not to generalise the findings obtained here but rather to 'explore how [prospective literary translators] make sense of experience and transform experience into consciousness' (Patton,

2002, p. 104). With this purpose in mind, this study was designed on a phenomenological model. ‘Phenomenology aims at gaining a deeper understanding of the nature or meaning of our everyday experiences’ (Van Manen, 1990, p. 9). Analysis of the metaphors constructed by students is compatible with the phenomenological model since the meaning of their conceptualisation of literary translation is brought to light with the findings achieved. Another proposition about phenomenology rendering it the appropriate model for this study is as follows:

Anything that presents itself to consciousness is potentially of interest to phenomenology, whether the object is real or imagined, empirically measurable or subjectively felt. Consciousness is the only access human beings have to the world. Or rather, it is by virtue of being conscious that we are already related to the world. Thus, all we can ever know must present itself to consciousness. [...] Reflection on lived experience is always recollective; it is reflection on experience that is already passed or lived through. (Van Manen, 1990, pp. 9-10)

As metaphor construction concerns the conscious deliberation of students in line with what/how they subjectively feel about literary translation based on their experience from a retrospective approach, only possible through metacognition, the phenomenological model is considered an appropriate design for this study. However, it is Husserl’s (1991) descriptive/ eidetic phenomenology that is adopted in this study rather than hermeneutic/interpretive phenomenology, since the historical, cultural, or other surrounding factors are excluded in the analysis of the data, with the responses of the students taken as the final perspectives to be analysed.

2.2. Participants and data collection procedure

In this study, 52 fourth-year translation students from one state university and one private university in Türkiye were asked to construct metaphors on three items related to literary translation, with Ethics Committee Approval obtained from a university to administer an online semi-structured form developed by the researchers of this study. The students were asked to construct metaphors on “literary translation in general,” “text analysis as part of literary translation,” and “strategies in literary translation.” However, only 38 students from the sample group filled out the form. Of those 38 respondents, nine were excluded from the study since they did not construct metaphors for those three items but instead tried to state the importance of the items for literary translation in their own terms. Therefore, the participants of this study are 29 fourth-year translation students who, starting from their first semester, successfully completed literary translation courses in areas such as text analysis for translation, critical reading, culture in the translation of literary texts, translation of classics, literary translation criticism and semiotics of translation, to name only the most relevant ones. Those students were also given English Literature and Turkish Literature courses to support their understanding of literary translation practices between English and Turkish. Data collection was completed in the spring semester of the 2021-2022 academic year.

2.3. Data analysis

The sets of data obtained as responses to the three items are analysed through the coding system for each and every item. The metaphors with similar content are grouped under one code. The codes are assigned labels by the researchers based on the content of the metaphors falling under a specific code. Those codes are discussed for their relevance to the item. The metaphor not fitting with any of the codes in the second item is discussed in its uniqueness. The labels for the codes are presented together with the original responses of the participants without any manipulation of the wording or syntactical features. As a result, seven codes are formed for the metaphors related to “literary translation”; five codes are created for the metaphors constructed for “text analysis as part of literary translation,” while one metaphor not falling into any category is analysed and discussed in isolation; finally, seven codes are formed for “strategies in literary translation.” The next part of the study is devoted to the findings achieved as a result of data analysis.

3. Findings

This part of the study addresses the codes constructed and labelled with a focus on the content of the responses for each item, together with the participants’ responses falling under a specific code and the rationale behind the labels and the categorisation.

3.1. The metaphors and codes constructed for “literary translation” as a generic term

For the first item addressed as “literary translation is ...”, the codes formed through the analysis of the 29 answers are labelled as construction (5 responses), effort (5 responses), risk-taking (5 responses), puzzle (4 responses), cognition (4 responses), universe (3 responses), and venture (3 responses).

The “construction” code is formed through the following five responses¹:

- house building
- an unfinished construction site
- creating a new product from scratch
- reshaping a new vessel
- reweaving a tapestry in accordance with your perception

The “construction” code here is not restricted to “building” in its denotative meaning but is also concerned with the production of new items. The bricks of buildings, the nailing of timber in the vessel or knots of tapestry could safely be compared to the signs - the building blocks of literary texts. The task of bringing the pieces of construction material together is parallel to the task of the literary translator in forming contexts out of signs, both of which require fine and neat work on the constituting elements. The contexts the literary translator

---

1 All responses by the participants are reported (here and henceforth) without any correction or abridgment. The responses with spelling, punctuation or grammar mistakes reported here are indicated with * by the researchers.

forms can be compared to the parts of a building or a vessel or the patterns of the tapestry. They are designed and structured in such a way that they together constitute and show the grandeur of the whole. Overall, literary translation is compared to construction since both acts involve similar processes such as physical and mental investment, planning, re-thinking the finished parts and reflection on the whole product by others.

The “effort” code is formed through the following five responses:

- trying to find gold in a mine
- trying to walk in a minefield
- climbing mount Everest
- working in salt mines
- barbed wire

These five responses fall under the “effort” code since they all require more than fair amounts of labour by the practitioner/actor. The former two responses are formed with the structure of “trying to,” which bears the connotation of “effort” to achieve something. Both responses are followed by physically and mentally demanding tasks like “finding gold in a mine” and “walking in a minefield”, which require strenuous work and utmost attention, respectively. Moreover, “working in salt mines” and dealing with “barbed wire” require no less physical and mental effort than the former two. Finally, “climbing Everest” is a buzz phrase to imply the great effort and challenge taken to achieve a goal. These responses of the “effort” category could be closely related to the act of literary translation in that both require physical and mental labour. The challenges literary translation would pose can only be overcome if as much mental effort is put as overcoming the “barbed wire” or “walking in a minefield.” Likewise, the analysis of the source text, making informed translation decisions, and reproducing meaning in another culture would necessitate comparable effort to “working in salt mines,” “finding gold in a mine,” or “climbing Everest”. Though these ideas are constructed with hyperbole, this is acceptable in forming metaphors. Overall, while all five acts in the responses are formidable tasks like literary translation, the grandeur of the outcome (translated literary work) is worth all this effort for actors.

The “risk-taking” code is formed through the following five responses:

- dancing in the rain without the thought of being sick after
- taking a stroll in the world the authors have created
- diving into Alice’s hole
- cultural and historical adventure
- trying to cage a bird that should have been in the sky flying

The metaphors “dancing in the rain [without thinking of its results]” that could lead the actor to fall sick, “taking a stroll [in another] world” totally unfamiliar to the actor, “diving into Alice’s hole” that could produce wonderful results but still unknown and mysterious to the actor (as a reference to the hole taking Alice to Wonderland), “adventure” (no matter what type), and

“caging a bird” that could lead the bird to death due to being separated from its natural habitat are all concerned with risk-taking. Just like the actions reported here, literary translation also requires risk-taking in that the translator penetrates a new world whose laws are governed by the author, and the translator has to find ways to survive - that is, to translate the literary text with its deeper meanings - when faced with treacherous meaning traps, which further require risk-taking. The decision taken by a translator might lead to successful construction as well as total or partial destruction of the product, which renders the task a risky one.

The “puzzle” code is formed through the following four responses:

- a puzzle
- a puzzle with pieces
- puzzling
- looking for the exit in a maze

The pieces waiting to be connected to one another appropriately to solve a puzzle can be compared to the signs in a literary text waiting to be woven in a meaningful way to reproduce that text in another language. The euphoria the end products evoke in the puzzle-solver can also be compared. The pieces of a puzzle that are almost identical at first glance but do not fit once positioned could be thought of as the surface level of a literary text that cannot pave the way for reaching deeper meaning once the translator gets into action. The “maze” metaphor can also be considered under the “puzzle” category in that the entrances taking the subject to a cul-de-sac could be compared to meaning traps in a literary text. An extemporaneous step into a maze without any analysis would cause suffering comparable to that of a translator who endeavours to translate a literary text without an analysis. Similarly, reaching the exit of a maze should be as euphoric as completing the translated product. For these reasons, literary translation might have been presupposed by students to be a process akin to solving a puzzle.

The “cognition” code is formed through the following four responses:

- transmitting an intended message
- boiling hot water to contribute to the massive cloud of information
- learning to drive a car
- inspirational brainstorm

The parts of metaphors giving rise to the label of “cognition” in these responses are “intended message,” “massive cloud of information,” “learning,” and “brainstorm.” All these signs require mental processing by the actors; therefore, for all its abstraction, the term “cognition” is preferred for this category. The “intended message” can only be constructed with painstaking mental processing. Likewise, it is only through our facultative operations that a “massive cloud of information” can be stored with a view to “learning” certain acts. Finally, it is through our mental capacity that we can “brainstorm” about specific issues. A literary translator is also expected to be cognitively ready for the act of translation. Just as it is impossible to “learn, brainstorm [or construct] the intended message” without “information,”

so it is hardly possible to reproduce meaning for another culture without linguistic, pragmatic, and sociocultural competence in the source and target texts. It is in the translator's cognition that these competencies come into play. Therefore, for all its elusiveness and abstraction as a metaphor for literary translation, the cognitive demand of this act cannot be ignored by translators.

The "universe" code is formed through the following three responses:

- getting drowned in a pool of countless words with deep meaning
- trying to escape a current without knowing the right direction
- a sea that needs to be discovered in every way

The metaphors "countless words with deep meaning," "without knowing the right direction," and "needs to be discovered in every way" refer to infiniteness. These metaphors can be related to a language's infinite potential. While the grammatical rules or syntactical potentials of languages are not limitless, combining the lexical items of a language in line with those restricted formal rules could bring about countless possibilities. These potentials are ensured with the connotative or associative meanings of words apart from their denotative meanings. Weaving the signs to create a text or reproduce that text in another culture might sound like discovering distant parts of the universe. The meaning potentials of signs in a literary text are no less than observable parts of the universe. Unobservable parts can be thought of as the text's deeper meaning. Therefore, literary translation can be compared to the physical universe that we live in, considering the potentialities both comprise in meaning and life, respectively.

The "venture" code is formed through the following three responses:

- starting a new life
- a kid who is taken care of with caution but gets sick all the time
- baking the same cake with different ingredients and hoping for the best

As a "venture" involves risks, dangers, or chances, these three responses are labelled under this category. "Starting a new life" offers potential for lots of chances and dangers synchronically; "taking care of a child" is also a double-edged sword in that unseen natural or social maladies could lead to unwanted consequences; finally, using "different ingredients in a cake" can never ensure the taste of the end product in advance of it coming out of the oven. Therefore, all these processes can never ensure good quality until the "products" are made public. Likewise, using some signs with the seemingly most appropriate translation decision will not ensure the good quality of a translated text. No matter how much effort is put into the act of literary translation, some "ill" results are always possible, which can only be discovered with feedback from its consumers. As a result, literary translation can be considered as a venture in which all measures are taken, yet it is still vulnerable to the considerations of the society it becomes a part of.

3.2. The metaphors and codes constructed for “text analysis as part of literary translation”

For the second item, “text analysis as part of literary translation is ...”, the metaphors formed through the analysis of the 29 answers are labelled as search (7 responses), enigma (7 responses), pre-construction (6 responses), infinity (4 responses), safety (4 responses), and a non-categorised one (1 response).

The “search” code is formed through the following seven responses:

- trying to find the right delicious fish in the sea. There are lots of fish in the sea but not all of them are as delicious as your sense of taste* Taste is a mixed sense. If something tasty for a tongue* It has to be blended with other factors
- playing the detective
- mining process of a diamond ring
- solving a mystery
- looking for a needle in a haystack
- trying to separate colors as a colorblind person. You know there are more colors you just can’t see them*
- stargazing to catch a falling star moment

The “search” code is formed around the idea of making an effort to find something among a multitude of options through a certain process. There are countless fish in the sea, and the metaphor of “the right delicious fish” may be linked to the idea of a quest for providing the hoped-for refined taste or delight in literature. The metaphors of “playing the detective” and “solving a mystery” are based on the similar idea of systematised and organised inquiry. “Mining process of a diamond ring” may be associated with the idea of patience and perseverance to reach a precious outcome, which could only be possible through intensive search. The metaphors of “looking for a needle in a haystack” and “stargazing to catch a falling star” are both based on careful attention to detail. “Trying to separate colors as a colorblind person” is making an exceptional attempt to surpass oneself with experience. This may also be related to being aware of one’s own deficiency in a particular area and making an effort to compensate for it. Overall, the category is formulated around the ideas of quest, inquiry, patience, perseverance, care, attention, elaboration, and problem-solving, all of which may be connected with research as an essential prerequisite for translation.

The “enigma” code is formed through the following eight responses:

- being stuck in the mud and trying to understand how to get out
- understanding the soul of the text
- realizing what your dress’ made of which you wear all the time*
- identifying mountain features
- descending yourself into the salt mines
- trying to know an enigma

- peeking into the essence of the original
- trying to find the secret ingredient of a recipe

The metaphors categorised under the label of “enigma” point out the implicit behind the explicit and the potential correlations between ‘seeming’ and ‘being’ (Greimas and Courtés, 1982, p. 270). “Identifying mountain features” may be connected to perceiving the signs constituting the literary text. To explore the characteristics of a mountain, multiple measurements are required with all kinds of unexpected complications and challenges in the process, like traps in a literary text. “Understanding the soul of the text”, “peeking into the essence of the original,” and “trying to know an enigma” may be linked to the discovery of the implicit behind the explicit as an integral part of analysis for translation purposes. “Descending into the salt mines” is going beyond the surface, into the ‘deep structure’ (Greimas and Courtés, 1982, p. 69) of the text, which may be, in terms of the analysis process, like “being stuck in the mud and trying to understand how to get out,” since depth suggests ‘a certain “quality” of signification and the difficulty of deciphering it’ (Greimas and Courtés, 1982, p. 69). “Realizing what your dress is made of which you wear all the time” may refer to the eventual inability to perceive the apparent and obvious because of the imperfect nature of perception, which may be unstable under the influence of imminent and transcendent forces based on Coquet’s Theory of Instances of Enunciation (Öztürk Kasar, 2017, p. 189). “The secret ingredient of a recipe” may be related to a special ingredient which gives food its exceptional taste, and “trying to find it” may be thus related to the correct word choice to reflect the source text’s meaning universe in the target language. Overall, the category is formulated around binaries such as explicit vs. implicit, seeming vs. being, and perception vs. judgment. The surface side of these concepts seems to be connected with sign identification, whereas beyond the surface refers to components related to translation-oriented text analysis, which can be verbalised as curiosity, concentration, awareness, problem-solving, and decision-making.

The “pre-construction” code is formed through the following five responses:

- drawing a plan for house construction
- pouring concrete
- placing the necessary parts to set up the television
- trying to put the pieces of jigsaw correctly
- scanning the text and dividing into smaller parts

“Drawing a plan for house construction” may be linked to the analysis process prior to translation, in which suitable operations of analysis for translation purposes are determined. “Scanning the text and dividing it into smaller parts” refers to segmentation as a preliminary operation of analysis, which is ‘dividing the text into entities that can be handled more easily’ (Greimas and Courtés, 1982, p. 270). “Trying to put the pieces of jigsaw correctly” and “placing the necessary parts to set up the television” can be related to the analytically deconstructed text that will be reconstructed in the target languages based on the outcomes of the analysis.

“Pouring concrete,” on the other hand, is a process consisting of some steps such as preparation, forming, placement, pre-finishing, finishing, and curing, which may be likened to translation as a process, in which similar steps such as the reading of the source text, analysis and related research, initial translation, proofreading, and post-editing as a review and refining of the target text are present. Overall, the “pre-construction” category is formed around the idea of translation as a process, and analysis is an integral part of it, beginning as the indispensable preparation step and going on until the task is finalised.

The “infinity” code is formed through the following four responses:

- a never ending sea
- fishing in the sea
- refining water that has to be boiled before boiling it*
- a diver’s effort to explore the ocean

“A never-ending sea” may refer to the text’s universe of meaning, which is a product of its receivers as well as its producer and continues to produce meaning as long as it is read. The translator’s effort to discover the implicit side of this universe is likened to “a diver’s effort to explore the ocean” – the ocean as related to infinity. “Fishing in the sea” can be understood as the process of transference after analysis, in which the translator tries to choose the most suitable wording and style to best reflect the source text’s universe of meaning in the target language. Here, the immeasurably extensive number of fish in the sea is compared to language with its countless possibilities, and the caught fish would be the translator’s word choice, based on Saussure’s description of language as social and speech as individual, wilful and intellectual entities (1959, p. 14). In “refining water that has to be boiled before boiling it,” refining refers to the idea of freeing from imperfection and is linked to boiling in the sense that water is boiled to make it safe to drink. Similarly, the translated text is refined through the processes of proofreading and editing, first realised by the translator and then carried out by the publishing house team to ameliorate and improve it; in other words, to make it safe to read. The connection of this with the label “infinity” is established through evaporating water, rising into the atmosphere, and falling again to the surface as rain, as a never-ending cycle. In sum, the “infinity” category is formed around the idea of the endless possibilities the language offers and the decisions made during analysis, transference, proofreading, and editing processes.

The “safety” code is formed through the following three responses:

- family dinner
- money in our pocket
- a feeling that you are reading a movie analysis of Roger Ebert

“Family dinner” may symbolise collaboration, unity, and solidarity. This metaphor can be explained in the context of the translator receiving support from the sources and people they trust when considered as linked to text analysis. “Money in one’s pocket” refers to protection

against financial risks or other related unwelcome situations. Here, analysis is likened to money in the sense that it provides indemnity against unintended meaning transformations. In the last metaphor, a similar feeling is conveyed through Roger Ebert, about whose analyses the student seems to have a positive perception. Accordingly, if the text analysis is as reliable as Ebert's movie critiques, the translator will be on the safe side concerning accurate transference.

Finally, "meat and bone" as a metaphor remains non-categorised and can be explained through the idea of coexistence. Since understanding is the prerequisite for translation, the indispensable component of literary translation to ensure comprehension is analysis.

3.3. The metaphors and codes constructed for "strategies in literary translation"

For the third item addressed as "strategies in literary translation are ...", the codes formed through the analysis of the 29 answers are labelled as traveller's guide (6 responses), enhancement (6 responses), instrumentality (4 responses), fragility (4 responses), chess (3 responses), construction (3 responses), and plurality (3 responses).

The "traveller's guide" code is formed through the following six responses:

- ways of getting out of mud
- road signs
- feeling which path to follow in the forest
- road signs on a confusing and never-ending highway
- traveler's original map
- a map in a labyrinth

In the likening of "ways of getting out of the mud" to strategies in literary translation, mud seems to be a metaphor for the text to be translated, and translation strategies are ways to help oneself out of it. In the same way, "road signs" provide safe travel-like strategies as master plans to employ for a safe translation process. By "a confusing and never-ending highway" could be meant the text's universe of meaning, gaining new dimensions based on the role of the reader as the receiver of discourse in the production of the meaning (Öztürk Kasar, 2009, p. 171). In students' responses, strategies are also likened to "maps," and the text is compared to a "forest" and a "labyrinth" linked with the idea of complexity and intricacy. In short, the "traveler's guide" category is formed around the idea of the text as challenge and strategy as a facilitator.

The "enhancement" code is formed through the following six responses:

- having a good time with friends on New Year's Eve
- creating a good team before a match
- planning a holiday with your loved ones
- sports. Tactics may be useful but the one with the better grasp of things will do a better job nine out of ten times

- battle plans
- determining tools and methods according to the mountain's characteristics

In some of the responses in the “enhancement” category, words that can be used to define strategy, such as plan, planning, tactic, and methods, are openly uttered. “Having a good time with friends on New Year’s Eve” as a wishful preparation for a new start in life can be an allusion to the pre-translation phase in which the translator decides and puts together the elements that will form part of the translation process, such as theory, strategy, and operations of analysis. “A holiday with your loved ones” refers to a pleasant period of time, which could similarly be thought of as the gathering of facilitative components for translation to amend the process and the product. “Creating a good team before a match” would be a similar reference to the act of translation consisting of many components. The players with their specific skills might be compared to strategies in this metaphor, with each strategy conferring meanings different from other strategies in the translation of a context. Just as the best team is formed in line with the qualities of the rival team and the formation of the team could change from one match to another, so are translation strategies employed based on the text the translator is dealing with. Through the likening of translation to a battle, the challenges of translation may be thought to have been alluded. “Mountain characteristics”, on the other hand, seem to refer to the signs constituting the literary text, and determining tools and methods would be the choice of the most suitable strategy to reproduce them in the target text. For the metaphor concerning sports, strategy is tackled with the ability to apply it, referring to the importance of the translator’s skills. On the whole, the responses classified in this category are about making preparations or plans to ameliorate the process for better consequences.

The “instrumentality” code is formed through the following four responses:

- filters that make a photograph better
- techniques in martial arts
- signature moves of performers
- small details in a bigger picture, but small details are the one that make bigger picture more important*

In the first response, translation seems to be likened to a photograph, and the “filter that makes it better” is the translation strategy. In the example of “techniques in martial arts,” the use of strategy is compared to self-defence; by employing a strategy, the translator seems to produce a better target text and thereby safeguard both their work and reputation. The target text produced through the use of the proper strategies is compared to the “signature move” of the translator, in the sense that after acquiring experience, translators will know which strategy to adopt for a particular text. Finally, “small details” in the last example could allude to the translation strategy behind the target text, which may not be readily visible to the reader. Although strategy may thus sound like a small detail, it will positively impact the target text, which, in the student’s words, is the “bigger picture.” In sum, the idea behind this category seems

to be the use of a means to improve the product or the performance or to make it distinctive.

The “fragility” code is formed through the following four responses:

- boiling water in a pan
- a short cut which can't be used with inner peace
- a gaslamb* that shakes with every scribble of a pencil. It is dim and unreliable but a guide nonetheless
- rules and regulations that give shape to chaos

The responses in the “fragility” code seem to be formed around the participants’ feeling of discomfort about the choice of appropriate translation strategies. The reason for this may be the fear of not making the right decision amongst the multitude and variety of strategies. When the right strategy is not adopted, the process may present related challenges, and the product may not be as desired, including the possibility of unintended meaning transformations at different levels (Öztürk Kasar, 2020, p. 160). To refer to these unfavourable potentialities, translation is compared to “boiling water” and translation strategy to “a pan” which is unsuitable for boiling water. The water will splash and boil over if a pan is used for this purpose. In another response, strategy is compared to “a shortcut that cannot be used with inner peace.” With this metaphor, strategy seems to be compared to a means that would serve to accomplish the task more quickly, but if the translator is not sure about the appropriateness of their choice, they may not be able to employ it with peace of mind. Similarly, strategy is compared to a “shaking gas lamp”, probably pointing out its lack of stability. In the student’s perception, strategy is a guide, but it emits an insufficient amount of light, which makes it undependable. “Shaking with every scribble of the pencil” may reflect the student’s perception that the same strategy may not work in every single part of the text. In the last example, strategy is likened to rules and regulations and qualified as “giving shape to chaos”, which can be interpreted in both positive and negative ways. The signs that constitute the source text may seem to be chaotic; the use of the proper strategy may help those signs to take shape in harmony. However, while trying to translate by constantly thinking about the strategies, the translator may move away from the ideal readership. In this respect, the text seen as a “construct” cannot be deconstructed, and chaos may arise in reception. Overall, eventual inconveniences of strategies or in the choice of strategies seem to be underlined in this category.

The “chess” code is formed through the following three responses:

- chess game
- playing chess while trying to learn how to play chess. When you start your move, you have to be careful about your next move too. Because there is no replacements in a game of chess*. You have to be sure that when you making your third move your first move has to be safe at all times*
- pawns in chess they don't do the actual work but you need them to win*

In the “chess” code, responses are based on chess as a strategy game, in which translation is referred to as the game, while strategies are the moves of either party. “Playing chess while trying to learn how to play chess” probably refers to the translator’s learning how to employ a strategy during the act of translation. The response seems to be based on the importance of proceeding cautiously to be able to maintain consistency between different parts of the text, which may be achieved through the use of a suitable strategy. In the last response, “pawns” seem to be likened to strategy and the actual work to translation, probably meaning that strategy may not appear to be a vital part of translation, yet it is necessary to achieve an accurate translation without unintended transformations of the meaning (Öztürk Kasar, 2020, p. 160).

The “construction” code is formed through the following three responses:

- the advice of the builder, the foresight of the engineer, and the aesthetics of the architect
- a sketch that was made before the house was built
- digging and fortifying tunnels in salt mines

In the first response, the contribution of various elements - such as strategies - in the translation process is alluded to through some stakeholders taking part in a construction project, such as the builder, the engineer, and the architect. In the second response, strategy is compared to a sketch, representing the main features of a house -like a strategy based on the characteristics of the text to be translated. Digging and fortifying tunnels in salt mines would be the careful and effective employment of strategy. The particularity of the response using salt mines especially might lie in the perception of salt being one of the main ingredients which gives food its taste; for some people, food without salt would not be edible. The idea behind this metaphor could be that a literary translation not supported by strategies could lead to meaning loss and, in some cases, may not even be readable since strategy is the integral contribution to the reproduction of the source text in the target language. On the whole, the responses in this category seem to be based on the idea of strategy as an essential component in translation which should be used and re-evaluated in all stages of translation.

The “plurality” code is formed through the following three responses:

- water
- playing with matryoshka dolls
- commanding an army of thoughts

Because of the presence of other necessary components, the metaphors here are classified under the label of plurality. The “water metaphor is formed around the idea of strategy as an indispensable component for translation. About 70 percent of the human body is made of water, and humans cannot survive without water for more than three days. This metaphor seems to suggest that strategy is just as indispensable for literary translation as water is for human life. The employment of a strategy requires big or small moves, some of which may be unforeseeable at first sight and emerge unexpectedly, like “matryoshka dolls”. Finally, strategy is compared to “commanding an army of thoughts” since strategic thinking is an integral part of the process of translation. Overall, the responses in this category seem to be

based on the idea of strategy as an indispensable component in translation, which requires careful planning and management.

4. Conclusion

This study aimed to shed light on translation students' perceptions about literary translation and thereby raise their awareness about their knowledge, strengths, and weaknesses concerning the task. In other words, this study was planned to be a self-reflection for students regarding literary translation. Within this framework, students were asked to construct metaphors on literary translation in general and text analysis and strategies in particular, based on what they are supposed to have learned from related courses, and were encouraged to think over what they know or have to improve or learn about literary translation and its particularities. Having completed literary translation and related courses, fourth-year students from one state and one private university in Türkiye were chosen as participants in this study. Out of 52 students, 38 were respondents, but only the responses of 29 participants, those providing structurally-real metaphors, were analysed. The convenience sampling method was used in this study with a phenomenological research design.

The data obtained from the responses was analysed through the coding system, grouping the metaphors with similar content under one label and interpreting the outlying one in its uniqueness. First, the metaphors constructed under "literary translation" and labelled as construction, effort, risk-taking, puzzle, cognition, universe, and venture give an idea concerning the students' perceptions about the task and can be read in their complementarity. In this sense, with overall consideration of the participants' perception, it can be assumed that literary translation is considered a universe with the totality of its explicit and implicit potentials. In this sense, it is a puzzle that necessitates effort and risk-taking to be solved, and it is therefore an undertaking that is not always safe. On the whole, it is the product of a complicated and challenging mental process that has to be accompanied by skill. Secondly, the metaphors constructed under "text analysis as part of literary translation" and labelled as search, enigma, pre-construction, infinity, and safety can be interpreted similarly, within certain integrity. As such, text analysis for literary translation can be thought to be primarily perceived by students as a quest for meaning, comprising enigmas at many levels within the text's infinite layers. Accordingly, analysis is seen as the pre-construction of the target text, through which the translator and the transference remain on the safe side. The uncategorised "meat and bone" metaphor, however, can be explained through the perception of the coexistence of analysis with literary translation as both its prerequisite and companion. Thirdly, the metaphors constructed under "strategies in literary translation" and labelled as traveller's guide, enhancement, instrumentality, fragility, chess, construction, and plurality can be read together to correlate the participants' perceptions and make a general sense of the outcomes. From the responses, it can be assumed that, according to the participants' perception, the literary text is a challenge,

and strategy is the guide facilitating and ameliorating the process and improving the product. Strategy seems to be perceived as an essential component in translation that should be used and re-evaluated in all stages of translation, although eventual inconveniences caused by the use or in the choice of strategies may be experienced. Overall, the metaphors constructed by the participants may actually be a self-reflection related to their own perceived areas of strength and weakness highlighted through the questions in this study. This significant finding could help the instructors of literary translation modules to make necessary adjustments in their course designs to overcome the weaknesses the students report through metaphors.

This study also addressed the metacognition of translation students because they were asked to think about what they know or do not know about literary translation. Asking them to construct metaphors on text analysis was supposed to inspire them to think about what they have learned about text analysis in literary translation courses so far. While constructing metaphors on translation strategies, students also applied retrospection to what they already know about translation strategies. It would not be a far-fetched proposition to state that metaphor studies contribute to learning or thinking over learning. This is because, if students fail to construct metaphors based on their education, this might imply insufficient knowledge of the topic being addressed. Seeing their deficiencies, translation students might feel compelled to learn more about this topic. It is at this point that they can realise what they know or do not know, thereby guiding their own learning process through their metacognitive skills.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- D.T., .M.K.; Data Acquisition- D.T., .M.K.; Data Analysis/Interpretation- D.T., .M.K.; Drafting Manuscript- D.T., .M.K.; Critical Revision of Manuscript- D.T., .M.K.; Final Approval and Accountability- D.T., .M.K.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- D.T., .M.K.; Veri Toplama- D.T., .M.K.; Veri Analizi/Yorumlama- D.T., .M.K.; Yazı Taslağı- D.T., .M.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- D.T., .M.K.; Son Onay ve Sorumluluk- D.T., .M.K.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Boase-Beier, J. (1998). Can you train literary translators?. In P. Bush & K. Malmkjaer (Eds.), *Rimbaud's rainbow: Literary translation in higher education* (pp. 33-42). Amsterdam: John Benjamins.
- Brodaty, H., Mothakunnel, A., de Vel-Palumbo, M., Ames, D., Ellis, K., Reppermund, S., Kochan, N. A., Savage, G., Trollor, J. N., Crawford, J., & Sachdev, P. S. (2014). Influence of population versus convenience sampling on sample characteristics in studies of cognitive aging. *Annals of Epidemiology*, 24(1), 63-71. DOI: 10.1016/j.annepidem.2013.10.005.
- Echeverri, Á. (2015). Translator education and metacognition: Towards student-centered approaches to translator education. In Y. Cui & W. Zhao (Eds.), *Handbook of research on teaching methods in language translation and interpretation* (pp. 297-323). Pennsylvania: IGI Global.

- Ghanoonparvar, M. R. (2022). Teaching the practice of literary translation: A personal perspective. In P. Shabani-Jadidi, P. J. Higgins, & M. Quay (Eds.), *The Routledge handbook of Persian literary translation* (pp. 300-311). NY: Routledge.
- Greimas, A. J., & Courtés, J. (1982). *Semiotics and language: An analytical dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Husserl, E. (1991). *On the phenomenology of the consciousness of internal time (1893-1917)*. (J. B. Brough, Trans.). NY: Springer.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mellinger, C. D. (2019). Metacognition and self-assessment in specialized translation education: Task awareness and metacognitive bundling. *Perspectives*, 27(4), 604-621. DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1566390>
- Öztürk Kasar, S. (2009). Pour une sémiotique de la traduction [For a Semiotics of Translation]. In C. Laplace, M. Lederer & D. Gile (Eds.), *La Traduction et ses métiers* (pp. 163- 175). Caen: Lettres Modernes Minard, Coll. «Champollion 12».
- Öztürk Kasar, S. (2017). Jean-Claude Coquet ve söyleyenler kuramı [Jean-Claude Coquet and theory of instances of enunciation]. In İ. Onursal Ayırır & E. Korkut (Eds.), *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a armağan* [A tribute to Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran], (pp. 183-199). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk Kasar, S. (2020). De la désignification en traduction littéraire: *Les gens d'en face* de Georges Simenon dans le contexte turc du point de vue de la sémiotique de la traduction [On designification in literary translation: *Les gens d'en face* by Georges Simenon in the Turkish context from semiotics of translation point of view]. *Parallèles*, 32(1), 154-175. DOI: <http://dx.doi.org/10.17462/para.2020.01.09>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & Evaluation methods*. California: Sage Publications.
- Saussure, F. de (1959). *Course in general linguistics*. (W. Baskin, Trans.). NY: Philosophical Library.
- Vale de Gato, M. (2015). The collaborative anthology in the literary translation course. *The Interpreter and Translator Trainer* 9(1), 50-62. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2015.1011901>
- van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. London: Althouse Press.
- Washbourne, R. K. (2013). Teaching literary translation: Objectives, epistemologies, and methods for the workshop. *Translation Review* 86(1), 49-66, DOI: 10.1080/07374836.2013.812385

At the Crossroads of Translation and Cognition: Tracing Decision Making in Translation through Think-Aloud Protocol

Çeviribilim ve Bilişsel Çalışmaların Kavşağında: Sesli Düşünme Protokolü ile Çeviride Karar Verme Sürecinin İzini Sürmek

Ezginaz Emirkadi¹

ABSTRACT

Among many definitions, translation can be described as decision making, which involves the concepts of problem solving, strategies, and choices, situating translation as a process which is oriented to study what goes on in the mind of the translators. Then, decision making can be addressed in studies concerning the translator, rather than the product, and can be tackled within the field of translation process research. This is already the case for think-aloud protocols (TAP), studied by many scholars within the framework of decision making. In spite of the criticism it gets, it is obvious that TAP provide rich data on decision making in translation, enhancing a wider perspective on the process-oriented approaches. Based on this perspective, then, TAP can also be studied within the situated and distributed cognition approaches to translation as a valuable research method that has access to the “black box” that will also provide an awareness of the fact that translation decision making and problem solving are not only restricted to texts. In this review, how decision making and translators are studied in translation process research will be reviewed, making some suggestions for future studies.

Keywords: Think-aloud protocol, decision making, problem solving, translation process research, situated and distributed cognition

ÖZ

Birçok tanım arasında çeviri, çeviriyi bir süreç olarak konumlandıran ve çevirmenin zihninde neler olup bittiğini incelemeye yönelik problem çözme, stratejiler ve seçimler kavramlarını içeren bir karar verme süreci olarak tanımlanabilir. O halde bir kavram olarak çeviride karar vermenin üründen çok çevirmen odaklı çalışmalarda araştırıldığı ve bu çerçevede, pek çok çeviribilim araştırmacısı tarafından incelenen sesli düşünme protokolleri için zaten geçerli olan çeviri süreci araştırmaları kapsamında ele alındığı söylenebilir. Aldığı eleştirilere rağmen, sesli düşünme protokollerinin çeviride karar verme süreci konusunda zengin veriler sağladığı ve sürece yönelik yaklaşımlara daha geniş bir bakış açısı kazandırdığı açıktır. Bu bakış açısına dayalı olarak, sesli düşünme protokolleri çeviri kararının ne olduğu konusunda bir farkındalık sağlayacak olan “kara kutu”ya erişim için değerli araştırma yöntemlerinden biri olarak çeviride konumlanmış ve dağıtık biliş yaklaşımları içinde de incelenebilir; bu, çeviride karar verme ve problem çözme

¹Res. Assist. Arel University, Faculty of Arts and Sciences, Translation and Interpretation, Istanbul, Türkiye

ORCID: E.E. 0000-0002-6946-2938

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Ezginaz Emirkadi,
Arel University, Faculty of Arts and Sciences,
Translation and Interpretation, Istanbul, Türkiye
E-mail: ezginazemirkadi@arel.edu.tr

Submitted/Başvuru: 28.06.2022

Accepted/Kabul: 19.11.2022

Citation/Atf: Emirkadi, E. (2023). At the crossroads of translation and cognition: tracing decision making in translation through think-aloud protocol. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 215-232.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2022.1136883>

süreçlerinin sadece metinlerle sınırlı olmadığını, çevirmenin çalıştığı çeviri araçlarından çalışma ortamına kadar birçok faktörün bu sürece dâhil olduğunu gözler önüne serer niteliktedir. Bu derlemede, çeviri süreci araştırmalarında bir kavram olarak karar verme ve çevirmenlerin nasıl çalışıldığı gözden geçirilecek ve gelecek çalışmalar için de bazı önerilerde bulunulacaktır. **Anahtar kelimeler:** Sesli düşünme protokolleri, karar verme, problem çözme, çeviri süreci araştırmaları, konumlanmış ve dağıtık biliş

1. Introduction

Decision making can be related to many procedures in the performance of a translation, from detecting possible problems and evaluating them regarding the aim of the translation, to coming up with appropriate solutions and employing strategies accordingly. From this perspective, decision making in translation is a rather complex process in which the cognitive effort is utmost. On this basis, in this review, the relation between decision making in translation and cognitive processes will be discussed based on the studies that employ the think-aloud protocol (TAP), which will answer the questions of how and why decision making and translators are being studied under cognition. Tackling decision making in translation emphasizes the orientation toward the translator, a recent trend, rather than the product, or dual comparisons within translation studies. Studying the translator and the translation process through cognitive approaches is expected to develop a meta-discourse on the “name” and “nature” of translation. On this basis, the theoretical literature and research on translation decision making studied within the paradigm of translation process research (TPR) under think-aloud protocols will be reviewed, as stated.

From a historical point of view, following Holmes’ famous map (1972), which caused the establishment of translation studies under function-oriented descriptive studies, socio-cultural factors embedded in translation became more prominent, and rather than employing prescriptive and normative approaches, understanding and describing the reasons behind a translation process became more crucial. In parallel with the mentioned advancements, translators became more visible, and it has been acknowledged that they are embedded in socio-cultural contexts rather than being considered mere decoders and recoders. To illustrate, under functionalist and communicative theories that took place in the 1970s and 1980s, Holzmanntari’s (1984) translation action model posits the translator as the expert who decides what is functionally suitable in the target text and its system among the other players involved in the translation process; in Vermeer’s (1984) Skopos theory, the translator has the major role in producing a functionally appropriate text, called *translatum*, in accordance with the aim of the translation. In these functionalist approaches, it is seen that the translator plays a key role as the communication expert who is validated to make translation decisions as being the one who has the competence and knowledge on both of the texts and their systems. Within the paradigm of descriptive translation studies, Toury’s (1995) norms can be given as the concept to describe translation behaviors in order to make generalizations about the translation-making processes of the translator. Moreover, within the cultural turn in translation studies (Lefevere, 1992), the translator also started to be located in a more ideological position, which was followed by postcolonial translation and activist translation research involving debates on the visibility-invisibility of translators (Venuti, 2000). In addition to these, a more apparent approach to the translator can be found in the translator studies proposed by Chesterman (2009). These involve translation sociology, which posits translators in a wider web of agents regarding the

public discourse on translation and the self-image of translators. The recent collaboration of cognitive science with translation studies, a recent collaboration, indeed, when we consider the long past of cognitive science, aims to describe what goes on in the mind (the black box) of the translators in the translation process under some translation process-oriented research methodologies, such as think-aloud protocols, eye tracking, key logging, retrospection, etc. Among them, the think-aloud protocol is one of the methodologies most related with what goes on in the mind of the translator during the decision-making process. An overview of TAP and the translation decision-making process will be presented in the next two sections.

The next section discusses and presents the studies concerning the concept of decision making in translation studies. The third section discusses and presents the studies conducted on the specific relation between translation decision making and cognition under TAP in translation process research. The fourth section is the conclusion, where suggestions are made for future studies.

2. Decision Making in Translation Studies

In this section, the definitions of decision making and from which perspectives it has been used within translation studies are discussed. Translation can be described as a decision-making process in which alternative solutions to various detected problems regarding both textual and extra textual elements are adapted. Therefore, decision making in translation can be studied together with problem solving, which is regarded as a wider concept that includes the decision-making process. Then, translation as decision making lies at the heart of solving translation problems, which is a process that does not have well-defined fixed patterns, fixed choices, fixed consequences or good or right decisions, but rather depended on the translator. Such a process makes translation problem solving and translation decision bound to each other on the basis of the concept of choice.

Decision making is apparent especially when a problem necessitates a choice to be made, and as Levy states in his article titled *Translation as a Decision Process* (1967/2000), it “is not random but context-bound. Every interpretation has the structure of problem solving: the interpreter has to choose from a class of possible meanings of the word or motif, from different conceptions of a character, of style, or of the author’s philosophical views” (149). Such an approach of choice takes us to the contextuality of the translation and translator, where normative and prescriptive approaches are no longer favored. The dynamic concepts of decision making in nature, and therefore problem solving, make the approaches more process-oriented, as a step closer to the “black-box” of the translator, which will also take us to the cognitive approaches to translation that will be discussed in the next section. In this context, tracing decision making as a concept in translation studies will provide a wider view on the orientation towards the translation process and translator research.

Regarding the relationship between decision making and problem solving in translation, Levy associates problem solving and interpretation by comparing translation to a game, “a game in which every succeeding move is influenced by the knowledge of previous decisions and by the situation which resulted from them (e.g., chess, but not card-games)” (ibid: 149). Also, regarding translation from a pragmatic point of view, he discusses minimax strategy, in which the translation process is done for the sake of minimum effort and maximum effect. Considering this from a historical perspective, studying his minimax strategy under a mathematical method, which posits translation as a decoding and recoding process, no matter how strong a basis he establishes on decision making and problem solving in translation, Levy’s emphasis on semantic, rhythmical, and stylistic elements causes him to explain the decisions made during translation on the level of lexical choices. Such an approach may be considered as lacking a wider perspective on translation both regarding the text, including its textual and extra-textual parameters, and the decisions made emerging from the situatedness (Risku, 2002; 2020) of the translator that is adopted in recent cognitive translation studies, which also forefronts the translator in the process.

Discussing translation of text types from a functional point of view in translation studies, Reiss (1981) suggests that translation decisions are made considering the text type and the communicative function of the text in the source language and target language by defining four main text types (informative, expressive, operative, and audio-medial), and focusing on the question “what mode of translating should be adopted to attain functional equivalence?” (131). Therefore, although text types are studied under process-oriented approaches, decisions are governed by the text and its type, with no mention of the role the translator plays in this process of detecting the text type of the source text and deciding the text type that will be attributed to the target text in translation of the source text.

Approaching decision making in translation from an information-processing approach, Wills (1994) defines decision making in translation as “... an information-processing concept that describes decision-making behavior in terms of an interaction between the translator’s cognitive system; his linguistic, referential, sociocultural and situational knowledge bases; the task specification; and the text type specific problem space” (131). As it can be seen, he emphasizes cognitive operations of translation, stating that “translation is full of messy factors, such as memory limitations, knowledge and attentional gaps, vagueness, attitudinal factors, interference effects etc.” (139). Although he defines it as an information-processing system, Wills’ wider perspective on decision making and on the impact of the changing/specific environments and contexts suggests that the experiential features of translators and also their behaviors center upon what goes on in the mind of translators. Such a perspective can be also traced through his statement that “investigation of translational decision-making must focus on environmental factors, such as task specifications, client needs, and the person of the translator and his/her decision-making capabilities” (142). Wills’ approach represents

the importance of studying translation through the perspectives of cognition in order to shed light on the actual actuators of the process of the decision making in translation.

In parallel with the developments given in the historical overview above, it is seen that the later studies conducted on decision making place a greater emphasis on translators and define the decision-making process from a more translator-oriented perspective, through some concepts such competence, acquisition, and training.

The study conducted by PACTE (2009) deals with decision making from the point of translation competence and acquisition, mentioning five sub-competences under them, one of them being the strategic sub-competence. This sub-competence is defined as “procedural knowledge to guarantee the efficiency of the translation process and solve problems encountered. This is an essential sub-competence that controls the translation process” (209). The definition of the mentioned sub-competence also indicates that translation is a problem-solving process, which makes the mentioned sub-competence the most important during the translation process, according to the group. Studying translation competences, their acquisition as well as regarding problem solving, and hence decision making as sub-competences, suggests the actual visibility of the translators in translation studies. In another study that tackles decision making in translation based on the differences between expert and beginner/student translators, Gonzalez Davies and Scott-Tennent (2005) address problems the translations of cultural references bring along. By employing a problem-solving and translation student-centered approach, they suggest that expert translators are more oriented to adopt adequate translation strategies and produce more efficient translation solutions. Aiming to develop a translation competence to overcome the uncertainties that such references cause and to design a syllabus, they describe three skills--noticing, justifying, and deciding--the last one being defined as “inherent to all the process: to making macro-decisions, to brainstorming and choosing strategies and procedures, and to justifying the decisions” (2005:163). As can be seen, translation decision making is associated with the competence and individuality of the translator. Nunez and Bolanos Medina (2018) approach decision making in translation from a psychosocial point of view and analyze the relationship between competence, intrinsic motivation, and self-perceived problem-solving efficacy. On a pedagogical basis, their results show that a higher degree of competency and intrinsic motivation lead students to adapt to their environment and use problem-focused coping strategies more intensely. In a recent article, Enbaeva (2021) defines translation decision making as “a challenging area of research which is primarily associated with the essence of the translation problem and strategies to solve it” (811). The study addresses translation decision strategies and models for problematic text elements, which are called Rich Points by PACTE, aiming to develop a basis for proposing a set of translation decision models.

This section discussed how decision making in translation studies has been studied and researched. As can be seen, decision making is associated with problem solving, which exposes the tailor-made nature of the translation process, by which it is meant that the problem-solving

process is framed by individual choices the translator makes, approaches the translator has towards the product, as well as the process and translator competence acquired by training. Therefore, decision making in translation is one of the concepts that forefronts the process and actuators, trying to search through the black box of the translators, where, for example, many different choices occur with a single text. In the next section, the studies conducted on decision making through the methodology of TAP will be discussed.

3. Decision Making at the Crossroads of Translation and Cognition

Translator-oriented research can commonly be found in the collaboration of translation studies and cognition, which both share the basis of process-oriented translation research that is given special attention in this study, since such research also reveals the process of decision making in translation. Conducting process-oriented research in translation studies means studying translation on the basis of real-life conditions, taking translation studies out of their sterilized, prescriptive environment, which results in going a step closer to display what goes on in the mind of the translator. According to O'Brien (2013) such process orientation "is due to the thirst for a greater understanding of translation as an expert task" and "the development and increased accessibility of tools and methods for measuring specific cognitive aspects of translation task (...)" (5), while for Ferreira, Schwieter, and Gile (2015), it is due to the "increasing involvement of translation practitioners and trainers of translators and interpreters in research" (5). O'Brien also states that "the process of translation largely focuses on human translators and influences on their cognitive processes, strategies and behaviors" (2013: 7).

No matter how special a case decision making is in translation studies, it is hard to describe, measure, and observe it, at which point the process-oriented research methods and the tools provided by cognitive science can be used for collaboration, as stated by Ferreira and Schwieter (2017):

"Translation has been carried out for millennia, but understanding the particularities of the complicated process of transforming a piece of information from one language into another increasingly intrigues researchers around the world. Perhaps this is one of the many reasons why researchers have become so motivated to conduct studies explaining the processes of translation and interpreting" (3).

In this framework, a short literature review on Translation Process Research (TPR) will be provided before delving into the studies and research conducted on decision-making processes in the collaboration of translation studies and cognition.

Translation process research can be described as a research methodology which uses data elicitation tools as key stroke logging, eye tracking, think-aloud protocols as well as electroencephalogram (EEG) or functional magnetic resonance imaging (fMRI) in order to make inferences on how the mind of the translator works, taking the suggestion of mind-brain-behavior correlation as a starting point. Through empirical and also ethnographic research,

the latter being more employed for translation event research, data are provided regarding the cognitive effort, cognitive load, cognitive recognition, comprehension, memory, attention, and focus of the translator.

From a historical point of view, one of the first methods employed in process-oriented translation research is the think-aloud protocol (TAP) that was adopted in the 1980s. As stated by Ferreira and Schweiter (2017), “(t)he central idea was that by asking a person engaged in an activity to ‘think aloud’ while performing the activity, verbal data could be elicited that would allow researchers to gain access to the person’s thought processes and would provide evidence of how the human mind worked” (2017: 25). Although employed by many researchers such as Krings (1986), Tirkkonen-Condit (1995; 1996), Jääskeläinen (2000; 2012), Königs (1986), etc., this method received some criticism on its completeness, reliability, and how it yields information about unconscious or automatized processes. In the 1990s, more technology-oriented research tools were added to TPR, one of them being key stroke logging, which may provide more objective data on the cognitive behaviors of translators. As Jakobsen defines it (2017):

“The main function of a keylogging program is to record what key was struck exactly when. From a log of this information, the translation process (strictly the typing process) can be replayed any number of times at different speeds, if relevant, and can also be shown in a linear representation with all the keystrokes, including deletions, insertions, corrections, editorial changes, mouse movements, and so on, together with indications of the duration of all, or a selected number of, time intervals between keystrokes” (29).

As it is clear through keylogging, research is provided with data regarding the translation process itself rather than a mere product. Moreover, eye movements on the screen that display the source text and target text also give valuable data on where the translator fixates their eyes longer, their regressive saccades and re-fixations. “All such gaze activity builds a detailed picture of certainties, uncertainties, assured and less assured decisions, oversights, and the emergence of new solutions” (2017: 35), making eye tracking tools gain importance in TPR.

Furthermore, in recent studies in TPR, situated cognition is another approach that is often used in cognitive translation studies which brings out the active role of the translator, being in relation with his/her body, environment, situation, other agents and also social and cultural structures, crossing the border of mere mental representations. It foregrounds the situatedness and context dependency of translation, as described by Risku (2020):

“Rather than explaining cognition as the recognition, reconstruction, and use of relatively stables schemas and patterns in the brain (...), situated, embodied cognition views cognition as agent-environment interaction in a psychosocial, ecological system. (...) Meaning cannot be localized on paper or in the brain, it results from our interaction with our current environment” (6).

According to O’Brien (2013), the situated approach “allows researchers in cognitive translatology to examine not only what translators do during the translation process, but also how environmental and social factors influence their decision-making as experts in their

fields” (2013: 10). Moreover, the impact of emotion, the workplace, the tools translators work with, etc., have also started to be studied in translation studies by acknowledging the fact that individual, emotional, interactional, technological, and institutional factors should be considered more broadly in a translation process.

Reviewing TPR from the perspective of a decision-making process, TAP has been one of the most “prolific in the generation of hypotheses, especially regarding problem-solving strategies” (Schwieter and Ferreira, 2020: 60), establishing the reason why think-aloud protocol studies on decision making will be reviewed within TPR in this study. The first phase of TAP in TPR (Krings, 1986; Gerloff, 1988; Königs, 1986; Lörcher, 2002) was conducted on foreign language learners, away from a real-life translation situation and from a sampling of expert and student translators, which are the subjects of research conducted recently. Alves (2015) indicates that, “in the first generation TPR studies, there was a strong focus on studying problem solving and decision making in translation as well as an interest in describing the role of automatic and non-automatic processes,” and also suggests that the first phase of TPR studies is inevitably related to cognitivist assumptions about information processing (2015: 21). Moreover, as Shih (2015) points out, in the early studies, it was suggested that the cognitive process of translation could potentially contain conscious plans to solve translation problems. Nevertheless, the cognitive process during a translation may not always be conscious, which takes us to automatic or routine translation tasks in which the translation decisions are internalized by the translator.

Krings (1986), in his experimental study that was conducted on eight native speakers of German learners of French, in which four of the learners translated the German text into French and four of the learners translated the French text into German, suggests “that the structure of the translation process would depend on type of translation problem” (264). He also writes that “in the thinking aloud protocols two basic features of the translation process were evident: the presence of translation problems and a variety of strategies for solving these problems” (266), choosing these two concepts to analyze the translation process. He uses the features of translation process to identify translation problems as externalized in the thinking aloud protocols (267), correlating translation problems, and translation strategies. He continues to argue that if there is no detected translation problem, then there is no translation strategy that takes us to the automatic process of translation, as he states that “strategies emerge as soon as the translation cannot be carried out automatically” (268). Such an approach can also be found in König’s flowchart of a model that is the “representation of the problem-solving and decision-making processes in L2-L1 and L1-L2 translation, respectively” (2017: 25).

In a PhD study titled *From French to English: A look at the translation process in students, bilinguals, and professional translators* by Gerloff (1988), research on 12 subjects was “conducted using think-aloud protocols to investigate the translation processes of students, bilingual speakers and professional translators” (ix). The data collected was analyzed in terms of the differences between the problem-solving strategies and behaviors “to determine

differences between the processing among the groups, the range of individual variation within groups, and different “types” of processors that emerged” (ix). It was concluded that, even if the translator was more experienced, the translation process did not become easier or faster. Also, being experienced led the translator to detect more problems and spend more effort and time on these problems. Moreover, the experienced and bilingual translators provided more solutions than the students, making some implications on translation education.

On the other hand, although think-aloud protocols are adopted broadly for research on translation process, there have been some criticisms against it due to its ecological validity, interference with the process, and the suggestion that as cognitive processes are automatic ones, they cannot be verbalized. For example, Kussmaul and Tirkkonen-Condit (1995) argue the difference between TAP versus dialogue protocols; the subjects tend to quit verbalizing when their cognitive load is increased but they actually quit verbalizing when there is little cognitive load, which can be regarded as the automation of translation problem solving and decision making. Therefore, the extent of TAP for the access to the whole translation process may be challenged. Nevertheless, where and when verbalizing is stopped may be of importance to research the process. (see also Jääskeläinen, 2000). Researchers try to compensate for these criticisms through triangulation of keystroke logging and eye tracking tools for data elicitation into the translation process. Moreover, especially the first phase of TAP in TPR was criticized for studying subjects who were not translators, but mere language learners. On this basis, Tirkkonen Condit (1990) conducted an experiment on professional, semi-professional, and non-professional translators regarding their decision-making processes through TAP. The process was divided into three stages (the preparatory stage, writing stage, and editing stage) based on Krings’ (1986) division. In accordance with the experiment, she concluded that the time spent making a decision by the professional translator is less compared with the other translators. Moreover, the planning of the translation is relatively automatized for the professional translator, which affect the adopted translation strategies that appear to be decided on in the preparatory and writing stages. The translation strategies also appear throughout the whole process of semi-professional and non-professional translators, which gives some implications on the economical use of time.

Through analyzing the evaluative statements of translators, Tirkkonen-Condit and Laukkanen (1996) conducted an experiment using the think-aloud protocol, which “revealed how the individual translators pictured the target text they were producing and why they ended up at a particular translational choice” (46), aiming to shed light on translational decisions. Accordingly, they collected data on translators’ attitudes and their self- images. It was found that the samplings provided different choices on the translation task, concluding that “it seems that there is no single profile of a successful process, but many” (57). In addition, some suggestions about the pedagogy of translation were provided, particularly individualized projects through a transition away from teacher-centered translation classes.

In another study conducted by Tirkkonen-Condit (2000), uncertainty in the translation process is discussed, which requires the translator's decision making to find the optimal one among many of the possible translation equivalents, aiming "to show how uncertainty manifests itself in translation process and to argue that translators might in fact have identifiable patterns of uncertainty management" (123). Her analysis covered 20 think-aloud protocols from four experiments by Tirkkonen-Condit, Jaaskelainen, Pöntinen, and Romanov in the late 1980s and early 1990s (124). She states that the shared pattern of uncertainty in translation is the production of tentative solutions. She makes a concluding remark by suggesting that "translating, like many other cognitive tasks which require human decision making, is riddled with potential ambiguity. Thus, tolerance of ambiguity is a personality feature which might deserve some attention in the education and recruitment of translators" (141), emphasizing how decision making is dependent on the translator, based on his/her personality that makes the decision making unique to the actuator. It should also be noted that she gives the subjects' profiles (backgrounds), a topic that leads to TAP being criticized among scholars in that making inferences on the data provided by TAP without the background knowledge on the participants decreases the reliability of the results.

In her paper *Consciousness And The Strategic Use Of Aids In Translation*, House (2000) states that in "using the term 'process of translation', we must however keep in mind that we are dealing here not with an isolable process, but rather with a set of processes, a complex series of problem-solving and decision-making processes conditioned by semantic, pragmatic, situation-specific, and culture-specific constraints operating on two 'levels' - that of the source and that of the target language" (150). She focuses on the partially or potentially conscious or unconscious processes (of problem solving) based on the cognitive control the translator has over the use of a strategy to investigate language learners' use of translational aids by using thinking-aloud techniques. In the research, two sets of experiments were conducted, in which subjects were asked to translate with and without the translation aids. One of the results was that 6 out of 10 students were able to cope with the problems they encountered without the use of translational aids and reference works. Making suggestions on translational competence and translation training, she concludes that "if the use of reference works is treated not as a substitute but as an enriching supplement for learners' own autonomous search strategies, and if systematic consultations of reference works do not precede but follow one's own creative translational strategies, then learners' translational competence may be developed more solidly and efficiently" (160). Moreover, it should also be noted that House (2000), Tirkkonen-Condit, and Laukkanen (1996), whose studies are mentioned above, emphasize the confidence of translators in their own capabilities, especially when translators are exploited for routinized vs. non-routinized translation tasks. Such emphasis surely forefronts the translators, and some implications are to be made regarding the professional self-images of the translators. In the same vein, Fraser, in the paper titled *What Do Real Translators Do? Developing the Use of*

TAPs from Professional Translators (2000), ranks five points in accordance with research done with professionals through the use of the think-aloud procedure regarding the confidence of the professional translators to use dictionaries and their coping with ambiguity or uncertainty in the source text, their ability to verbalize their translation processes, their follow up of the translation briefs, and their adjusting of their translation strategies to be efficient and effective (111-112).

Another scholar dealing with translation problems and strategies and proposing a model for the analysis of translation process is Lörcher (2002), who describes translation strategies as the procedures that solve translation problems. His model consists of two hierarchical levels: elements of translation strategies that are minimal problem-solving steps, and translation strategies that involve translation versions. On this basis, he proposes a flow-chart based on the generative principle, in which he suggests, “although translation strategies can be highly complex and thus difficult to document and describe in their manifold forms, they can be reduced to a fairly small number of simpler structures” (103-104). The flow chart also shows “the interplay of the elements of translation strategies and thus the decision paths available to the subjects when they are engaged in solving translational problems” (100). Therefore, it can be said that, although being recursive and dynamic in nature, his flowchart is closer to classical cognitive approaches.

Studying the impact of the think-aloud protocol and/or verbalizing the translation process on translation and the decisions made, Hansen (2005) suggests that “during the act of translation and verbalizing, images, emotions and earlier experiences are unconsciously and uncontrollably activated, and these, in turn, have an impact on the actual decisions” (516). Such an approach to the think-aloud protocol involves not only text-related aspects, but also the translator himself, with the suggestion of the involvement of his experiences, emotions, conditions in the situation, etc. Therefore, the think-aloud protocol can be said to have an impact on how a translator thinks, how a translator translates, and how these influence the output, which will surely impact and direct the translation decision making. (For similar research see also: Alves & Jakobsen, 2003; Sun, Li and Zhou, 2020.)

In the explorative study titled *The role of intuition in the translation process: A Case Study* (2013), Hubscher-Davidson studies the influence of intuitive judgements on the decision-making process in translation through TAP. Discussing intuition as a personality trait, she concludes that intuition should be followed by analysis in order to improve the translation performance, as uncontrolled intuition may result in non-active reasoning process. Addressing the relation between intuition and expertise, she suggests that while the experienced translator will probably make more inferences based on intuition, the novice translator is likely to rely on his/her biased judgements.

In a study conducted by Shih (2015), the problem-solving and decision-making behaviors of professional translators during the revision process were researched through the use of think-

aloud protocols. The experiment was conducted by paying attention to ecological validity. The study revealed that translators infrequently verbalized their reasons for making their translation revision choices. It showed that translators may have some form of internalized decision-making criteria in their minds. Therefore, such a suggestion indicates that translators have a certain degree of strategies awareness; based on this, a pedagogical suggestion was made for translation competence.

Studying the strategies that translators resort to when dealing with motion expressions, under the category of typological studies, Cifuentes Ferez and Rojo (2015) question “whether translators’ decisions are exclusively guided by such typological differences or whether there are other experience- or task-related factors that may explain their behavior” (273). They found that the accorded translation decisions are influenced by typological differences apparent between two languages as well as the expertise of translators and task related constraints.

As a last remark, the implications made by Kussmaul and Tirkkonen (1995) in their article on the features of the process that lead to success in translation performance, which gives insights on decision making that are reached through TAP, should also be noted:

“Successful translators seem to work more strategically, which shows in decision-making in that local decisions are subordinate to global ones. (...) By virtue of their strategic touch they focus their attention, their conscious decision making and their use of translation aids so that their investment in effort results in sufficient communicational gains. (...) Less successful professional processes, especially those of novices and lay subjects, tend to be governed by local decision-making; they are thus linear by nature and proceed problem by problem, word by word or sentence by sentence. This often means a wasteful use of resources, since decision-making effort is not prioritized and strategically invested” (190).

Moreover, it is thought to be useful to refer to the latest works regarding TAP in TPR. It was seen that the recent studies conducted via TAP, out of the topic of decision making, mostly concern translator training (Hu, Zheng, Wang, 2021; Reshadi-Gajan, Assadi, Davatgari Asl, 2020; Chi, 2019; Minchenkov, 2019; Sycz-Opon, 2019; Naydan, Ivanytska, Perminova, 2019; Akbari, Bazarbash, Alinejadi, 2021; Chernovaty, Kovalchuk, 2021; Sycz-Opon, 2021) and cognitive effort (Vieira, 2017; Sun, Li, Zhou, 2020; Moorkens, 2018).

In accordance with the above review, TAP may well be described as the desire to search the thought process of the translator, which has gone under many changes from its participants to concepts. Although the first focus in TAP was not on the individual, it can be seen that in parallel with the advancements in translation studies, topics such as translation strategies, ambiguity and uncertainty, routine vs. non routine tasks, automation process, translators’ personal traits, individual differences, expertise, and self-image have started to be associated with translation decisions in the translation process. Furthermore, it is obvious that especially the transition from language learners to translators and discrimination between professional and non-professional (student) translators provide rich data on translator behaviors, such as decision making in translation. As can be inferred from the above discussions, one of the

crucial elements of TAP is the verbalization process. Verbalization, which comes along through TAP, also provides the recognition that the process is not only restricted to the translation performance, but involves a wider context through the explanations the translators bring along for their selected translation strategies, decision making, and problem solving. Therefore, TAP also reveals what translators consider a translation problem, which is related with the automatized and/or internalized processes that can be traced through TAP. By the research and studies that are presented in the review, it has been acknowledged that during an automatized translation process, some problems may not be considered as translation problems for which internalized solutions are applied; however, when encountered with a distinct textual or extra textual element, it is likely that the decision-making and problem-solving processes accelerate, and verbalization increases. This is a good starting point for detecting, to some extent, what elements, what decisions and solutions are internalized by the translators. Moreover, this is also a good starting point to reveal how translators react on an individual basis when they are faced with unfamiliar and/or un-automatized texts that are outside of their routines.

TAP also reveals data about expertise in translation and how professional translators perceive their self-image. In this framework, it also brings to light differences between what goes on in the black box of the experts vs. novices and where these minds are separated in the process. That is to say, detecting the tendencies of the professional translators provides further implications for what can be developed and/or improved for translator training.

Despite the criticisms, at such a point where translator-oriented studies are beginning to be favored, it is clear that TAP will remain a valuable data providing tool which brings light to the individual differences that are displayed in different translation choices, and decision-making and problem-solving processes, with its focus on personal traits, intuitions, confidence, etc. In this context, it can be said that TAP is a method that forefronts translators rather than products, which is also evident in its relation to the research on the decision-making process.

4. Concluding Remarks

In this study, decision making is related to the individuals/actuators in translation. For this purpose, the main questions are how and why decision making and translators are being studied under cognition, as stated above. The first concept studied under these questions is the process (the process-oriented research in translation studies). The second one has been studied regarding what goes on in the translator's mind, the black box, which took the study to cognitive processes. In order to trace the given questions, the concept of decision making in translation (combining the process, cognition, and the translator) has been selected due to its situatedness, sociality, particularity, context dependency, dynamism and non-stable, non-universal, and non-fixed nature. Therefore, decision making can be considered a concept that reveals the pre-, during, and post-processes of a translation and is highly related with the translator on the basis of individual choices made for the detected translation problems. Then, the verbalization of this specific process is expected to display varying factors of translation

and the process, from the personality of the translator and the usage of translation aids to expertise that can be realized through TAP.

Therefore, it can surely be stated that a reciprocal relationship between TAP and decision making in translation can be established, especially in putting emphasize on the translator. What should be stressed is that many varying target texts can be produced from a single source text, showing the differences between the decisions made and detected translation problems. Problem solving and decision making in translation are inevitably creative processes that combine the similarities and differences of the source and target systems, the expectations of the source text and target text receivers, the expertise and background knowledge of the translator, as well as the cognitive load, cognitive effort, automation, and emotions put into the performance, all of which acknowledge that translation is a situated activity. Moreover, it should also be noted that problem solving in translation is not only restricted to text; the working environment, the tools that are worked with, personal traits, adjusting translation performance in accordance with the provided feedback, which also involves the regulation of emotion, etc., will always be present. Therefore, it is obvious that decision making may well be studied within the situatedness of the translator since, as indicated above, translation is a decision-making process, which requires a translator to make choices based on the social-contextual framework, pushing through their cognitive process.

From these perspectives, although it is criticized, TAP is a valuable method that provides access to the black box of the translator. Due to its openness to exploratory studies, the usage of TAP in studies of embodied, situated, and distribution cognition should be supported in future studies, especially on decision-making processes that highlight translators.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Akbari, A., Gholamzadeh Bazarbash, M., & Alinejadi, R. (2021). Evaluating pragmatic competence. *International Review of Pragmatics*, 13(1), 29-60. doi: <https://doi.org/10.1163/18773109-01202006>
- Alves, F. & Jakobsen, A.L. (2003). Effects of think aloud on translation speed, revision and segmentation. In Alves, F. (Ed). *Triangulating Translation: Perspectives in process oriented research*. 69-95.
- Alves, F. (2015). Translation process research at the interface: Paradigmatic, theoretical, and methodological issues in dialogue with cognitive science, expertise studies, and psycholinguistics. In Ferreira, A. & Schwieter, J.W. (Eds). *Psycholinguistic and Cognitive Inquiries into Translation and Interpreting*. 17-40. John Benjamins Publishing Company.

- Beeby, A., Fernández, M., Fox, O., Albir, A., Kozlova, I., Kuznik, A., & Wimmer, S. (2009). Results of the validation of the PACTE translation competence model: Acceptability and decision making. *Across Languages and Cultures*, 10(2), 207-230.
- Bernardini, S. (2001). Think-aloud protocols in translation research: Achievements, limits, future prospects. *Target-international Journal of Translation Studies*, 13, 241-263.
- Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2021). Post-Editing as the Means to Activate Students' Thinking and Analytical Process: Psycholinguistic Aspects. *Psycholinguistics*. 30(2). 221-239.
- Chesterman, A. (2009). The Name and Nature of Translator Studies. *HERMES - Journal of Language and Communication in Studies*, 42, 13-22.
- Chesterman, A. (2012). Models in Translation Studies. In Gambier, Y. & Doorslaer, L. V. (Eds). *Handbook of Translation Studies Volume 3*. 108-115. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.
- Chi, Z. (2019). The Revelation of the TAPs on Translation and Interpretation Teaching. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, 341. 730-733.
- Cifuentes-Ferez, P. & Rojo, A. (2015). Thinking for translating: A think-aloud protocol on the translation of manner-of-motion verbs. *Target*. 27(2). 273-300.
- Enbaeva, L. (2021). Decision Making in Translation: Translator's Strategies and Decision Models for Rich Points in Titles. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies* , 31 (2) , 811-833 . DOI: 10.26650/LITERA2021-833571
- Ferreira, A., Schwieter J.W., Gile, D. (2015). The position of psycholinguistic and cognitive science in translation and interpreting: An introduction. In Ferreira, A., Schwieter J.W. (Eds). *Psycholinguistic and Cognitive Inquiries into Translation and Interpreting*. 3-16. John Benjamins Publishing Company.
- Ferreira, A. and Schwieter, J.W. (2017). Translation and Cognition. In. Schwieter, J.W. & Ferreira, A. (Eds). *The Handbook of Translation and Cognition*. 1-17. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781119241485.ch1>
- Ferreira, A. and Schwieter, J.W. (2017). *The Handbook of Translation and Cognition*. John Wiley & Sons, Inc.
- Fraser, J. (2000). What Do Real Translators Do? Developing the use of TAPs from professional translators. In Tirkkonen-Condit, S. & Jääskeläinen, R. (Eds). *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting: Outlooks on empirical research*. 111-120. John Benjamins Publishing Company.
- Gerloff, P.A. (1988). *From french to english: A look at the translation process in students, bilinguals, and professional translators* (Order No. 8823316). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (303679401).
- Gonzalez Davies, M. & Scott-Tennent, C. (2005). A Problem-Solving and Student-Centered Approach to Translation of Cultural References. *Meta*, 50(1), 160-179.
- Hansen, G. (2005). Experience and Emotion in Empirical Translation Research with Think-Aloud and Retrospection. *Meta*, 50(2), 511-512.
- Holmes, J. (1972): The Name and Nature of Translation Studies, unpublished manuscript, Amsterdam, Translation Studies section, Department of General Studies, reprinted in Toury, G. (ed.) (1987): *Translation Across Cultures*. New Delhi, Bahri Publications.
- Holz-Mänttari J., & Academia Scientiarum Fennica. (1984). *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- House, J., & Blum-Kulka, S. (Eds.). (1986). *Interlingual and intercultural communication: discourse and cognition in translation and second language acquisition studies*. Gunter Narr Verlag.

- House, J. (2000). Consciousness and the Strategic Use of Aids in Translation. In Tirkkonen-Condit, S. & Jääskeläinen, R. (Eds). *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting: Outlooks on empirical research*. 149-161. John Benjamins Publishing Company.
- Hu, Z., Zheng, B., Wang, X. (2021) The impact of a metacognitive self-regulation inventory in translator self-training: a pre-post study with English-Chinese translation students, *The Interpreter and Translator Trainer*, 15(4), 430-449, DOI: 10.1080/1750399X.2020.1844436
- Hubscher-Davidson, S. (2013). The role of intuition in the translation process: A case study. *Translation and Interpreting Studies*, 8(2), 211-232.
- Jääskeläinen, R. (2000). Focus on Methodology in Think-aloud Studies on Translating. In Tirkkonen-Condit, S. & Jääskeläinen, R. (Eds). *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting: Outlooks on empirical research*. 71-95. John Benjamins Publishing Company.
- Jääskeläinen, R. (2010). Think-aloud protocol. In Gambier, Y. & Doorslaer, L. V. (Eds). *Handbook of Translation Studies Volume 1*. 371-373. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.
- Jääskeläinen, R. (2012). Translation psychology. In Gambier, Y. & Doorslaer, L. V. (Eds). *Handbook of Translation Studies Volume 3*. 108-115. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.
- Kussmaul, P. & Tirkkonen-Condit, S. (1995). Think- Aloud Protocol Analysis in Translation Studies. *TTR*, 8(1), 177-199.
- Königs, F. G. (1986). Der Vorgang des Übersetzens: Theoretische Modelle und praktischer). Vollzug. Zum Verhältnis von Theorie und Praxis in der Übersetzungswissenschaft. *Lebende Sprachen*, 1(1), 5–12.
- Krings, H.P. (1986) Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2). In House, J., & Blum-Kulka, S. (Eds.) *Interlingual and intercultural communication: discourse and cognition in translation and second language acquisition studies*. 263-277. Gunter Narr Verlag.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- Levý, J. (2000). TRANSLATION AS A DECISION PROCESS. In Venuti, L. (Ed.), *Translation Studies Reader*. 148-159. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783111349121-031>
- Lörscher, W. (2012). A Model for the Analysis of Translation Processes within a Framework of Systemic Linguistics. *Cadernos de Tradução*, 10. 97-112.
- Lykke Jakobsen, A. (2003). Effects of think aloud on translation speed, revision and segmentation. In F. Alves (Ed.), *Triangulating Translation: Perspectives in process oriented research*. 69-95. John Benjamins Publishing Company: Benjamins Translation Library.
- Lykke Jakobsen, A. (2017). Translation Process Research. In Schwieter, W. & Ferreira, A. (Eds). *The Handbook of Translation and Cognition*. 21-49. John Wiley & Sons, Inc.
- Minchenkov, A.G. (2019). TRANSLATING A SCIENTIFIC TEXT INTO ENGLISH: COGNITIVE PERSPECTIVE. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 7(1). 71-84.
- Moorkens, J. (2018). Eye tracking as a measure of cognitive effort for post-editing of machine translation. In Walker, C. & Federici, F.M. (Eds). *Eye Tracking and Multidisciplinary Studies on Translation*. 55-70. John Benjamins Publishing.
- Naydan, M.M., Ivanytska, M. & Perminova, A. (2019). APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF A LITERARY TRANSLATOR'S LINGUISTIC IDENTITY. *Advanced Education*. 12. 28-34.
- Nunez, J.L. & Bolanos-Medina, A. (2018). Predictors of problem-solving in translation: implications for translator training, *The Interpreter and Translator Trainer*, 12(3), 282-298.

- O'Brien, S. (2013). The borrowers: Researching the cognitive aspects of translation. *Target*. 25(1). 5-17.
- Reiss, K. (1981). Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation. *Poetics Today*, 2(4), 121–131. <https://doi.org/10.2307/1772491>
- Reiss, K. and Vermeer, H.J. (1984) *Grubdlegung einer allgemeinen Translationstheorie. [Groundwork for a General Theory of Translation.]* Niemeyer, Tubingen.
- Reshadi-Gajan, E., Assadi, N., & Davatgari Asl, H. (2020). Reading-Metacognitive Strategy Awareness and Use in Reciprocal Teaching Settings: Implementing a Computerized RMSA System. *Journal of Educational Computing Research*, 58(7), 1342–1371. <https://doi.org/10.1177/0735633120937437>
- Risku, H. (2002). Situatedness in translation studies. *Cognitive Systems Research*. 3(3). 523-533.
- Risku, H. (2020). Cognitive Approaches to Translation. In Chapelle, C.A. (Ed.). *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. 1-11. John Wiley & Sons Ltd.
- Shih, C. Y. (2015). Problem-solving and Decision-making in Translation Revision: Two Case Studies. *Across Languages and Cultures*, 16 (1), 69–92.
- Sun, S.J., Li T., Zhou, XY (2020). Effects of thinking aloud on cognitive effort in translation. *Linguistica Antverpiensia New Series-Themes in Translation Studies*. 19: 132-151.
- Sycz-Opon, J. (2021). Trainee translators' research styles: A taxonomy based on an observation study at the University of Silesia, Poland. *The International Journal for Translation & Interpreting Research*. 13(2). 136-163.
- Sycz-Opon, J. (2019). Information-seeking behaviour of translation students at the University of Silesia during legal translation – an empirical investigation. *The Interpreter and translator trainer* 13(1). 1-25.
- Tirkkonen-Condit, S. (1990). Professional vs. Non professional Translation: A Think-aloud Protocol Study. In Halliday, M.A.K., Gibbons, J. & Nicholas, H. (Eds). *Learning, Keeping and Using Language*. 123-142. John Benjamins Publishing Company.
- Tirkkonen-Condit, S. & Laukkanen, J. (1996). Evaluations- a Key Towards Understanding the Affective Dimension on Translational Decisions. *Meta*, 41(1), 45-59.
- Tirkkonen-Condit, S. (2000). Uncertainty in Translation Process. In Tirkkonen-Condit, S. & Jääskeläinen, R. (Eds). *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting: Outlooks on empirical research*. 123-142. John Benjamins Publishing Company.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies - and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Venuti, L. (2000), *The Translation Studies Reader*, London-New York: Routledge.
- Vieira, L.N. (2017). Cognitive effort and different task foci in post-editing of machine translation: A think-aloud study. *Across Languages and Cultures*. 18(1). 79-105.
- Wills, W. (1989). Towards a Multi-facet Concept of Translation Behavior. *Target*. 1(2). 129-149.
- Wills, W. (1994). A Framework for Decision-Making in Translation. *Target*. (6)2. 131-150.

Interart Translation: A Review, A Definition, and a Critical Assessment

Sanatlararası Çeviri: Bir Kaynak Taraması, Bir Tanım ve Bir Eleştirel Değerlendirme

Duygu Tekgöl Akın¹ , Aysun Kıran²

ABSTRACT

This article proposes the concept of interart translation based on an examination of the relevant literature in the fields of translation studies, literary studies, cultural studies and visual art. Interart translation may be defined as transformations of artistic expression between genres. Examples include theatre or film adaptations of literary works, sculptures inspired by poetry or installation art inspired by music. For the purposes of the paper, interart translation refers to those processes of creative transfer where the point of departure, or source “text,” and the outcome, the target “text,” are works of art in their own right. There is a body of scholarly engagement that explores works of art created through intermedial transpositions from a multiplicity of perspectives. However, to date, they have not been addressed in conjunction with each other and the term “interart translation” remains marginal. The paper outlines contributions to various research traditions and puts them in dialogue with each other. The discussion highlights the relevance of the concept, offering it as an umbrella term to cover phenomena that have hitherto been referred to as intersemiotic translation, adaptation, etc. The article points out the benefit of having a new term in circulation by connecting disparate research avenues.

Keywords: Translation, interart translation, intersemiotic translation, adaptation, literary translation

ÖZ

Bu derleme makale; çeviribilim, edebiyat çalışmaları, kültür çalışmaları ve görsel sanatların birbirine yakın alanlarında yapılan bir kaynak taramasına dayanarak sanatlararası çeviri kavramını ortaya atmaktadır. Sanatlararası çeviri, sanatsal ifadenin farklı türler arasında dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Örnek vermek gerekirse, edebiyat eserlerinin tiyatro veya film uyarlamalarını, şiirden esin alınarak yapılmış heykelleri veya müzik parçalarından esin alınarak üretilmiş enstalasyon eserlerini sayabiliriz. Bu makale kapsamında sanatlararası çeviri ifadesi, kalkış noktası veya kaynak “metni” ve çıktısı, yani erek “metni” başlı başına birer sanat eseri olan yaratıcı aktarım süreçlerine işaret etmek için kullanılmıştır. Literatürde ortamlararası dönüşüm aracılığıyla yaratılan sanat eserlerini birçok farklı bakış açısından ele alan çok sayıda akademik çalışma mevcuttur. Ama bunlar şimdiye kadar bir arada ele alınmamıştır ve “sanatlararası çeviri” ifadesi, yerleşik bir terim olarak yaygın biçimde kullanılmamaktadır. Makale farklı araştırma geleneklerine

¹Assist. Prof. Bahçeşehir University, Department of Translation and Interpreting, Istanbul, Türkiye

²Assist. Prof. Marmara University, Department of Translation and Interpreting, Istanbul, Türkiye

ORCID: D.T.A. 0000-0002-6577-4272;
A.K. 0000-0003-1551-3776

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Duygu Tekgöl Akın,
Bahçeşehir University, Department of Translation and Interpreting, Istanbul, Türkiye
E-mail: perihanduygu.tekgulakin@eas.bau.edu.tr

Submitted/Başvuru: 30.09.2022

Accepted/Kabul: 26.12.2022

Citation/Atf: Tekgöl Akın, D., Kıran A. (2023). Interart translation: a review, a definition, and a critical assessment. Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 18, 233-249.
<https://doi.org/10.26650/ijts.2023.112400>

ana hatlarıyla değinirken bunlar arasında bir diyalog kurmayı amaçlamaktadır. Buradaki tartışma sanatlararası çeviri kavramının gerekliliğine vurgu yapmakta, bugüne kadar göstergelerarası çeviri, uyarlama ve benzeri terimlerle adlandırılan olgular bütününi kapsayan bir şemsiye terim olarak sanatlararası çeviriyi önermektedir. Çalışma birbirinden ayrı kalmış araştırma alanları arasında çeşitli bağlantılar kurarak yeni bir terimi dolaşıma sokmanın yararını da ileri sürmektedir.

Anahtar kelimeler: Çeviri, sanatlararası çeviri, göstergelerarası çeviri, uyarlama, edebiyat çevirisi

Introduction

Interart translation may be defined as transformations of artistic expression between various genres. Examples include theatre or film adaptations of literary works, sculptures inspired by poetry or installation art inspired by music. The plethora of scholarly works on the topic has remained disparate although they could arguably constitute a research tradition when combined under an overarching term. This article aims to review the relevant literature exploring similar phenomena across the disciplines of translation studies, literary studies, cultural studies and visual art to propose a unified concept. It incorporates both theoretical accounts and empirical analyses to delineate the concept and offer a methodological framework to be used in the above-mentioned disciplines. As the ambit of translation studies widens, there is an increasing need for methodological and/or theoretical interventions juxtaposing scholarly works from different angles; hence, the study aims to bring together relevant contributions as a work of reference while also challenging the hitherto alternative status of such work for the discipline of translation studies.

For the sake of clarity, it would be helpful to draw the limits of interart translation as those cases of transfer where both the point of departure and the final product of the process¹ are works of art. The interlingual translation of literary texts for a different target audience – e.g., an abridged version of a novel for young readers – represents a grey area in this regard: technically, such instances can also be included in this category. For that matter, the interlingual translation of novels for a comparable target audience, or the intralingual translation of novels for a different target audience also does count.² However, what is meant by the term “interart translation” denotes semiotic transference as it often takes place between works of art embedded in different media. Some works of art entail multimodality as part of their original conception; these could only be considered “translations” if the various components have been inspired by or “carried across” from other forms of artistic expression – even if the source works of art have not been published/released/exhibited by an institution established in the art world or otherwise made available to the public.

The present study is based on the assumption that the points of convergence between discrete genres of art, like music, visual art, and literature, are substantial enough to warrant an overarching analysis: they have, after all, been borne out of a need for artistic expression, constrained by similar aesthetic concerns and aim at eliciting similar responses in receivers/consumers, which is corroborated by the well-established research exercise in the theory of art (see Carroll 200). We therefore feel that we are justified in addressing various genres in the same breadth, leaving aside differences between artistic genres. The article collates literature

1 We avoid using the conventional terms of source text and target text where possible as they represent a linguistic bias. The terms “source work of art” and “target work of art” may be used for the sake of convenience.

2 The term “adaptation” has also been used to refer to interlingual translation where the target text departs considerably from the source text (see Bastin 2008, Milton 2010). However, reconsiderations of the notion of “translation” will likely collapse such distinctions (see Discussion).

reviews in multiple disciplines. These follow a common thematic framework; nonetheless, none of the publications reviewed actually employ the term “interart translation,” which constitutes the main thrust of this study. Therefore, we believe that a definition and a critical assessment would be well-placed here, unlike in some other reviews which simply synthesize relevant research in a given discipline.

To our knowledge, this is the first publication³ investigating the phenomenon of interart translation from a theoretical perspective and putting the contributions of various tangential disciplines in dialogue. This study aims to highlight the fact that interart translation warrants more attention as an object of research within translation studies. Demonstrating the scholarly affinities between these methodological perspectives and exposing their relative weaknesses and strengths will help us think critically about the topic of interart translation and put forward a well-rounded concept. The proposed term is also intended to enrich translation nomenclature.

Following a broadly historical trajectory, the review of literature will cover debates on ekphrasis and adaptation from literary (and theatre) studies, and intersemiotic translation from translation studies before opening up to contributions from cultural and visual arts. The review will dwell on contributions from each field in some detail, mentioning relevant methodologies and highlighting areas of overlap and disjuncture. Based on this review, the Discussion section will include a theoretical evaluation and offer some ideas for future directions.

Ekphrasis and adaptation

In literary studies, transpositions from the visual to the narrative have been discussed under the rubric of ekphrasis, which refers to the vivid, poetic description of a scene, a painting, or a sculpture. Ekphrasis has been a staple of the Western canon from Antiquity to the Renaissance and to modern times, culminating in a new genre of writing, according to Ruth Webb (1999). For our purposes, the genre association could help open up a fruitful debate about interart translation constituting a genre in itself. This could apply to cases where the act of translation is an integral part of the target artwork with no source work of art widely publicized, as well as those works of art that have been produced through an intermedial transformation from another – publicized – work of art.

Gabrielle Bersier (2013) explores narrative adaptations of visual representations in Goethe’s *Elective Affinities* and *Wilhelm Meister’s Journeyman Years*, calling them “iconotexts.” This article illustrates how studies in ekphrasis come close to studies in translation in their methodology: she considers interlingual translations of the same intersemiotic/intermedial translation in the German original, paying attention to what are, effectively, “transfer operations” or “strategies” from a translation studies perspective. Thus, the author points out “repeated exercises in disambiguation,” “double subordinate construction,” etc. (Bersier 2013: 245,

---

3 At the time of submission, the only other study to bear the title “interart translation” was an unpublished conference paper available online (see Tewfik 2015).

247). Bersier also carries out a comparative analysis of the written and pictorial renderings of the same representation:

Not only do the rays of sunset fail to reach all the way down to the shaded, rocky mountain path, but the downward motion that sets off the literary ekphrasis from the stasis of the pictorial tradition quickly transitions the group from the shades of twilight into the darkness of night. How pitch-dark it is down below is suggested by a chromatic touch of the “poet in colors,” when his protagonist sees the pious pageant disappear behind the blue shady walls of a cliff (Bersier 2013: 251).

The above quote highlights the similarities between studies conceived from a literary studies perspective and from a translation methodology. On the other hand, this study throws into relief one difference between cases of ekphrasis and other types of interart translation to be reviewed below: the former is usually partial (see Atherton and Hetherington 2022: 5) or at best metonymic; however, the latter often involves two complete, self-enclosed works of art as a point of departure and destination.

Gremels (2015) combines visual ekphrasis and written translation with yet another form of art: music. Analyzing the lyrics/poem of a Cuban song and a literary essay drawing on a French romantic painting, the article invokes the metaphors of border, territory, travel and transgression, bringing together intermedial and intercultural transfer. Moreover, it operationalizes the conceptual tools of rewriting, equivalence, and directionality, bringing the study closer to the translation terrain.

In an article exploring their own artistic practices from the perspective of ekphrasis, Cassandra Atherton and Paul Hetherington (2022) theoretically draw from Heffernan, who argues that “ekphrasis commonly reveals a profound ambivalence toward visual art, a fusion of iconophilia and iconophobia, of veneration and anxiety” ([1993] 2004: 7, qtd in 2022: 2). This tension arguably echoes the ambivalence, so to speak, around the source text in studies of interlingual translation within translation studies. Just like the functionalist approach is said to dethrone the source text (Newmark 1991: 106), this discussion of ekphrasis stands out with its irreverence towards the artistic origin of ekphrastic expressions. The authors finally conclude that the “ekphrastic space is thus a salutary and liminal one, characterized by collisions and mergings of sense and meaning and the destabilization of existing understandings” (Atherton and Hetherington 2022: 13). The focus on liminality throughout the text is reminiscent of Homi Bhabha’s (1994) third space, which has been applied to theoretical accounts of translation (see Batchelor 2008) and overall, the quote reveals points of convergence between ekphrasis and translation “proper.”

In conventional accounts of translation, ekphrasis is not considered as part of the remit of translation (cf. Venuti 2010), perhaps due to a chronological oversight, given that the former predates interlingual translation as a focus of scholarly attention. It is interesting, from this

regard, that the concepts of translation (see Webb 1999: 8) and intermediality (Wagner 1996) have been used to theorize ekphrasis. This testifies to the versatility of the concept of translation and also arguably, the maturity of the discipline of translation studies to subsume adjacent phenomena. On the other hand, translation studies can benefit from the scholarly heritage of the concept of ekphrasis as it originated in literary studies.

Adaptations – theatre and film productions based on novels – constitute creative transfers in the opposite direction: from the written to the visual. These productions are more dramatic (pun intended) and less metonymic in that a more or less complete version of the originating text is often carried across to the other medium, as opposed to ekphrasis, where the description of the visual only constitutes part of the work of literature. In his theoretical account, John Bryant defines adaptation as revising an original with a view to recontextualizing it for a new audience (2013: 54). Although the basic tenet of the field of adaptation studies is derived from the idea of “adapting,” the concept of “rewriting” has gained traction in this discipline as it offers a more nuanced understanding. For example, in his study exploring adaptation in the context of *film noir*, Barton Palmer goes as far as suggesting that we dispense with efforts to gauge the degree to which an adapted text reflects the originating one; according to the author, all adaptation is “by definition intertextual” (2004: 264). Along the same line, Robert Stam puts forward the idea of intertextual dialogism, which is based on the premise that “every text forms an intersection of textual surfaces” (2000: 64). This challenges the assumption that a film adaptation constitutes a subordinate form of expression compared to the original. Championing a broader definition of the term, Linda Hutcheon similarly points out that adaptation is a “derivation that is not derivative – a work that is second without being secondary” (2006: 9). Such concerns sound familiar in translation studies, where the value and legitimacy of target texts, independent from source texts, have been asserted (see Venuti 1995).

Adaptations have formed a fruitful line of research in literature, drama and cinema for decades. Strands of research have focused on aspects of transference, aesthetics, and reception as adaptation studies has formed a discipline in its own right. However, Luc van Doorslaer and Laurence Raw (2016: 194) project that it might be swallowed by translation studies, which actually predates it and addresses a wider range of topics. Van Doorslaer (2021: 2) reminds us that the difference in methodology between translation and adaptation studies is not essential but gradual.

In effect, adaptation studies and translation studies have moved closer to each other: contributions to Raw’s 2012 edited volume, for example, explore the interstices of translation and adaptation (cf. Chan 2012). In this collection, Katja Krebs (2012: 42) calls translation and adaptation “two sides of an ideological coin” whereas Cynthia S.K. Tsui (2012) offers her take on adaptation from a translation perspective. Her overview reveals that translation and adaptation studies alike have been plagued by concerns of “fidelity” and “quality”. Such reflexivity may afford a more rigorous conceptualization for the concept of interart translation.

From a translation studies perspective, though, all these debates on the nature of adaptation still remain largely confined to the textual mode (cf. Leitch 2008: 65). Any conceptualization of interart translation needs to go beyond the borders of written texts, and for this, we turn to intermedial transfer below.

Intersemiotic translation and beyond

In translation studies, intersemiotic translation (Jakobson 1959: 233) has been widely used to account for transfers between different modes of expression. Roman Jakobson defines this as “transmutation or interpretation of verbal signs by means of signs of nonverbal sign systems” (1959: 233). It is telling that a departure from the “verbal” to the “nonverbal” is referred to as “transmutation,” which is negatively charged. The inherent linguistic bias in Jakobson also manifests itself in framing interlingual translation as translation “proper.” Jakobson’s framework has been popular and convenient in studies of intermedial transposition; however, methodological setbacks remain. The tripartite model lists interlingual and intersemiotic translation as coordinate categories, but since verbal language is also a semiotic system, the distinction between them is lost. Moreover, although Jakobson does not use the term, Anderson and Lotman (2018) have recently come up with the notion of intrasemiotic translation in their study focusing on an art museum, but this notion, in turn, renders the category of intralingual translation fuzzy for the abovementioned reason.

The cultural turn of the 1990s has accentuated areas of convergence between translation, rewriting and adaptation. Lefevere’s (1992) concept of rewriting has offered an alternative frame of reference to conceptualize creative renderings of texts. This concept highlights the parallels between writing and translating, questioning the power differential between putative “originals” and “copies,” placing translating on an equal footing with adaptation (Kıran 2020: 86). In her theoretical intervention exploring the possibilities offered by the concept of rewriting, Aysun Kıran highlights that “along with the cultural turn, Lefevere’s conceptualization of translation as rewriting has made it necessary for the metaphors that evoke transfer and equivalence to be replaced by those which convey the sense of re-birth or re-shaping in another form” (2020: 88). However, as mentioned above in the appraisal of adaptation, the idea of “rewriting” remains logocentric.

Another way of theoretically accounting for intermedial transfers is transmediality or multimodality (see Kaindl 2013 for an overview). Klaus Kaindl has put together a more nuanced model which partly carries forward the problem of fuzziness in Jakobson’s framework. He believes that a distinction must be made between mode and media since “the semiotic dimension influences a text in many dimensions and is problematic for a translation-relevant text typologization” (Kaindl 2013: 261). Mode has to do with either textual or visual aspects and is generally a broader category than media, which is more specific. Examples of media include opera, theatre, comics, radio, TV, and the Internet. Kaindl’s definition of translation

– “a conventionalized cultural interaction which modally and medially transfers texts from a communication entity for a target group that is different from the initially intended target group” (Kaindl 2013: 261) – is more flexible, but it still favours the linguistic mode. The distinction between modes and media is further divided into intra- and inter-modal, and intra- and inter-medial. Although the terminology is unfortunately complicated, it allows for a more refined analysis. According to this framework, a work of installation art originally inspired by a folk song would be considered intermodal translation since it involves a translation between a verbal and a visual production. However, it would also have intermedial aspects since installation art is usually mixed-media: comprising images, (oral) dialogue, sometimes songs and sometimes (written) subtitles. In this case, a distinction between intermodal and intermedial helps address the media dimensions of transfer.

Venuti (2010) and Chan (2012) have proposed a broadening of the translation perspective to include ekphrasis and adaptation, respectively, both rightly claiming that translation studies provides the methodological tools to explore the relationship between the source and target in these cases of artistic transformation. In a similar vein, Claramonte (2019) treats works of contemporary art as translations. That said, even more inclusive frameworks are available. Echoing Even-Zohar, who, in 1990, admitted that “sooner or later, I believe, it will turn out to be uneconomical to deal with transfer and translation separately” (1990: 71), Kobus Marais (2019: 120-157) argues for an integrated theory of translation to include all instances including transmodal and intersemiotic cases. On the other hand, there is a benefit to be gained from a degree of specificity of a theoretical model in accounting for real-life phenomena, so it would be helpful to have a separate framework focusing on genres of artistic expression.

On an empirical level, it is relatively recent that translation studies researchers have picked up empirical cases of what could be termed interart translation. These contributions, mostly based on the framework of intersemiotic translation, represent a welcome diversity. In a 2008 study, Jessica Yeung analyzed a dance adaptation based on Gustav Mahler’s symphony entitled *The Song of the Earth*. In what she calls a “loop of intertextuality,” the original script for the song was adapted from adaptations based on Chinese poetry from the Tang period. The German symphony was adapted to the stage in 2002 by a Chinese choreographer, with verses of the Chinese translation recited at intervals. According to the author, “in each of these translational acts, the movement from the source text to the target text represents the momentum of creativity involved; the distance between the two texts is the creative space the translators have marked out for themselves” (2008: 293). Tong-King Lee (2013) examines three projects where technology meets art: *Text Garden: An Experiment with Poets and Designers* by Hong Kong Polytechnic’s School of Design contains the interlingual and intersemiotic translations of *Lining up to Pay* and *War Symphony* by Taiwanese poets Hsia Yü and Chen Li. These productions afford a view of translation as multimodality and a view of multimodality as translation in the digital age (Lee 2013: 254). The researcher’s take suggests an understanding

of the concept as encompassing all intersemiotic and transmodal transference. Guanglin Wang (2016) considers the novel *Shanghai Dancing*, a modernist assemblage of text and image, to be an intersemiotic translation of the city of Shanghai. His study explores the pictures, photos, posters and maps in Brian Castro's 2003 novel. Focusing on the semiotic aspect, he argues, "releases us from the prison-house of language and poses a great challenge to logocentrism in the West where language is cherished above everything, and dictates the traditional theory and practice of translation" (Wang 2016: 202). In their comparative study, Nazarloo and Navidinia (2018) examine illustrations of Omar Khayyam's *Rubaiyat* by Persian and Thai graphic artists. They conclude that the Thai artist's work features more cultural elements since the intersemiotic translation was carried out for an international audience. Chen's 2018 paper similarly concentrates on the transmodal adaptations of the Chinese classic *Mulan*. These studies exploring works of art drawing from national cultures rightly take into consideration the dimension of culture-specific items and cultural images. In her analysis of street art as translation, Ayşe Ayhan (2021) looks at how an unfamiliar artistic production is rendered into the target culture through cultural intermediaries in an act of intercultural and interart transfer that transforms the urban space of Istanbul. She conceptualizes street artists as cultural mediators as well as agents of cultural translation, actually collapsing the difference between cultural mediation, which is based on the products and services of the creative industries, and cultural translation, which largely refers to culture in the anthropological sense (see Asad 1986). More recently, Duygu Tekgöl Akın (2022) discusses an art exhibition from the perspective of cultural and transmedial translation. Indian artist Sudarshan Shetty's collection titled "Self-Trans/lation" offers glimpses into the artist's life experiences against the backdrop of Indian culture whereas the works of art on display represent transmedial transpositions of each other.

From choreography to museums

Further in the spectrum, this section covers contributions to the debate from other genres, including dance and photography. In terms of theory, the work of two authors has been pertinent, so the discussion will offer a brief outline of their work, followed by empirical contributions to contemporary art.

Aguiar and Queiroz (2013) have worked on a conceptual framework of intersemiotic translation based on Peirce's theory of sign, proposing two competing triadic models comprising the constituents of sign, object and interpretant. The authors illustrate the two models through an example of a dance choreography based on a novel. According to the first model, the sign corresponds to the novel, the object to the topic of the novel, and the interpretant to the choreography. The second model, which is favoured by the authors, features the choreography as the sign, the novel as the object, and the interpretant as the effect the choreography has on the viewers. Notwithstanding the over-complexity and the abstract terminology of the framework, it has the advantage of applicability on a range of phenomena both inside and

outside the world of art, whether in textual, visual or multimedia form. On the other hand, the framework does not offer analytical tools addressing transfer procedures, which are essential for a thorough understanding of any phenomenon considered to be a translation. In a paper co-authored with Pedro Atã (Aguiar, Atã and Queiroz 2015), the researchers further elaborate on the concept of “transformational creativity,” derived from Boden (2010). This study offers a more specific theoretical framework, better suited to explore transfer.

Later work by Aguiar and Queiroz (2015) on choreography based on the novels of American novelist Gertrude Stein offers more in the way of an empirical analysis. While defining intersemiotic translation as a relation between multilevel systems, they concede that correlations between different levels of sign systems cannot be easily mapped. Focusing on how repetition and the continuous present play out in two contemporary dance pieces, the researchers identify singular movements, movement sequences, sound objects and light behaviour as reflections of the novelist’s choices regarding syntax. The researchers apply the analogy of syntax on choreography as well, which bears resemblance to Mieke Bal’s concept of “museum syntax” (2001: 41-64). In effect, both dance pieces and museum collections are browsed in a linear fashion, therefore the analogy of “the work of visual art as text” moves the debate closer to the realm of textual, interlingual translation (see also Sturge 2007: 7). Aguiar and Queiroz actually compare the use of repetition in Stein’s novels to cubist paintings, establishing yet another interart connection.

In another empirical case study, Vitral, Aguiar and Queiroz (2016) focus on the translation of a mobile art project into a photographic essay. This study investigates aspects of the translation process to a greater extent, also touching upon which elements from the source are selected for transposition. These elements, shaped by the constraining factors from Rio de Janeiro’s architecture, are then transferred into “juxtaposed sequences,” “overlapping of virtual collection of objects,” “repetition” and “super-imposed information” (2016: 95). The authors even present corresponding features from the mobile art project and the photographic essay in a table, establishing an aesthetic equivalence of sorts. Out of the three studies conducted within the same framework, this last one comes closest to a translation studies methodology in that it unpacks the transfer procedures and teases out their implications.

Venuti’s (2010) above-mentioned call to incorporate ekphrasis into the realm of translation was published in a special issue of the aptly named journal *Art in Translation*, (volume 2, issue 2) dedicated to theoretical explorations of the art/translation nexus. Other contributions to the issue include Clive Scott’s (2010) eloquent piece where he considers the tactile features of handwriting as a means of synesthesia in the context of literary translation. Ruth Phillips (2010) takes a materialist approach as she investigates the role of wampum belts (hand-woven belts made of shell beads) as tokens of cultural translation in 17th-century North America. Vojtech Lahoda (2010) shifts the geographical focus to Eastern Europe as he examines the spread of cubism through translation. Claudia Heide’s article (2010) evokes translation as a metaphor,

applying the concepts of domestication and foreignization to painting and architecture. The fact that these studies should be published in an art journal testifies to the relevance of translation as a conceptual framework in addressing topics of art.

The world of visual art has seen many examples where translation gets incorporated into a work of art at its inception. The South Korean artist Young-hae Chang exhausts the possibilities of poetry while also disrupting the conventions of this genre in his videos.⁴ In a similar vein, the US-based artist John Cayley blends poetry, calligraphy and computer software to create digital works of art that revolve around the notion of translation.⁵ Tekgöl (2016) looks at how objects/artefacts recreate the plot and atmosphere at the Museum of Innocence, based on the eponymous novel by Orhan Pamuk. The study posits the Museum as a translation of the originating novel, which in turn is considered to be a translation of social reality in 70s and 80s Turkey (Tekgöl 2016: 388-389) – not unlike how Wang (2016) sees the novel *Shanghai Dancing* as a translation of the city of Shanghai. In the multiple layers of translation at the Museum of Innocence, intersemiotic translation emerges as a legitimizing strategy for the dimension of cultural translation (Asad 1986). In a recent collaboration between a researcher of visual art and a translation scholar, Puposki and Todorova (2023) weave together performativity, intersemiotic translation, and cultural translation in their discussion of *Hong Kong Atlas*, a multimodal work of art based on a Chinese novel by Dung Kai-Cheung. The authors consider the piece of post-conceptual digital art to be the outcome of “reverse-ekphrastic translation” (Puposki and Todorova 2023: 5), replacing the experience of “reading” with “looking.”

Studies on interart phenomena from the disciplines of visual art and cultural studies pay due respect to the agency of the interart translator while theorizing the creative space between the source and target works of art. The case studies reviewed above illustrate how a specific concept referring to transformations between forms of artistic expression is necessary and relevant.

Discussion: Defining and situating interart translation

After a consideration of perspectives from various academic traditions, it is safe to argue that there is a veritable body of research that paves the way for the term “interart translation” as an analytical category. This concept will best be accommodated by the discipline of translation studies since this is the academic tradition that has been conceived to address, and therefore most attuned to, what happens between the source and the target.

A new concept of interart translation building on the strengths of, and avoiding the pitfalls of the frameworks outlined above should therefore i) assume equal distance to various art forms, be it written, plastic, acoustic or mixed-media, ii) move away from Eurocentric assumptions, or exercise self-reflexivity in this regard, iii) focus on the creative leap between the point of departure, or source of inspiration, and the final product, iv) be well-equipped to address

4 His work might be browsed at <https://yhchang.com/>.

5 His work might be browsed at <http://programmatology.shadoof.net/index.php>.

“transfer operations,” or “strategies” in unambiguous terms, and v) attribute agency to the interart translator. Translation in general is discussed as a process and a product, which applies to interart translation as well. Finally, it is useful to reiterate that interart translations may be partial or complete.

The historical trajectory of the debates on equivalence (see Leal 2012), a core concept for the discipline, also reveals that the time is right for a concept such as interart translation to be situated within mainstream translation studies. Objectivist framings of translation have, in the last decades, given way to more relativist approaches (see D’hulst 2021: 1). According to Alice Leal, within the poststructuralist school in translation, “the reliance on equivalence is perceived as the epitome of essentialism and logocentrism, which in short refers to the understanding of meaning as a stable and hence easily transferrable entity from language to language, regardless of circumstances and ideology” (Leal 2012: 44-45). Non-objectivist approaches have been championed by Gideon Toury (1995), who recognized the relativistic nature of the phenomenon of translation. His definition of translation does not attribute any intrinsic value to it:

any target-culture text for which there are reasons to tentatively posit the existence of another text, in another culture/language, from which it was presumably derived by transfer operations and to which it is now tied by a set of relationships based on shared features, some of which may be regarded – within the culture in question – as necessary and/or sufficient (Toury 1995: 31).

Toury has come up with the source, transfer and relationship postulates to qualify a production as translation (1995: 33-35). Following from the idea of “assumed translation,” Lieven D’hulst puts forward “assumed transfer,” arguing that transfer may “aggregate several types of relations” (2021: 3). The transfer operations involved in interart translation are characterized by metonymy much like other types of discursive translation. According to Maria Tymoczko:

Meaning in a text is overdetermined, and the information in and the meaning of a source text is therefore always more extensive than a translation can convey. [...] As a result, translators must make choices, selecting aspects or parts of a text to transpose and emphasize. Such choices in turn serve to create representations of their source texts, representations that are also partial (2000: 24).

In other words, an artist who performs interart translation is free to choose those segments of the original work of art that are, in Tymoczko’s words, “saturated with semiotic significance,” (1999: 45) and transform them into another medium.⁶ The review of studies demonstrates that the umbrella term “interart translation,” covering intermedial transformations of artistic

6 “Interart translators” from the world of visual and performance art have been granted more artistic license compared to those engaged in written, interlingual translation.

expression, satisfies the source, transfer and relationship postulates put forward by Toury (1995). It represents an innovative extension of the non-objectivist, relativist approaches to translation.

Our aim here is to break with the linguistic bias, and therefore the same non-objectivist, relativist outlook may be extended to the target (and source) work of art: any production that is accepted to be a work of art in the target culture, satisfying either aesthetic, historical, institutional or other theories of art (see Carroll 2000). Let us clear one remaining question, namely, if the question of what qualifies as a work of art is relegated to the theory of art, should the concept of interart translation really belong to the discipline of the history of art? First of all, since its institutionalization, translation studies has boasted an interdisciplinary outlook; therefore, studies drawing from both translation and art theory would be welcome by the research community. Secondly, the brief outline in this section illustrates how translation studies does possess the methodological breadth to account for phenomena within the art world.

Conclusion

This review article has been limited in scope as it only drew a preliminary framework. Other theoretical interventions may investigate interart phenomenon in relation to a wealth of translation concepts including retranslation, indirect translation/directionality, pseudotranslation, self-translation, unit of translation, and translation and gender. Moreover, “transcreation” is also an overlapping concept worth exploring in relation to interart translation.

The term “interart translation” is likely to attract criticism from those quarters of the discipline where equivalence-based interlingual translation is held up as the original object of inquiry. The underlying view behind such criticism is that bandying new concepts in the name of originality stretches the concept of translation beyond its analytical usefulness, undermining the rigour of translation research (see Mossop 2016: 19-20). It is important to remember that what is being suggested here is not an alternative, blanket term replacing translation and covering any type of transfer but a more nuanced subcategory of translation where the object of research is further qualified. The only grey area that it leaves is the case of interlingual literary translation where both the source and the target are works of art in their own right; however, we have pointed out earlier that interart translation often involves intermedial/intersemiotic transfer.

The future of interart research is likely to witness a broadening of the empirical spectrum, including, for example, digital productions and online media. This will further challenge strictly linguistic notions of translation, lending support to the theoretical ambitions of the discipline of translation studies.

To recapitulate, this article reviewed the relevant literature in adjacent disciplines to test the relevance of the notion of interart translation. The term “interart translation” has been proposed in order to lay bare the overlaps between these research traditions rather than to replace terms put into circulation decades ago. By establishing these links, we hope to open

up the entire heritage of these cognate terms of ekphrasis, adaptation, intersemiotic translation and interart work within visual traditions to researchers exploring cases of interart translation.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Aguiar, D., & Queiroz, J. (2013) Semiosis and Intersemiotic Translation. *Semiotica*, 196: 283–292. <https://doi.org/10.1515/sem-2013-0060>
- (2015) From Gertrude Stein to Dance: Repetition and Time in Intersemiotic Translation. *Dance Chronicle* 38: 204–232. <https://doi.org/10.1080/01472526.2015.1043801>
- Aguiar, D., Atã, P. and Queiroz, J. (2015) Intersemiotic Translation and Transformational Creativity. *Punctum* 1(2): 11–21, <https://doi.org/10.18680/hss.2015.0013>
- Anderson, J. & Lotman, M. (2018) Intrasemiotic Translation in the Emulations of Ancient Art: On the Example of the Collections of the University of Tartu Art Museum. *Semiotica*, 222: 1–24. <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0118>
- Asad, T. (1986). The Concept of Cultural Translation in British Social Anthropology. In: J. Clifford & G. Marcus (Eds.) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (pp.141–164). Berkeley, CA: University of California Press.
- Atherton, C. & Hetherington, P. (2022). Ekphrastic Spaces: The Tug, Pull, Collision and Merging of the In-between. *New Writing* [online first] <https://doi.org/10.1080/14790726.2022.2025850>
- Ayhan, A. (2021). Kent Mekânında Bir Çeviri Biçimi Olarak Sokak Sanatı. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi / Journal of Translation Studies*, 31: 91–107. <https://doi.org/10.37599/ceviri.1018156>
- Bastin, G. (2008). Adaptation (trans M. Gregson). In M. Baker and G. Saldanha (Eds.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2nd ed.* (pp. 3–6). Abingdon: Routledge.
- Bal, M. (2001). *Looking in: The Art of Viewing*. Amsterdam: G+B Arts International.
- Batchelor, K. (2008). Third Spaces, Mimicry and Attention to Ambivalence: Applying Bhabhian Discourse to Translation Theory. *The Translator*, 14(1): 51–70. <https://doi.org/10.1080/13556509.2008.10799249>
- Bersier, G. (2013). The Art of Ekphrastic Subversion: Goethe’s Optical Iconotexts. *Word & Image*, 29(2): 244–255. <https://doi.org/10.1080/02666286.2013.771919>
- Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. London, New York: Routledge.
- Boden, M. A. (2010). *Creativity and Art: Three Roads to Surprise*. Oxford: Oxford University Press.
- Bryant, J. (2013). Textual Identity and Adaptive Revision: Editing Adaptation as a Fluid Text. In J. Bruhn, A. Gjelsvik & E. F. Hanssen (Eds.), *Adaptation Studies: New Challenges, New Directions* (pp. 47–69). London: Bloomsbury Academic.
- Carroll, N. (Ed.) (2000). *Theories of Art Today*. Madison: University of Wisconsin Press.

- Chan, L. (2012). A Survey of the 'New' Discipline of Adaptation Studies: Between Translation and Interculturalism. *Perspectives* 20(4): 411–418. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2012.726232>
- Chen, X. (2018). Representing Cultures through Language and Image: A Multimodal Approach to Translations of the Chinese Classic *Mulan*. *Perspectives*, 26(2): 214–231, <https://doi.org/10.1080/0907676X.2017.1365911>
- Claramonte, M. C. Á. V. (2019). Violins, Violence, Translation: Looking Outwards. *The Translator*, 25(3): 218–228. <https://doi.org/10.1080/13556509.2019.1616407>
- D'hulst, L. (2013). Assumed Translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of Translation Studies Online*, <https://doi.org/10.1075/hts.4.ass1>
- Even-Zohar, I. (1990). Translation and Transfer. *Poetics Today*, 11(1): 73–78. <https://doi.org/10.2307/1772670>
- Gremels, A. (2015). Translating Cuba: Diasporic Writing Between Moving Cultures and Moving Media. *Journal of Aesthetics & Culture*, 7(1): 269–274, <https://doi.org/10.3402/jac.v7.26947>
- Heide, C. (2010). The Alhambra in Britain: Between Foreignization and Domestication. *Art in Translation*, 2:2, 201–221, <https://doi.org/10.2752/175613110X12706508989497>
- Heffernan, J. A. W. (1993) 2004. *Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Hutcheon, L. (2006). *A Theory of Adaptation*. New York: Routledge.
- Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. In R.A. Brower (Ed.), *On Translation* (pp. 232–239). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kaindl, K. (2013). Transmodality. In C. Millán & F. Bartrina (Eds.) *Routledge Handbook of Translation Studies* (pp. 257–269). Abingdon and New York: Routledge.
- Kiran, A. (2020). A Conceptual Discussion of Rewriting as a Tool for the Translation(al) Turn. *Curr Res Soc Sci*, 6(2), 83–91, <https://doi.org/10.30613/curesosc.630543>
- Krebs, K. (2012). Translation and Adaptation – Two Sides of an Ideological Coin. In L. Raw (Ed.), *Translation, Adaptation, and Transformation* (pp. 42–53). London: Continuum.
- Lahoda, V. (2010). Cubism Translated? The Western Canon of Modernism and Central/Eastern European Art History. *Art in Translation*, 2(2): 223–238, <https://doi.org/10.2752/175613110X12706508989532>
- Leal, A. (2012). Equivalence. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.) *Handbook of Translation Studies, Vol 3* (pp. 39–46). Amsterdam: John Benjamins.
- Lee, T. K. (2013). Performing Multimodality: Literary Translation, Intersemioticity and Technology. *Perspectives*, 21(2): 241–256, <https://doi.org/10.1080/0907676X.2012.693107>
- Leitch, T. (2008). Adaptation Studies at a Crossroads. *Adaptation*, 1(1), 63–77, <https://doi.org/10.1093/adaptation/apm005>
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting & the Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- Marais, K. (2019). *(Bio)semiotic Theory of Translation: The Emergence of Socio-Cultural Reality*. New York: Routledge.
- Milton, J. (2010). Adaptation. In: Y. Gambier & L. Van Doorslaer (Eds.) *Handbook of Translation Studies, Vol 1* (pp. 3–6). Amsterdam: John Benjamins.
- Mossop, B. (2016). "Intralingual Translation": A Desirable Concept? *Across Languages and Cultures*, 17 (1): 1–24. <https://doi.org/10.1556/084.2016.17.1.1>

- Nazarloo, S. A. and Navidinia, H. (2018). Intersemiotic Translations of *Rubaiyat of Omar Khayyam* by Iranian and Thai Illustrators: A Comparative Study. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 5(1): 72–81, <https://doi.org/10.1080/23306343.2017.1373614>
- Newmark, P. (1991). The Curse of Dogma in Translation Studies. *Lebende Sprachen*, 36: 105–108.
- Palmer, R. B. (2004). The Sociological Turn of Adaptation Studies: The Example of Film Noir. In R. Stam & A. Raegno (Eds.), *A Companion to Literature and Film* (pp. 258–277). London: Blackwell.
- Phillips, R. B. (2010). “Dispel all Darkness”: Material Translations and CrossCultural Communication in Seventeenth-Century North America. *Art in Translation*, 2(2): 171–200, <https://doi.org/10.2752/175613110X12706508989451>
- Poposki, Z. and Todorova, M. (2023) Performativity and Intersemiotic Translation in Contemporary Art: The Case of *Hong Kong Atlas*. *Visual Studies* [online first] <https://doi.org/10.1080/1472586X.2023.2190160>
- Raw, L. (Ed.) (2012). *Translation, Adaptation and Transformation*. London and New York: Continuum.
- Scott, C. (2010). Intermediality and Synesthesia: Literary Translation as Centrifugal Practice. *Art in Translation*, 2(2): 153–169, <https://doi.org/10.2752/175613110X12706508989415>
- Stam, R. (2000). The Dialogics of Adaptation. In J. Naremore (Ed.), *Film Adaptation* (pp. 54–76). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Sturge, K. (2007). *Representing Others: Translation, Ethnography and the Museum*. Manchester: St. Jerome.
- Tekgöl, D. (2016). Fact, Fiction and Value in the Museum of Innocence. *European Journal of Cultural Studies*, 19(4): 387–402, <https://doi.org/10.1177/1367549415592893>
- Tekgöl Akın, D. (2022). Sudarshan Shetty'nin “Öz/Çeviri-m” Sergisinde Küyerel Sanat, Yaşam ve Çeviri. In G. Sayın (Ed.), *Kültürel Alanda Küyerelleşme* (pp. 65–88). Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Tewfik, L. (2015). Sculpting with Words: From Ekphrasis to Interart Translation. Paper presented the conference Cultural Politics of Translation, Cairo University, 27-29 October. Retrieved from https://www.academia.edu/37127917/_Sculpting_with_Words_From_Ekphrasis_to_Interart_Translation_
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Tsui, C. S. K. (2012). The Authenticity in “Adaptation”: A Theoretical Perspective from Translation Studies. In L. Raw (Ed.), *Translation, Adaptation, and Transformation* (pp. 209–224). London: Continuum.
- Tymoczko, M. (1999). *Translation in a Postcolonial Context*. Manchester: St. Jerome.
- (2000). Translation and Political Engagement: Activism, Social Change and the Role of Translation in Geopolitical Shifts. *The Translator*, 6(1): 23–47 <https://doi.org/10.1080/13556509.2000.10799054>
- Yeung, J. (2008). The Song of the Earth: An Analysis of Two Interlingual and Intersemiotic Translations. *The Translator*, 14(2): 273–294, <https://doi.org/10.1080/13556509.2008.10799259>
- Vital, L. A., Aguiar, D. & Queiroz, J. (2016). An Intersemiotic Translation of a Mobile Art Project to a Photographic Essay. *Photographies*, 9(1): 91–107, <https://doi.org/10.1080/17540763.2016.1146627>
- van Doorslaer, L. (2021). Alternative Labels for “Translation.” In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of Translation Studies Online*, <https://doi.org/10.1075/hts.5.alt1>
- van Doorslaer, L. & Raw, L. (2016). Adaptation Studies and Translation Studies: Very Interactive yet Distinct. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Border Crossings: Translation Studies and Other Disciplines* (189–204). Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.126.09van>
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995.

- (2010). Ekphrasis, Translation, Critique. *Art in Translation* 2(2): 131–152. <https://doi.org/10.2752/175613110X12706508989370>
- Wagner, P. (1996). Introduction: Ekphrasis, Iconotexts, and Intermediality - the State(s) of the Art(s). In P. Wagner (Ed.), *Icons – Texts – Iconotexts: Essays on Ekphrasis and Intermediality* (pp. 1–40). Berlin and Boston: De Gruyter.
- Wang, G. (2016). Translating Intersemiotically: Photographing West and East in Brian Castro’s *Shanghai Dancing*. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 3(2): 201–222, <https://doi.org/10.1080/23306343.2016.1239391>
- Webb, R. (1999). Ekphrasis Ancient and Modern: The Invention of a Genre. *Word & Image*, 15(1): 7–18, <http://doi.org/10.1080/02666286.1999.10443970>

“Translato- Küreselleşme Çağında Fransa’da Çeviri Piyasası”na Bakış

Aperçu de « Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation » [“Translato: The translation market in France in the era of globalization”]

An Overview of “Translato: The translation market in France in the era of globalization”

Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation, Gisèle Sapiro, Paris:CNRS-éditions, 2008, 427p. ISBN: 978-2-271-06729-6

Zuhal Emirosmanoğlu¹

Anahtar kelimeler

Sosyal bilim çevirisi, çeviri piyasası, yayıncılık alanı, çeviri sosyolojisi, Bourdieu

Mots-Clés

Traduction en sciences sociales, marché de la traduction, champ éditorial, sociologie de la traduction, Bourdieu

Keywords

Translation of social sciences, translation market, editorial field, sociology of translation, Bourdieu

Türkçe çevirisi bulunmayan *Translato- Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation* [*Translato - Küreselleşme çağında Fransa’da çeviri piyasası*] Fransa Bilimsel Araştırma Merkezi CNRS Yayınları tarafından 2008 yılında Kültür ve toplum dizisini yöneten Gisèle Sapiro editörlüğünde yayımlanmıştır. Sapiro CNRS’te araştırma direktörü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Yükseköğretim Okulu EHESS’te öğretim üyesidir. 1990 yılında Tel-Aviv Üniversitesinde Itamar Even-Zohar’la yüksek lisans tezini ve EHESS’te ise doktorasını Pierre Bourdieu’yle yapmıştır. 1994 yılında doktora tez savunma jürisinde Bourdieu ve

Başvuru/Submitted: 30.04.2023 • **Kabul/Accepted:** 05.05.2023

Sorumlu yazar/Corresponding author: Zuhal Emirosmanoğlu (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: zuhalkaraca@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-7545-5398

Atıf/Citation: Emirosmanoğlu, Z. (2023). “Translato- Küreselleşme Çağında Fransa’da Çeviri Piyasası’na Bakış [Gisèle Sapiro tarafından yayına hazırlanan “Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation” başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 251-254.

<https://doi.org/10.26650/iujts.2023.1290352>

Even-Zohar birlikte yer almıştır. Sapiro’nun, Bourdieu’nün fikirlerin uluslararası dolaşım araştırma perspektifiyle edebiyat, kültür ve ‘entelektüeller’ sosyolojisi alanlarında gerek sosyal bilimlerin gerekse edebiyat çevirilerinin uluslararası dolaşımı üzerine çok sayıda sosyolojik saha araştırması bulunmaktadır. Türkçede *Edebiyat Sosyolojisi* başlıklı kitabı yayımlanmıştır.¹

Kitabın başlığında yer alan “*Translatio*” Latince ‘karşıya taşımak’, ‘aktarmak’ anlamlarına gelmektedir. ‘*Translatio studii*’ (‘bilginin aktarımı’) denildiğinde örneğin Orta Çağ’da emperyal egemenliğin hareketini tanımlayan ‘*translatio imperii*’yle yakından bağlantısı vurgulanmaktadır. Bu yönüyle kitabın başlığı diller ve kültürler arası dengeleriyle çevirilerin dolaşım hareketini vurgulayarak başlıyor. Kitapta yer alan araştırmalar (CSE) Avrupa sosyoloji merkezinde Paris- Panthéon- Sorbonne Üniversitesi ve EHESS ile CNRS’in yürüttüğü kolektif bir saha soruşturmasının sonuçlarını sunuyor. Bu kitapta yer alan bazı alt başlıklardaki araştırmalar daha önce “Avrupalı bir sosyal bilimler uzamı” ve yayıncılığın küreselleşmesindeki kısıtlılıklar üzerine düzenlenen seminer ve yayınlarda yayımlanmış. Araştırmacı ekibinde Gisèle Sapiro’nun koordinasyonunda istatistiki analizleri de yapan Anaïs Bokobza ile Johan Heilbron, Iona Popa, Sandra Poupaud, Richard Jacquemond, Hervé Serry ve çeviri sosyolojisi çalışmalarıyla tanıdığımız Yves Gambier yer alıyor. Ayrıca saha soruşturmalarında anket, veri ve analiz çalışmaları için çok daha kalabalık bir araştırma ekibi çalışmış.

432 sayfalık bu kitap, giriş ve sonuç yazısı hariç 3 bölümden oluşuyor. Araştırmalar birinci bölümde 4, ikinci bölümde 6 ve üçüncü bölümde 4 olmak üzere toplam 14 alt başlık altında sınıflandırılmış. Giriş bölümünde sorulan temel soru, küreselleşmenin uluslararası kültürel alışverişi kolaylaştırdığı mı yoksa belli bir kültürel hegemonyanın eşlik ettiği bir ekonomik emperyalizme mi yol açtığı sorusu. Bu soruya getirilecek yanıtta çeviri piyasasının oldukça verimli bir gözlem sahası olmasından hareket edilirken, kültürel ürünlerin sosyolojisi açısından yayıncılığın kültürel, siyasi ve ekonomik çıkarların bir araya geldiği bir evren olduğu vurgulanmış.

1. Bölüm, çevirilerin akışı ve diller arası hiyerarşiler başlığı altında verilerin nasıl inşa edildiğini ayrıntılarıyla açıklıyor. Böylesi büyük çaplı bir araştırmada hem nitel hem de nicel veriler kullanılmış. Nicel veri ayağında Fransa için veri kaynakları arasında UNESCO’nun *Index Translationum* ve Fransa ulusal yayın istatistiklerine başvurulmuş. 1988’den itibaren Fransa Milli Kütüphanesi-BNF’ye giren tüm kitapları listeleyen *Index Translationum*; dil çiftleri, ülkeler, yıllar, yazarlar ve türler açısından veri süzmeye olanak tanımış. Buna ek olarak, diller arası karşılaştırmalar için Fransız profesyonel yayıncılara açık olan *Electre* veri tabanı kataloğuna erişim izni alınmış ve Fransa Yayıncılar Birliği-SNL’in verilerine başvurulmuş. Nitel veri olarak ise, editör, dizi yöneticileri, çevirmen ve edebiyat ajanslarıyla yüz kadar söyleşi yapılmış. Kitap içindeki araştırmaların ortak izlediği olan uluslararası dolaşımında çeviri akışları konusunda, başvuru veri tabanlarının sunduğu avantaj ve dezavantajlar çok ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş.

1 Sapiro, G. (2019) *Edebiyat Sosyolojisi*, çev. Ertuğrul Cenk Gürcan. Ankara: Doğru Batı Yayınları.

Dünya çeviri piyasasında Fransızcanın durumu çok sayıda grafik ve tabloyla 3. alt başlıkta irdelenmiş. Artan çeviri akışları ölkelerarası siyasi, diplomatik ve ekonomik ilişkiler ve özel kültürel anlaşmalarla bağıntılı okunmuş. İngilizcenin hakimiyeti karşısında Avrupa Parlamentosu ve UNESCO'nun kültürel çeşitlilik politikaları, ulusal yayıncılıkta çeviri destek programları ve ekonomik ilişkiler değerlendirilmiş.

4. alt başlık, sosyal ve beşerî bilimlerin çevrilmesinde editoryal politikalar ve bilimsel hedeflere değiniyor. İngilizcenin ortak dil olması ve örneğin felsefede Almancanın ağırlığı, akademik yayıncılığın durumu, sektör dinamikleri içinde küçük yayınevleri karşısında büyük yayınevlerinin tekeli, yazarların simgesel sermaye hacimleri vb. nedenlere, bu alandaki kitapların düşük baskı, kısıtlı dağıtım ve yavaş dolaşımı eşlik ediyor. Yayınevleri ve yayıncılık alanı aktörleri, sosyal bilimciler ve farklı disiplinler, dillere göre çeviri veri analizleri bu alt başlıkta ayrıntılı olarak yer buluyor.

Kitabın **2. Bölümü** edebiyat çevirilerine ayrılmış. Bu alan farklı edebi türlerin dolaşımı, diller, yayınevleri, Fransızcaya doğru ve Fransızcadan farklı dillere çeviri istatistikleri yıllar, siyasi faktörler ve fuarlar gibi kültürel olaylarla birlikte ilişkişel ele alınmış. Bu bölümdeki alt başlıklarda Fransa'ya dönük incelemelerin yanı sıra, tarihsel seyriyle Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca arasındaki çeviri akışı yazar ve eserlerle birlikte değerlendirilmiş. Doğu Avrupa edebiyatının Fransa'ya ihracatında ise siyasi mantıktan pazar mantığına geçiş üzerinde durulmuş. Bir diğer alt başlık polisiye türü tarihsel değışimleriyle irdelenmiş. Yayınevleriyle yapılan söyleşiler, bu türün önde gelen dünya yazar ve eserlerinin edebiyat ödülleriyle ilişkisi, çeviriler yoluyla yeni yazarları keşif mantığı ya da alan klasiklerinin çevrilmesiyle elde edilen meşruiyete dönük bulgulara götürmüş.

3. Bölüm, çeviriyi kültürel alışverişin vektörü olarak ele almış. Bu bölümde yer alan 11. alt başlıkta İngilizcenin egemenliği karşısında Hollanda ve Fransa arasındaki kültürel alışverişin gelişimine değinilmiş. Burada ulusal kültür alanlarının dinamikleriyle Almanca, İngilizce, Fransızca dillerinden Hollandacaya, Hollandacadan Fransızcaya çevirilerin yıllara göre değışim grafikleri sunulmuş. 12. alt başlıkta Yves Gambier'nin araştırması yer alıyor. Finlandiya ile Fransa arasındaki asimetrik ilişkilerde popüler edebiyat ile nitelikli edebiyat ele alınmış. Edebiyat sisteminin ilişkiler ağı olması, kurumları, metinleri ve farklı failleriyle farklı türlerin çevirisi yine tarihsel seyri içinde incelenmiş. Farklı edebiyat biçimlerinin/ türlerinin merkezi konuma geçişi, yazar ve eserlerle birlikte 19. yüzyıldan başlayarak türlerdeki değışim, 1990 öncesi ve 1990-2000 arası dönemler için ayrıntılı istatistiklerle sunulmuş ve yeni edebiyat eğilimleri gözlemlenmiş. 13. alt başlık 1980 sonrası Fransızca-Arapça arasında çeviri akışını ele almış. Bu iki dil ve kültür arasındaki alışveriş, dünyada anadil ya da ulusal resmi dil olarak Arapça konuşan ölkelerin sayısına oranlandığında iki kültür arasındaki asimetrik ilişkiyi ortaya koymuş. Birleşmişler Milletler Kalkınma Programı'nın bilgi toplumu inşa etmek başlıklı raporundaki enformasyon ve bilgi üretimi ve dolaşımında Arapçanın kaygı verici durumunun altı çizilmiş. Kitaptaki 14.cü son alt başlıkta Gisèle Sapiro'nun "Ulusal kimlik

inşasından özelleştirmeye: Fransa ve İsrail arasında entelektüel alan” araştırması yer alıyor. İbranice, Fransızcaya en çok çevrilen diller arasında tarihsel düşüş ver artışlarıyla ayrıntılı çeviri akış istatistikleriyle ele alınmış. İsrail’in kuruluş yıldönümü nedeniyle 2008’de Paris Kitap Fuarı’na davet edilmesi, ulusal kimlik ve kültürlerin inşası, ulus-devletlerin tanınması ve resmi dillerin temsili gibi konuların yarattığı tartışmalarla çeviri alışverişleri ve asimetrik ilişkiler birlikte değerlendirilmiş.

Yayıncılık alanında yaşanan tekelleşme, belli edebiyat kurum ve faillerinin güçlenmesi, kitapların dolaşımı üzerinde ticari kaygıların etkisi, İngilizcenin tahakkümüyle çevrilen dillerin çeşitliliği sorunu, kültürlerarası asimetrik ilişkiler dolaşım ve alımlamanın sosyal dinamiklerini düşünmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan çeviri akışlarının farklı kültürler arasındaki entelektüel etkileşimi ve kültürel diyalogu artırıp arttırmadığı sorusu bu kitap örneğinde temel bir soru olmaya devam etmektedir. Uluslararası kültürel alışverişte çeviri sosyolojisi, çeviri pratiklerine özellikle Bourdieu sosyolojisiyle bakış, dolaşım dengelerinde kültürel, politik ve ekonomik etkenlerin ve yayıncılık alanının kendine özgü dinamiklerinin ilişkisel okunmasında işlevseldir. Kitap piyasasında çevirilerin dolaşımına, farklı çeviri dil ve kültürlerin temsiline, farklı entelektüel alanlarda etkileşimlerin mantığına dönük sorularla, Türkiye’de özellikle sosyal bilimler yayıncılığı için benzer araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca kitapta araştırma verilerinin inşa edilmesine ayrılan kapsamlı bölüm, Türkiye’de çeviri yayıncılık alanı için yerel veriye erişimin sorunsallaştırılmasına katkı sağlamaktadır. Özetle, Gisèle Sapiro’nun editörlüğünde yayımlanan bu kapsamlı çalışma yayıncılık alanında çeviri sosyolojisi saha araştırmalarına nitelikli izlekler sunmaktadır.

Radegundis Stolze ve Çeviri Kuramlarına Giriş

Radegundis Stolze and Introduction to the Theories of Translation

Çeviri Kuramları-Bir Giriş, (Çev. Emra Büyüknisan) Radegundis Stolze, İstanbul: Runik
Kitap, 2020, 450 sayfa ISBN: 978-625-7757-21-8

Merve Ay Karakuş¹

Anahtar kelimeler

Çeviribilim, Dilbilim, Çeviri, Kuram

Keywords

Translation Studies, Linguistics, Translation, Theory

En temel ifadeyle çeviriyi, farklı dil ve kültürle mensup bireylerin var olduğu süreçte, birbirini anlama noktasında tüm engelleri kaldırdığı için vazgeçilmez etkinliklerden biri olarak tanımlayan Radegundis Stolze'nin, *Çeviri Kuramları-Bir Giriş-(Übersetzungstheorien: Eine Einführung)* adlı eseri uzun yıllar Almanya'daki çeviribilim, filoloji ve edebiyat bölümlerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Stolze'nin 1994 yılında tamamladığı eser, Emra Büyüknisan'ın kaleminden 2020 yılında Türkçeye kazandırılmış ve Runik Kitap tarafından basılmıştır. Başta çeviribilim alanı için giriş niteliğinde temel başvuru kaynaklarından biri olarak tanımlanan eserde yazar, tek bir ekol ile sınırlı kalmamış; Alman, Rus, İngiliz, Fransız ve İsrail ekolleri olmak üzere çeşitli yaklaşımlara yer vermiştir. İnsanlar ve kültürler arasındaki en önemli aracı olarak konumlandırılan çeviri ve bu etkinliğin eleştirel düzlemde gelişimi, çeşitli bakış açıları/ekoller ile açıklanmıştır. Farklı çeviri kuramlarının da bu sebeple doğduğunu savunan Stolze, bu kuramları tanımanın çeviri etkinliğinde kuşkusuz daha bilinçli davranmayı sağlayacağını vurgulamıştır. Kuramları, merkezi modelleri ve uygulamalı boyutlarıyla tek tek bilimsel yaklaşımlar üzerinden açıklamış ve temel fikirlerini sunup aralarındaki bağlantılara işaret

Başvuru/Submitted: 27.03.2023 • **Kabul/Accepted:** 11.04.2023

Sorumlu yazar/Corresponding author: Merve Ay Karakuş (Doktora Öğrencisi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye E-posta: merve.ay@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-6473-6872

Atıf/Citation: Ay Karakuş, M. (2023). Çeviri Kuramları-Bir Giriş [Radegundis Stolze tarafından yayına hazırlanan "Radegundis Stolze ve Çeviri Kuramlarına Giriş" başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 255-259.

<https://doi.org/10.26650/iujts.2023.1271395>

etmiştir. Bu bağlamda eserini sırasıyla “*Dil Dizgelerine Bakış, Metinlere Bakış, Disipline Bakış, Eyleme Bakış, Çevirmene Bakış*” şeklinde beş ana başlık altında kaleme almıştır.

Yazar, bahsi geçtiği şekilde beş temel bakış çerçevesinde çeviri etkinliğini ve çeviri kuramlarını sağlıklı bir biçimde açıklayabilmek ve çevirinin oluşumuna ışık tutabilmek amacıyla ilk olarak *Bilim Öncesi Dönem* başlığı altında kitabına giriş yapmıştır. Bu bölümde, geçmişten günümüze dek halklar arasında iletişimi sağlayan çevirinin henüz bilimsel olarak tanımlanamadığı dönemlere işaret etmiştir. J. Wolfgang, Goethe, Cicero ve M. Luther gibi kişilerin tarih boyunca yaptığı çalışmalar üzerinden, çevirinin aslında sözcüğü sözcüğüne ya da anlamsal odaklanma olarak iki ana nokta arasında çekişmeli bir şekilde süregeldiğini vurgulamıştır. Yani ona göre çeviri, ortaya çıktığı ilk yıllarda “sadık” ve “serbest” olmak üzere iki temel yöntem doğrultusunda gelişim göstermiştir. Sonuç olarak bahsi geçen bölümde çeviri etkinliğinin sorunsuz bir şekilde ilerlemediği ve günümüzde dahi sahip olduğu üzere benliğindeki sorunsala yönelik anlayışlar betimleyici bir şekilde özetlenmiş ve bu dönemlerde henüz herhangi bir çeviri kuramından bahsetmenin mümkün olmadığı vurgulanmıştır.

Çevirinin geçmişi ve uluslar üzerindeki etkisini tarihsel boyutta ele alıp, çeviri etkinliğini başlatan kişilerin görüşlerini özetledikten sonra yazar, eserinin ilk ana başlığı olan *Dil Dizgelerine Bakış* bölümünde *Görecelik Temelli Kuramları, Evrensellik Temelli Çeviri Kuramı, Diller Arası Aktarım Olarak Çeviri Olgusu, Dil Çifti Odaklı Çeviribilim* alt başlıkları ile, çevirinin en temel ifadeyle söylenmek istenen aynı şeye bağlı olarak kaynak dil ve erek dil göstergelerinin koordine edilmesi olarak tanımlandığını ve bu koordinasyon sayesinde var olan aktarımın dili evrensel kıldığını vurgulamıştır. Dil çifti odaklı çeviribilimin mikrobiçem odaklı olduğu ve karşılaştırmalı dilbilgisine çok yakın olduğundan bahsetmiştir. Öyle ki yazara göre bu bilim, çevirmenin davranışını da betimleyip sınıflandırmakta ve çevirmenin sahip olduğu bu sınıflandırma, çeviri öğretimi için kullanılmaktadır. Dil çiftlerine yönelik yapı farklılıklarından doğan hatalı aktarım sorunsalı da böylelikle, rahat bir şekilde ortaya çıkarılıp incelenebilmektedir. Bu bağlamda Stolze, Almancadan İngilizceye ve Fransızcaya yapılan çeviriler üzerinden şematik bir biçimde dilin aktarım prosedürlerine değinmiş ve çeviri kuralları üzerinden “içerikte değişmezlik” oluşturmanın şartlarını, sorunlarını ve yöntemlerini çözümlenmiştir.

Kitabın ikinci ana başlığı olan *Metinlere Bakış* bölümünde ise Stolze, *Çeviribilim ve Eşdeğerlik Tartışması, Metindilbilim ve Çeviri Odaklı Metin Tipolojisi, Çeviride Edimbilimsel Boyut, Yazın Çevirisinin Rolü* alt başlıklarına yer vermiştir. Birinci alt başlık olan *Çeviribilim ve Eşdeğerlik Tartışması* bölümünde Nida, Schreiber, Koller gibi önemli araştırmacıların kuramları ve düşüncelerinden hareketle yine şematik bir biçimde esas olarak eşdeğerlik kavramı açıklanmıştır. Nida, değiştirilmiş bir dil yapısıyla aynı şeyin söylenebileceği dinamik eşdeğerlik önerisinde bulunurken buna karşılık olarak Koller, metin için kurallara dayalı eşdeğerlik ilkelerini ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak ise Stolze, eşdeğerlik sorununun sözdizimsel anlam alanında içerik ve etki eşitliğinin korunmasına indirildiğini, çok sayıda farklı anlamda kullanılan eşdeğerlik kavramının her durumda metin ile çevredeki boyutların,

çeviri eleştirisinde belirlenebilecek aynı değerde olduğunu anlatmak amacıyla uygun bir biçimde kullanıldığının altını çizmiştir. Bölümün ikinci alt başlığı olan *Metindilbilim ve Çeviri Odaklı Metin Tipolojisi* bölümünde, metindilbilimin karşılaştırmalı çeviri için önem taşıyan metin türlerinin, metin içi ve metin dışı özelliklerini anlama açısından önem taşıdığını vurgulamıştır. Öyle ki ilgili bölümde ünlü çeviribilimci Reiss, çeviride önemi bakımından “bilgilendirici”, “anlatımsal” ve “yönlendirici” metin türlerini ayırt etmiş, Koller ise her metnin kendine özgü birer çeviri yöntemi gerektirdiğinden bahsetmiş ve metni yalnızca “kurgusal” ve “bilgi içerikli” olmak üzere iki ana gruba ayırarak incelemiştir. Bunların dışında üçüncü olarak Gerzymisch- Arbogast’ın yaklaşımıyla metin düzleminde makro ve mikro yapısal özelliklerin birbiriyle bağlantılı olması gerektiği vurgulanmıştır. Bir bütün olarak çevirinin dayandırılacağı dil ve metin yapıları ele alınıp, aynı zamanda metin yapılarının okur tarafından kavranma şekline odaklanılmıştır ve devamında okurların metne bakış şeklinin asla göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yine bu noktadan hareketle, *Çeviride Edimsel Boyut* başlığı altında, dilbilimsel edimobilimin dilsel ifadelerin durumlar içinde birer eylem olarak ele alındığı ve bunların okurla olan ilişkileri içinde tanımlanması gerektiği vurgulanmıştır. Edimsel metinlerin işlev odaklı bir çeviri gerektirdiğinden ve kültürel bakımdan farklı metinlerin farklı metin türü gelenekleri, çevirinin ölçütü olarak kabul edilmiştir. Bölümde vurgulandığı üzere Stolze için metnin türüne göre çeviribilimin sınırları da değişmiştir. Öyle ki yazar, doğrudan farklı bir tür olarak değerlendirilen yazınsal metin çevirilerini bölümün son başlığında değerlendirilmiş ve ağırlıklı olarak betimleyici açıdan ele alınan, kimi zaman da sanat olarak nitelendirilen yazınsal metinlerin tarihsel çeviri normları, çeviri ekolleri, kültür ya da yayıncılık gelenekleri çerçevesinde ne gibi değişikliklere uğradığını açıklamıştır. Dahası, yazınsal metin çevirmenlerinin karşılaştığı sorunları Almanca, Fransızca ve İngilizce gibi farklı dillerden yapılan çeviri örnekleri üzerinden tartışarak okuyucuya sunmuştur.

Kitabın, Disipline Bakış adlı üçüncü bölümünde ise Stolze, *Alan Kuramı Olarak Çeviri Araştırması*, *Disiplinlerarası Bir Alan Olarak Çeviribilim*, *Eylem Kuramı Olarak Çeviri Kuramı* olmak üzere üç alt başlığa yer vermiştir. Öncelikle ilk başlıkta Holmes, Toury ve Baker gibi önemli araştırmacıların ortaya attığı düşünceler ışığında, metin çözümlemeleri şematik örneklerle açıklanmıştır. Devamında ise farklı görüşler ışığında kuramsal bir çerçeveye oturtulan çeviri etkinliğinin, disiplinlerarası bağlamda harmanlanmasıyla nasıl bir profil kazandığını ve özellikle dilbilimsel araştırmalar temelinde nasıl evrensel hale geldiğini anlatmıştır. Bahsi geçen temelde yapılan açıklamalar ve tanımlamalar aracılığıyla, metinleri sınıflandırma eğiliminin ortadan kaldırdığı ve çevirinin tek bir yöntemle açıklanamayacağı olgusu ortaya koyulmuştur. Öyle ki son başlıkta eylem kuramı olarak incelenen çeviri kuramı değerlendirildiğinde, çevirinin kültüre özgü olan iletişim eyleminin özel bir türü olduğunun altı çizilmiştir. Yazılı ya da sözlü olarak dil aktarımı noktasında Vermeer’in düşünceleri altında genel bir çeviri kuramından bahsedilirken, çevirinin iletişimsel boyutu ön planda tutulmuştur. Devamında ise Skopos kuramı çerçevesinde metin eşdeğerliğine vurgu yapılarak metnin devingenliğine

dikkat çekilmiş, böylelikle her iki kuramda da çevirinin salt dilsel açıdan ele alınmasının yetersiz olduğu açıklanmıştır.

Dördüncü ana başlık olan *Eyleme Bakış* bölümünde *İşlevsel Çeviri, Öğretbilimsel Çeviri Görevi, Çeviri ve İdeoloji* alt başlıklarına yer verilmiştir *İşlevsel Çeviri* başlığında çeviri etkinliği, çevirmen davranışı üzerinden değerlendirilmiştir. Öyle ki Stolze, çeviriyi kimi zaman bir amaca yönelik yapılan ve bu bağlamda yazınsal metinlerden ziyade kullanım metinleri için daha mantıklı ve işlevsel bir etkinlik olarak tanımlamış, bu noktadan bakıldığında çeviriyi, kültürlerarası iletişim eylemi olarak konumlandırmıştır. Diğer yandan ise çeviriyi, somut olarak değerlendirildiğinde ihtiyaç sahibi ve çevirmen arasında gerçekleşen profesyonel bir davranış biçimi olarak da adlandırmıştır. Böylelikle çeviriye, meslek profilleri ve uzman davranışları gibi dil dışı unsurların da dahil olabilmesinin söz konusu olduğunu ve bu çerçevede yeniden incelenmesi gerektiğini söylemiştir. *Çeviri ve İdeoloji* alt başlığında, çevirinin bilgi ve kültürlerin oluşmasında bir etken olarak görüldüğüne değinmiştir ve kültürel dönüş temelinde postmodern akımlar, çeviri eleştirisine dahil edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak Stolze, yapıbozum bağlantılarının incelenmesi ile erek metinde var olan siyasi ve feminist düşüncelerle yeniden yorumlanmasının mümkün olduğuna dikkat çekmiştir. Böylelikle kimi zaman bir çevirmenin, düşüncesini ideolojik bağlamda ne şekilde yaydığını ve çeviri etkinliğinin bu konudaki yerini vurgulamıştır.

Yazar, son ana başlık olan *Çevirmene Bakış* adlı bölümde, *Yorumlama Olarak Çeviri, Yorumbilimsel Düşünme, Bilişsel-Psikoloji Çeviri Araştırmaları* alt başlıklarına yer vermiştir. İlk olarak, *Yorumlama Olarak Çeviri* başlığında çeviribilimde Paris ekolünü oluşturan Seleskovitch ve Lederer isimli araştırmacıların ortaya attığı düşünceler ışığında çevirinin iletişimsel özelliği vurgulanmıştır. Bu bağlamda çevirmenin, metnin mikroyapısıyla ilgilenmekten kurtulup çeviriyi daima anlama ve serbest ifadelerle gerçekleştirme tasarımına bağlı kalması gerektiğine dikkat çekilmiştir ve bahsi geçen düşünce, Almancadan Fransızcaya yapılan çeviri örnekleri üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Eserin devamında ise anlama biçimini irdeleyen ve çeviren kişinin bakış açısından hareket ederek yeni düşünme biçimleri yarattığı vurgulanan yorumbilim, *Yorumbilimsel Düşünme* başlığının odak noktasını oluşturmuştur. Bölümde, metinle çeviri ya da çeviri sürecindeki etkenler değil, çevirmenin metinlerle çalışması sırasında karşılaştığı sorunlar tartışılmıştır. Öyle ki Stolze'ye göre yorumbilim, çevirmenin yaratıcılığını ayrı bir konu haline getirir ve onun kendine özgü bir biçim oluşturmasına olanak tanır, dolayısıyla bu durum, çalışmanın tek bir biçimde tanımlanabilmesini zorlaştırır. Fransız çeviri ekolüyle kesişen yorumbilim, kaynak metinden uzaklaşıp erek dilde tutarlı ve kültüre uygun bir çeviri ortaya koymayı hedefler. *Bilişsel-Psikoloji Çeviri Araştırmalar* başlığında da paralel olarak çevirmenin düşünce süreçlerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği ve bunun önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda kitapta, pek çok deneysel araştırmaya yer verilmiştir ve böylelikle yazar tarafından, özellikle çeviri öğrencileri için yönlendirici olması hedeflenmiştir.

Görüldüğü üzere yazarın pek çok başlık altında değerlendirdiği çeviri etkinliği ve bünyesinde barındırdığı sorunsal farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Stolze'nin bu kitabında, en temel biçimde

tanıtılan kuramların ve farklı araştırmacılara ait düşüncelerin gerek kesişme noktalarına gerekse de zıtlıklarına açık bir şekilde yer verilmiş, bu sayede en önemli çeviribilimsel çalışmalara genel bir bakış sağlanmıştır. Böylelikle her şeyi tamamen kapsayabilen tek bir çeviri kuramı ya da paradigmasının var olmadığı gösterildiği bu kitap, adında da yer aldığı üzere çeviribilim çalışmalarına bir giriş niteliği taşımaktadır; vurgulandığı gibi çeviri etkinliğinin bilimi, öncelikle pek çok kuramın birbirini tamamlamasıyla şekillenmektedir. Tüm bilimsel yaklaşımlara özgü temel fikirlerin ayrı ayrı sunulduğu ve yaklaşımlar arasındaki bağlantıya işaret edildiği eser, kuşkusuz ki başta çeviribilim öğrencileri olmak üzere çevirmenlik mesleğine ilgisi olan herkes için özellikle kuramları ve aralarındaki ilişkiyi anlama noktasında önemli bir yardımcı kaynak konumundadır. Öyle ki Türkçe kaynaklar açısından niceliksel yetersizlikten bahsetmek mümkündür ve Emra Büyüknisan'ın Türkçeye kazandırmış olduğu eser, tek bir ekolle sınırlı kalmaması, açıklanan pek çok kuramı şematik bir biçimde okuyucuya sunması, Almanca örneklerden yola çıkarak evrensel boyutta çeviri türlerinin modellenmesini yalın bir şekilde ortaya koyması sebebiyle, *çevirin* ve *çeviri* kuramlarının ne olduğunu anlayabilme noktasında, alanın temel başvuru kaynaklarından biridir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Stolze, R. (2020). *Çeviri Kuramları- Bir giriş*. İstanbul: Runik Kitap.

TANIM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin yayını olan İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi – Istanbul University Journal of Translation Studies, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Mayıs ve Kasım aylarında yayınlanan, çok dilli, uluslararası bilimsel bir dergidir. 2001 yılında kurulmuştur.

AMAÇ

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, Doğu ve Batı veya Kuzey ve Güney arasındaki ilişkilerde biriken zengin çeviri deneyimini çağdaş bilimsel kuramlar ışığında incelemeye açarak uluslararası akademik mozaığe kendi rengini katmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımla, Türkiye'nin ve yakın bölgesinin zengin çeviri deneyimini uluslararası arenaya taşımak derginin amaçları arasındadır. Uluslararası iletişimde İngilizcenin kolaylaştırıcı rolünü dikkate alırken, "çeviri"nin dil ve kültürle doğrudan ilişkisini de önemseyerek başta Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olmak üzere çok dilliliği benimsemiştir. Dergide yer verilecek çalışmalarda yöntemsel olarak özgünlük, görgüllük, sistemlilik, açıklık ve uluslararası akademik çevreye seslenebilirlik özellikleri temel alınır.

KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, alanındaki karşılaştırmalı çeviri incelemeleri, çeviri kuramı, çeviri eleştirisi, çeviri eğitimi, çeviri tarihi, çeviri etiği, profesyonel çevirmenlik, çeviri teknolojisi, özel alan çevirisi gibi doğrudan ilgili konuları kapsar. Bununla birlikte karşılaştırmalı kültür ve yazın incelemeleri, küresel bilgi transferi, diller ve kültürlerarası etkileşimler gibi çeviriyle bağlantıyı ön planda tutan disiplinlerarası çalışmalara da yer verir. Dergide araştırma makaleleri, derleme makaleleri, kitap incelemeleri, çeviri etkinliklerine ilişkin notlar yayınlanır.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergi yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen makaleler derginin amaç ve kapsamına uygun olmalıdır. Orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmayan, her bir yazar tarafından içeriği ve gönderimi onaylanmış yazılar değerlendirmeye kabul edilir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar

olarak kabul edilir. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

İntihal

Ön kontrolden geçirilen makaleler, iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal/kendi kendine intihal tespit edilirse yazarlar bilgilendirilir. Editörler, gerekli olması halinde makaleyi değerlendirme ya da üretim sürecinin çeşitli aşamalarında intihal kontrolüne tabi tutabilirler. Yüksek benzerlik oranları, bir makalenin kabul edilmeden önce ve hatta kabul edildikten sonra reddedilmesine neden olabilir. Makalenin türüne bağlı olarak, bunun oranının %15 veya %20'den az olması beklenir.

Çift Kör Hakemlik

İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Editör, makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakemlikten geçmesini sağlar ve makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu HYPERLINK "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (HYPERLINK "<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (HYPERLINK "<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına,

kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

ETİK

Yayın Etiği Beyanı

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.

- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.

- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.

- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.

- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifte bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda "yazar" yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analize ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler "teşekkür / bilgiler" kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler.

Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Hakem Politikaları ve Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. ÖN

değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemliği kabul edip etmediğini bir hafta içinde bildirmeyen hakem yerine, başka bir hakem görevlendirilir.

Hakem değerlendirme raporunu bir ay içerisinde teslim etmelidir. Bu süre içerisinde raporunu teslim etmeyen hakemin görevi son bulur. Bu durumda değerlendirme için başka bir hakem görevlendirilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

Yazıların Hazırlanması

Dil

Dergide Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz, İngilizce öz ve İngilizce geniş özet olmalıdır. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuceviri> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile hazırlanmalıdır. Ana makale dosyası, çift taraflı kör hakemlik gereği yazar bilgilerini içermemelidir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş numaraları ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 180-200 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden 5 İngilizce, 5 Türkçe anahtar kelime yer almalıdır. İngilizce genişletilmiş özet İngilizce olmayan makaleler için zorunludur.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Başlık, Türkçe öz ve anahtar kelimeler; yabancı dilde başlık, İngilizce öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet, ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
5. Araştırma makalelerinde bölümler şu şekilde olmalıdır: "GİRİŞ", "AMAÇ VE YÖNTEM", "BULGULAR", "TARTIŞMA VE SONUÇ", "SON NOTLAR" "KAYNAKLAR" ve "TABLOLAR VE ŞEKİLLER". Derleme ve yorum yazıları için ise, çalışmanın öneminin belirtildiği, sorunsal ve amacın somutlaştırıldığı "GİRİŞ" bölümünün ardından diğer bölümler gelmeli ve çalışma "TARTIŞMA VE SONUÇ", "SON NOTLAR", "KAYNAKLAR" ve "TABLOLAR VE ŞEKİLLER" şeklinde bitirilmelidir.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir.
7. Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
8. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu ve çalışmada geçen görüşler yazar/yazarlarına aittir.

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). Araştırmalarda rapor hazırlama (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). Türkiye bilişim ansiklopedisi. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). Music: An appreciation. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), New cultural studies: Adventures in theory (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), Örgüt sosyolojisi kitabı içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). Adlandırma ilkeleri. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. Discourse and Society, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. New England Journal of Medicine, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atfı analizi. Türk Kütüphaneciliği, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. Technical Services Quarterly, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. Journal of Psychology. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. Sabit Fikir, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). Networked consumer health information systems (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University (Doctoral dissertation). Retrieved from
Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/hizli-erisim/iyte-tez-portal>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). An analysis of search failures in online library catalogs (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice içinde* (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. Cumhuriyet, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. Milliyet. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), The Stanford encyclopedia of philosophy. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). Modern sabahlar [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), House M.D. içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. İstanbul senfonisi [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - Makalenin kategorisi
  - Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
  - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - Tüm yazarların ORCID'leri
  - Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
  - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Translation Studies - İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, which is the official publication of Istanbul University, Faculty of Letters is an open access, peer-reviewed, multilingual, scholarly and international journal published two times a year in May and November. It was founded in 2001.

AIM

Harking back to regional translation as a phenomenon which derives from the relations between not only the East and West but also the North and South, it intends to deal with the rich heritage in the light of the contemporary theories of translation studies and thereby enrich the international cultural mosaic of the world by adding to it her own authentic colours. Accordingly, it aims at functioning as a means of transferring knowledge from the rich translation experience of Turkey and her neighbourhood to the international arena instead of importing knowledge from international journals. Considering the current trend of the hegemony of English in international journals as well as the close relationship of “translation” with language and culture, it deliberately prefers to stay away from monolingualism and adopts the policy of multilingualism by making use of such languages as Turkish, English, German and French. Within the framework of its principles, it abides by the main terms of scientificity listed as follows: originality, clarity, systematicity, empricity as well as its potential to address the universal academic environment.

SCOPE

The journal mainly covers the areas of Comparative Translation Studies, Translation Theory, Ethics of Translation, Translation Criticism, Translator Training, History of Translation, Professionalism, Information Technologies, Domain-specific Translation and Interdisciplinary Studies on translations.

It is also open to translation-oriented studies which deal with comparative cultural and literary studies. The journal includes research articles, review articles, reviews of books and notices of translation activities.

POLICIES

Publication Policy

The journal is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the Journal. Only those manuscripts approved by every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors.

Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors. All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication.

Plagiarism

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. If plagiarism/self-plagiarism will be found authors will be informed. Editors may resubmit manuscript for similarity check at any peer-review or production stage if required. High similarity scores may lead to rejection of a manuscript before and even after acceptance. Depending on the type of article and the percentage of similarity score taken from each article, the overall similarity score is generally expected to be less than 15 or 20%.

Double Blind Peer-Review

After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the editors-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. The editor provides a fair double-blind peer review of the submitted articles and hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ([HYPERLINK "https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en"](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en) CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) and grant the Publisher non-exclusive commercial right to publish the work. CC BY-NC 4.0 license permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ETHICS

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement

I.U. Journal of Translation Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

I.U. Journal of Translation Studies adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.

INFORMATION FOR AUTHORS

- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author's Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Peer Review Policies and Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Editor evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Referees are obliged to notify within a week if they want to arbitrate. Otherwise, another referee is appointed.

The referee must deliver the evaluation report within one month. If the referee fails to submit the report within this period, the referee's duty will end. In this case, another referee is appointed for evaluation.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

Manuscript Organization

Language

Articles in Turkish, English, German and French are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English as well. However extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuceviri> and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission

Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 10 font size and line spacing of 1.5. Due to double blind peer review, the main manuscript document must not include any author information.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, postal address and phone number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract between 180 and 200 words in Turkish and English and an extended abstract only in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used. Underneath the abstracts, five keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in Turkish and in English. Extended abstract in English is required only for non-English manuscripts.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract in English, sections, end notes and references.
5. Research article sections are ordered as follows: "INTRODUCTION", "AIM AND METHODOLOGY", "FINDINGS", "DISCUSSION AND CONCLUSION", "ENDNOTES" and "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES". For review and commentary articles, the article should start with the "INTRODUCTION" section where the purpose and the method is mentioned, go on with the other sections; and it should be finished with "DISCUSSION AND CONCLUSION" section followed by "ENDNOTES", "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES".
6. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title.
7. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
8. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the Journal for publication.

References

Reference Style and Format

I.U. Journal of Translation Studies complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). Araştırmalarda rapor hazırlama (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkese, R. (Eds.). (2006). Türkiye bilişim ansiklopedisi [Turkish encyclopedia of informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). Music: An appreciation. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjnr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). *Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness*. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). Networked consumer health information systems (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylali-Yıldız, B. (2014). University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). An analysis of search failures in online library catalogs (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

j) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). inFact: Conspiracy theories [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

Submission Checklist

Ensure that the following items are present:

- Confirm that the category of the manuscript is specified.
- Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- Confirm that last control for fluent English was done.
- Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - The category of the manuscript
  - The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
    - Corresponding author’s email address, full postal address, and phone number
    - ORCIDs of all authors.
    - Grant support (if exists)
    - Conflict of interest (if exists)
    - Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
  - Important: Please avoid mentioning the the author (s) names in the manuscript
  - The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - Abstract (180-200 words)
  - Key words: 5 words
  - Extended abstract in English: 600-800 words (for non-English articles)
  - Body text sections
  - References
  - All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

Istanbul University
Istanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of
Translation Studies
Dergi Adı: Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar				
Title of Manuscript Makalenin Başlığı				
Acceptance Date Kabul Tarihi				
List of Authors Yazarların Listesi				
Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				
Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)				
Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar				
University/company/institution		Çalıştığı kurum		
Address		Posta adresi		
E-mail		E-posta		
Phone; mobile phone		Telefon no; GSM no		
<p>The author(s) agrees that: The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work. all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere. the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. ISTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights. I/We indemnify ISTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.</p>				
<p>Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asli olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.</p>				
Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar;		Signature / İmza		Date / Tarih
				...../...../.....

